

EDITOR UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CXLII

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867

Redactor șef: Cassian Maria SPIRIDON

„Amintiri despre Rudolf Suțu”

– dialog cu scriitorul Radu NEGRESCU-SUȚU

Poezie de: Elena VULCĂNESCU, Ion DUMBRĂVĂ,
Vasile POPA HOMICEANU

Proză de: Laurențiu ORĂȘANU

Svetlana PALEOLOGU MATTA: Puțuri de lumină**Maria CARPOV:** O altă lectură**Gheorghe GRIGURCU:** Amoralitatea hazardului**Constantin CIOPRAGA:** Poezia de după poezie**Alexandru ZUB:** Cultură și devotințe spirituale la Putna

Nicolae STROESCU STÎNȘOARĂ: Ardeleanul Iuliu Maniu
și basarabeanul Constantin Stere

Vasile ANDRU: Istoria lui Marian Popa**Ioan HOLBAN:** Cutie de carton cu om**Gheorghe ISTRATE:** Poezia însoritului regat al iubirii**Constantin PRICOP:** Istoria ieroglifică**Antonio PATRAȘ:** Lectia clasicismului

Ovidiu HURDUZEU: România, o societate
personalist-conservatoare

Ion PAPUC: Cadavrul unei stații**Doina RUȘTI:** Hainele în literatura comună**Carmelia LEONTE:** Procesul Evei**Petru URSACHE:** Lotul Nicolae Mărgineanu**Dragoș COJOCARU:** Triumf spaniol la Viena

Cronică literară

Cristian LIVESCU**Constantin DRAM****Dan MÂNUCĂ**

Comentarii critice:

Adrian Dîmbo BĂCHIERU**Vasile SPIRIDON****Daniela PETROȘEL**

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FONDATĂ DE
SOCIETATEA JUNIMEA DIN IASI
LA 1 MARTIE 1867

EDITOR:
UNIUNEA SCRITORILOR
DIN ROMÂNIA

Redacția:

Redactor șef: Cassian Maria SPIRIDON

Redactor șef adjuncță: Dan MĂNUCĂ

Secretar general de redacție: Dragoș COJOCARU

Redactori: Constantin DRAM, Liviu PAPUC,

Antonia PATRAȘ

Colegiul:

Anton ADÂMUT

Adrian ALUI GHEORGHE

Marius CHELARU

Constantin CIOPRAGA

Aurelian CRĂIUȚU

Mircea A. DIACONU

Gellu DORIAN

Florin FAIFER

Gheorghe I. FLORESCU

Gheorghe GRIGURCU

Ioan HOLBAN

Ovidiu HURDUZEU

Miron KIROPOL

Cristian LIVESCU

Irina MAVRODIN

Basarab NICOLESCU

Nicolae PANAITE

Mircea PLATON

Adrian Dinu RACHIERU

Elvira SOROHAN

Nicolae STROESCU STÎNISOARĂ

Lucian VASILIU

Alexandru ZUB

Preprint: Doina BUCIULEAC

Culegere: Mariana IRIMIȚĂ

Foto coperta I: Marian POPA

Gheorghe ISTRATE

Vasile POPA HOMICEANU

Foto coperta IV: Alexandru VLAHUȚĂ

<http://convorbiri-literare.dntis.ro>

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scritorilor din România nu este responsabilă pentru politica editoriată și publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

CUPRINS

Cassian Maria SPIRIDON – *Dispariția cărturilor / 1*

„Amintiri despre Rudolf Supu” / 9

Dialog cu scriitorul Radu NEGRESCU-SUȚU

Svetlana PALEOLOGU MATTA – *Pufuri de lumină / 13*

Maria CARPOV – *O altă lectură / 15*

Gheorghe GRIGURCU – *Amoralitatea hazardului / 19*

Constantin CIOPRAGA – *Poezia de după poezie:*

Emilian Galaicu Păun / 20

Alexandru ZUB – *Cultura și devoiune spirituală / 22*

Nicolae STROESCU-STÎNISOARĂ – *Ardeleanul Iuliu Maniu*

și basarabeauul Constantin Stere: două destine românești / 24

Vasile ANDRU – *Istoria lui Marian Popa. De azi pe veac / 29*

Ioan HOLBAN – *Cutie de carton cu om / 31*

INEDIT: Do you remember Cădlin Anuța (1968-1997) / 34

POEZIE

Elena VULCĂNESCU / 35

Ion DUMBRĂVĂ / 36

Vasile POPA HOMICEANU / 37

Emanuel GURALIVU / 38

PROZĂ

Laurențiu ORĂȘANU – *Alitalia AZ074 / 39*

CRONICA LITERARĂ

CRITICA POEZIEI: Cristian LIVESCU – *Marin Mincu sau ficțiunea „prăzd realulut“ / 42*

CRITICA PROZEI: Constantin DRAM – *Sensurile viepii / 45*

CRITICA CRITICII: Dan MĂNUCĂ – *Compendiu „Sebastian“ / 47*

COMENTARII CRITICE

Adrian Dinu RACHIERU – *Paul Celan – o sensibilitate maladivă / 49*

Vasile SPIRIDON – *Garsoniere confort zero / 51*

Daniela PETROȘEL – *Morbul (lui) Cloran / 53*

EX LIBRIS

Emanuela ILIE – *Introducere în Opera poetică lui Dinu Flămînd (II) / 55*

Constantin COROIU – *Farmecul discret al documentului (II) / 59*

Vasile IANCU – *Cum ne justificăm istoria recentă? / 61*

Gellu DORIAN – *Svetlana Cărstea – Floare de menghină / 63*

ISTORIE LITERARĂ

Constantin PRICOP – *Istoria ieroglifică (I) / 65*

Antonio PATRAȘ – *Lecția clasicismului. Din nou, eticul (II) / 69*

Constantin PARASCAN – *Istoria Junimii postbelice (XXXIII) / 73*

Liviu PAPUC – *Exegeza eminesciand la zi / 81*

ISTORIE

Gheorghe I. FLORESCU – *Regina Maria*

și *Conferința de Pace din 1919 (II) / 82*

LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Stanley H. BARKAN

Traducere și prezentare de Olimpia IACOB / 84

DISPARIȚIA CĂRTURARILOR

Cassian Maria SPIRIDON

I.A. Richards, în primele rânduri din *Principii ale criticii literare*, scria: *O carte este o mașină cu care se gindește...* O astfel de mașină este și cartea lui Julien Benda, *Trădarea cărturilor*, reeditată anul trecut la Humanitas, și publicată în a doua ediție, după cea din 1993, cu o prefacă de Andrei Pippidi. Traducerea aparține Gabrielei Crețan.

La trahison des clercs apare în 1927, urmată de cîteva reeditări în timpul vieții lui Julien Benda (1867-1956), pentru ca după 1975 – cum remarcă prefațatorul ediției românești –, să nu mai fie editată, cel puțin în țara autorului, Franța, unde, în prezent, este *aproape uitat*.

Les Clercs (Cărturarii) sunt pentru eseistul francez cei detăsați de existența pragmatică, preoccupați în a apăra o formă de ideal situată în artă, literatură, filozofie sau religie, în scurt: cei cu totul devotați sferei spiritului. În contrapondere, *les laïcs* (laicii) au o vizionare realistă, orientată spre obținerea de bunuri temporale – pămînt, avere, putere politică – și sunt în consecință bîntuji de pasiuni – rasiale, sociale sau naționale.

Încă din prima pagină a *Cuvîntului înainte*, pornind de la o amintire tolstoiană, unde autorul *Învierii* își apostrofează un camarad, care lovea un soldat ieșit din rînd: *Nu îi-e rușine să te porji așa cu aproapele tău? N-ai citit Evanghelia?*, iar acesta îi răspunde cu o altă interogărie: *N-ai citit regulamentele militare?*, crede îndreptățit un astfel de răspuns acordat spiritului cînd va voi să dirigeze temporalul. Nu dreptatea și mila îi preocupă pe cei care conduc pe oameni la cucerirea de bunuri.

„Totuși, spune mai departe Julien Benda, mi se pare important faptul că există oameni care, chiar dacă sunt batjocoriți, își îndeamnă semenii spre alt crez decât cel al temporalului. Or, cei meniți acestui rol, cei pe care îi numesc cărturari, au început să-l mai joace; ba chiar joacă altul, opus celui dintîi”. Un fenomen care a debutat în Franța pe la sfîrșitul secolului XIX și care în timp

s-a amplificat, oamenii de cultură îndemnîndu-și semenii să-și bată joc de Evangheli și să citească regulamentele militare.

Nu altfel s-a întîmplat în România comunizată, unde ideologia impunea prin teroare primatul regulamentelor. Un primat prin care, straniu, în libertate, sub zodia deconstrucțiilor de tot felul, a unei globalizări prost assimilate, se înțelege, în alte haine mult mai lejere, se propovăduiește cu obstinație *instalarea în temporal*.

Asistăm la o constantă perfecționare a pasiunilor politice, în principal a celor legate de rasă, de clasă și pasiunile naționale, pasiuni care cuprind cvasitotalitatea oamenilor. Dacă, spre exemplu, numeroasele războaie ale Evului Mediu (unele cu durate de multe decenii), antrenau în realitate un număr restrîns de oameni, lăsînd absolut indiferentă marea masă a populației, se poate spune că astăzi aproape nu există om în Europa care să nu fie sau să nu se creadă atins de o pasiune provocată de rasă, de clasă sau de națiuni, sau, cel mai adesea, de toate trei deodată.

Cele două războaie mondiale au afirmat globalizarea conflictelor. Astăzi, un conflict local, cum ar fi cel dintre Georgia și Rusia, are o rezonanță și urmări cu caracter global.

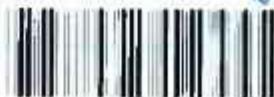
În Extremul Orient, în întreaga Americă, mai nou, în lumea islamică tot mai întinse mulțimi de oameni se trezesc la ura socială, la regulile conduite impuse de partid, la spiritul național, ca formă de unire a altor oameni și, am adăuga, cu trimitere specială la lumea islamică, la ură pe criterii religioase.

Pasiunile politice au atins o universalitate nemaiînțeleită, practic de neimaginat pe la mijlocul secolului XIX. Astăzi ele sunt integral globalizate.

Grație uriașului progres al comunicării, progres care, astăzi, prin internet a cuprins practic întreaga planetă, pasiunile politice au o evidentă coerență. Progresul comunicării, însotit de afirmarea tot mai profundă a spiritului de grup, permite coagularea adeptilor

P/13631

24

aceleiași urii politice, față de situația din secolul XIX, cînd știau prea puțin unii de alții și urau, ca să zic așa, fiecare pe cont propriu; astăzi formează o masă pasională compactă în care fiecare element se simte legat de mulțimea celorlalte.

În postmodernitate, nevoia de grupare s-a generalizat, grupurile coagulindu-se pe criterii sexuale deviantă, pe cele minoritar etnice, de preocupări sau pasiuni comune (cum ar fi motocicliști, iubitori de muzică rock etc.) sectar religioase etc. etc. În acest context, cum observă acum mai bine de optzeci de ani cărturarul francez, „individul conferă o personalitate mistică grupului din care simte că face parte, îl închină o adorație religioasă, care nu este în fond altceva decât divinizarea propriei pasiuni, multiplicată prin însuși acest fapt”.

La coerența vizibilă a grupului se adaugă și una de esență, încit, „constituind acum o masă pasională mai compactă, cei stăpiniți de aceeași pasiune politică formează o masă pasională mai omogenă”, în care simțăminte individuale dispar, iar inflăcărările fiecăruia tind să capete aceeași culoare”.

Sintem martori la o tot mai accelerată dizolvare a personalității, la dispariția individualității, la aplăzarea persoanei în favoarea grupului. Nu aparții unui grup, indiferent de natura lui, nu există.

Transformați într-o masă uniformă, devin un masiv bloc de ură, iar pornirile lor fie antisemite, fie anticlericale, antiamericană, antidemocratice, socialiste de orice nuanță etc. capătă o uriașă pasionalitate. Omogenitatea simțirii își adaugă un spor de precizie; dacă în zorii nașterii ideilor socialiste, cu toată încarcatura lor pasională, acestea erau destul de confuze pentru adepti, în timp s-au direcționat, precizându-și obiectul, căile și natura loviturilor pe care să le aplică adversarului, doavă victoria și perpetuarea de-a lungul cîtorva bune decenii, în secolul trecut, a ideologiei comuniste asupra a aproape jumătate de Europă. Precizarea ţinței a adus un spor de putere urei de clasă.

În vremurile mai îndepărtate, războaiele între națiuni puteau dura perioade îndelungate, dar nu și urile, în varianta că ar fi existat. În prezent, mass-media oferă la orice oră dovezi ale urii, immense cantități de negativitate se revărsă prin aceste canale peste oameni, ele nu vestesc, cum îndreptățit atenționează cărturarul, *deloc domnia iubirii, ci pe cea a unei urii generale, care pentru moment le domină pe cele parțiale*. Pasiunile politice au dobîndit astăzi acea însușire atât de rară în sfera sentimentului: „continuitatea”.

O descriere sugestivă a evoluției urii ne oferă în cîteva rînduri Julien Benda: „Să ne oprim asupra evoluției

prin care urile parțiale abdică în favoarea unei urii generale, care dobîndește, tocmai din sentimentul generalității sale, o adorație față de sine însăși și deci o forță cu totul nouă. Poate nu s-a remarcat destul că această evoluție este una din trăsăturile esențiale ale secolului al XIX-lea. Tocmai acesta este veacul în care, de două ori, în Germania și în Italia, urile străvechi ale unor stătutele au fost date uitării în favoarea unei mari pasiuni naționale; tot acum (mai exact la sfîrșitul veacului al XVIII-lea), în Franță, ura reciprocă a nobilimii de la curte și a celei din provincii s-a stins pentru a face loc urii comune față de păturile nobile; ura reciprocă a nobilimii de spadă și a celei de robă s-a contopit într-un elan unic; ura reciprocă a clerului superior și a celui inferior s-a prefăcut în ura lor comună față de lumea laică; ura clerului și a nobilimii a dispărut în favoarea urii ambelor față de starea a treia; în fine, în zilele noastre, ura dintre cele trei stări s-a cristalizat într-o singură ură, a celor avuți față de clasa muncitoare. Condensarea pasiunilor politice într-un număr mic de urii foarte simple și legate de cele mai adânci rădăcini ale sufletului omenesc este o cucerire a timpurilor moderne”.

Are loc o constantă concentrare a urii și o cît mai precisă direcționare a ei.

Iar dintre toate, pasiunile politice au pus stăpînire pe pături sociale încăind indiferente sau doar pasive, cum putem afla inclusiv din literatura medievală unde, mai ales în comedie vedem cît de puțin îi preocupă pe eroii burghezi, față de aceeași eroi descriși în romanele moderne, de la Balzac începînd, unde politica acaparează pe burghezul de rînd.

Astfel de pasiuni le estompează, le altereză pe celelalte în folosul celor politice, care intră în prim-planul vieții cotidiene. Pînă la debutul epocii moderne puține își dorea omul simplu, din popor, vorba lui Stendhal, să nu fie ucis și să aibă o haină bună, care să-i țină de cald; era interesat de a-i fi asigurată păstrarea vieții, de a nu-i fi amenințată de alții semeni, și să-și asigure un minim de bunuri pentru supraviețuire. Așa cum remarcă Alexis de Tocqueville, odată cu ameliorarea condițiilor sale i-au sporit omului din popor pretențiile, astfel dorințele destul de vagi de schimburi sociale s-au prefăcut foarte incet în pasiune, adică au dobîndit caracterul ei esențial: *ideea fixă și nevoie de a treve la acțiune*.

Julien Benda, la 1927, constata rolul nefast al presiei: potențarea pasiunilor politice, universalitatea, coerenta, omogenitatea, permanența și preponderența lor își au izvorul în *ziarul politic cotidian și leftin*. Astăzi la ziar se adaugă canalele de știri radio-tv, inter-

netul, tot mai agresive și interesante în selectarea și propagarea informațiilor încărcate de negativitate ce augmentă pasionalitatea politică, însotită de o clară conștiință de sine la care se adaugă *mândria de sine*, orgoliul exacerbat al apartenenței. Cărturarul dă ca exemplu „un anume *nationalism evreiesc*. Pe către vreme, pînă acum, evreii, învinuiți în multe țări de a fi o rasă inferioară sau cel puțin aparte și neasimilabilă, răspundea negînd această particularitate, străduindu-se să-i șteargă semnele vizibile, refuzînd să admită existența raselor, de către ani încoace îi vedem pe unii dintre ei străduindu-se să proclame acest caracter aparte, să-i precizeze trăsăturile, reale sau închipuite, să se laude cu ele, să dezaprobe orice încercare de fuziune cu adversarii lor (vezi scările lui Israel Zangwill și Andre Spire, precum și publicația «La Revue juive»). Nu este cazul să ne întrebăm aici dacă această mișcare a evreilor nu este cumva mai nobilă decît efortul multor altora de a-și face ierarhia origină; însă trebuie să-i atragem atenția celui interesat de progresul păcii în lume că orgoliilor care îi ajută pe oameni unui împotriva altora epoca noastră le-a mai adăugat unul, cel puțin în forma lui conștientă și mîndră de sine”.

Burghezismul, cum îl numește Benda, capătă consistență și se manifestă în perioada interbelică prin mișcările fasciste, care afirmă drepturile burgheziei la violență în apărarea intereselor ei în lupta cu clasa muncitoare.

Prăbușirea comunismului și bunăstarea generalizată a celor două clase considerate antagonice în vizionarea marxistă, a estompat ura dintre ele, ponderea lor tinzînd să se diminuă în favoarea creșterii clasei de mijloc.

Gravă este considerația amplificarea pasiunilor politice în sfera celor naționale: prin faptul că sunt trăite la nivel de mase, aceste pasiuni au devenit *mult mai pasionale, în sensul propriu al cuvîntului*. Schimbare explicată de cărturar prin faptul că odinioară sentimentul național, practicat „numai de monarh sau de miniștri lor, constă mai ales în apărarea unui *interes* (lăcomia de pămînt, de cășig comercial sau de vreo alianță utilă), astăzi, resimțit îndeobște de cugete populare, el constă, mai ales, în exercitarea unui *orgoliu*. Vom fi cu toții de acord că pasiunea națională a cetățeanului modern este alcătuită mult mai puțin din asumarea intereselor națiunii sale – interes pe care le prîncepe greu, căci înțelegerea lor pretinde o informație pe care el nu o are, și nici nu-și dă osteneala să o aibă (se știe că este de nepăsător față de problemele politice externe) –, cît mai ales din mîndria de a avea această pasiune, din dorința de a se simți înăuntrul ei, de a

reacționa la onorurile sau la ofensele care, după opinia lui, îi se aduc. Desigur, el dorește ca națiunea să dobindescă teritori, să fie prosperă, să aibă aliați puternici; dar dorința aceasta derivă nu atât din roadele materiale pe care națiunea le va obține (căci ce avantaj personal îi aduc lui aceste roade?), cît mai ales din gloria ciștință”.

Dorința de glorie clădită pe acest orgoliu a inflamat sentimentul național la nivel popular pînă la căderea în șovinism. Este evident că orgoliul este înaintea interesului. Cît de ușor, pentru o atingere adusă orgoliului propriu, se provoca la duel, soldat deseoii cu moartea și niciodată nu vom întîlni un astfel de gest în cazul unor daune aduse interesului propriu.

Nu puține au fost cazurile care au provocat sau au adus în pragul războiului nu doar două națiuni, doar pentru că un popor și-a simțit onoarea lezată. Și primul și al doilea război mondial s-au motivat în momentul declanșării de la astfel de lezări reale sau închipuite. Astăzi, terorismul islamic se revendică tot de la o astfel de lezare, argumentată religios de doctrina „războiului sfînt”.

Nu altfel a procedat Germania în cele două conflagrații mondiale, cînd „patriotismul lor democratic” a determinat-o la astfel de gesturi, înțelegîndu-se prin această expresie *voința unui popor de a lua poziție împotriva celorlalți în numele caracterelor lor fundamentale* (Julien Benda).

Îndreptățită este opinia cărturarului, pentru care *războiul politic care implică și războaiele dintre culturi este în mod cert, o invenție a epocii noastre, și îi asigură acesteia un loc aparte în istoria morală a omenirii*.

O altă fantomă care parazitează nefast patriotismul este cultivarea romantică a trecutului, adeseori practic necunoscut de mulțime. Cum remarcă eseistul, în spiritul lui Stavrogin din *Demonii* lui Dostoievski, „popoarele nu cred nici ele că ambisiile lor vin de la strămoșii; necunoscînd istoria, nu cred lucrul acesta nici măcar cînd e adevărat; cred doar că îl cred; mai precis, vor să credă că-l cred. Ceea ce de altfel e suficient ca să-i facă sălbatici, mai mult poate decât dacă îl-ar crede cu adevărat”.

Prezența pasiunilor naționale în suflete needucate conferă acestora o coloratură religioasă, capătă valențe mistică. Sentimentul național îi s-au adiționat, amplificîndu-l, pasiuni inițial cu totul separate de acesta: antisemitismul, capitalismul și autoritarismul.

Numărul celor care își doresc să facă parte dintr-o națiune puternică este în continuă creștere, astfel își văd mai bine protejate interesele și mai sigură reușita

treburilor lor. De remarcat nostalgia multor cetățeni ai Basarabiei față de vremea când aparțineau uriașei Uniuni Sovietice. Un astfel de surogat de națiune se vrea și reușește să fie Uniunea Europeană, atât de rîvnită de națiunile care încă n-au fost primite. Este și o consecință a extinderii capitalismului dincolo de granițele strict naționale.

Un fapt care a dus la o continuă perfecționare a pasiunilor politice este și puternica armătură ideologică și doctrinară ce le însoțește, având drept singur scop motivarea axiologică a acțiunilor pe care le promovează. Asistăm la *organizarea intelectuală a urilor politice*. Ideologiile au toate pretenția că sunt în conformitate cu *sensul evoluției și a dezvoltării profunde a istoriei*, fiecare afirmă că e singura stăpînitoare a *legii istoriei*. Avem de a face cu *străvechea dorință de a avea Destinul ca aliat, transpusă în termeni științifici* (J.B.). În plus, ideologiile politice se consideră *fundamentele științifice*, că sunt rezultatul unei stricte observări a faptelor. Se cunoaște că neomenie, că violență a provocat științifica ideologie marxist-leninistă, sau aria națională ideologie nazistă. Epoca în care a fost scrisă carteasă a fost cu adevărat, cum spune autorul, *era politicului*. După căderea comunismului, *sfîrșitul istoriei*, argumentat de Francis Fukuyama, a fost însoțit de prăbușirea acestor ideologii în fața liberalismului și de ieșirea din era politicului sau, poate mai exact, de diminuarea, de estomparea părții dure a politicului, postmodernitatea punând accentul pe elementele *gîndirii slabe* teoretizată între primii de Gianni Vattimo, din care cităm: „Sfîrșitul modernității nu înseamnă că nu mai au loc evenimente, ci că evenimentul nu mai e considerat ca avind loc pe o linie unitară a istoriei gîndite ca progres unic: nu există o istorie unitară și deci nu există ceva cum ar fi progresul; deci nu mai există modernitatea. Postmodernitatea este epoca unei gîndiri nu atât a fragmentării, cât a pluralității; chiar trecerea de la unitate la pluralitate e o formă de slăbire. În fond, gîndirea slabă și-a propus să considere acest fenomen de ajungere la sfîrșitul modernității nu ca un fapt după care să se jină doliu... Gîndirea slabă acceptă elementele postmodernității: sfîrșitul metafizicii, sfîrșitul viziunii unitare. Aceste sfîrșituri nu sunt niște decese după care să tii doliu, ci sunt eliberări, *chances* (în fond Nietzsche asta spunea, cel puțin în unele momente ale gîndirii lui). Multiplicarea interpretărilor nu înseamnă că «nu mai există religie», ci e o eliberare a unei pluralități de forme de viață între care putem să alegem sau pe care le putem face să conviețuască, cum de fapt se întâmplă” (*Sfîrșitul modernității*).

Julien Benda afirmă că sunt două impulsuri care definesc natura pasiunilor politice prin care omul se situează în existență reală: 1. să stăpînești un bun temporal; 2. să te simți o ființă aparte. Pasiunea națională le îmbină pe amândouă, aici orgoliul având prioritate în fața interesului.

Cei interesați de obținerea „unui bun spiritual sau care se afirmă cu sinceritate, în plan universal se situează în afara realului” (J.B.). Este evident că pasiunile politice, inclusiv cele naționale, sunt pasiuni strict realiste, ele sunt, prin forță lor, mai mult: *realism divinizat*. S-a generalizat voinea de situare în dimensiunea *reală* sau *practică a existenței*, în defavoarea dimensiunii *dezinteresate sau metafizice*. Trăim într-o lume tot mai săracă spiritual, una văduvită de metafizic. Prin divinizarea realismului, *Statul, Patria, Clasa sunt astăzi, de-a dreptul Dumnezeu*, mai grav, *ele sunt singurul Dumnezeu*; un Dumnezeu fără spiritualitate.

În lungul istoriei realismului laicilor, preocupării lor de temporal, s-au opus cărturarii: „De două mii de ani începând, a existat un șir neîntrerupt de filosofi, de preoți, de scriitori, de artiști și de savanți care – aproape toți în acest răstimp – au tins să se opună categoric realismului maselor” (J.B.).

Două au fost căile prin care cărturarii s-au opus pasiunilor politice: 1. prin *atașamentul exclusiv față de activitatea dezinteresată a spiritului, impunind credința în valoarea supremă a acestei forme de existență*; 2. fie, *moralisti convinși, analiști ai ciocnirii dintre egoismele omenești, predicau adoptarea, sub numele de omenie sau de dreptate, a unui principiu abstract, superior și de-a dreptul opus acestor pasiuni*.

E drept că n-au împiedicat pe laici să se urască și să se măcelărească, dar i-au împiedicat să aibă cultul acestor acte, să se măndrească cu înșăptuirea lor.

Două mii de ani, grație cărturarilor, lumea a înșăptuit răul, dar a cinstit binele. În această contradicție află cărturarii francez onoarea speciei umane, ea a fost forma prin care s-a putut strecura civilizația.

La sfîrșitul secolului XIX asistăm la o schimbare radicală, cărturarii încep să se implice în jocul pasiunilor politice, nu mai sunt individual sau împreună o barieră în calea realismului oamenilor, ci, din contra, îl aprobă și-l susțin. Cărturarii sunt acaparați de pasiunile politice, tot mai mulți se înregistrează comandanții politici ale zilei. Să nu uităm că în România au făcut aceasta în perioada interbelică, dar mai ales în timpul dictaturii comuniste, obicei perpetuat și în democrația postrevoluționară. Nu și-au refuzat implicarea politică, nu și-au înșușit principiul lui Goethe, să lăsăm politica în seama diplomaților și a militarilor.

„A fi menit să-ți încini viața veșnice și a crede că-ți sporești meritul preocupației de cetate, iată opțiunea cărturarului modern” (J.B.). Cărturarul aduce un plus de argumente laicilor prin implicarea sa politică, acestor pasiuni le slujește cu sensibilitatea sa excepțională – în cazul că e scriitor sau artist, cu capacitatea deosebită de a convinge, dacă este un gînditor, la care se adaugă prestigiul său moral recunoscut. Nu altfel s-a întîmplat cînd cărturari de talia unora ca Sadoveanu, Călinescu, Parhon s-au înregimentat ideologiei comuniste.

Pe Julien Benda nu-l preocupă cărturarul ca atare, ci cel considerat astfel de cei din jur și capabil să influențeze lumea în virtutea acestei embleme, fiind în realitate oameni de acțiune, ce se pretend savanți, descoperitori în laborator al unor adevăruri pentru care luptă, sunt cărturari militanți, dar „cărturari”. Benda consideră că un cărturar nu-și trădează funcția decît atunci cînd, precum cărturarii militanți, ieșind în arena politică, o face pentru triumful unei pasiuni realiste de clasă, de rasă sau de națiune. Eseistul crede că există „un criteriu incontestabil ca să aflăm cînd un cărturar implicat în viața publică o face în concordanță cu menirea sa: el devine imediat ținta oprobriului lumii laice, căreia îl încurcă socotele (Socrate, Iisus). Se poate afirma *a priori* că un cărturar lăudat de laici și-a trădat misiunea”.

E recomandată implicarea cărturarilor și devotamentul lor față de națiune, dar este un patriotism aflat sub un control rațional, oricînd îndreptățit a fi examinat critic. E drept, un astfel de patriotism nu poate edifica imperii. Sîntem alături de Benda în a constata că rămîne de aflat dacă menirea cărturarilor este să clădească imperii.

Xenofobia este un alt aspect al patriotismului cărturarului modern, o atitudine ce a sporit pasionalitatea laicilor, în defavoarea apropierei și conlucrării cu „străinul”, cu celălalt. Cărturari fiind, prin practicarea fanatismului național, ei – și-au trădat menirea, căci aceasta constă tocmai în a opune popoarelor și nedreptății la care le împinge cultul lor pentru ţară o corporație al cărei unic cult este cel al dreptății și al adevărului. Drept este că acești cărturari moderni declară că nu știu ce înseamnă dreptate, adevăr și alte asemenea „năluci metafizice”; că pentru ei adevărul se naște din utilitate, iar dreptatea, din circumstanțe (J.B.).

Precum afirma Callicles în dialogul platonician *Gorgias*: „În ce privește adevărul, pe care spui că îl cauți, Socrate, iată cum stau lucrurile: viața de plăceri,

nestăpinirea și libertatea, dacă sunt încurajate, fac virtutea și fericirea omului. Celealte sunt artificii, sunt convenții omenești contrare naturii, zădărnicii fără nici o valoare” (492 c) – opinie ce contrarie și stîrnea indignarea gînditorilor importanți contemporani lui. De altfel, în dialogul amintit Socrate îl atenționează: „Cred că sunt unul dintre puținii atenieni de astăzi, că să nu zic singurul, care are înțelegerea adevărăței arte politice și a punerii ei în practică. Deoarece, prin cuvintele pe care le rostesc de fiecare dată, eu nu urmăresc să fiu pe plac, ci să produc cel mai mare bine, nu cea mai mare placere” (521 e).

Primul model de cărturar militant este un produs, o invenție germană; pe teritoriul Germaniei s-a născut cărturarul naționalist. Atitudine preluată de cărturari francezi în opoziție cu vecinii lor, din păcate nu doar conjunctural, ca o reacție la situația geo-politică.

Pe cît erau cărturarii antici de convinși de vremelniția cetăților în care viețuiau, lăsând totul la voia zeilor (să ne amintim de Ecclastul Vechiului Testament), cărturarii moderni și-au transformat cetățile *intr-un turn care înfruntă cerul*.

Este refuzată afirmarea dreptului la individualitate, la propria personalitate în favoarea aplăzării prin integrarea în grup, prin asimilarea într-o masă uniformizatoare. În prezent marota naționalismului a fost fagocitată de multiculturalismul globalizant care, pe altă cale, încearcă să ne depersonalizeze.

Julien Benda ține să atenuzeze că nu dezaproba dorința cărturarului de a se considera determinat de neamul său, de a rămîne însăși în pămîntul său decît în măsura în care ea constituie o atitudine politică, o provocare naționalistă. Așa cum este îndreptățită dezaproba multiculturalismului globalizant ca pasiune politică (în numele capitalului generalizat, interesat doar de indivizi ca forță de muncă, indiferent de apartenența etnică, rasială etc.), care încearcă să ne desprindă, să ne îndepărteze de națiune, printr-o treptată diminuare a conștiinței naționale, să ne facă să uităm că suntem determinați de neamul căruia îl aparținem, ne cere să ne refuzăm matricea stilistică, să răcindu-ne spiritual și anulindu-ne ca persoane morale, ca individuali pentru a ne transforma într-o populație.

Multe, prea multe din lucrările cărturarului se află sub semnul politicului. Este o dovadă de gravă decădere în cazul artistului, cînd *această desăvîrșită formă de activitate de lux se pune acum în slujba națiunii sau clasei*. E gravă ofilierea utilitară a acestei flori a dezinteresării. Poetul, dacă e poet, nu poate fi aservit

intereselor temporale, scopul actelor sale nu este utilitatea sau morala, în caz contrar riscă să-și ruineze simțul artistic. „Învățăminte și moralizarea, spune foarte aplicat Charles Renouvier, nu există sistematic pentru artist; trebuie să le atingă fără să și-o fi propus, și uneori le atinge păřind a se îndepărta de ele. Intenția lui este să emoționeze, să miște. Or chiar prin aceasta înaltă, purifică, moralizează, într-adevăr, poetul, căci mai ales despre el este vorba, se adresez tuturor. Așadar, nu poate cînta decît universalul, oricăt de ciudată ar părea o asemenea asociere de termeni. Îl cîntă, desigur, sub forma particularului, fără de care fiecările sale ar fi lipsite de viață, dar nu lasă la o parte nici individualul pur, obscur, indescifrabil, lipsit de adevară dacă nu exprimă o relație. El generalizează pasiunea, o înobliează și totodată o oferă ca subiect de observare, de gîndire și de emoție dezinteresată. Auditorul, smuls din mijlocul preocupărilor sale personale, mai degrabă mărunte, cel puțin prea personale și prea prezente, și dus, fără speranță sau teamă, în sfera superioară a pasiunii comune întregii omeniri, simte binefacerea unei înălțări sufletești; conștiința lui s-a eliberat pentru o vreme din chingile egoismului”.

Ne amintim cît de aserviți ideologiei comuniste s-au arătat mulți autori și artiști în regimul totalitar românesc. Dar mai vinovați decît artiștii sunt istoricii. „Părtinirea hotărâtă în prezentarea istoriei este una dintre modalitățile în care cărturarul modern își trădează cel mai grav misiunea...” (J.B.).

Și criticii literari își trădează menirea cînd grila aplicată operei este una partinică, văzută prin sticla ideologiei pe care o servește. Utilitatea ajunge, pentru cărturarii militanți, să determine dreptatea. Nici metafizica și nici cei care o practică nu sunt scuțiți de aservire comandamentelor politice.

„Dar cel mai grav au rupt cărturarii cu tradiția și au făcut cu hotărîre jocul laicilor doritori să se situeze în real, propunîndu-le doctrine, propunîndu-le o anumită scară de valori: cu o știință și o conștiință care vor ului istoria, cei care, timp de douăzeci de veacuri, au încercat să discreditze pasiunile realiste în beneficiul unei transcendențe au început să transforme aceste pasiuni și curente care le sprijină în virtuți supreme și să nu mai aibă decît dispreț pentru existența care, într-un fel sau altul, se situează dincolo de temporal” (J.B.).

În modernitate s-a practicat discreditarea, desconsiderarea umanității, a universalității pentru integrarea într-un spațiu distinct, al etnicității. În postmodernitate se vestejește și apartenența la etnie, promovînd o și mai accentuată sustragere din fața universalității, integrarea în grupuri, apartenența la un grup, fie el cu probleme

sexuale, fie rasiale etc. fiind mai importantă decît prezervarea și afirmarea propriei personalități. *Cărturarii exaltă înclinația spre particular și dezaproba sentimentul universalului* (J.B.).

Gînditorul francez înțelege prin umanitarism „sensibilitatea față de calitatea abstractă a tot ce este omeneș, față de «chipul neșirbit al condiției umane» (Montaigne) – și simjămîntul îndeobște astfel desemnat, anume dragostea față de oameni în existența lor concretă”. El rămîne o pură pasiune a inteligenței, fără dorință de a se materializa într-o îmbrățișare universală. Umanitarismul lui Benda refuză internaționalismul în care vede „un protest față de egoismul național, nu în favoarea unei pasiuni spirituale, ci a altui egoism, a altiei pasiuni terestre; este mișcarea unei categorii de oameni – muncitori, bancheri, industriași – care se unesc pe deasupra granițelor în numele intereselor ei practice și precise, și nu se ridică împotriva spiritului național decît în măsură în care acesta îi stînjenește satisfacerea acestor interese. Pe lîngă asemenea mișcări, pasiunea naționalistă pare o mișcare idealistă și dezinteresată”.

E același raport ca față de multiculturalismul globalizant. Umanitarismul este de asemenea cu totul diferit de cosmopolitism, care se reduce la o „simplă dorință de a te bucura de avantajele tuturor națiunilor și tuturor culturilor lor, în general lipsită de orice dogmatism moral”. Nici Biserică nu este scutită de această maladie, trădîndu-și menirea prin restrîngerea caracterului ei universal la spațul național, în contradicție cu zicerea apostolului: *Nu există grec, evreu sau scit, există doar Hristos peste tot*. Cărturarii moderni desconsideră, dezavouează nu doar *morală universală*, ci și *adevărul universal*, supunîndu-se cu totul restrîngătorilor pasiuni laice. „Cultul pentru particular și disprețul față de universal este o răsturnare de valori caracteristică doctrinei cărturărilor moderne în modul cel mai general și proclamată de ei într-un tip de gîndire mult mai elevat decît gîndirea politică” (J.B.).

Inclusiv metafizica se pune în slujba contingentului, refuzînd eternul. O doctrină capătă certificat de autenticitate în măsură în care se înscrie în „spiritul științific al vremii”, în realitate fiind cu totul dezinteresată de adevară.

Cărturarii au ajuns să susțină, exalțînd astfel realismul laicilor, drept culme a valorilor morale cele care țin de temporal; agonisirea de averi și de onori, lăsînd pradă dezinteresului generalizat dobîndirea bunurilor pur spirituale.

În locul unui stat drept, este promovată ideea statului puternic, implicit autoritar, toți supunîndu-se înălțelor

comandamente, fie ele naziste sau bolșevice, obturindu-se orice inițiativă personală.

De reținut răspunsul lui Socrate dat în *Gorgias* realistului Callicles: „Lauzi pe oamenii care i-au îndestulat pe atenieni, împlinindu-le toate poftele. Se spune că ei au făcut cetatea mare, fără să se bage de seamă că, de fapt, ca a fost umflată și îmbuibătă nesăios de către vechii ei conducători.

Fără înțelegere și fără spiritul dreptii, ei au umplut cetatea cu porturi și arsenale, cu ziduri, tributuri și cu alte ascemenea zădărmică” (518 c – 519 a).

La această umflare a cetății conducătorii au uitat să adauge *cumpătarea și dreptatea*, le-au lăsat *fără înțelegere și fără spiritul dreptății*. Aceasta a fost scara de valori promovată de mai toți cărturarii pînă la finele secolului XIX.

Nici Machiavelli nu-și permite, în sfaturile date Principelui, să afirme că răul ar fi bun cînd slujește politicii, el tot rău rămine. Nu și în cazul cărturarului modernității, „Realiștii moderni sunt moraliști ai realismului; pentru ei, actul care întărește statul este investit, prin acest singur fapt și oricum ar fi el, cu un caracter moral; răul care slujește politica trece din sfera răului în cea a binelui” (J.B.).

Dacă, pentru Platon, *morală determină politică*, la cărturarii de astăzi *politica determină morală* – dogmă căreia laicii îl dau ascultare. Între moraliștii realismului care se bucură de credit în lumea noastră sunt și oamenii politici. Dacă înainte conducătorii de stat practicau realismul, aveau înțelegere a *nu-l proclama onorabil, ei încălcă morală, dar noțiunile morale rămîneau intace* – „și tocmai de aceea, în opinia lui Benda, cu toată violența faptelelor lor, n-au tulburat cu nimic civilizația”.

Pentru conservatori, în general pentru tradiționaliști, obiceiul, cutuma este în fond un lucru destul de bun, căruia mai înțeleg este să i te supui decît să i te împotrivești; nu și pentru cărturarii realiști, care *afirmă drepturile obiceiului, istoriei și trecutului*. Astfel pentru ei obiceiul are un drept, are *dreptul*, încît dreptatea și nu interesul își impune a-l respecta.

O altă faptă notabilă și reprobabilă pusă de Julien Benda în rucsacul cărturarului realist este că *l-a învățat pe om să-și renege divinitatea*. Totodată cărturarii s-au metamorfozat într-o adevarată poliție a gîndirii, desconsiderând, condamnînd gîndirea independentă în favoarea celei gregare.

Callicles a intrat în grajiile cărturarilor prin refuzul gîndirii lui Socrate. E o revoluție apreciată de escișt mai gravă decît toate răsturnările politice. Cu adevărat gravă este pierderea criteriilor, mai grav, relativizarea

acestora, astfel văduvindu-ne de capacitatea de a discerne binele și răul.

Înainte, divinitatea omului era afirmată de înțelegerea conceptului de dreptate, a ideii de lege, a semnului lui Dumnezeu; *astăzi este divin fiindcă a știut să-și făurească o unealtă care-l face să spin asupra materiei*. A căzut în imanență. Asistăm la idealizarea activității practice în defavoarea netă a celei spirituale, practic alungată din cetate.

În primul capitol din dialogul platonician *Legile* citim: „Între virtuți, cele dijitti sunt înțelegere și cumpătare; abia pe urmă vine curajul”. Realiștii noștri cărturari exaltă curajul, înfruntarea morții fiind considerată *virtutea supremă*. Un alt cult este cel al onoarei – cale de a îndemna omul să-și pună viață în pericol doar în numele proprii sale glorie. Benda nu condamnă *predicarea cultului onoarei și al curajului, ci predicarea lui „de către cărturari”*.

Se produce o constantă laicizare a cărturarilor, pînă la identificare, totodată o dezertare de la menirea lor de a fi o stavă în contra instinctelor primare. După Zarathustra citim: „Fiți duri, fiți nemiloși, și veți domina”; *au proclamat nobelețea morală a asupririi și joscnicia milei*. Are dreptate cînd mila este prost înțeleasă, numai omenia *condusă de rațiune ne permite să-i ajutăm pe alții cu discernămînt*.

Un cult care astăzi a căpătat dimensiuni planetare este cultul succesului, cult investit cu valoare morală, nereușita fiind vrednică de dispreț, iar rezultatele fiind prețuite în detrimentul meritului. Montaigne atenționează: *Căci stă cinstea virtuții în luptă, nu în izbîndă*.

Sînt obturate, umilite *valorile cunoașterii în fața valorilor faptei*. Este preferată acțiunea pură în defavoarea raționalității, omul fiind redus la faptele sale, supus instinctelor. Activitatea intelectuală are preț atât timp cât asigură rezultate practice; viața dezinteresată, firească la cărturarii vremurilor trecute, nu are preț.

Toate însumează o atitudine manifestă de peste un veac a „celor meniți să fină în fru realismul popoarelor, dar care, din toate puterile și cu deplină conștiință, s-au străduit să-l incite; de aceea îndrăzneșc să o numesc trădarea cărturarilor” (J.B.).

Cauzele le consideră profunde și, în timp, s-au dovedit ireversibile.

Între cauzele enumerate este și faptul că lumea modernă l-a transformat pe cărturar într-un simplu cetățean supus la toate îndatoririle date de acest statut, anulindu-i posibilitatea să dispăruască pornirile laice. Un cărturar autentic nu apelează la aceste scuze, îndură legile cetății dar nu le lasă să-i deformeze sufletul, să

abdice de la cele ale spiritului, au dat Cezarului ce-i al Cezarului, dar numai atât. și-au făcut impeccabil datoria să răsărită să se lăsa mistuiți de fanatism.

Socrate a luptat ca hoplit la Potidea, la Amphipolis și Delian, cu mult curaj și demnitate, dar a refuzat să se implice în politică. La fel s-au comportat Spinoza, Schiller, Baudelaire și mulți alții.

Cum constată îndreptățit Julien Benda, „omul obligat să lupte pentru traiul zilnic se lasă ispitit de pasiunile practice și ajunge apoi să le divinizeze. Acest nou crez al cărturarului este, în mare parte, consecința condițiilor sociale care i se impun, și adevărata tragedie a epocii noastre nu este poate trădarea cărturarilor, ci dispariția lor, imposibilitatea lor de a trăi, în lumea actuală, conform adevărători lor vocații.”

Am mai putea adăuga încă o circumstanță, *dorința de a face carieră*. Celebritatea scriitorului este în pericol dacă nu se supune cerințelor pragmatice, *turma laică a dobândit azi conștiința forței sale și este hotărât să-l pună la punct pe scriitorul care îi spune altceva decât ar vrea ea să audă*. Atitudinea aceasta nu apare numai în relațiile laicului cu scriitorii (sau cu presa: un ziar care nu-și îmbie cititorii cu eroarea scumpă lor este imediat părăsit), ci și – lucru absolut remarcabil – în relațiile lui cu directorii săi de conștiință, prelații care vorbesc în numele Domnului (J.B.). E o atitudine cu nefaste consecințe în timp, ce a dus la pervertirea cărturarilor, metamorfoza din călăuze, în slujitori ai laicilor.

Generalizarea bunăstării, însotită de extinderea economiei de piață și evasidispariția rolului granițelor dintre națiuni a diminuat declanșarea unor conflagrații mondiale, fapt care acum opt decenii părea o utopică. Terorismul, care atunci nu era o practică obișnuită a devenit factor beligerant greu de controlat și încă mai puțin de stopat.

„Un cărturar nu poate fi puternic dacă nu are o conștiință clară a naturii și a menirii sale, și stie să și-o dovedească; adică dacă declară că împărația lui nu este din lumea aceasta, că tocmai lipsa valorii ei practice face preful învățăturii sale și că prosperitatea împăraților din această lume are de cîștagat de pe urma moralei Cezarului, nu de pe urma moralei sale” (J.B.).

Învingători au fost tot timpul realiștii, în posida perpetuării unei atitudini constante, pînă acum mai bine de un veac, de afirmare a spiritualului de către cărturari.

Copleșit de realismul contemporanilor, însotit de disprețul arătat existenței dezinteresate, unul dintre ultimii cărturari se întrebă *dacă omenirea, adoptînd*

astăzi acest mod de trai, nu-și află astfel adevărata lege și adevărul sistem de valori, conform esenței sale. Cultul spiritualității, cum spuneam mai sus, îmi apare ca un accident fericit în istoria omenirii; ba mai mult, ca un adevărat paradox. Legea evidentă a naturii umane este dobîndirea bunurilor și exaltarea eforturilor care o asigură; numai printr-un extraordinar abuz a izbutit o mindă de oameni s-o facă să credă că valorile supreme sunt bunurile spiritului. Astăzi se trezește din această iluzie, își află adevărata natură și adevărata dorință, și pornește război împotriva celor care, timp de secole, au răpit-o ei însăși. În loc să se indigneze că le-a căzut în ruine împărația, n-ar face mai bine usuratorii aceștia (cîți au mai rămas) să se mire că a durat atât? Nimeni nu credea că fiarele vor rămîne fermecate de lira lui Orfeu pentru totdeauna, dar avem dreptul să sperăm că Orfeu nu va deveni el însuși fiară.

Constatînd dominarea tendinței realiste, Benda nu neagă *de loc prodigiosul spor de blindete, de dreptate și de dragoste înseris astăzi în obiceiuri și în legi, și fără a mai vorbi de imensa îmbundătățire a relațiilor de la om la om în conflicte, în special în lăuntrul aceleiași națiuni, unde siguranța persoanei este o regulă, iar nedreptățirea ei îscă indignare*.

Totuși se arată pesimist, consideră că idealismul este sortit pieirii, actele libere și dezinteresate vor fi incriminate, omenirea va birui în lumea materială, afirmîndu-se imperialismul speciei în refuzul spiritualității, încît istoria va zîmbi la gîndul că Socrate și Isus Hristos au murit pentru această specie.

Păstrarea și augmentarea valorilor individuale, afîrmarea propriei personalități sunt printre puținele căi de a ne salva din ghena urii și a pasiunilor politice. Sîntem supuși unor uriașe presiuni mediatici, în care lipsa de discernămînt generalizată (provocată și de un sistem educațional care nu asigură instrumentele intelectuale necesare dezvoltării capacitatîilor personale de a separa cele bune de cele rele, de a-ji cunoaște interesele reale, de a avea principii morale pe care religia le propăvăduiește, asigurînd și clementele, mijloacele de a le percepe și susține etc.) riscă să ne piardă, să ne anihileze ca persoane, integrîndu-ne în turma minătă de interese temporale, mai mult, răpindu-ne șansa mintuirii sufletești și spirituale. Sîntem martori la dispariția cărturarilor, o dispariție care poate fi motivată, dar nu poate fi scuzată; de vrem să ne salvăm, vom fi obligați să ne fim propriii cărturari.

„AMINTIRI DESPRE RUDOLF SUȚU”

DIALOG CU SCRITORUL RADU NEGRESCU-SUȚU

Rudolf Suțu s-a născut în Iași la 27 iulie 1880, ca fiu al profesorului Alexandru Grigore Suțu și al Luciei Miclescu, descendenta unei vechi familii moldovenești. Scriitor, traducător și editor al ziarelor „Evenimentul” și „Dușmanul” din Iași, muzeograf și efor al spitalului Sfintul Spiridon din Iași, Rudolf Suțu a fost decorat de Franța, după Primul Război Mondial, cu Palmele academice, la propunerea scriitorului Robert Pelleve de la Motte-Ango marchiz de Flers, care făcuse parte, ca diplomat, din Misiunea franceză în

România, condusă de generalul Henri Berthelot. Dar mai presus de toate, Rudolf Suțu a fost un mare iubitor al Iașului, căruia i-a adus omagiu în cele două volume ale lucrării sale cele mai importante, Iașiul de odinioară. Căsătorit cu Hélène Cazabon, fiica inginerului francez Jules Cazabon și a italienicei Ida Ademollo, ambii stabiliți la Iași. A decedat în București, la 27 mai 1949. Rudolf Suțu este buiaicul scriitorului Radu Negrescu-Suțu din Paris,

Laura Guțanu: Domnule Negrescu-Suțu, de la început aș vrea să precizez care este numele familiei dvs.: Suțu, cu „S” sau cu „Ș”?

Radu Negrescu-Suțu: Doamna Guțanu, numele familiei Suțu, în funcție de țara în care membrii acestia au trăit sau în funcție de limba folosită de cancelariile străine în corespondență oficială, a luat diverse forme, printre care putem aminti: Sudji, Sudci, Succi, Suzi, Suzzi, Suzo, Suzzo, Souzo, Souzzo, Suzu, Soutzi, Soutso, Soutsou, Soutsos, Soutzos, Soutzou, Soutzu, Sutzo, Sutzos sau Sutzu. La noi, nu știu din ce considerente, a apărut și varianta Șuțu, care este incorectă, dar care s-a impămintit, ca să spunem așa, întrucât deși dicționarele serioase menționează forma corectă a numelui, care este Suțu, lumea continuă să spună Șuțu!

Familia este cunoscută bucureștenilor mai ales din cauza micului palat din Piața Universității, dar aveți mai multe personaje memorabile în familie. Cum nu toata lumea poate avea acces la formidabilă dvs. carte, n-ar fi rău să amintim câteva dintre ele.

Micul palat de care pomeniți, care a avut sansa să scape ca prin minune de la atîtea demolări succesive, este o frumoasă casă boierească, care însă nu-și justifică apelativul de palat. Cel puțin în Occident, un palat are o altă alură, dar cu siguranță că la vremea cînd Costache Suțu și-a construit această casă, ea li s-a părut bucureștenilor un palat, față de casele de pro-

porții mult mai modeste care existau la noi. Acest Costache Suțu a fost un personaj ieșit din comun, întrucât funcțiile pe care le-a avut, pînă la cea de mare logofăt, nu i-au putut satisface ambițiile. Nepot al domnitorului Mihail Suțu cel bătrîn și frate cu Mihalache vodă Suțu cel tînăr, eteristul, Costache se dorea și el domnitor, cu astă ardoare încît a fost de mai multe ori candidat la tronul Valahiei sau al Bulgariei, mergînd pînă la a încerca să-l detroneze pe Gheorghe Dimitrie Bibescu în favoarea sa.

Nemulțumirea profundă a lui Costache venea din faptul că, deși căsătorit cu o româncă, Luxița Racoviță, continua să fie considerat străin, prin faptul că era născut la Constantinopol, precum tatăl său, beizadeaua Grigore Suțu, căsătorit și el cu o pămînteană. Sevastița Dudescu, sora marelui logofăt Costache Dudescu, excentricul și nesocotitul care a făcut praf imensa avere familială încercînd să impresioneze protipendada de la Paris, Viena sau Baden-Baden, pentru a și sfîrși viața în cea mai cruntă mizerie.

Nu putem iarăși să nu menționăm în Moldova pe beizadeaua Nicolae Suțu, marele logofăt și primul nostru economist, născut și el la Constantinopol, dar care a trăit toată viața la noi, unde și-a făcut o lungă carieră sub mai mulți domnitori, însă fără a avea ambiții de domnie, deși fusese pregătit și educat în acest scop de părinții săi, Alecu vodă Suțu și doamna

Eufrosina Callimachi. Competența și patriotismul său sînt și astăzi unanim recunoscute. Din Neculai Suțu și fratele său Grigore descind ramurile Suțuleștilor moldoveni, cu Alexandru Grigore Suțu, junimistul, și fiul său Rudolf, autorul „Iașilor de odinioară”, bunicul meu. Moșu’ Rudolf a fost căsătorit cu Elena, fata unui inginer francez, Jules Cazaban, care s-a căsătorit în „dulcele tîrg al Ieșilor” cu Ida Ademollo, o italiancă din Florența, ambele familii și ele împărtășite la noi, precum Suțești.

In recenta călătorie pe care ați făcut-o la Florența ați fost pe urmator strămoșilor dvs. Căutările au fost fructuoase?

Stimată Doamnă, trăind în Occident de treizeci de ani, de când a binevoit să mă expulzeze Ceaușescu, am șansa, întrucât șansă este și nicidcum vreun merit personal, de a putea călători oriunde în lume fără a fi milionar! Florența este un oraș frumos și curat, cu comori artistice la fiecare colț de stradă, cum se spune, întrucât palatele și muzeele abundă la tot pasul. Vă spuneam că stră bunica mea era florentină. Străbunicul ei patern, Luigi Ademollo, a fost un pictor milanez, stabilit la Florența și care, fără să fi fost un Rafael sau un Michelangelo, a fost totuși un pictor neoclasic destul de cunoscut la vremea sa (1764-1849). Casa lui mai există încă în Florența, iar la biserică Santa Croce se află lespedea sa funerară. Frescele sale împodobesc nenumărate palate din Florența, Siena, Lucca, Pisa, Arezzo etc., cu singura precizare că aceste săli, lucruri pe care îl ignoram, nu sînt deschise publicului. Or, sejurul meu a coincis cu punctea pe care au făcut-o italienii de vineri și pînă miercuri, norocoșii, din cauza zilei de 1 Mai. Muzeele erau deschise, însă conservatorii muzeelor care trebuiau să-mi acorde autorizațiile nu lucrau, fiind plecați în week-end prelungit, poate la Paris sau la Ieși! În aceste condiții am apucat să văd ceva, dar nu tot ce îmi propusesem.

Nu pot spune că m-am dus degeaba, deoarece Toscana este superbă, iar în ultima zi am avut norocul să pot găsi bilete la concertul meu preferat, *Orfeo ed Euridice* de Gluck, dirijat de Riccardo Mutti în persoană. La acest concert m-am întîlnit cu un vîr din Florența, un alt descendente al pictorului, de la care am reușit să afli unele date care-mi lipseau și căruia i-am comunicat datele despre descendenta moldovenească a stră bunicei mele florentine. Inutil să vă spun că ramura Cazaban-Ademollo din Moldova era total-mente ignorată de Cazabani și Ademolii care rămăs-

iseră în Franță și în Italia. De ce? Pentru că cei plecați nu au mai lăsat legătura cu familia rămasă, din motive necunoscute mie. Astfel de cazuri se mai întîmplă și în zilele noastre, din păcate. Or, de aceea, în vara aceasta, descendenții Cazabanilor din Occident, la inițiativa verii mele Manuela Cazaban din California, o mare sufletistă, moldoveancă, se înțelege, se întîlnesc la Carcassonne cu rudele lor, Cazabani francezi și Ademolii italieni, după o despărțire de 150 ani!

Călătoriți de plăcere sau doar pentru interese genealogice?

Am călătorit dintotdeauna din pasiune, moștenită cu siguranță de la tatăl meu, care în tinerețea sa a călătorit peste tot în lume, de la Tokyo și pînă la Nisa, unde se amuză să tragă chiar la hotelul Negresco, simplă coincidență de nume patronimic, hotel pe vremea aceea încă în vogă. Cînd au venit comuniștii, Tata a fost revocat din armată, fiind ofițer regal, dușman al poporului, pentru că luptase pe Frontul de Răsărit, și călătoriile sale s-au curmat bruse, devenind muritor de foame. Le-am continuat eu, după treizeci de ani, cu tot atîta pasiune. Dacă în aceste călătorii pot efectua și cercetări genealogice, cu atît mai bine, însă de multe ori acestea pot fi infructuoase, din cauza informațiilor eronate pe care le pot primi și care mă ghidează în căutările mele.

Cu un astfel de tată, cu strămoși materni greci, francezi și italieni la fel de „călători” și ei, era imposibil să nu mă molipsesc și eu de febra... călătoriilor. Călătoresc în medie cam de patru-cinci ori pe an, pentru că mai mult nu-mi permit, nefiind încă la pensie, și de fiecare dată abia aştept o ocazie spre a pleca către o nouă destinație. Însă, spre deosebire de un francez, eu am 27 ani întîzire, întrucât în perioada trăită acasă nu am putut ieși niciodată din Țară, ca mai toți tinerii de vîrstă mea.

Cum a rămas figura bunicului Rudolf Suțu în amintirea familiei? Sunt povești care trec de la părinți la copii, mici anecdotă care fac istoria orală a unei familii. Aveți astfel de povești despre Rudolf Suțu?

Rudolf Suțu, după cum bine știi, Doamnă Guțanu, a fost un mare iubitor al Iașilor, orașul său natal. Am apreciat de altfel dintotdeauna acest plural acordat Iașului în titlul cărții sale, *Iașii de odinioară*, asemenei Venetiei lui Paul Morand, care în titlu devine *Venises*, la plural, Venetiile, cum s-ar zice, altă personalitate legată într-un fel de familia Suțu, întrucât s-

a căsătorit la Paris cu Elena Chrisovelloni-Suțu. Moartea l-a surprins pe bunicul meu la București, unde a rămas după refugiu, însă mormântul său se află, din dorința sa, și la București, la Bellu, dar și la Iași, la Eternitatea. Din păcate, venind pe lume la un an după decesul său, eu nu l-am cunoscut decât din pioasele evocări ale familiei. Moșu' Rudolf a fost un bun român care, sătul de stupiditatea conaționalilor săi care continuau să-i considere pe Suțulești străini, greci, venetici, și-a educat copiii într-un frumos spirit românesc fără cusur. Astfel încât, deși i-a învățat latinește, nu le-a permis să învețe și elinește, o mare pierdere culturală pentru ei. Bineînțeles că copiii erau bucuroși să scape de o corvoadă, greaca fiind o limbă dificilă, însă după aceea, ca adulți, au resimțit această lipsă. În minte că mama mea, împreună cu sora sa Rodica, pianista, au încercat după pensionare, fără prea mult succes, să învețe corect această limbă dificilă. O rudă apropiată, principalele Alexandru Mavrocordat, s-a oferit să le dea în mod amical lecții de greacă, apoi totul a fost abandonat după moartea acestuia, din lipsă de alt profesor. Rudolf Suțu stăpînea această limbă, întrucât tatăl său, Alexandru Grigore Suțu, junimistul, fiul beizadelei Grigore Alexandru Suțu, era profesor de greacă printre altele.

Acesta, o altă personalitate deosebită a ramurii noastre moldovenești, a fost unul dintre protectorii lui Eminescu, pe care l-a și tradus în franceză, lucru cunoscut a fi de o dificultate extremă, dar a fost și un infocat susținător al Monarhiei române, care de-abia se instaurase. De fiecare dată când suveranii poposeau în Iași, erau găzduiți cu toate onorurile cuvenite în casa Nataliei Mavrocordat-Suțu din strada Săulescu, unde părinții acesteia dădeau baluri și recepții de toată splendoarea și unde, în 1847, Franz Liszt l-a felicitat pe faimosul Barbu Lăutarul, pentru virtuozitatea talentului său. Suveranii erau invitați în fiecare an și la balul dat de Grigore Suțu în palatul Suțu din București, de care aji pomenit mai înainte, pe 30 ianuarie, de Sfintul Grigore, cînd îl făceau cinstea de a-l onora cu augusta Lor prezență. Străbunicul meu era un bun pianist și chiar un talentat desenator. Ca prin minune au ajuns pînă la mine cîteva desene, dar și un panou reprezentînd stema Familiei regale, lucrare de marchetărie migălită de acesta și pe care nu a mai apucat să o ofere tînărului rege. Profesor cu dragostea vocației sale pedagogice, Alexandru Grigore Suțu era reputat a fi extrem de sever și exigență, dar încurajîndu-și în așa fel elevii și acordîndu-

le o importanță care îi determina pe acești să învețe de rușine, dacă nu din tragere de inimă. La o vizită inopinată a regelui la o oră de curs, acesta și-a uitit elevii invitați pe monarh să ia loc într-o bancă pînă-și termină de predat lecția, misiunea sa, după care și-a onorat suveranul așa cum se cuvinea!

Dar ca să revenim la bunicul meu, un suflet de o mare sensibilitate, am să citez un paragraf dintr-un manuscris încă nepublicat, aflat în arhiva mea: „La mormântul meu, scrie Rudolf Suțu, să nu se opreasă decât acei cu sufletul curat. Ei să nu-mi poarte niciun gînd rău. Am trecut prin viață pe un singur drum, cu o datorie mare însă: să nu las în părăsire suflete neinvinate, cari au nevoie de sprijinul celor ce le-au dat viață. Tu trecător, care-mi vei ceta numele de pe cruce, vei ști că omului dispărut, dacă a fost cît a trăit om de treabă, îi va rămîne amintirea așa. După ce, cu vremea, va fi uitat cu totul, uitarea îi va fi totuși fără cuvinte rele. Cel care însă în viață a greșit, amară îi va fi amintirea după moarte. Nici măcar cenușa, dacă-i va fi ars trupul, nu va mai găsi un colțisor nicăieri, pentru că nici văzduhul nu va putea să primească vreun fir, atît de grea va fi pedeapsa păcatosului...”. Acesta a fost bunicul meu, Rudolf Suțu, căruia încerc aici să-i aduc un pios omagiu.

Numele pe care îl purtați este o povară?

Doamna Guțanu, numele meu patronimic fiind Negrescu, lucrurile s-au simplificat oarecum pentru mine. Negrescu, n-o fi el un nume chiar atît de răspîndit ca Popescu sau Ionescu, dar tot un „escu” oarecare este, care-mi permitea să trec neobservat prin societate. Și-apoi timpurile se mai schimbaseră, prigoana se mai potolise, Stalin murise de mai mulți ani, iar mama mea reușise în sfîrșit să fie angajată ca traducător la un institut, de unde pînă atunci nimeni nu vroia să angajeze un „dușman de clasă”. Doar Tatăl meu, alt „dușman al poporului”, cu patalama și decorații pe care era mai bine să nu le ai pe vremea aceea, fiind obținute pe Frontul de Răsărit, cum v-am mai spus, nu reușise să iasă din condiția precară în care ajunsese, de ofițer de elită deblocat din Armată cu o pensie de mizerie, de vreo cîteva sute de lei. Și aceasta deoarece Tata, din considerente de etică militară, nu a luptat și pe celălalt front, iar apoi, după instaurarea comuniștilor la putere, a refuzat orice propunere de colaborare cu aceștia.

Indiferent de numele și faptele părinților mei, problemele mele s-au ivit în ziua în care m-am revoltat și atunci tovarășii au scotocit prin dosarele de la Cadre,

de la Securitate, și au descoperit că „puiul de năpărăcă” pe care Statul l-a crescut la săn era fiul unor „bandiți reacționari”, și alte expresii, unele mai debile decât altele, întrucât erau lipsite de sens sau nu aveau același sens pentru toată lumea. Deci în anul 1977, inspirat de curajul lui Paul Goma, am decis să mă revolt împotriva regimului. Să întocmesc un protest, împreună cu patru tineri la fel de hotărîți și de revoltați (Dan Niță, Ioan Marinescu, Nicolae Windisch și Raymond Păunescu), să-l semnez cu numele și adresa exactă (adică nu să-l semnez „un român din România”, ceea ce era și acesta un act de curaj, dar ceva mai rezinut), și să-l trimit în Lumea liberă, în Occident. Mai precis, latura mea românească s-a revoltat, căci nu cred să fi fost nici cea grecească, nici cea franceză sau italiană, dacă nu cumva s-ar fi revoltat toate laolaltă, cine mai știe! Revoltându-mă, am comis un act, nu de curaj, ci de disperare, m-am luat de gât cu Securitatea, să vedem care pe care! Ne-am trezit cu toții condamnați la un an de muncă forțată la Canal, ceea ce aș putea califica de floare la ureche pe lîngă martirul celor care au ispășit douăzeci de ani de detenție, dar totuși o experiență nepălcătă față de miile de oameni care nu au avut niciodată de-a face în viață cu Securitatea sau cu Miliția, în fine, am fost snopit în bătăi, am făcut greva foamei, am fost torturați, dar securiștii nu au reușit să ne înfringă. Deci se putea și astăzi, acest lucru este o joacă, o cucerire a democrației, toată lumea protestează împotriva regimului, a guvernului, exercitându-și acest drept și nimănui nu îl se întâmplă nimic, dar pe vremea aceea situația era puțin diferită, dacă vă mai aduceți aminte. Nu se prea protesta atunci, moda aceasta încă nu ajunsese la noi și dacă vroiai să fii în pas cu moda sau avangardist, riscau să-ți lași oasele cine știe prin ce pușcărie comună.

Acuma, dacă a purta numele de Suțu este o cinste sau o rușine, o placere sau o povară, acesta este cu totul alt aspect. Cred că fiecare se poate simți mindru sau rușinat, indiferent de numele pe care îl poartă, doar în funcție de faptele sale, și în niciun caz nu are de ce să se fălească cu faptele altora, fie ei ascendenții săi, întrucât meritul său personal în faptele acestora este inexistent. Orice nume însă, oricare ar fi el, cu atât mai mult un nume istoric, trebuie purtat cu cinste și transmis la fel mai departe. Aceasta este o datorie.

A contat în alegerea meseriei?

In această alegere, mai puțin în cazul în care cineva are inclinații excepționale pentru o activitate oarecare, în general în familii se perpetuează o tradiție deja existentă. Toți bărbații din familia tatălui meu au fost ofițeri de carieră, lucru care nu mai putea fi luat în considerare în cazul meu, pentru că Armata își pierduse demnitatea și în plus eu nu aveam nicio inclinație pentru meseria armelor, firea mea refuzind să accepte ideea unei autorități căreia să trebuiască să mă supun. Sunt oameni care în viață nu vor nici să comande, dar nici să fie comandanți. Există însă, în familia Mamei mele, o tradiție literară, și această pasiune mi s-a transmis, spre norocul meu, întrucât nu am avut deloc aptitudini pentru o carieră științifică și cred că aș fi fost nespus de nefericit dacă nu aș fi avut în viață o pasiune artistică.

Paris-Iași, iunie 2007

Interviu realizat de Laura GUTANU

INTERVIU
CONVORBIRI LITERARE

PUȚURI DE LUMINĂ

Svetlana PALEOLOGU MATTA

Tema poeziei feminine la nivelul mondial este un parcurs imens și fascinant. Nu pot însă evoca decât cîteva figuri europene care nu sunt totul. Occidentul a fost atras de motivele orientale și de migrațiunea lor. Mediul arab și mitul Shahrezadei, cu arta ei narativă și generativă, scapă canoanelor. Fundamental este raportul femeia – puterea cuvîntului. În cazul specific de față este raportul femeia-poezia. E vorba de o altă față a necunoscutului, dincolo de fenomenal. Dar ce e dincolo?

Gîndind la Grecia antică cu extremele ei frumuseți, poetesa Safo (sec. VII-VI a.C), emblematică și modelul unei întregi literaturi feminine, e o minune a lirismului, cu nopți înflorite și magii nemuritoare. Despre viață ei se știe puțin. Poate că nici nu a existat, totul fiind legendă. Poetul Alceu o vede cu o coroană împletită de violete. Ea trăia intens emoțional un foc sacru pentru fetele frumoase. Într-un celebru poem față ei devine „mai verde ca iarba” și puțin lipsea pentru a nu se simți „ca o moartă”.

Poetesă a dragostei și a imediatității, numită de Platon „a Zecea Muză”, față de poezia majestuoasă cu un fond epic ca la Homer, Safo este de o sensibilitate specific feminină, intuitivă, într-un raport magic cu arta pură. Forța ei erotică este ca și cea a „vîntului care se abate asupra stejarilor munților”. Corpul său tremura ca și stejarul în natură, dar în tensiunea sentimentului. Tensiunea este o reinnoire a sa și o permanență care este și a poeziei.

Pentru filozoful italian Antonio d'Augenti două perspective diverse opun poezia masculină celei feminine. Cea feminină este generativă. De aceea foarte rară și puțină, aproape că nici nu există, dar e sublimă! D'Augenti o compară cu florile deșertului cu culori intense. Ele nu cresc în oaze, ci emerg din *pozzi di luce* (puțurile de lumină). Florile

deșertului sunt partea vizibilă a acestor puțuri adânci, florile hrănuindu-se cu lumina lor (vezi nota).

Femeile care conform destinului lor generează copii, sunt prin natura lor generative. Astă înseamnă că ele nu scriu tratate și terorii poetice, cum o fac Poe ori Valéry. Căci ele le au deja în ele, înăscute, aceste lucruri, și le găsesc ca pe niște buchete de flori.

Destinul feminin este întunericul, negrul minelor, care nu are nevoie de apa puțurilor ci de lumina lor. Căci femeia este atât de impiedicată în viață încît uneori se claustrează ca Emily Dickinson, spre a citi și a scrie toată viața.

Biserica catolică nega pe vremuri femeilor de a avea suflet. Or ele îl au de o mie de ori mai mult ca bărbații. Dar femeia este de obicei redusă la funcția de reproducere, conținând doar genital.

*

Poeta barocului francez, Louise Labé, a scris sonete pe tema amoroasă, de un intens lirism. Elanul ei idealizant este apropiat petrarchismului – fenomenul care a cuprins țările Occidentului, Franța, Germania, Anglia. Dar Petrarca cînd scrie *Chiare, fresche e dolci acque* se află în lirica masculină care „se vede”. Pe cînd lumina spiritului feminin este ceva ca și zidit în ea. Cu atât mai mult stările lirice feminine sunt „mici grădini de flori amoroase”, pline de frumusețe și cînt. Dar acest cînt lăuntric e în puternică contradicție, cum scrie Louise Labé în sonetele ei: „fericirea ei se duce și totuși durează”, ea „se usucă și înverzește”, și în același timp, prin aceeași mișcare a sufletului e „arsă” de o „nebunie divină” care este desigur platoniciană.

Cît timp, spune poeta în sonetul XIV, ochii ei pot răspîndi lacrimi și mîna atinge coardele lăutiei

grațioase, o dulce suferință o ține în viață. Dar cind ochii ei vor seca și vocea se va rupe, atunci

„Voi rugă Moartea să înnegrească ziua mea cea mai clară”.

Versul final, de o forță lirică rară, îl face pe cititor să împărtășească o stare de zguduire pe care, fără acest vers, nu ar fi cunoscut-o probabil niciodată.

*

Trec la o altă poetă modernă, a Statelor Unite, Emily Dickinson. E un „suflet incandescent”, cum se vede poeta pe sine. Este o incandescență care nu este nici de explicat nici de analizat. Ea vine după un lung cutremur în care se revărsă, în anii poetei de virf, ca niște valuri violente de mari amplitudini, cuvinte stranii și extraordinare:

Eu îmi spun: Pământul este scurt –
Angoasa – absolută –
Numeroși cei marcați mortal
Și apoi?
(...)
Încercăm a imagina Singurătatea cea mai rea
Ca nici una niciodată văzută
O Ispășire Polară – o Prezicere în Os
De apropiata atroce Moarte –

Răsfoiam Irepabilul
Pentru a împrumuta – Dublul meu –
Un reconfort Violent surd

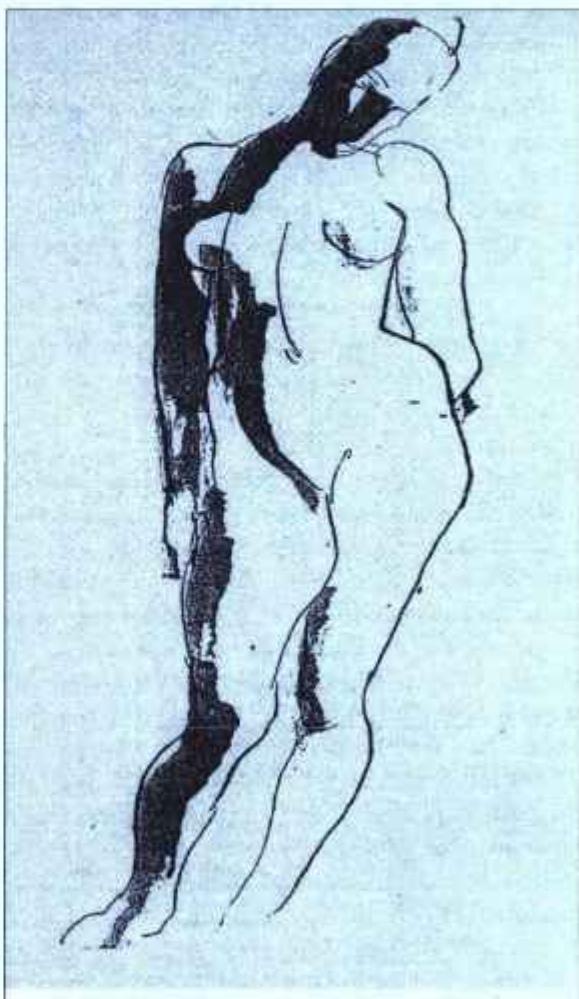
Acstea imagini tăioase, cristaline, transgresive, cu sensurile suspendate eteric, spun misterul lui Emily în recluziunea ei voită, insulară. Totuși în casa familiei din Amhost, poeta întreține o vastă corespondență cu personalități masculine printre care și criticul Thomas Higginson. Acesta rămase la început perplex de un discurs liric care îl spălia.

Contra contemporanilor săi Poe, Melville, Whitman, Emily Dickinson este absolut necunoscută pe scena literară. A fost T.S. Eliot care a descoperit modernitatea puternică a acestei mari poete americane, cu anomalii grafice. Închisă că într-o mină de zăcăminte ascunse, ea scapă tuturor timpurilor, devenind un mit al Americii.

Poetei Emily Dickinson i se aplică poate cel mai mult metafora filozofului D'Augent: aceea a „puțurilor de lumină” în deșert. Puritatea cristalină și ascetica laică a frumuseții versurilor ei este cea a luminii spiritului și a paisunii ei de a scrie poezie.

Revista italiană de acum 30 de ani, cu frumosul ei titlu cvasi metaforic *Il pane e le rose* se dedică prin dialoguri și dezbatere poeziei feminine. Era o ilustrare majoră a realității și frumuseții sensibile ale lumii poetice feminine, în creativitatea ei originală și sublimă.

Nota: *Pozzi di luce in deșert* figurează în cartea scrisă în comun de Antonio d'Augent și de Svetlana Paleologu Matta, *Racines du ciel*. E o metafizică poetică și filozofică a marilor figuri istorice și ale zăcămintelor lor nevăzute.

O ALTĂ LECTURĂ

Maria CARPOV

LECTURI COMPLEMENTARE

Preliminarii: un declic intertextual

În opera lui Michel Foucault, filosofia limbajului este mai pretutindeni prezentă. Poate că nu este vorba decât de un mod de a percepe, dar, din pricina acestui mod de a percepe, alegerea dintr-o multitudine de aspecte ale unei vaste problematici despre care a tratat filosoful francez devine o dificultate reală. Ca să fac delimitările necesare pentru a scrie un text ca acesta, de mică întindere, hazardul unor lecturi anterioare mi-a dat o mână de ajutor. Mărturisesc, aşadar, că, deși omniprezența poate autoriza orice asociere, cel puțin în principiu, asocierea filosofiei limbajului cu arheologia cunoașterii am întâlnit-o într-o lucrare, referință clasică, scrisă de Umberto Eco¹. Datorită acestui declic intertextual, m-am decis să fac cele cîteva notării din paginile următoare despre filosofia limbajului și cum se manifestă și poate fi citită într-o lucruare din operele foucaldiene. Asemenea multor autori care au scris pe aceeași temă, filosofia limbajului, Eco se mărginește la cîteva aspecte ale unui domeniu greu de cuprins și, mai ales, de adăncit într-o singură lucrare. Raportul filosofie-semiotică este examinat pornind de la cinci concepte „dominante” în orice dezbatere de factură semiotică: *semn*, *semnificant*, *metaforă*, *simbol* și *cod* (Eco, p. 4). Fiecare concept este considerat într-o dublă perspectivă, cea a istoriei și cea a lui Eco însuși, și cum se poate vedea încă de la *Tratatul de semiotică generală* (1975) și *Lector in fabula* (1979), cu unele mici retușuri potrivit unei tehnici de operare intratextuală pe care cititorii statoriici ai acestui autor o cunosc prea bine. Necesitatea și posibilitatea perspectivei istorice în demersul semiotic fuseseră introduse în programul celui de al II-lea Congres internațional de semiotică (Viena, 1979), cînd a fost lansat și proiectul unei istorii a semioticii. De atunci, studiile semiotice pe axa diacronică devin tot mai numeroase: autorii lor, printre care și Eco, își propuneau reconstituirea „contextelor” în care o anumită categorie se

manifestase pentru prima dată. Adepuți ideii erau convinși că, procedînd astfel, „numeroasele probleme ce ne tulbură încă” (Eco, p. 9) vor putea fi mai bine înțelese. Această operațiune pe verticală ne face să constatăm că multe concepte vin din diferite zone, însă filosofia este cel mai frecvent identificată ca furnizor, ceea ce a limbajului sau cea a celor „care și-au dat seama de importanță capitală a dezbatelor despre limbaj și despre celelalte sisteme de semne pentru a lămuri multe alte probleme, de la etică pînă la metafizică” (Eco, p. 10). Pentru a ajunge la o disciplină despre general, o semiotică generală, care se ocupă de categorii, de principii, „discursul filosofic nu este nici recomandabil nici urgent: el este pur și simplu constitutiv” (Eco, p. 12). Printre căile pe care se ajunge aici, Eco o semnalează pe aceea care ar putea fi calificată drept „arheologie” a conceptelor. „Fără a dori să-l supere pe Foucault” (Eco, *ibid.*), Eco se hotărăște pentru „modelul arheologic propus de Aristotel în Metafizica” (Eco, *ibid.*). În acest moment, printr-un efect al intertextualității, cum spuneam mai înainte, m-am gîndit la *Arheologia cunoașterii* ca posibil loc de manifestare a filosofiei limbajului, cu toate că aceasta, în lucrarea respectivă, poate că nu are o legătură directă cu arheologia ca instrument de descoperire, ca o cheie ce deschide calea către cunoaștere și, valorificînd ocazia, mijloc de reactualizare a metodei istorice prin sublinierea capacitatii, a forței sale dovedită în căutarea adevarului. Așadar, referindu-mă la cartea lui Foucault, nu vreau să las să se credă că este vorba în ea, cu precădere, de filosofia limbajului ca arheologie, sau invers, că doar că există aici unele considerații asupra limbajului verbal ce pot fi assimilate filosofiei limbajului, fără artificii și fără a falsifica realitatea.

Precizări/ Precauții de ordin epistemologic

Din cele spuse pînă acum, aş vrea să se rețină că, în aceste pagini, este vorba, de fapt, de rezultatele unei noi lecturi, ale unei alte lecturi a textului foucaldian, o re-lectură pe care mi-am propus-o și pe care am dorit-o ghidată de o definiție a filosofiei (limbajului) ca reflectie asupra..., asupra limbajului în cazul de față. Reflectia lui Foucault..., dar voi reveni la ea.

Doar un cuvînt despre filosofie ca reflectie. Filosofia, ca atitudine generală și metodă referitoare la cunoaștere și acțiune, determină manifestarea spiritului critic, luciditatea, evită prejudecățile, încurajează suplețea judecăților, chiar toleranța. O astfel de „atitudine” se dobîndește printr-o bună cunoaștere de sine. Drept care filosofia se poate defini ca reflectie/reflectare: în ordinea spiritului, ar fi rediscutarea, reexaminarea, regîndîra unor lucruri, acceptarea îndoelii, eliminarea riscului de dogmatism, cu alte cuvînte, o constantă atitudine filosofică². S-ar putea deci spune că, definită ca reflectie, filosofia nu este „o cunoaștere de primul grad, ci de al doilea, o cunoaștere a cunoașterii, o știință a științei” (Vergez-Huisman, *ibid.*). O epistemologie, cum s-a spus adesea despre filosofie ca metafizică, ca *discurs despre* alte discipline (Vergez-Huisman, p. 10), care s-ar prezenta ca tot atât de limbaje. Filosofia este aşadar discursul reflexiv.

Aş vrea să precizez că unul din scopurile mele este acela de a propune o lectură dintr-o perspectivă schimbătoare, experiență pe care o facem cu toții, din diferite rațiuni. Nu este vorba de o manipulare a textului, lucru de altminteri perfect posibil după cum bine se știe, ci mai curînd de dovada indiscretabilă că sensul se produce în procesul lecturii, al receptării, aceasta fiind un act de producție, iar în acest sens, noua istorie/istoriografie este un exemplu de mari dimensiuni.

O lectură ce duce către descoperiri pe care eclarajul anterior, lectura anterioară nu le făcea previzibile, cca mai importantă fiind fără îndoială aceea că fiecare autor are propria sa filosofie (a limbajului). Constatarea este în spiritul credîrei evasigenerale potrivit căreia trăsătura comună doctrinelor filosofice ar fi tocmai diversitatea lor, chiar caracterul contradictoriu, fiecare filosof, asemenea fiecărui artist care are propria manieră de a vedea și de a exprima lumea, propria *Weltanschauung*; caracteristic filosofiei ar fi aşadar faptul de a nu vehicula cunoștințe precise, nimeni, în condiții de normalitate socială, nefiind obligat să le împărtășească (Vergez-Huisman, p. 5-7).

Nu există vreo filosofie pe care putem să o învățăm, nu putem învăța decît să filosofăm, scria Kant (Vergez-Huisman, p. 6).

Exerciții de reflectie

După ce am făcut aceste precizări, pe care le-am socotit indispensabile pentru o situație cât de cît corectă, să vedem cîteva reflecții sugerate de anumite fragmente, luate deloc la întimplare, din textul lui Foucault. Amestecate cu o mulțime de alte teme, sau însoțind alte teme, înșînlîm în ele considerații ce pot integra filosofia limbajului, aflate însă într-o carte al cărei scop declarat este acela de „a oferi forma coerentă a unui demers prin care se încearcă să se stabilească dimensiunile mutațiilor ce se operează în general în domeniul istoriei”, un demers „foarte imperfect” schițat în *Histoire de la folie, Naissance de la clinique, Les Mots et les Choses*³. Menționez în trecere că unele părți din *L'Archéologie* pot sta alături de textele lui Jacques Le Goff, Pierre Nora sau Paul Veyne despre „mutația epistemologică” ce s-a operat cu noua istorie.

Din considerațile despre limbaj, le-am reținut pe cele referitoare la o anumită manifestare a acestuia, *discursul*, alegere determinată bineînțeles de locul acestui concept în dezbaterea lingvistică actuală, de implicațiile lui determinante în științele contemporane ale limbajului.

Autorul mărtosisește că a folosit „în mod sălbatic” o serie de termeni, printre ei fiind și *discursul* (Foucault, p. 44). De obicei, literatura lingvistică atribuie acestei noțiuni accepții foarte variate, „de la cele mai restricțive, pînă la cele mai largi”⁴. Din ceea ce actuala *analiză a discursului* îi datorează lui Foucault, amintesc o definiție și trei concepte operaționale, *formă de discursivă*, *regulă de formare discursivă* și *practică discursivă*. Mă voi opri doar asupra unor aspecte ce pot contribui la aprecierea fecundității unei doctrine.

Foucault definește *discursul* în felul următor: „Un ansamblu de reguli anonime, întotdeauna determinate în timp și spațiu, care au definit la o anumită epocă și pentru o anumită arie socială, economică, geografică sau lingvistică, condițiile de exercitare a funcției enunțative” (Foucault, p. 154). Aflăm din această definiție că avem de a face cu o sumă de reguli impuse de către uzul dintr-o comunitate lingvistică; aceste reguli au o dublă determinare, temporală și spațială; ele sunt definitorii pentru condițiile de funcționare a limbii în toate ipostazele. Un discurs manifestat nu se poate naște din nimic, „el se sprijină în secret pe ceva

dinainte/deja spus (Foucault, p. 36); acest „deja spus” nu poate fi identificat în ceea ce de obicei se numește manifestare lingvistică, o propoziție, o frază, „deja rostită, un text deja scris”; este ceea ce Foucault numește un „niciodată spus, un discurs fără corp, o voce tăcută ca o respirație, o scriitură care nu este decât amprenta propriei urme” (Foucault, *ibid.*). Este foarte frumos spus, recunoaștem, dar să vedem și dacă este adevărat că „acest ne-spus” este o „prezență represivă” în discursul manifestat, dacă el „minează/ sapă din interior” (Foucault, p. 37) tot ce ajunge să fie spus. Este necesar să se țină seama de aceasta, ca de niște adevărate „forme prealabile de continuitate”, deși „legitimitatea lor” trebuie „numai decât verificată” (Foucault, p. 38). Presiunii aceluia „ne-spus” îi se adaugă presiunea istoricii, cu variabilele sale.

Discurs manifestat este știință, este opera unui autor, sunt operele literare, producțile verbale de orice natură, enunțurile efective, produse în circumstanțe proprii fiecărui. Pentru a fi analizate, este nevoie de un material, „o populație de evenimente ce va fi considerată în „neutralitatea ei primară”, în spațiul „discursului în general” (Foucault, *ibid.*). De aici, evident, rezultă proiectul de descriere a evenimentelor discursive „ca orizont pentru căutarea unităților ce se formează aici” (Foucault, p. 39). Problema, legitimă, care apare este cea a diferenței dintre *această descriere și analiza limbii*, problemă pe care Foucault o rezolvă precizând diferența dintre *limbă* – „un sistem pentru enunțuri posibile: un ansamblu finit de reguli care autorizează un număr infinit de performanțe” (Foucault, *ibid.*) – și *cîmp de evenimente discursive* – „ansamblul finit și limitat acum doar de niște secvențe lingvistice deja formulate” (Foucault, *ibid.*). Analiza limbii căută întotdeauna să recunoască regulile care au făcut posibilă construirea „unui fapt de discurs oarecare”, pe cără vreme descrierea evenimentelor discursive căută să afle cum a apărut un anumit enunț și nici-un altul în locul său (Foucault, *ibid.*).

Propunindu-și „cunoașterea enunțului în limitarea și singularitatea producerii sale” (Foucault, p. 40), într-un context strict precizat, analiza câmpului discursiv este orientată mai curînd pragmatic, iar particularitatea ei s-ar putea afla în întrebarea formulată de Foucault astfel: „ce înseamnă această existență singulară care iese la lumină în ceea ce se spune – și nicăieri altundeva?” (Foucault, *ibid.*).

Rezumind, *câmpul evenimentelor discursive* coincide cu *câmpul științelor umaniste*, dar numai din rațiuni ce țin de evidență: evenimentele discursive, în

aceste domenii, par mai bine legate unele de altele, legăturile pot fi mai bine descifrate decât în oricare altă știință (Foucault, p. 42). Însă acesta nu este decât „un privilegiu de plecare”, deoarece, pe de o parte, analiza evenimentelor discursive nu se limitează la atât și, pe de altă parte, delimitarea acestui domeniu nu poate fi „considerată ca definitivă, nici absolut valabilă” (Foucault, p. 42). N-ar fi aşadar vorba decât de o primă aproximare, o manifestare a prudentei cercetătorului, conștient că va avea de înfruntat obstacole.

Analiza evenimentelor discursive are în vedere discontinuul, toate formele acestuia, printre care, evident, limbajul, poate chiar în primul rînd. Însă enunțurile, ori că de diferite ar fi ele, ori că de disparsate în timp, „alcătuiesc un ansamblu dacă se referă la un același obiect” (Foucault, p. 45), formează deci niște continuități, concretizând astfel o aspirație către unitate, către convergență.

Această căutare a unității deschide alte căi de cercetare, alte ipoteze: avînd în vedere dificultatea de a găsi criteriile unității în fiecare discurs – științific, în general, și cel al medicinei, de exemplu –, constituirea unui *grup* de enunțuri ar putea să se bazeze pe „sistemu de concepte permanente și coerente aflate în joc” (Foucault, p. 48). Un exemplu este oferit de analiza limbajului și a faptelor gramaticale care, de la *Gramatica de la Port Royal* (1660) și pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, are la bază „un anumit număr de concepte al căror conținut și întrebunțare erau definite o dată pentru totdeauna: conceptul de *judecată*, definit ca fiind forma generală și normativă a oricărei fraze, concepțile de *subiect* și de *atribut* adunate în categoria mai generală a *numelui*, conceptul de *verb* folosit ca echivalent al celui de *copulă logică*, conceptul de *cuvînt* definit ca semn al unei reprezentări etc.” (Foucault, p. 48-49). Cu ajutorul acestor sisteme de concepte s-ar putea reconstituî „arhitectura conceptuală a gramaticii clasice”. Însă operațiunea are limite. Faptul este constatat de îndată ce apar noi concepte; unele pot fi derivate din cele existente, există însă altele, eterogene, chiar incompatibile cu ele. În aceste condiții, se pună întrebarea dacă nu cumva coerenta gramaticii nu este decât aparentă, falsă, iluzorie. Ideea unității nu trebuie totuși părăsită, ea poate fi căutată „nu în coerenta concepților, ci în apariția lor simultană sau succesivă, în diferența dintre ele, în distanță ce le desparte și eventual în incompatibilitatea lor” (Foucault, p. 49). Ar fi deci vorba de schimbarea criteriilor, chiar de o adevărată răsturnare de optică, deoarece arhitectura, care, inițial, trebuia să se bazeze

pe general, caută acum sprijin în manifestarea particulară, „apariția și dispersarea” conceptelor (Foucault, *ibid.*).

O știință este un discurs, „o familie de enunțuri”, formulă care, pentru o clipă, m-a dus cu gândul la Wittgenstein; la Foucault, ea traduce un soi de obsesie a unității: filosoful se întrebă „pe ce își pot înțemea unitatea acestei familii de enunțuri” (Foucault, p. 52) cărora noi ne-am obișnuit să le dăm nume ca *medicina*, *economia*, *gramatica*? Ce duce la unitatea fiecărei din aceste familii? Un anumit *stil*, un anumit caracter constant al enunțării? (Foucault, p. 47).

Căutarea unității prin descrierea dispersărilor ar duce la descrierea *sistemelor de dispersare*. Foucault reia ideea într-o formulă ceva mai amplă: „Când vom putea descrie, într-un anumit număr de enunțuri, un astfel de sistem de dispersare, cind, printre obiecte, tipurile de enunțare, concepte, alegerile tematice, vom putea defini o regularitate (o ordine, corelații, poziții și funcționări, transformări), atunci vom spune, prin convenție, că avem de-a face cu o *formă discursivă*” (Foucault, p. 53). Formațiile discursivee respectă anumite *reguli*, care sunt „condiții de existență (dar, totodată, reguli de coexistență, de menținere, de modificare și de dispariție)” (Foucault, *ibid.*).

Foucault își precizează astfel domeniul supus cercetării și noțiunile „ce trebuie puse la încercare” (Foucault, *ibid.*). Analiza lui vrea să se mențină la nivelul discursului și să eliminate din acesta, în mod deliberat, cuvintele și lucrurile, adică descrierea vocabularului și a referentului. (Foucault, p. 66). Cercetarea sa, o dată încheiată, trebuia să poată arăta că „discursurile”, ascultate sau citite sub formă de text, „nu sunt, așa cum ne-am putea aștepta, pur și simplu o împlinire de lucruri și de cuvinte (...), ansambluri de semne (de elemente semnificante ce trimit la conținut și la reprezentări), ci (...) practici care formează sistematic obiectele despre care vorbesc” (Foucault, p. 67). Natura semiotică a discursului nu este pusă la indoială, discursul este alcătuit din semne, incontestabil, însă aceste semne nu se limitează la funcția de desemnare. Ele fac ceva mai mult, iar „acest *mai mult* le face ireductibile la limbă și la vorbire. Tocmai acest ‘mai mult’ trebuie descris” (Foucault, *ibid.*).

Astfel s-ar prezenta, în linii mari, proiectul și scopul analizei discursului în viziune foucauldiană potrivit elementelor deduse din Arheologia cunoașterii. Riscurile sunt previzibile, par chiar considerabile, iar criticele din partea unor reprezentanți ai *analizei discursului* sunt, uneori, destul de severe⁵. Este drept că

Foucault, „pentru primele reperaje”, s-a orientat doar după intuiție, după gradul de familiarizare cu unele formațiuni discursivee – medicină, gramatică etc. –, mai mult chiar, el nu a dat garanții pentru valoarea științifică a rezultatelor. Calea filosofului! Regală sau nu prea, nimeni nu este obligat să o adopte. Dar oricare ar fi receptarea ei, opera lui Michel Foucault rămâne un imens obiect de cunoaștere. Citite, re-citite, eventual cu instrumentele „arheologului”, textele își dezvăluie treptat inepuizabilă bogăție.

Note:

1. Umberto Eco, *Sémantique et philosophie du langage*, Paris, Presses Universitaires de France, 1988, éd. orig. 1984.
2. André Vergez et Denis Huisman, *Cours de philosophie*, Paris, Editions Nathan, 1990, p. 7.
3. Michel Foucault, *L'Archéologie du savoir*, Paris, Gallimard, 1972, p. 25.
4. Dominique Mangueneau, *Génèse du discours*, Bruxelles, Pierre Mardiaga, 1984, p. 5.
5. A se vedea, de exemplu, Dominique Mangueneau în *Dictionnaire d'analyse du discours*, Paris, Seuil, 2002.

AMORALITATEA HAZARDULUI

Gheorghe GRIGURCU

*
Deplina amoralitate a hazardului, care nu o dată se comportă ca tine ca un tilhar.

*
Acele gînduri prea largi în care viața țopăic aidoma unui copil înveșmîntat în cămașa unui adult.

*
Cartea ca făptură vie. Senzația de deces ce îți-o dă o carte pe care tocmai ai terminat-o de citit.

*
Cruzimea: cea mai abjectă indiscreție a fizii omenești, de regulă disimulată.

*
Fără puțină afectare, nu există adevar estetic.

*
Travailul inaparent al inactivității: „Există și un mod laborios de a nu face nimic” (Amiel).

*
Sănătatea autentică este o stare de inconștiență, asemănătoare somnului și morții. Ciudat, dar ea răspunde setei noastre de neființă.

*
Nerăbdarea: o intoleranță în raport cu timpul, conținând în sine, ca orice intoleranță, germenele crimei.

*
Inteligenta trăiește în afara trupului, exsanguă precum o fantomă. De aci pornirea ei împotriva sensibilității și a produselor acesteia.

*
Există o obediță pură, angelică, ce, grație fundației său originare, exclude raportul impur dintre putere și vasalitate. Obediența în fața Totului. „Inocența unei ființe înseamnă adaptarea absolută la universul în care trăiește” (Giraudoux).

*
Teoretic, prin creația sa, artistul ucide tot ce nu poate imita.

*
Cel mai simplu (și probabil cel mai eficient) mijloc de-a transcendă locul comun e cel de a glumi pe seama lui.

*
A-ți folosi suferința ca un pretext de vanitate e o aberație. Căci suferința e, prin natura ei, umiliință.

*
Copleșitoarea plătitudine a senzaționalului care ne asaltează pe toate căile. Nu e decât o caricatură jalinică a uimirii pe care se cade să ne-o provoace creația, nouă sau similidivin.

*
Imposibilitatea, de la un punct, de a urmări întotdeauna un model, deși pare atât de simplu. Nu mai poți nici măcar pastișa. Ești condamnat să scrii ca tine însuți, cu toate cusururile tale.

*
Numai Dumnezeu a creat din pură generozitate. Omul creează în contul unor distrugeri.

*
Una din cele mai tonice propoziții emise vreodată: „disperarea e mai amăgitoare decât speranța” (Vauvenargues).

*
A trăi pozitiv; nu a realiza, ci a transcendă viitorul.

*
Ispită: cea de-a opune un neadevăr altui neadevăr.

*
Limpezimea dimineții, precum cea a unei lacrimi fericite.

*
Marginalizat nu doar în raport cu societatea, ci și cu tine însuți.

*
Metoda nu poate fi opusă delirului, atât timp cât se înregistrează un delir al metodei. Nebunii și ideologii exceleză într-însă.

POEZIA DE DUPĂ POEZIE EMILIAN GALAICU-PĂUN

Constantin CIOPRAGA

Dezvolt, franc, eruptiv, tânărul Emilian Galaicu-Păun se delimită acum două decenii de poezia basarabeană curentă, manifestându-se spectaculos ca poet de ruptură, neliniștit, singular și provocator. Într-un eseu incitant, *Poezia de după poezie*, autoperfondându-se drept „alchimist postmodern”, el intră impetuos în miezul dezbatelor, reclamînd re-substanțializarea conceptualului de poezie, în funcție de orientările în curs. „Ar fi o mare greșală să se credă că achizițiile poeziei de după poezie – conștiința parodică a textului, conștiința ironică a realului, asumarea corporalității umane, asumarea culturală a civilizației postindustriale, însușirea formelor panlingvistice și transliterare ale neoavangardismului Europei anilor '60-'70, luciditatea elaborării textuale, encyclopedismul, eclectismul, conștiința critică, antimimetismul, democratizarea discursului, ludicul, textul (cu toate derivajile posibile, de la «pretext» la «context», «intertextualism» la «text în text», «antropocentrismul nemărginit», retorica *beat*, psiheismul etc. – nu i-au costat nimic pe autori acesteia”.

Se configorează aici, cvasi-analitic, însemnările și fenomenologia postmodernismului, acesta încorporind și dezvoltînd tendințe catalitice preexistente. Interesează, potrivit practicii generalizate, proiecția în *increat* (miraj milenar!), saltul din relativ în absolut și, concomitent, competiția dintre centralismul antropolologic și elanul universalist. Opțiunea lui Emilian Galaicu-Păun e totală. Balansând între egotism și nou-Eu, el pare adesea un proroc în stare de gnoză, explorator printre antinomii, cu rarissime momente de calm interior: «încotro?/nici nu mă întrebă, hai și-om cîntă mai bine/ tremule, mașina mică, unde-l duci pe Ionică!» (*Subte-Rana strigătoare la cer*). Limitei î se suprapune un expansionist semet: „liberi de-a fi tot, ne-am smuls, ne-am despărțit/ (...) liberi de-a fi tot, rămîni – ne-aduni/ ultima indivizibilă constantă!” (*ultima indivizibilită celulă-a noastră-marea*).

Într-o privință, postmodernul de la Chișinău e un bovaric, un imaginant, un oniric nutrindu-se cu iluzii, de unde diversitatea orizonturilor și măștilor, elementele de coloratură și note de ceremonial baroc. O cultură bine întreținută îl înlesnește trasee în filosofie, în miturile Heladei și în mentalități extrem-orientale pînă la chinezescul Dao; spațializantul se mișcă fictiv în planetar și în cosmologie; trece, sigur de sine, de la texte biblice la *Coran* ori la hinduism, participă la o *misă neagră* și rătăcește prin codri de simboluri (vechile *forêts de symboles* din *Correspondances* – la Baudelaire). Îl întîlnim, asemenea lui Dante, pe „cărarea pierdută” – clamîndu-și deruta: „yin – la stînga, yan – la dreapta” (și *m-oi duce (m-or duce)*...).

Interferențele complementare dintre Yin și Yang – menționate în *Cartea despre Dao și Putere* – conferă sens cunoașterii subiective, stimulînd totodată ascensiunea spirituală... Un Dao al Pămîntului, ni se spune, tinde spre un Dao al Cerului. Pe de altă parte, neliniștiți în modul unui Blaga, divulgata patetic, informează despre îndoiești, despre obsesii și așteptări; fie aventuri interioare, fie halucinații galactice, toate cîștează în mișcare. Colajul cuprinde de toate.

Poezia însăși, miraj transverbal, e totuna cu *frumoasa fără corp* eninesciană; orice încercare de a pune în ecuație mirajul se sustrage, aşadar, convențiilor verbale. Poezii lucează totuși cu himere, obiectul imagininarului lor vizînd nespusul ori nebănuitorul:

gest alb: nefăcutul – juma nenăscut juma mort – gest răstoarnă călimara. cerneala vîrsată se-ntinde pe pagină nu-și affă locul/ își fringe genunchii la gură se-adună și-n cele din urmă/ se ridică-n picioare ca o statuie din lemn de eben cumpărată din Madagascar și din care coboară manechinul naomi (...) poezia-i ca moartea în patul de nuntă și nașterea-n patul de moarte!

Pe marginea unui verset biblic, se profilează un chip de femeie *in aeternum*, motiv de interluidu erotic despre „cea-ceni-are-săptură” (*Eva-n tei*). Complementar, *în marea rds Tignire*, „ecuația trupului se confruntă cu prescripțiile sacrelui. Sugestiile melopeice din *Miorița* sunt caracteristice tonului idealizant din *fînja mpletită din coarde vocale*.

Frazarea frecvent supraîncărcată, accentuat cerebrală, grămatica textului bătînd spre ermetic, grafisme personalizate (de genul „răsTignire” ori „subteRana”), inserții din diverse limbi și altele ca acestea – specific postmoderniste – acuză un anumit manierism. Prea mult imbfoglio! Torente verbale – în notă neo-avangardistă!.. pururea abice-dor mă doare/ singura mea formă, singura mea viață – neputințe pluricekulare/ de părinte, carpen, lup, verdeajă/ de iubita, de-al tău frate geamăn,/ de cioban, mesie, ghilotină/ de vieru, mioriță, geam în/spre europa, joseph K., de violină/ de 1907 (o mie nouă sute șapte)/ «unsprezece elegii», de porc de cîine/ de-a-ncerca oricare altă moarte/ dacă nu te sfîngă, dacă-ți vine, / de leahuă, abator, icar, de vin/ prea reale, fatumul înfringerii” (*numai trupu-i fermecat de vale-a plîngerii*). Discursul în sacade amintește de voriticismul poetic britanic – de la romanicul *vortex*, în franceză *vertige*, în română *virtej*. Avem mărturia poetului, că, între „tehnica poetică a reducerii (a decantării, a simplificării etc.)”

și cea „a acumulării”, opțiunea să merge spre a două. Explicație: „Prima riscă, în extremis, să fie un fel de ecuație model a scăderii, a două a adunării... De fapt, m-ar interesa un fel de simbioză a acestor două tehnici, aș numi-o tehnica evan-taiului: acumulezi maximum de imagini într-un spațiu-membrană, pe care – a două operație – la un moment dat – îl compri” (*Jurnal*).

Senzorialul Emilian Galaicu-Păun (un febricitant arzând în flăcări) e dublat de un cogitativ, perceptiv și reflexiv, vizionar cu gesturi teatrale, parodice, convins că totul a fost spus și refractar stagnării el înțelege să construiască de unul singur, suveran, în postură de modern. Îl tenteză referenții cu rezonanțe transmundane. Repere fizice ambientale și pulsuni interioare, reacții la nivele contrastive se învălmășesc: „Ies în oraș să fiu singur”. Vrea să priceapă „vorbirea gestuală a manșilor” (*Gesturi*). Între abisal și transcendentă, între moarte și renăștere, textul se construiește din încriușări ciudate. La Emilian Galaicu-Păun, abisul se numește hău; o *Levitatie deasupra hăului*, prilej de reflecție tragică, are consonanțe cu *Infernul* dantesc; același vers endecasilabic:

acolo strigătu-mi consumă spații
viscoase de angoașe reci de frică
acolo-n țara liniilor de forță
de unde-mi trag ființa unde hăul
se cască unde-apuc de spada goală
să las măcar o singură sin-
gură
amprentă digitală care strigă!

Acest strigăt deasupra hăului reia, analog, disperatul Schrei expresionist, tipări existențial. Dar este Emilian Galaicu-Păun un tragic?, un iremediabil învins? Poziția sa geometrică sfîrșește într-o iluzorie distanțare spațială într-un *dincolo* vag (cunoscutul *au delă* al simboliștilor francezi); orizonte de așteptare fictiv, tărîm compensator, neutralizant. Trimiteri la „vechii greci”, la evangeliști, la Spinoza, la Nietzsche, la alții, converg tipic (*expressis verbis*) în ideea de „servoare raționaliști”. Reiterate ecouri biblice, insistența prezență a morții, sublimarea înalt-existențială a clipei – toate – intră în paradigmă Eului întrebător. Mișcările neliniștite în concretul imediat îl corespunde simetric nostalgia unei zariști mintuitioare. Toate acestea au tangențe cu simbolul Sisif al lui Camus, etalon al obstinației împotriva destinului.

În registru bonom-ironic se desfășoară alegoria *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut* (1994), în esență o parabolă, un scenariu cu aluzii la istoria recentă, dar și o meditație sobră, în cheie filosofică, despre absurd. Se operează cu metafore simbolice; se formulează idei cu impact depresiv, general uman. Poetul, un Anton Pann modern, de o mobilitate mentală seducătoare, imprimă textului elevație și ritm; adnotările la actualitate con-vin oricărui timp; Eul scrutător se privește în oglindă, iar acolo vede pe altu: „eu sună tu tu ești eu; cine moare”, „eu sună eu tu ești tu; cine-nvie?... eu sună fratele meu Cainbel: mai singur ca dinșul nu-i nimeni el este cu-un ochi de singe – cu unu de foc cel-de-stinge-pe-ochiul-de-foc”. Altundeva, în *Ch-ău* (abreviere a toposului Chișinău) starea de recluziune sufocă: „Ch-ău

oraș de întuneric/ oraș ebonită (...) Ch-ău nimbr negru”... Attitudinea polemică e motivată lateral: „Eu unul am scris poemul *Ch-ău* cu senzația că efectuez o operație de deratizare a urbei ca membru al unei echipe de deratizări” (*Poezia de după poezie*). Caracteristic galaichian în tonul poemului *Vaca* dezvăluie modul de reglare a textului care, deși aparent ludic și ramificat, devine un instrument identitar și o eboșă filosofică. Întrebări de tipul „de ce-s?” și „de ce-s?” – aluzii la precursori (Eminescu, Cehov), trimiteri la religii tibetane, la Evanghelie de la Ioan ori la nume deconspirate într-un post-scriptum (Paul Celan, Osip Mandelstam, Paul Goma și alții) – sănă niste indicatori cu reverberații în abisul poetului. Conotații repezi, în trambă, polisemantisme și nuanțe doloriste vizează ambiția de gulag multiform. Vaca „legată cu funia mu” e o emblemă, „trag aer de Gherla în piept – spațiu nu e decât diafragma între timpul prezent și trecut”. Vizionarul anunță „un vers fără de capăt precum paralela de 66°33 latitudine Nord înconjoră poemul de jur împrejur”.

La treizeci și cinci de ani, poetul nu pune temei astăzi pe literaritate că pe așezarea în sensurile originare ale cuvântului, pe absolutitatea cunoașterii; în *Yin Teme* (1999) procesul de inițiere metafizică, de inserție simparetică dincolo de limbaj, într-o muzică exorcizantă, certifică excelența unui poet de mare inventivitate ideatică și expresivă. Aventura lui e a unui vrăj științor și tandru, prinț între sub-realitate și supra-realitate, și tatălui cu perseverență adevărului doar bănuitor. Scritura e, în acest caz, viziune panicată, cimp de bătaie, demers grav și patetic în care condiția umană își caută arhetipul. Ajungi la revelații nu numai prin mijlocirea normelor strict organizate, dar și lăsându-te în voia iluminărilor din Mandala – acesta e mesajul.

Unul titlu despriu din Neculce – *Carte nu știe, ce numai scăditura învățase de o facă* – îi urmează o micro-lecție de poezietică:

„într-o zi-l îngropam pe un confrate cind am auzit niște sunete ca ale vocii/ lui emil cioran din exerciții de admiratie”: am suprimat

adjectivele: „să adâncești săpătura-n cuvânt a rînții profesorul de morfologie prin cumul gropar, cu un rînd de hîrleje în plus decât cum/ cere norma doar pentru ca sensu-n gropat în cuvânt să rămână nepătruns de prostime și ploii că mai mult timp posibil dar tu ucenicul meu astăzi cind duci la ureche cuvântul și-l scuturi ca pe o cutie/de chibritori tu cîte-nțesuri în limiștea lui de mormînt deslușești?

Se detaliază astfel metoda poetului, practicant al unui limbaj alert, dens, elaborat. La masa de scris, lucidul, raționalistul, iudicul valorifică ingenios materialul lexical, deși nu o dată textualistul se lasă dus de viitoră. A gestionă cu aplomb resursele cuvântului potrivit, a depășit programatic limitările și canonele, a opera cu filosofeme dar și cu efuziuni controlate – nu e dat oricui. Virtuozitatea prozodică e a unui *diable du style*. Nu doar în literatura dintre Prut și Nistru, ci în integralitatea poeziei românești de astăzi, autorul lui *Yin Time* e un creator de prim-plan, un performant al unei lirici ideizate.

CULTURĂ ȘI DEVOTIUNE SPIRITUALĂ LA PUTNA

Alexandru ZUB

Stinsă din viață pe 5 mai 2006, la o vîrstă patriarhală, după ce trecuse la monahism sub numele de Benedicta, profesoara Zoe Dumitrescu-Bușulenga a lăsat o moștenire susceptibilă de îndelung și multiple puneri în valoare. Mănăstirea Putna, unde și-a găsit locul de veci, conform dorinței sale ultime, a pus de atunci în operă mai multe inițiative demne de un interes mai larg.

Cîțiva discipoli, în frunte cu ambasadorul Dan Hăulică, au creat numai decesit un așezămînt pe măsură, *Fundația Credință și Creație Acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga / Maica Benedicta*, cu sediu la Mănăstirea Putna, al cărei stareț, arhimandritul Melchisedec Vîlnic, s-a vădit infatigabil și în acest caz.

Primul coloviu, *Tradition spirituală românească și deschidere spre universal*, a avut loc la 18-20 august 2007, iar comunicările și discuțiile aferente s-au tipărit deja în *Caietele de la Putna* (L, 2008, 1), publicație ce promite să fie un reper însemnat în cultura română. Începînd cu aspectul grafic și ilustrațiile, totul impresionează plăcut în acest volum. Un text autograf, *Dorința ultimă*, în care „monahia Benedicta Zoe-Bușulenga” dispunea, la 3 noiembrie 2004, să fie înmormîntată la mănăstirea Putna, dacă se va întîmpla să moară în Moldova. A fost să fie așa, iar acest fapt e plin de consecințe pentru slăvita citorie ștefaniană. O probează deja *Caietele de la Putna*, în care întîlnim subtile analize despre conceptual de *inteligentă ca har și îndatorire*, despre epifaniile cugetului (Dan Hăulică), despre *nățional și universal* (Eugen Simion), despre *alteritatea benefică* (subsemnatul), despre *literatura parenetică bizantină* (Nicolae-Şerban Tanașoca), despre cultura română în scrisul profesorei (Constantin Ciopraga), despre posteritatea acesteia (Grigore Ilisei) etc.

O echipă de telecaști, condusă de Grigore Ilisei, a și fixat pentru micul ecran unele secvențe din timpul lucrărilor, cu inserții semnificative din activitatea distinsă personalități.

Al doilea coloviu, orchestrat cu egală grijă, îmbinînd elanul cognitiv cu devotîunea spirituală, a avut loc în

același spațiu generos, la 20-22 august 2008. Tema reuniunii, la fel de generoasă, *Epoca noastră, tensiunea etic-estetic*, voia să însemne o continuare a reflecției despre lumea în care trăim, pe linia conturată chiar de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, atunci când se recunoștea obsedată de „nevoia înălțării către cele de sus”, când făcea din Eminescu zeul suprem al devenirii noastre sau când își prevenea contemporanii asupra direcției greșite în care se lasă prinși. Drama care abia a început este mai cu seamă a popoarelor mici, cu frumoase identități culturale și care, puse în față unei așa-zise superculturi globale, încep a pierde treptat prețioasele valori ale istoriei și culturii proprii și aleargă după mode și modele străine ale ființei lor”, observa Maica Benedicta, vădindu-se atență la realitate și în izolare ei monahală. Este una din ideile la care s-au referit numeroși intervenienți, sub diverse aspecte și pornind în ansamblu de la creația profesorei omagiate.

Ideile demne de pus în discuție au fost sugerate din capul locului de acad. Dan Hăulică, președintele de onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă: „Despre moralitatea istoriei. Etică și sapiență. Între Orient și Occident. Paradigmele frumosului. Zoe Dumitrescu-Bușulenga: paideia în modelele contemporane. Inerența etică a frumosului. Ecumenismul imaginarului. Etică și profeție. Cîmpul de inducție al bunătății. Fascinația răului. Anarhism moral și modernitate. Etică și glossologie. Etica și ideea națională. Strategiile iertării. Relativitate și verticalism etic. Parada eros-ului contemporan. Toleranță și datorie morală. Neutralitatea culpabilită. «Politically correct». Fanatismul și ipocriziile «comunității internaționale». «Speranța, ancoră a credinței». «Cerul, patria noastră cea adevărată»”. Ghilimelele indică sintagme extrase din opera pusă în discuție, alături de altele cu care Zoe Dumitrescu-Bușulenga a inițiat un dialog productiv.

Personal, am căutat a sistematiza cîteva reflecții despre *Moralitatea istoriei și deontologia istoricului*, pe fondul unei dispute ce divizează demult breasla, sporind efectele pernicioase ale relativismului actual.

Profesioniștii care se iau în serios știu să răspundă la asemenea provocări.

Firește, un colocviu cu o temă atât de complexă, dezbătută timp de trei zile, nu poate fi rezumat aici. Lucrările vor fi tipărite în *Caietele de la Putna* (1, 2), prin grija aceleiași echipe, asigurându-se astfel o mai amplă difuziune a ideilor și temelor respective. Noua reușită și volumele tematice scoase pînă acum sau preconizate să apară constituie o vastă operație de restituire, una rar întîlnită în epoca noastră.

Este, în același timp, un efort masiv de cunoaștere a istoriei culturii, în sensul cel mai larg și mai temeinic, pe seama unui comparatism ce ține cont de noile achiziții ale lumii contemporane. *Valori și echivalențe umaniste* (1973), *Sofocle și condiția umană* (1974), *Renașterea, umanismul și destinul artelor* (1975), iată numai câteva inițiative cărturărești din faza ce a impus-o pe autoare în lumea academică. Le-au urmat altele, precum *Periplu umanistic* (1979), *Itinerarii prin cultură* (1972), *Itinerar cultural european* (2001), titluri semnificative pentru imponantul său proiect istorico-cultural, proiect în care știința și artele se regăsesc într-un dialog fecund, iar cultura națională își află locul legitim în cultura lumii.

Să amintim aici, cu titlu informativ, noile texte puse acum la îndemâna celor interesați: *Interviu cu academician Zoe Dumitrescu-Bușulenga*, Radio România Cultural, 2005 (consemnat de Teodora Stanciu); Elis Răpeanu, *Lumină din lumină... Marea Profesoară Zoe Dumitrescu-Bușulenga*, Ploiești, 2007; *Caietul de la Văratec. Convorbiri și cuvinte de folos*, București, 2007; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Locuri de episfanie de la Putna la Văratec. Mărturisiri testamentare*, Mănăstirea Putna, 2008; *Cuvinte către tineri*, Mănăstirea Putna, 2008.

La volumul anterior de *Portrete* (2002), devoții profesorei adăugă încă unul, *Contemporanii mei – portrete* (2008), cu o densă și utilă postfață de Valeriu Răpeanu, urmată de *Cuvîntul editorului*, Elena Docănescu, din care cităm rezumativ: „Cartea cuprinde o galerie de portrete ale unor personalități din viața culturală, artistică, teologică, științifică, din țară și străinătate, vrednice de luare aminte și care pot sluji de modele pentru generațiile de astăzi. Amintirile profesorei, scriitoarei, eseistei Zoe Dumitrescu-Bușulenga se întind pe parcursul a mai bine de jumătate de secol”. O explicație preambulară deschide prețiosul volum, una ieșită din nevoie de a mărturisi, pe cont propriu, „ce înseamnă a te socoti și mai ales a te simți verigă în acel lanț de evenințe determinante care se numește cultura națională”. O suță de întrebări consonante așeză de la început autoarea pe linia unei stări de spirit, „care te leagă de un spațiu și un timp anume în aşa fel încît să-ți crească rădăcini de nes-

muls împrejur, făcîndu-te plantă a unui ținut, adăpată din sevele lui și împodobindu-l în cele din urmă cu frumusețe și adevăr”. De unde concluzia că „apartența noastră la o matcă de spiritualitate” constituie marea problemă, ineluctabilă pentru individ ca și pentru națiune, iar răspunsul implică numai decât „miturile fondatoare”, în sensul propus și de Mircea Eliade. În acest spirit i-a portretizat pe George Enescu, Constantin Brâncuși, Nicolae Iorga, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Părintele Dumitru Stăniloae, Patriarhul Teoctist, Vasile Voiculescu, Alexandru Rosetti, Tudor Vianu, George Călinescu, Gheorghe Brătianu și.a., în ansamblu peste patruzeci de efigii memorabile, din care am amintit e.g. numai câteva, destule însă pentru a sugera diversitatea, amplitudinea, conexiunile dintre spațiul artistic și „umanioare”. S-a putut vedea, cu temei, în această suță de evocări, „una dintre cele mai împlinite și mai elevate expresii ale culturii românești din ultimele două decenii, prin expresia stilistică de o mare rigoare, prin substanță intelectuală”, însuși prezente și în restul operei, după cum ne asigură analistul din postfața volumului.

La ultima sesiune, a luat parte stimulativ și un coetanu al comemorării, Dumitru Vatamanu, eruditul bibliograf de mari personalități și editor eminent al operei eminesciene. E un semn de continuitate benefică în efortul cognitiv și o „provocare” pentru noile generații.

Profilul științific și spiritual rezultat din reunțiunile de la Putna, în jurul operei produse de profesora Zoe Dumitrescu-Bușulenga, se arată deja substanțial, iar proiectele conturate de curind, pe linia unei restituții că mai depline, definesc aceeași atitudine creatoare.

ARDELEANUL IULIU MANIU ȘI BASARABEANUL CONSTANTIN STERE: DOUĂ DESTINE ROMÂNEȘTI

Nicolae STROESCU STÎNIȘOARĂ

München, 5 august, 2008

În biblioteca, pe care întîrzi să o ordonez cum se cuvine, mi-a căzut în mână, întâmplător sau nu, o carte uitată, *File de Istorie*, de Nicolae Carandino, apărută în Statele Unite, în 1987. Autorul o introduce în felul următor: „Dedic această carte Partidului Național Tânăresc și membrilor săi, care s-au jertfit pentru apărarea democrației, independenței și libertății României”. La vremea apariției, cartea a suscitat, în Țară și în străinătate, critici și suspiciuni, nu în privința autorului sau a conținutului, ci a editorului din Statele Unite, Dean Milhovan-Mitu, în a căruia prefață, de altfel, simpatiile pentru regimul din România și împunsăturile la adresa exilului anticomunist nu erau economisite. Dean Milhovan, stabilit în Statele Unite, călătorea în România, îi vizitase de mai multe ori pe N. Carandino și Corneliu Coposu și, dincolo de rezervele acestora, obținuse manuscrisul lui N. Carandino. Așa cum știu din con vorbirile mele cu Corneliu Coposu, Nicolae Carandino, fostul director al „Dreptății”, ziarul Partidului Național Tânăresc, între 1944-1947 – pe cind, proaspăt venit, ca student, în București, îl citem pe acel „paladin al libertății” cu interes admirativ – a fost privit tot timpul de Seniorul cu încredere și prietenie. Despre Carandino am avut prilejul să vorbesc, prin anul 1954, într-o scurtă perioadă de relativă „destindere” din lungul timp al existenței mele subterane și al închisorilor comuniste din Țara noastră. Mă întâlnisem întâmplător, în București, cu avocatul Alexandru Dumitrescu-Coltești, fostul președinte al Partidului Național Tânăresc din Vâlcea, tocmai ieșit, dar numai pentru puțin timp, din închisoare. El mi-a relatat atunci ce aflase de la co-definitorul politic Nicolae Carandino

despre ultima perioadă a închisorii lui Iuliu Maniu, decedat, în detenție, în 1953. Nicolae Carandino, care se aflase în aceeași celulă cu fostul președinte al P.N.T., îi povestise și despre o încercare a guvernului comunist de a intra în dialog de simulată „reconciliere” cu Iuliu Maniu. În sensul acesta, a fost „vizitat” în închisoare de Grigore Geamănu, jurist și om politic originar din Gorj, ajuns în funcția de subsecretar de stat în Ministerul de Interne, sub Teohari Georgescu. I-a transmis deschis și respectuos lui Iuliu Maniu dorința guvernului de a discuta cu el condițiile unei ieșiri din situația în care se afla. Iuliu Maniu i-a răspuns, politicos și ferm, că fi este imposibil să-și înceapă cum ar putea fi duse asemenea discuții între un guvern și un pușcăriș. Si cu aceasta discuția s-a încheiat definitiv. Se știe că o încercare similară a fost întreprinsă de conducerea comunistă și față de martirul uitat al Tânărăimii noastre, Ion Mihalache, și ea a fost respinsă, potrivit temperamentului impetuos al acestuia, mult mai puțin politicos decât o făcuse tovarășul lui de luptă și suferință. Episodul Mihalache nu este menționat în acea carte, de numai 146 de pagini, a lui Nicolae Carandino, dar, în schimb, am putut citi despre alte momente ale calvarului și sfîrșitului Președintelui Partidului Național Tânăresc, Iuliu Maniu, dintre care unele mi le reîlase Alexandru Dumitrescu-Coltești, culese, cindva verbal, de la N. Carandino, camaradul lui de închisoare și povestite în scurta noastră înînlătire, în Bucureștiul etern, dar pîndit de primejdiiile timpului, cu trei decenii și jumătate mai înainte de a apărea, în Statele Unite, cartea celui întors în același București, după lungile pregrinări prin închisorii și deportare în Bărăgan. De pildă, reînnumesc, cu ecou prelungit, evocarea unei scurte și neîmplinite, dar pînă în pragul morții neuitate povești de dragoste a lui Iuliu Maniu. Nicolae

Carandino scrie: „Mi-a mărturisit că, în tinerețe, iubise o farmacistă din Șimleu, se numea Clara și era unguroaică. «Am renunțat... Nu puteam eu, nepotul lui Coroianu, destina să fiu șeful Partidului Național din Ardeal, să iau drept soție o unguroaică»” (p. 105). Și mai la vale: „Conștient că moare, Maniu privea în gol și bolborosea cuvinte pe care ne străduiam să le pricepem. Ultimele vorbe pe care le-a rostit le-am auzit distinct: «Ce frumoasă femeie era Clara»”. Retrăind anii tinereții sale sacrificante, omul acesta de reflecție rece, dar de patimi moarte, a făcut abstracție chiar de propria lui statuie, pentru a trece dincolo cu imaginea farmacistei din Șimleu Transilvaniei, în inimă și în privire”. Așa și-a încheiat Iuliu Maniu agonia. Nicolae Carandino continuă: „Era în 5 Februarie 1953, Maniu împlinise, de o lună, 80 de ani. Peste alte patru săptămâni urma să moară Stalin” (p. 110). Și mai departe: „Noaptea am auzit căruța poposind în curtea închisorii, huruiala roților, nehezatul cailor, zgometul ușor frecat al sleaurilor. Apoi toate s-au liniștit. Maniu pleca spre groapa comună și spre gloria eternă. Păstrează imaginea lui pe improvizatul catafalcului patului de închisoare, atunci cînd i-am închis pleoapele și cînd, pentru întîia oară, a putut să-l vadă cineva cu capul plecat” (p. 111).

Nicolae Carandino își amintește și că, mai ales în ultimile zile, Iuliu Maniu vorbea cu regret despre erorile lui din trecut: „Efectiv îi părea rău de doi oameni, pe care avea senzația că îi neîndreptățise: de Iunian și de Stere.” Mai ales de Stere.

Mister ontologic central, persoana umană, despre care Goethe spunea că este cel mai mare dar pe care zeii l-au făcut oamenilor, desfide cartografierii precise, iar dreapta judecății finală nu-i aparține decât lui Dumnezeu. Iar timpul nostru, care a fost (și criptic sau nu, poate continua să fie) al războiului (rece sau fierbinte) ideologiilor complică la nesfîrșit conflictul lealităților în una și aceeași persoană. De aceea, gîndindu-ne la relația cu cei doi, față de care Iuliu Maniu se simțea vinovat, chiar și după ce își depășnase lui însuși și camaradului de celulă din sumedenia de circumstanțe istorice, politice, psihologice ale unei situații devenite din ce în ce mai complexe în proaspăta Românie Mare, totul potențat de obligațiile constrîngătoare ale unui șef de partid, orice analiză nu se poate încheia cu o concluzie definitivă. Dar ajunși aici, se poate vedea că neîndupăcatul rezistent la dictaturi și stăpîniri străine, tenacele și calculatul

perceptor, „Sfinxul de la Bădăcin” nu era deloc scutit de zbuciumul și tensiunile cu propria sa afectivitate. Vorbind despre C. Stere spunea: „A trebuit să trec peste sentimentul meu intim, să sacrific pe acest om exceptional, ca să salvez partidul și ideile pentru care noi, toți, militam. Astăzi mă întreb, totuși, dacă n-am greșit. Ar fi trebuit să fiu mai insistent, mai amenințător, dar cine m-ar fi urmat? Vezi Dumneata cum merg lucrurile la noi, te trezești singur tocmai în clipa în care ai certitudinea că Țara este alături de tine (ibidem, p. 108).

Despre Grigore Iunian, acest copil teribil al Gorjului, născut în 1882 și mort în 1939, știu numai puținul pe care l-am aflat înzis din compilațiile de istorie a Partidului Național Tărănesc (vezi de exemplu *Istoria Partidului Național Tărănesc*, Editura ARC 2000, București, 1994). Membru și deputat național-tărănist pînă în 1938, Iunian crease Partidul Radical Tărănesc care a fuzionat, în 1933, cu gruparea C. Stere. A avut comun cu C. Stere, în afară de intersecțiile unor concepții majore și eminent articulare asupra problemei țărănești, faptul că amândoi au demisionat din PNT, continuindu-și însă cu aceeași intensitate doctrina și acțiunea respectivă.

* Despre C. Stere amintirile mele nu sunt nici ele structurate cu coerentă și continuitatea rezultate dintr-o studiere cât de cât sistematică, ci aparțin înțîlnirii cu cărți și idei și mai ales zonei acelor interfețe cu rezonanță afectivă, estetică, sau meditative, care te însoțesc pe drumurile vieții, puțind înțeți și îmbogăți aventura ei.

În conacul bunicului meu din comuna Alunu, care, la vremea lui, a aparținut Partidului Conservator, am descoperit în timpul unei vacanțe în biblioteca unui unchi de al meu, care tocmai își începuse avocatura, romanul lui C. Stere, în opt volume, *În Preajma Revoluției*. La 14 ani, pentru copilul de oraș, care în satul acela de dealuri subcarpatice începea să ia contact cu lumea țărănească dinspre o ierarhie socială care de la sine îl favoriza, dar și să adulmece deocamdată prospețimea vitală și ceva din alteritatea de duh, doruri și credințe însoțite totuși de defavorizări materiale cărora numai obișnuința le putea slăbi vizibilitatea, carteia lui C. Stere, în afară de largirea orizontului geo-cultural totuși nu chiar străin de propria-i lume, i-a netezit calea revelării unor întrebări și înșuflețiri justițiere inedite. Dar nu numai aceasta și nu ca ceva strîns de vreo chingă ideologică, ci ca parte dintr-o revărsare de peisajii și destine, avînturi

și claustrări, speranțe și desamăgiri, vastități siberiene și critici acerbe ale patriotului român-basarabean aduse moravurilor și nărvurilor din Vecheul Regat, revoltă și generozitate.

Despre „pretinsul” roman al lui C. Stere, judecările lui G. Călinescu sunt severe: „Falsitatea punctului de plecare este aceeași ca la orice biografie romanțată”. Însă fraza următoare dacă nu cumva de fapt infirmă sentința conținută în cea precedentă, oricum îi suspendă apodictică: „Romanul își are limitele lui impuse de logica ficțiunii, în vreme ce viața adevarată sparge toate cadrele” (*Istoria Literaturii Române*, Ediția a II-a, București, 1988, p.757). Și mai la vale, tot G. Călinescu: „Însușirile de romancier nu-i lipsesc lui C. Stere” (ibidem).

Ar fi multe de spus, începînd cu întrebarea dacă ce a vrut C. Stere să scrie a fost un roman conform definiției marelui istoric al literaturii române. Oricum *definitio non est ratio*. Cît despre afirmația că: „Stere n-a avut tăria sufletească de a-și scrie amintirile la persoana întîia și de a decide publicare după moarte” (ibidem), te întrebi de care curaj o fi vorba aici, de cel din viață sau de cel post-mortem?

În rîndurile de mai înainte plecasem de la impactul, cu consecințe de durată, pe care l-a avut lectura, la vîrsta de 14 ani a celor 8 volume ale cărții *În Preajma Revoluției*, mai cu seamă ca sensibilizare la dimensiunea injustiției omenești, sesizată nu numai ca prezență multiform înjosoitoare, ci ca provoicare și trezirea unui apel interior întru solidaritate și acțiune. În acest context, acțiunea, ca sinteză între gînd și faptă, desemnează la C. Stere o modalitate de existentialism neîncercuit de domnia absurdului și pentru care viață nu este „o pasiune inutilă”, ci o nesfîrșită aventură inspirată de sensuri social-istorice și naționale. Poporanismul reprezenta pentru C. Stere un reper ideal al convergenței scopurilor sale politice, morale și culturale și care, izvorînd dintr-o concepție intemeiată pe o sociologie și filozofie politică solid documentată și de nivel european și pe cunoaștere din intensă experiență trăită a ciocnirii crescînd a ideilor forță ale timpului, căuta, cu o perseverență neverosimilă în acel spațiu istoric, realizarea, pas cu pas, a unui proiect istoric concret, ca răspuns, de pe condiții și din perspectivă românească, la provocările epocii.

Odrasla boierului basarabean cunoscuse de tim-puriu, plătind nu numai cu ani de surghiu siberian, tentațiile integralității soluției eliberatoare a socialis-

mului, îndeajuns pentru a deveni imun la utopia marxistă. Cel care prin aventură istorică, ramificarea contactelor umane și etnice și diversitatea recepției culturale ar fi fost un strălucit candidat la internaționalism și cosmopolitism nestrunit, nu numai că nu a vrut să se sustragă destinului național, dar, în faptă, prin lupta și contribuția eminentă la reunirea Basarabiei cu România și prin atenția pasionată la soarta țărănimii române și devotamentul fără excepție pentru cauza ei, făcea corp comun cu nația (să nu uităm că la vremea aceea țărani reprezentau 80% din populația Țării) și căuta să îi asigure identitatea spirituală și supraviețuirea istorică pe drumurile modernității. Ar fi de amintit, în treacăt, schița de tipologie antropologică a țărănlui român conținută în articolul pe care C. Stere îl intitulase *Omul Perfect*.

„Însă în țaran, mai ales în țărani pe care îl știe și îl descrie Coșbuc, în plugarul vinjos și mîndru al Ardealului, pe care „marii noștri patrioti și oameni de stat” nu îl au cîntat încă atîta ca pe al nostru – e ceva care face să vibreze coardele inimii într-un mod cu totul neașteptat.

Țăraniul e inculit, orizontul vieții sale e foarte mărginit, el nu știe nimic încă de luptele noastre sociale și politice, el n-are nici o idee despre singele vîrsat de eroii omenirii, de frâmintările cugetătorilor, de visurile poeților noștri.

Cu toate acestea, el, aşa cum este, e un tip *armarios*, el ne poate servi ca imagine, ca un *prototip* al unui „om perfect” al viitorului.....

Să nu vi se pară că vreau să plăsmuiesc vreun paradox!

Viața țărănlui în adevăr are toate elementele unei vieții pline, omenești: el muncîtse, simte, cugetă, la el lucrează deopotrivă *trupul, inima și capul*” (C. Stere, *Scrisori*, Editura Minerva, 1979, p.58-59).

Există în viața lui C. Stere o împrejurare istorică dramatică și o reacție obstinat neînțeleaptă de pe urma căreia vreme îndelungată nu s-au mai stins în societatea românească o serie de puternice resenimente, suspiciuni, nu arareori de-a dreptul iraționale, critici vehementi, fie spontane, fie tactice, tinzînd spre un total refuz al recunoașterii valorii lui sau o boicotare a misiunii politice și culturale pe care el și-a urmărit-o neabătut, misiune intemeiată pe convingeri izvorite din experiențe trăite, mai întîi ca participant militant la marea cotitură a veacului, de la agitația revoluționară din Rusia pînă la revizuirea pe

care a întreprins-o mai tîrziu în România, după ce realizase nu numai o străpungere dinăuntru, ci și o transcendere ireversibilă a paradigmelor revoluționare nu numai în ce privește substanța ideologică a acestea, ci cu o deschidere de noi orizonturi sociologice și filozofice și de inspirație național-culturală.

În 1914, C. Stere se pronunța ferm pentru intrarea României în război alături de Germania și Austro-Ungaria, conform tratatului de alianță existent, și își menținea această poziție de-alungul celor doi ani de neutralitate și după ocuparea Bucureștiului de către trupele Puterilor Centrale, în ciuda aspirațiilor generale și a vastei mișcări din Vechiul Regat pentru eliberarea Transilvaniei și unirea românilor și în disarmonie cu ceea ce Tache Ionescu numea, într-un mare discurs de interpelarea guvernului, în decembrie 1915, „politica instinctului național”.

Constantin Stere răspunde reproșului și dezaprobației publice cu ostentativă insensibilitate și aroganță. Semănătorul de idei se pricepea foarte bine să semene și iritări și resentimente durabile. Nicolae Iorga îl apostrofa pentru „apucăturile de geniu siberian și nocturn”.

Rămînerea în București sub ocupație germană, atitudinea lui filogermană, îndemnurile pentru ieșirea noastră din război izvorau, în fond, din convingeri patriotice. În felul acesta a comis totuși grave erori de înțelegere și de comportare față de războiul care a fost calea, cit de grea și plină de sacrificii, a împlinirii idealului nostru național. Dar o privire retrospectivă competentă, cuprinzătoare și senină nu poate nicidecum acredita imaginea unei trădări naționale a lui C. Stere.

Cu una dintre categoricile pleoariei ale lui C. Stere pentru alianța României cu Puterile Centrale, în primul război mondial, am avut prilejul să mă întâlnesc prin anii 60, pe timpul existenței mele clandestine în București. Una dintre persoanele de care îmi amintesc, cu dragoste, a fost avocatul Nache Simionescu, originar din Vâlcea, prieten al familiei mamei mele și admirator al tatălui meu, mic de stat și cu inimă mare, în tinerețe membru de aripa stîngă și vajnic spadasin electoral al Partidului Național Tarânesc, în timpul războiului director al liceului român de la Tiraspol și apoi, sub comunism, din ce în ce mai îndirjit critic al regimului, cu nesecată informație și avint oltenesc. El știa că sunt căutat de securitate și insista să-l țin la curent cu situația în care mă aflam. La una dintre vizitele mele, la care

după ce își golea biroul de avocatură de ultimul client, ne așterneam la lungi discuții, la care, netimorat, mai aducea cîteodată un prieten de idei care nu știa nimic de condiția mea subterană, mi-a arătat odată o copie după un articol de fond al lui C. Stere, în care acesta își expunea la timpul respectiv pleoaria pentru alianța cu Puterile Centrale și contra celeia cu Antanta. Nu ștui de unde își procurase Nache Simionescu acel articol, care în primul rînd impresiona prin elevația stilului și claritatea argumentării. Îmi amintesc cum pleca de la premiza că o alianță a noastră cu Antanta oricum nu va putea funcționa din punct de vedere tehnic și strategic. Căci între noi și aliații occidentali, Franța și Anglia, singurii care ne-ar putea ajuta și livra armamentul de calitatea și în cantitatea necesară, se afla o barieră de netrecut, Imperiul Austro-Ungar și Germania. Aliații ar trebui să ne aprovizioneze cu armament trimișindu-l pe mare, pentru a-l debarca la Murmansk, la Oceanul Înghețat de nord și apoi transporta de-a curmezișul Rusiei. Celălalt aliat, Rusia nu poate umple acest gol și nu era și aşa, ca situație internă, la înălțimea acestui război. Lăsând la o parte faptul că intrarea într-o alianță din care face parte Rusia înseamnă abandonarea oricărei speranțe de întregire cu Basarabia. În punctul acesta, C. Stere devinea profetic, spunând că și în cazul unei prăbușiri interne, prin revoluție, a Imperiului Tarist, Rusia se va transforma într-o putere dictatorială și expansionistă și mai redutabilă, excludând în viitor într-un mod și mai radical orice tentativă de eliberare a Basarabiei.

Acest pasaj al articolelor scris atunci de C. Stere cred că dă la iveală îndeajuns un motiv dominant al respingerii ideei unei alianțe a României cu Antanta căci intrarea în această alianță însemna să ne aliem și cu Rusia. Dincolo de alte gînduri de cunoșțător critic al Rusiei de atunci, C. Stere era convins că pasul acesta ar fi pecetluit stăpinirea rusească asupra Basarabiei și anume indiferent dacă aliații împreună cu rușii ciștgă sau nu războiul. Să nu uităm că Rusia se opuse pînă în 1917 primirii României în alianță.

În încheierea articolelor său de pleoarie pentru o alianță cu Puterile Centrale, C. Stere ia în considerare și ipoteza unei infringeri a Puterilor Centrale și a aliaților ei. În cazul acesta, spune el, germanii de după înfringere se vor reface tehnic și economic într-un timp record și îi vor ajuta să se refacă și pe cei care au fost aliați cu ei.

Articolul acesta reprezinta o sinteză concisă a

prișipalelor argumente ale lui C. Stere, impregnate de realism și în unele puncte chiar premonitorii. Era mult adevară în ceea ce spunea C. Stere, dar, cu siguranță, el nu avea dreptate. Citeodată, un anumit exces de „realism” poate rata realitatea de dincolo de zidurile pragmatismului, cu profunzimile, neprevăzutele și imponderabilele ei, fără a mai vorbi și de memoria nestinsă a popoarelor care în anumite momente poate însuflare istoria.

Privind înapoi, din pragul morții, Iuliu Maniu, liderul național întemeiat de partidul dirijat de la Moscova anilor 50, regretă profund, că nu l-a putut păstra în partid, alături de el, pe „acest om exceptional”, trecind peste virulentele atacuri declăstate împotriva lui în presă, la care se adaugau și „sabotajul marii finanțe” și atitudinea de respingere din partea unor cercuri superioare ale armatei etc., în momentul în care abia se constituise un guvern național-țărănesc, într-o perioadă de mari greutăți economice.

Epilog

Despre Iuliu Maniu, prin ceea ce auzeam, din cînd în cînd, de la tatăl meu sau din frânturi de conversație, îmi modelasem încă din timpul cînd eram elev de liceu imaginea unei figuri călăuzitoare aureolată nu numai istoric (la vîrstă aceea trecutul e ceva nebuloș ca fiind în stare născindă, căci ceea ce își aparează atenția și interesul este o ipostază parțială atemporală a prezentului astăzi de viu), ci mai ales prin capacitatea de a fi mai presus de autoritatea guvernantă și chiar de cea a marii puteri germane. În prelungire, la scurt timp după 23 August 1944, Iuliu Maniu devinea o întruchipare admirată și înconjurată de dragoste a apărării valorilor fundamentale împotriva puterii înrobitoare. Dinecolo de tragedia petrecută, de realitățile eșecului și de orice analiză lucidă post-factum, ceva din sensul imagini de atunci a supraviețuit.

Prin iunie 1981, la München, am stat de vorbă, îndelung și cu încîntare, cu doctorul I. Jovin, medicul și însoritorul devotat al lui Iuliu Maniu. Doctorul Jovin se întorcea în România, venind din Franța, unde o vizitase pe o fică a lui. Un medic adînc inițiat în cunoașterea sufletului omenesc, un om de cultură, inclusiv literară, în continuare angajat politic, inspirat de țeluri democratice și naționale în marea tradiție transilvană.

În mod firesc am revenit în convorbirea noastră de mai multe ori asupra lui Iuliu Maniu, pe care doctorul Jovin îl caracteriza drept „un mare strateg”, într-un anumit sens „un filozof”, cu toate că cîteva puțin și nu era „cult”. Vlad Georgescu spuse într-unul din incitanțele programe de istorie ale lui la Radio Europa Liberă, că: „Iuliu Maniu cu orgoliul și izbucnirile lui de moralism nu putea pune stăvîlă lui Carol al II-lea” și l-am întrebat pe doctorul Jovin dacă el consideră că Iuliu Maniu era, într-adevăr, orgolios. Mi-a spus că nu și anume în primul rînd pentru că Iuliu Maniu era un om profund religios.

Despre convorbirile mele cu doctorul Jovin, acest interlocutor cuceritor, care la 80 de ani își continua tinerețea spirituală și prin bogăția informației, înțelegerea și dreptatea judecăților, putea face să reînvie o epocă încărcată de atîtea adversități și jertfe, am consemnat numai cîteva scurte însemnări, conținute în cartea mea *În Zodia Exilului - Întrețăriri*, publicată la București, în 1998. Ritmul și multimea treburilor au făcut ca restul să rămînă ca atîtea altele, numai în memorie. Există însă o anumită relatare a doctorului Jovin pe care am ținut-o în mod deliberat sub o discreție, care, acum după atîția ani decind el a părăsit această lume, numai este necesară. Doctorul Jovin mi-a povestit cum autoritățile îi solicitaseră la un moment dat, o expertiză de grea cumpăna pentru el. L-au cerut să certifice că niște oseminte deshumate recent sunt ale lui Iuliu Maniu. Doctorul Jovin le-a examinat și după aceea a declarat că acele oseminte nu pot fi ale lui Iuliu Maniu. Din timpul în care el îi acordase asistență medicală acestui venerat pacient, știa (lucrul acesta se vedea și la radiografie) că Iuliu Maniu are o urmă destul de adîncă provocată, după cîte îmi amintesc, de un glonț, la femur. Lipsa acestei spărturi la femur era dovada indisputabilă că osemintele nu îi aparțin. Și în sensul acesta și-a redaçtat doctorul Jovin rezultatul expertizei efectuate.

Scurt după aceea l-a vizitat un colonel de Securitate care a insistat îndelung să-l determine să declare totuși că este vorba de osemintele lui Iuliu Maniu: „Domnule doctor Jovin de ce acest refuz, această totală intransigență? Oare nu e mai bine pentru amintirea lui Maniu să existe un mormînt al lui, unde rudele să poată să îndeplinească cele cuvenite?”

ISTORIA LUI MARIAN POPA DE AZI PE VEAC

Vasile ANDRU

Istoria literaturii române de azi pe mîine, de Marian Popa, apare în 2001, la 60 de ani după *Istoria...* lui G. Călinescu (apărută în 1941). Între cele două opere există o continuitate perfectă: și cronologic, dar și valoric, ca putere de rostire, de organizare, ca vastitate. Mi se impune această comparație, în chip firesc, ca o înscriere în veac a lucrării monumentale pe care o comentăm aici.

La modul declarat, *Istoria lui Marian Popa* acoperă 45 de ani de vreme românească, de exprimare românească. Si nu numai literară. Este o carte proteică, totală. Pornind de la scriitori și opere, se cuprinde întregul: nici un fapt de istorie românească postbelică nu scapă neatestat. Șefi de țară și de partide, regi și regimuri, etaje de fapte și determinări, colonizarea rusă dar și *intracolonizările interne*: totul apare fie în capitolele-luant, fie în micromonografiile scriitorilor implicați ca jertfe, ca profitori, ca actanți, ca mărturisitori.

Scriitorii apar, aşadar, nu numai în postură de autori, ci și ca actori, protagonisti sau figuranți mărunti cu care se face o istorie a mentalităților, a faptelor. Si nu-i doar o sumă de „opere”, ci și scena, lagărul, tumultul. Si, evident, o patologie a timpului siluator. Vreau să spun o patologie a politicului și, în replică, o imagine ironica a sănătății de profunzime a nației. Cu toate bolile politicii, cu toate nevrozele sau psihopatiile multor protagonisti, rămii cu impresia finală a unei umanități românești puternice, vitaliste, puse în lumină cu tușe, uneori, homeric.

E impresionantă aici și informația istorico-literară exhaustivă, dar mai ales puterea de articulare a acestei informații la un întreg expresiv.

Marian Popa vădese profesionalism elevat în mînuirea cîtorva limbaje specializate în studiul omului. Suplețea limbajului psihico-medical este doar un aspect. Este un excelent diagnostician al contextului românesc exoteric, al culturii, al creatorilor. N-aș zice

că face abuz de ipostaza sa privilegiată de clinician al istoriei, de psihanalist al autorilor. Istorul are, mai ales, un suris medical, peste toate. Un suris sapiential.

*

Istoria lui Marian Popa este și o „comedie umană”, cu multe nuclee epice, cu sute de autori-personaje, cu mii de figuranți. Chiar scriitorii episodici înviază în acest tratat, prin două-trei linii scliptoare, prin două-trei străpungeri ale măștii, prin formulări paradoxale, care nu epuizează tema, ci jalonează și lasă ecou.

Este o comedie umană cu personaje românești, cu spaime românești cu „eroi” neinvenți, cu motivațiile lor abisale.

Balzac facea concurență stării civile, inventând un fel de dublet „bio-astral” al societății. Balzac zicea: „cu 2000 de personaje, rezum toată societatea franceză”. Marian Popa nu face concurență stării civile – deja trăim în plină explozie demografică! El găsește pe viu 5000 de personaje autori și actanți, în Carpați și-n diaspora română, prin care rezumă și timpul, și duhul etnic.

La noi, unii confrății s-au miniat la lectura *Istoriei* și l-au declarat subiectiv pe Marian Popa, sau au opinat că istoricul face un experiment crunt, atroce cu subiecții săi! Dar acest „experiment” se joacă mult mai sus, se joacă la nivelul destinului, la nivel cosmo-teantic, totul este să ai acces la el.

Mulți confrății s-au considerat rău-tratați. Știm că există o incapacitate de autoevaluare la marea majoritate. A existat la noi o „deșteptare filologică”, prin anii 80. Mai trebuie să urmeze și o „deșteptare sapientială”. Sînt semne!

În *Istoria lui Marian Popa*, confrății critici literari apar mai mici, mai mărunti, mai iute expediți. De ce? Pentru că valoarea se măsoară totuși în coeficient de creativitate și nu producția la hectar-tipografic, sau în postura privilegiată în politica literară azi.

Un critic cum este Ics, cu o culegere masivă de recenzii, în cîteva tomuri, apare micuț la Marian Popa. Pe drept. Deși balzacian sau ionician vorbind, criticul Ics are și el un loc notabil într-un scenariu de comedie umană.

S-a scris că unele efigii de scriitori sunt supradimensionate în *Istoria* aceasta; că ar fi supradimensionate staturile scriitorilor naționali și defavorizate profilurile celor cosmopoliti. Sau că sunt tratați favorabil scriitorii români de dreapta. Voi da un exemplu din carte că lucrurile nu stau așa. *Istoria* acordă spații ample și creionări expressive pînă la entuziasme lui Petre Pandrea. Or vedem că Petre Pandrea a scris necruțător despre extrema dreaptă românească. Atât în memoriile Mandarinului, cât mai ales în tomul *Garda de fier. Jurnal de filosofie politică. Memorii penitenciare*, Petre Pandrea critică acerb extremismul de dreapta (evidență, și mașina infernală a stîngii comuniste), și desfințează — cu ironie, cu vîrvă mușcătoare cu informație istorică și memorialistă — toată schelăria extremelor politice. În alte pagini, Mandarinul valah vorbește pozitiv, chiar admirativ, despre I. Ludo, cel care parodiază și ridiculizează toată istoria postbelică. Și iată, Marian Popa îi dă lui Petre Pandrea un loc de frunte în *Istoria* sa, ca unei personalități „străsnice”. E un exemplu de obiectivitate, dincolo de posibile părținiri împlinitoare ale istoricului.

Aș observa că totul este atât de reliefat în această carte, încît pare supradimensionat. Ochiul istoricului vede măritor, vede și nevăzutele.

În întregul ei, cartea dă seamă despre o putere românească. Chiar sub dictatură, cînd mulți scriitori au hibernat, iar alții s-au exprimat esopic — chiar în asemenea condiții a existat o putere nerisipită, care e dată la îveală acum, e descifrată, descoperită. Mai ales aceasta copleșește: o vitalitate românească, avînd recifuri de luciferism, dar mai ales debordări solare, ori chtonice, alteori sacrificiale. Multe nume și cărți comentate aici vor trece, se vor face pulbere; dar tabloul de ansamblu al solarității românești nu va trece.

*

Diaspora românească este deplină restituită literaturii române, este complet articulată la cultura română. Este atât de firesc adusă „acasă”, încît nici nu

simți demarcații geografice, nu simți că ei, exilații, trăiesc pe trei continente. Este prima *întregire spirituală* română.

Și cum multe valori de primă mărime s-au maturizat și au strălucit în exil, înțelegem că de importanță este această integrare completă a diasporii culturale românești. Astfel, acești trăitori de departe ne apar ca extensiuni benefice ale spiritului românesc: compatrioți migranți firesc din *satul carpato-danubian* în „satul mondial”.

Acest sat mondial iată, se întîmplă să fie locuit și de români, care trăiesc culturalicește (un tic minoritic, sau o salvare...). Îi găsim în Americi, dar și-n Asia, și-n Pacificul de Sud, în insula Oahu. Exilul, din accident nenorocit, se transformă în penitență, adică suferință cu sens, în oportunitate de a exista pe lume.

Oare este întîmplător că însuși autorul acestei opere de o cuprindere eliadescă trăiește din anii 80 în exil, unde a și finalizat lucrarea aceasta? N-ăș răspunde repede. Deja *Dicționarul său*, publicat în urmă cu trei decenii (1971) era o lucrare temeinică, depășind canonul dicționarului, fiind un compendiu de literatură contemporană — iar unele fișe din acel dicționar au o cristalizare perfectă și au putut trece chiar în *Istoria de față!* Dar să luăm lucrurile cum sunt ele: opera aceasta, începută în țară, a fost săvîrșită de departe de țară. Dar, fapt notabil: ea este publicată în România.

Mă refer acum la titlul *Istoriei*.

Acest „de azi pe miine” este mai puțin *ludic* decât să ar crede la prima vedere. Sau este *ludens* doar că trebuie. Este o relativizare sapientială în acest titlu. Este implicată o relație specială cu Timpul. În final, tumultul de evenimente și oameni — cele 5000 de personaje non-fiction — tumultul de vanități și umilințe, de crime și de ispășiri, de egouri și măști, totul este privit la nivelul istoriei mari: ca un eon repede-trecător, sorbit din imensul întreg *pleroma*.

Autorul ne îndreaptă explicit spre această perspectivă trans-istorică; și în opera de față, și-n alte lucrări ale sale. Ne amintim că Marian Popa este și autorul unui text de proză filosofică, despre *Mahapralaya*, adică marea disoluție universală. Acest „de azi pe miine” este deci și o mutare dincolo de scris și trăit: de azi pe Veac.

CUTIE DE CARTON CU OM

Ioan HOLBAN

„În timp ce scriu, de cealaltă parte a paginii (pe verso) ești tu. Te ascunzi și foaia te ascunde. Scriind, te (pre)simt, îți simt trupul tremurător, inegal, nemîșcat, una cu pămîntul. Te pipăi. Mă împiedici să scriu corect, frumos. De ce stai sub foaia mea de hîrtie, dincolo de ea? Ieși afară, vino deasupra, lîngă mine, în locul meu! Îmi susții foaia de hîrtie. Contactul nostru e chiar această foaie de hîrtie. Textul pe care îl scriu se datorează (mai ales) reliefului trupului tău”. S-ar părea că „eroul lîric” din poemul în proză *Legătura dintre noi*, cuprins în sumarul volumului *Manualul autorului* (1989; 2004) al lui Bogdan Ghiu, este ceea ce s-a numit *omul de hîrtie*, una dintre „figurile” obișnuite ale prozei și poeziei noastre de după 1980; Bogdan Ghiu, însă, radicalizează perspectiva acestei *legături* dintre *cel-care-trăiește-scriind* și propriul text, diversifică înțelesurile sintagmei, îndreptându-le spre alte orientări: omul de hîrtie este, în creația acestui protagonist al noii literaturi, un *om în hîrtie*, a căruia existență se desfășoară în chiar textura paginii, între filele scrise, între cele albe, circulind de la un text la altul. Această modificare a perspectivei implică numeroase alte schimbări atât în privința calității filtrului de percepere și prelucrare a realului, cât și în aceea a sensului unor cuvinte ce definesc, în noile accepții, o poetică originală. Astfel, *sintaxa*, poate în primul rînd ea, nu este aici un concept lingvistic; *sintaxa e ființă*, textul dobîndind corporalitate, în vreme ce pronumele atât de des întîlnite în poezie devin, la Bogdan Ghiu, *cuvinte* care se cheamă într-un „discurs îndrăgostit”; pluralul din „noi” nu desemnează, aşadar, un „eu” și un „tu” (cu vorbele interpretului vechi: poetul și iubita), ci două entități care se nasc pe măsură ce textul se naște. Acesta este modul în care Bogdan Ghiu, ca și alți colegi de generație, creează ceea ce se cheamă o *lume*, un univers lîric: nu e un „dat”, nu e o sumă de imagini care să se așeze în vers dinspre real spre „ficțiunea” paginii, ci un *proces*, o continuă devenire, imprevizibilă, în perpetuu modificare de la un text la altul, de la o carte la alta.

Într-o *Artă poetică*, Bogdan Ghiu descoperă principiul de funcționare a acestui mecanism: „Nu vreau să-mi construiesc poemele/ așa cum istoria își alcătuiește frazele,/ perioadele./ Vreau să trăiesc în timpul cuvintelor./ În timpul pe care cuvintele îl aduc”. Sînt aici două alternative

care circumscrisu două poetici diferite, rezumînd, în fapt, istoria poeziei: între *construcție* și *deconstrucție* s-a scris poezia, între efortul constituirii unei ficțiuni în cadrele realului și tentativa de a desface acel real. A trăi în timpul cuvintelor încasmă, în noua poezie, a se pulveriza într-un mozaic a cărui regulă de organizare scapă determinărilor cunoscute din poeticile tradiționale: autorul deconstruiește o realitate în infinitatea componentelor ei, contestînd „istoricitatea”, axa paradigmatică și opînd peptru simultaneitatea actului trăirii cu acela al scrierii. În această subtilă deplasare de perspectivă se găsește și mult căutata „diferență specifică” dintre modernism și postmodernism, figura *celui-care-scrie-trăind*, afirmată pe parcursul atîtor experiențe poetice, de la romantism la expresionism și de la simbolism la mișcările de avangardă, se transformă în (post)modernitate, se remodeleză în figura *celui-care-trăiește-scriind*. În aparență, acest mod de a concepe poezia este unul „datat”, asemănător pînă la identificare eu acela al poetilor din jurul anilor '30 ai secolului trecut; nu scris Geo Bogza lui Ion Vinea în 1926 că „pentru mine arta nouă nu este o simplă formulă de viață, avîntindu-mă în ea nu mă mai sufoc”? Pentru Bogza, ca și pentru Bogdan Ghiu, arta nu mai e o formulă, ci un mod de (*supra*)*viețuire*, singurul, mai exact; între poezia „penetrantistă” a autorului *Jurnalului de sex* care își propunea să reformeze realul prin contestarea violentă a alcătuirii sale („să zgîrii viață”, astă voia Bogza și colegii lui de generație) și poezia care caută înima cuvintelor, explorînd misterioasa peșteră a literiei, se serie segmentul cel mai important din istoria lîrică noastră.

„Am 20 de ani și cîntecal e numai/ cuvinte...”, afirmă poetul în *Schîță pentru o reverie*; și ca și cum o partitură muzicală ar fi desfăcută în notele ce au compus-o, pentru ca, apoi, fiecare semn al structurii risipite să fie reconstituit printr-o nouă sintaxă, prin legea *ființării* însăși a celui-care-trăiește-scriind. Tot ce există, ce este dat e contestat, denunțat drept ficțiune; realul începe, în poezia lui Bogdan Ghiu, de la *fragment*, iar nu de la *structură*, cum s-a întîmplat în poeticile tradiționale. Această reducere „la zero” se face prin revenirea la semnificant, la elementele care au constituit structurile dinamitate; poetul (post)modern pulverizează un sens, o dogmă în fond, pentru a recompune

alt sens, într-o altă imagine mereu mobilă; opusă în chiar esență ei a dogmei. În acest fel, *presiunea persuasivă* a discursului liric nu se îndreaptă spre „obiecte”, ci către *moleculele* care le alcătuiesc, acolo unde se află „baza genetică” a noului real: iată-l: „Am o propoziție, am un trup./ Acolo jos am o umbră pe care/ cind scriu o ating./ Mă auzi, dragostea mea?” (*Strigăt*): trupul e o propoziție, iar textul e un *corp* care cauță *iluminarea* într-un spațiu amintind de rimbaliana „saison en enfer”. „În locul luminii, iluminarea”, cere Bogdan Ghiu de la textul care reprezintă ecranul separator, zidul și, în același timp, mediul (re)format al realului: vietuind printre cuvinte, adică printre *semenii* săi, cautând *dimineata* ca pe o durată a primenirii și iluminării, poetul se definește pe sine și precizează sensul raportului cu tradiția într-un pătrunzător eseu („deghizat” sub forma unui poem în proză) despre condiția celui-care-trăiește-scriind: „Poetii se rănduiesc nu unul deasupra celuilalt, ci unul îngă alțul, ca două litere puse să promită înțeles. Ei sunt acolo: unde stă și sensul, la îndemnă, aproape, dedesubt. Din literă vie, neagra, cu singele prizonier, care singură umple pagina și face gestul cuvântului, textul, totul, ei devin începutul cu începutul pagină albă, goală, în care ni se dă de scris. Devin suportul. Ne lasă locul lor care nu e al nostru. Locul ființei lor este sufletul lor. Se fac fondul lumii pe care stăm, direct, neîntransfigurați – să semănăm cu noi înșine –, dar pe care nici o umbră nu se aşază, nu încolțește. Rostul poetilor este să devină pagină albă, vie, orbitoare, în care stă îngropat sensul viitoarelor scrieri. Cuvintele lor – masă de scris. Pagină care este deja cuvînt. Ce nu se poate citi, căci au și fost scris. Cuvînt care nu-i decît pagină albă și, mai jos, o masă scris. Cel care a stat vreodată deasupra paginii albe (fiind și singurul care stă *deasupra* a ceva – a unelei și a produsului său –, iar nu *lateral*, de-o parte) nu poate decât să, treacă, (într-o bună zi) dincolo de ea. Nu va putea să rămână aici. Oricât ar încerca doar să scrie, să alunecă, să se poată întoarce cu negru, virful lui va sfîrșia hîrtia, va ieși (coborî) în lume. El cunoaște clipă de clipă căderea în pagină și, mai jos, ciocnirea de lume. Cel care, singurul, a stat vreodată deasupra a simțit cum de atîtea ori ființa lui a devenit cerul instelat al aceluia loc. Există poeti care nu intunecă pagina deasupra căreia și pe care scriu. Există poeti care nici nu scriu, care nu fac decît să prepare viitoarele pagini albe ale poeziei”.

Subtitulat „o celebrare și o explicație”, poemul în proză *Daniel. Virgil* este profesiunea de credință a unui poet adevarat care, astăzi ca și altădată, se aşază în rîndul celor ce „nu fac decît să prepare viitoarele pagini albe ale poeziei”: *corpul* altor texte de la care pot începe noile aventuri în peștera, în labirintul literei din *Poemul cu latura de un metru* (1996), *Arta consumului* (1996), *Arhipelagos* (1997), *Pantaloni și cămașă* (2000). Pînă la această din urmă carte pentru că, iată, în *Poemul de car-*

ton. Urme de distrugere pe Marte (2006), Bogdan Ghiu fugă din peștera literei în cutia de carton a poemului. Titlul se folosește de polisemantismul cuvîntului carton și, în consecință, de ambiguitatea structurilor lingvistice în care se combină: săt, nu-i aşa?, cuburi de carton (din acelea menite să dezvoltă arta combinatorie la copiii preșcolari), viața (realitatea) poate fi de carton (cum ne învață butaforile), jucările, bomboanele, televizoarele, telefoanele, frigiderele? cite și mai cite, se livrează în ambalaje de carton, în sfîrșit (dar în sfîrșit?), pachetele depuse la poștă săt cutii de carton: cartea însăși, ne comunică Bogdan Ghiu, e un asemenea pachet unde se pun cuvinte, scris peste tot, pe muchii, pe fețe și pre-postfețe, chiar și sfârșita care *asigură* cutia expediată. Dar cutia de carton e *adipostul*, bordeiul poetului („Na, mă, bordei!/ Na, adăpost!/ Na, cutie de carton/ în mijlocul lumii,/ să te retragi!”), care – un homeless, un S.D.F. („sans domicile fixe”), un om al străzii, auroiac, eventual, pe românește – livrează om la carton, într-o vinzare promotională („Cutie de carton eu om/ Om la carton – posesie”), umple încăperea cu vorbe, îscădește pe omul, semenul de pe acoperis: „Să mă înalț – unde?/ Aici, în zona capului,/ la șîndrilă, de/ unde vorbesc?/ Să vin o dată cu vorba, ca vorbă/ a mea?/ Dar pentru cine astă efort?/ Cui să-i spun, prin el, ceva, altceva – de-nțeles?/ Așa cum săt acum este bine / vorbesc oricum, ligamentele,/ tendoanele și celelalte timpane/ au și ele ceva de spus –/ spun tot timpul./ Si de ce n-aș spune ce-șि/ spun umiliții invizibili din/ mine, limbuii/ care mă în și mă trec?/ De ce-ar trebui să ajung pînă/ la om, sus, pe acoperis, / cu/ nebunii,/ doar pentru că aşa se face,/ ca să umplu încăperea/ cu vorbe?”.

Cutia de carton e, însă, un loc plin de aventuri, făcut la întîmplare, dar din necesitate, e, în fapt, o casă, o vilă, un palat, un mall, un zgârie-nori cu atîtea etaje și încăperi căte poeme (de carton, firește) se (de)scriu acolo.

Ce căută poetul în cutia de carton? Adăpost, mai întîi. Apoi, un loc al muncii pentru că, iată, el meșterește, își instalează sculele, adună materialele și, după ce-șि va fi construit la întîmplare, din necesitate, cutia, serie, compune versurile în încăperile-poeme, își ia în serios meseria, e *maistrul* (nu maestrul, nici inginerul), cel care concepe și execută poezia, o meșterește. *Poezia ca meșteșug*, astă face/ spune maistrul-homeless din cutia de carton a cărui; a sintagmă luată totdeauna în derizuire, înțelegîndu-se, prin ea, un stadiu primar, imperfect al poeziei, acela al potrivirii cuvîntelor, rimelor și ritmului (poetul „adevarat”, maestrul e, evident, un inspirat, un estet, are geniu, nu meșterește, ci „creează”). Dar poetul (post)modern, în cutia să, nu potrivește rimele, structurile, frazele, cuvîntele, el se meșterește pe sine: cum spune într-un eseu unde (se) explică: „subzistă printre noi o formă de activitate care, pe plan tehnic, permite destul de bine să se înțeleagă ceea ce pe planul speculației a putut fi o știință pe care

preferăm să numim «pri-mără» mai curind decât primativă: aceea care, de obicei, este desemnată sub numele de meșterreală. În sensul său vechi, verbul *bricoler* se aplică la jocul cu mingea, la biliard, la vinătoare și la călărie, dar întotdeauna pentru a evoca o mișcare incidentă; aceea a mingii care sare înapoi, a ciinelui care aleargă fără noimă, a calului care se abate de la linia dreaptă pentru a evita un obstacol. Iar în zilele noastre, «meșter» este acela care lucrează cu mânile, folosind mijloace indirekte, în comparație cu cele ale specialistului. Caracterul mitico-poetic al meșteșugului. Meșterul este capabil să execute un mare număr de lucrări variate; dar spre deosebire de inginer, el nu subordonă fiecare, dintre aceste lucrări obținerei unor materii prime și a unor scule concepute și procurate în conformitate cu proiectul său. Universul său instrumen-tal este mărginit și regula jocului este pentru el aceea de a se descurca cu mijloace la îndemnă, altfel spus cu o garnitură totdeauna limitată de scule și materiale, care pe deasupra mai sunt și eteroclite, deoarece compoziția acestei garnituri nu are vreo legătură cu proiectul de moment, și de altfel cu nici un proiect anumit, ci este rezultatul contingent al tuturor ocaziilor care s-au prezentat de a reinnoi sau îmbogăti stocul sau de a-l întreține cu rămășițe ale construcțiilor și dezafectărilor anterioare... ». Și mai e un avantaj al cutiei de carton: zidurile pot fi ușor dărivate și se poate începe,oricind, o nouă construcție, altfel, nouă, ca o casă bâtrînească din alte vremuri sau o Hufhaus sau un building din viitor: „Din aproape în aproape/ te împotrivești prin statoniecie/ potrivind lucrurile pe bucăți/ mereu de la zero/ împotriva nimicului și substratului/ în urma distrugerii este”.

Împotriva nimicului și substratului lucrează, meșteșugarul; el pleacă tot timpul „de la zero”, e omul care stringe tot, un cui, o piuliță, o bucată de lemn, de tablă, o cărămidă ștrâbă, un ac de păr fără păr și un ac de cravată fără cravată, drumuri, poduri, șosele, o cămașă, o pereche de ciorapi, cuvinte arse, lucruri multe, tot mai multe, ușor de adunat într-o plasă și cărate la locul muncii, în cutia de carton, de-a valima, după principiul „asta poate totdeauna servi la ceva”: pentru poetul-meșteșugar, toate acestea sunt *semne* (un intermediar între *imagină* văzută de oricine și *conceptul* care e al inginerului-maestru), ansamblul său e constituit din scule și materiale, întrebă fiecare „nimic” pentru a înțelege ce semnifică el, execută precomprimatele, apoi, nu-i mai rămâne altceva de făcut decât să aștepte, cuminte, *dincoace*, pentru ca din „strânsura și apucătura” poemului să se iovească un *dincolo* care pisate fi, la rîndul său, dărîmat și meșterit din nou, adus „*dincoace*” pentru un alt „*dincolo*”, într-un proces tehnologic fără sfîrșit. Și cel cum e poezia în acest *perpetuum mobile*, cu un mecanism funcționând fără greș? E ușoară („poiezia este ușoara/ și se scrie din ce în ce/ mai greu”, se vădă meșterul), plină de sfuri și mecanisme care

trebuie învățate și mînuite cu grijă („poetul actual trebuie să fie un caraghios”, precizează meșterul: *caraghios*, păpușar, actor-mînuitor de marionete și păpuși, adică), e *ornamentală* („scriu pur ornamental:/ motive înlănțuite, împletite,/ și multă, multă/ repetiție/ în ritmul unei vieți/ de nebănuit/ care nu lasă umbră”, spune, iarăși, meșterul care recompone totul, cu „nimicurile” sale, asemenei „instalațiilor” din artele plastice), e *adresare și amprentă fără de trupuri*, e *un întreg constituit din bucăți căutîndu-se* („Munceșc să fac bucățile, dar nu le pot reuni, nu le pot da viață: iată-le, astea sunt. Dar viața lor e în altă parte: arăt pe unde, eventual, să vină, poate veni”; „poiezie ideal, absolut-discursivă, de fapt dezmembrată: bucăți căutîndu-se să (fi) dea naștere”, scrie în fișă postului de meșter și în definiția poeziei ca meșteșug).

Meșterul dibaci ne face șugubăt cu ochiul; poezia meșterită de el nu e decât spanul și talașul căzute în urma complicațiilor prelucrării la strung, la mașini de așchiere, tăiere, freze, rindea, daltă, ciocan și ce-o mai fi printre sculele din cutia de carton; asemenei spanului și talașului, poezia sa refuză „expresivitatea”, e subscrisă, un precomprimat, pentru că, în fapt, în poemele de carton, ciutind urme de distrugere pe Marte, meșterul îscusit pre-lucrează fiindu însăși, povestea sa: „Brutalitatea desăvîrtită (cel mai greu de atins)/ a gândului înclestat pe simple/ cuvinte care de la bun început/ fug, căutîndu-și scăparea/ și nimerind la loc, în altă/ înclestare./ Nimic săcîndu-se gheără peste cuvinte, / Si cuvintele alergînd de la unul la altul: așa ne-am răscut și așa creștem,/ ca un pumn strîns în jurul/ unei povești”. Iar toate acestea au fost pre-scrise de critic în spiritul și litera *Rezumatului despre principalele mesaje ale cărții de față, în vizionarea autorului ei*, care încheie – „în atenția (și sprijinul) presei, a(le) criticiilor literari și a(le) tuturor celor eventual interesați” – o carte despre care Ion Pop se pronunță (și sub-scriu pentru că și poezia, cum s-a văzut, e sub-scriere) astfel: „Se poate spune că Bogdan Ghîu realizează, unul dintre dezideratele mijore ale programului generației sale, al reinvestirii ontologice a poeziei. Ceva de caligrafie, de calcul și ingeniozitate manieristă, produsul, artefactual unui meșteșugar capabil să savureze, cînd cu delicii, cînd cu o mare melancolie, acest regim claustral din perspectiva căreia, printre gratii de rînduri scrise, se văd tot rînduri scrise. Un sentiment prevalent al modestiei actului poetic: recunoaștere a faptului că literatura nu poate pretinde să fie altceva decât este. Adică o lume sui-generis, lume scrisă, de hîrtie, litere și cerneală, cu limitele și vulnerabilitățile ei, în stare doar să aproximeze (sau, mai curind, să simuleze).

DO YOU REMEMBER CĂTĂLIN ANUȚA (1968-1997)

Antonio PATRAS

Inzestrat cu un talent nativ extraordinar, în scurta sa viață, Cătălin Anuța s-a dedicat cu toată dâruirea poeziei „dîrj ținând poezia în dinți/ din care ţișnea singele” (*Soldatul*).

A fost apreciat de criticul literar Constantin Ciopraga, membru de onoare al Academiei, ca fiind un fenomen poetic al literaturii române, care și-a transformat repede biografia în legendă. Au trecut 11 ani de când „s-a dus la stele”, după expresia lui. Aprecierile criticii literare ieșene au fost strînsă în volumul *Alfabet liric*, unde peste 50 de condeie au apreciat opera lui la superlativ. La Biblioteca „M. Eminescu” din Iași poetul Cătălin Anuța are 14 intrări. Regretatul comparaativist Ion Constantinescu de la Univ. „A.I. Cuza” Iași, specialist în literatură universală, aprecia: „Cătălin Anuța este unul dintre cei mai importanți și mai expresivi poeți ai morții, ai vieții-morții din literatura noastră din a doua jumătate a secolului trecut și nu numai”. În ultimul său volum, *Anotimpul Hainilor*, apărut în 2001 la Editura Universitas, alături de nume celebre precum Matuso Basho, Novalis, Baudelaire sau Eminescu, este inclus și Cătălin Anuța.

Ion Chiriac îl așeaază pe Cătălin Anuța în mijlocul literaturii române de vîrf, alături de M. Eminescu, Argești, Nichita Stănescu etc. și în mijlocul literaturii universale: Novalis, Rimbaud, Henri Michaux. Ion Chiriac a condensat poezia lui Cătălin Anuța prin expresia: „Prin biblia poetică pe care ne-o lasă drept moștenire Cătălin Anuța, neîndoelnic este o ispită de a ne înălță în fință”.

Cărțutarul Al. Husar, care i-a studiat opera cu multă atenție, spunea că: „putem vorbi de un mare poet român. Desigur, dacă ar fi scris într-o limbă de circulație, s-ar fi putut impune ca

un poet european, *eo ipso universal*”.

Referindu-se la o poezie pe care Cătălin Anuța a dedicat-o poetului Nichita Stănescu, Al. Husar spune, cînd:

„Acest om care nu a venit acum la întîlnire,

Acum cînd zeii pot fi mai răi ca soarta

Cînd semnatura pe o carte refuză să-i dea moartea”.

Ultimul vers fiind perfect valabil și pentru Cătălin Anuța.

Poetul Cătălin Anuța a fost tradus în engleză și franceză și este în curs de a fi tradus în spaniolă, rusă și italiană.

Regretatul Emil Iordache spunea că-i vorba de cunoașterea operei lui Cătălin Anuța de către ieșeni, și apoi pe plan național.

O intervenție a lui Adrian Voica se încheie așa: „Rămîne ca generațiile actuale de exegeti, dar și cele viitoare, să descopere în Cătălin Anuța un mare poet”.

Timpul s-a aplacat
cu om, cu țigă, cu hingheri, cu tot
pînă a atins podeaua stelelor
Din lutul stelelor a rîs moartea
- Ce subire amorfă!
Și cimitirele sărăcău să înghită
timpul, omul, țigă, hingherul
și steaua căzută

Cuvîntul putred de craca uscată
se desfrucțește, se spovedește,
miroase a candelă și a toacă,
lumina rînește
beat, cuvîntul liliac și paj al toamnei
zboară copacul înapoi, înapoi,
înapoi!

Mări, lovitură deschise orizontului,
mă leagă la catargul de sub pasăre
dar mai funebru, mai faustic,
mă suge destinul
în pojghiță mizeră de sub cîrtiță

Prea repede circulă molozul
de crani și pamînt!

Ideea de stepă se tîrnie peste,
mugetul mării urlă surd
la oracolul din Delphi
după care oceanul se alintă
la clocoțul desertului
La circ recunoaștem
câmăla de pește
om fugărit de natură!

Scurtarea infinitului:
cu o coardă, cu un secol
duce oasele și templul grației
la elemcritate
și la dezorientarea morților
Să nu primim cutremur de
putreziciune!

Zborul prea smuls din aripă
se va umple de lut
de plozi, de lapte, de mame
de bătrâni, de animale și de baligă
pînă ce-i va sta crucea-n gît
și pasărea va întinde aripa pe sochi
Călăul nu se apropie de sochi!

Aveam pradă frate! Aveam pradă...
Insula astă nu mai naște oameni
Săguri sămîtem, cobim în numele
aceleiași morale
Să înfulecăm timpul dintre moarte
și coasă - clipă frumoasă!!

De ce gîbul meu duce lanțul
corpușui și isteria capului
dacă visătorul de poet
strigă că e liber să ia drumul la
ceruri
Incolăcindu-se în jurul ochilor?
Dați-mi durerea lui să fac răscoală
de durere și de elacă pentru liberație!

Au căzut orele ieri
la miez de regăsire
Reculegere

LOCUL MINUNILOR SIMPLE

Cînd ai plecat spre scară, din nucul profeției
doi ochi de căcuvai și lumină din viață,
știută e beția de *umbre ce-și fac jocul*
chemindu-te din surle și tobole chindiei,
osînda-nstrăinării de bufnițe-i urșătă,
vestale pe altarul vegherilor diurne,
din psalmii noptii locul, nesașul armoniei...

Afîtea spații nesfirșite în casa tihnei de sub munte
și ai ales odaia scundă și tăinuită de sub scară,
un demisol de suprafață croit din lemnării ușoare
păstrează bradului mireasma îngindurărilor pâgine,
o învîrstare jocul pe urmele iubirii
de-a retrăirea șubredă și sine...
Fereastra zăbrelită primea la sud lumină din regalări
divine de magnolie, încătușări de plasă o săhăstreau
în mreaja grădinii de la stradă. Jur împrejur zidire
de soclu și arcade, sub ea o pală ca și stearpă de zgură
tescuită din frunze și petale, sălaș iubit de umbre...
cîjiva bujori pipernici și stînjeni gălbejiți,
pierite lăcrămioare
suflau peste culbeci și larve amortite ce-n veci nu și se-arătă.
Contai numai pe sinea singurătății masive,
oase întortocheate vădeau pîrîta faimă de arbore,
o dobîndire vagă de amînări a viermelui de suflet
în cripta vie a florii...

Ciorchini grei de duhuri visau la spuza vîtrei
cînd toamna suflă-n horn și direle de brumă
ici-colo însăilate de cîte-un vrej
dădeau în jilăveală de năucirea pîclei.
Din vreascuri potrivite de bănuiala serii
scapără vîlvătaia treziei amortite,
sogniilor urzirii din miezul derisoru.
La ceasul hieratic, perfecționi de-o clipă
străpung din accesoriu vinovăjii ursuze,
geometrii încinse de ziua-n cingătoare
zoresc tămăduirea de scîncetul noptastic,
muritul stă să nască în asternut de floare...

Iarna avea deja aerul tragic al despărțirilor,
disimulanta independență blîndă a celui respins
cînd de fapt nu mai poate face nimic.
Mereu rămîne ceva lipicios din anii trecuți...
ridici mîna spre munte, evenimentul sublim al amintirii
semnul de vîrsat sub axilă, părul sîrmos
o clădăraie de promoroacă, din cer și nor
profilul unduiește dorințele fugare, războinice ordalii
complică strategia, dar glasul, glasu-i străin...
atunci de unde știe să adape-n smîrcuri oile albastre?

Elena
VULCĂNESCU

din buze strivite de-armuri cum de mai poate
să strige a dragoste, luată cu binișorul ca moarte?
Calea spre vest începe simplu, din beția timpului
care nu te mai rabdă...

Simțea primăvara intrînd pe ușa din spate
cînd scutura cărpă de praf ori perna pisicii și ochiul sfredela
umbrele nucului, matricea colcătoare a încețărăii
perfecte. Sub nuc, foata proprietăreasă, o ginecologă
genul lălu și gâtul gros îngropă avortoni, vedenii cu oase
delicate dintr-o limită fundamentală,
reglările au fost totdeauna frauduloase. Întîi ies
frunzele vechi de sub grunjii de chiciură, fardul verdelui
însingerat de străpungeri, prinse în bătaia unui curent
de gîndire, singurul lucru normal care și se mai poate
întimpla este să afli că nu ești în toate mintile,
pe cărările morții se circulă tot cu aburul speranței!

Lîngă ciușmea, gîndul se liniștește, picură în răstimpuri
clipe prelungi de dragul vremurilor trecute,
stîrvul din poartă seăpat din viscolire gata de pricopseala
cu lemuri bîntuite îmboboca magnolii... e bine
ca unele lucruri să rămînă așa cum au fost...
Iernile n-ar mai pleca,
primăverile îți curg printre degete,
daruri din locul minunilor simple,
imposibil de păstrat...

Față în față cu sinea netălmăcită
ai ales să trăiești în tactul deslușitei pierderi
de pe vremea cadrilului colonial
cînd bombeul ocupantului clocotea de greieri,
tîrziu afli că bătăliile ca dansul au fost
de fapt singuraticce, hotărîrile sfîșietoare
le-ai luat mult mai tîrziu, cînd mișcările
de pe tabla de șah ale regelui s-au dovedit
limitate față în față cu agilitatea de sine...

Insomniacă umbra, cu brațe ridicate la sinea
insurgentă, ar merită măcar liniștea anilor
de la urmă, poate și macul de ziua pocziei...
Cu autoritatea splendorii, Cervantes o asigură
de improvizarea unei ceremonii potrivite...

Ion DUMBRAVĂ

negura clipei

gînd rătăcind prin negura
clipei, nici un cuvînt
nu se leagă.
nici un adevăr
nu își află drumul
în încercarea
de a ieși la liman.

o defecțiune un mic
incident și rămîi în beznă.

gînd căutîndu-se, ochi
căutînd fisura, un scurt
circuit și rîști
să rătăcești prin
înțunericul dens
ca o pîclă-a destinului,

călător

prea multe drumuri
care își așteptau rătăcirea
le-ai confundat cu cel bun
prea multe căi
și doar una pe care
să treci fluierînd

ceva mult prea subtil
mult prea complicat pune
în mișcare bizare
mecanismele care îți pot
hotărî viața.

doar un miracol
te poate scăpa întreg
din malaxorul posibilului
mult prea mare distanță
dintre iluzie
și realitate ca între cel
care pleacă și nenăscut

joc al întimplărilor zilnice

mărtor fără voie sau ținta
a celor ce se întimplă
nu sunt întotdeauna
de partea ta lucrurile

nu e dreaptă mereu
linia drumul
pe care înaîtezi

joc al întimplărilor martori
sau vulnerabile victime
în fiecare din mîile
de clipe se poate-întimplă ceva
care să mire că se întimplă
ca muștele cad
cei fără speranță
la capătul disperării
s-a deschis un cimitir nou

balans

de la o extremă la alta, de la fără de număr la vid,
alternanță, exercițiu de inițiere
în arta supraviețuirii al cărei sens
mai generează insomnii încă,

pendulare între plus infinit
și zeroul absolut,

de la alfa la omega, continuă
demonstrație acrobatică, balans
de la o provocare la alta la nesfîrșit,

cuvinte, vremi

mergini de vremi,
cruci de cuvinte,

răstignit
și inviat timpul
în aducerî amînte,

șansa poemului

unde-s amicurile însorite și unde
noptile cu lună nebună.
un castel de nisip fericirea
doar nefericirea-i eternă.

scriem de parcă ar tot
ploua și ar ninge,

suferește: aceasta
e șansa poemului,
punctul lui forte,

și apoi azi chiar plouă.
mîine cu siguranță
va ninge, iluzia
va fi trasă pe roată,
poemul ca și astăzi va triumfa.

Cel dintii, drumul...

Ce sfîșiere!...

era golul cît adîncul pustia nefăcutul,
era cît înstrâinarea cuvîntului,
marea preaplinului ochi –
era semnul că lumea va fi
și se va naște cel viu
al semințelor...

Din înaltul cel veșnic un țipăt a fost
și ierbile au nuntit cununile apei
și sunetul a prins chip
dintr-o clipire a somnului...

Pe atunci erau toate libere
nenăscute fiind: haina, calul și mierea,
și ceata poporului,
luna și soarele
și proorocul...
într-un alint seducător, toate...

Și-un țipăt a fost,
de s-au făcut cerurile și pămîntul, ziua și noaptea
și întunericul cîteodată, plinul, auzul și văzul,
și nunta din Caana și mirtul,
apoi păcatul minciuna și păsările, ce iureș
năprasnic!, și cîntecul meu și mîinile tale
și viciul aproape măsură dorinței,
trădarea desfrîul voinei.

și-am început să umblu, mai întii orb,
apoii vesel,
să strîng la un loc apele, și-am strigat:
să fie lumină! Ziua a fost
și a fost noapte, iar întunericul l-am numit dorință
și lumina facere, pe cînd poporul tău
se despuiu printre semne,
și erau semne bune și semne rele,
și toate imbrăcate în sensuri...
mai apoi marea și stelele, apoi femeia și bărbatul...
*Determinatul de-aiurea (meuna scîntea albastră
prin miriști, nenăscutul era)*
Şarpele-Ochi, văzătorul a toate...
și a fost o scară, și, apoi, dimineață,
și s-a făcut de poruncă: creșteți, înmulțiți-vă,
umpleți pămîntul!...

Și a fost clipa, suferința și jocul,
și a fost dragostea minciuna și focul,
și-am deschis ochii și era răcoare

Vasile
POPA HOMICEANU

printre măslini și smochini și leandri,
și erau niște coloane înspite în cer, de alabastru,
și-o pîrtie albă,
de marmură albă înspită în mare...

Și te-am luat de mînă și te-am dus la teatrul cel mare,
(rînjea Dionisos Apollo sub lauri! Ce erezie!)
și ti-am șoptit iată drumul,
să coborîm în cuvinte:
doamnă a cuvintelor necuvintelor mării,
doamnă a cerurilor tăcerilor rătăcirilor noastre...
iar lumina cît lacrima sporea aici
la îngenuncherea sfîrșitului,
și nu ne mai săturam de privit zborul...
și timpul...

și a fost seară și dimineață a fost
și au început a păcătui lucrurile,
iar tu ai zis: ești aici fiul meu, soțul meu,
părintele meu, și eu ti-am zis: iată-mă-s viu
la vîrstă de sens și de lapte, vino în dezmemdarea
nisipului, azi ne vom naște din nou
pe lespedea acestui templu...

pe cînd Artemisa întina tîrtoarele,
prigonea cîmpia cu tauri, răsucea mânunchiuri de ape
în spîce de aur semințe de aur,
pe cerul necunoașterii noastre ardeau
focuri focuri:
(blestemat să fie oricine te va blestema!)

era țipătul roua blestemul miroșul asinilor,
cel care urca neîndoios spre peștera lui Zeus...
cel dintii drumul cel din urmă era,
și marea ne creștea pînă la creștet,
de nu mai eram auz nici văz și nici cuget
ci o curgere albă asemenea paserii,

și s-a făcut seară și dimineață a fost...

Emanuel GURALIVU

mișcările antagonice:

lucrările: a road poem:

călătorim cu geamurile aburite într-un amniotic al însingurării gata să explodeze la orice frână a lui 41. afară în realitatea orașului plouă mărunt și apăsat ca o ceartă veche pe care îl-o amintești tocmai acum cind nedormit ai lăsat garda jos. nimeni nu șterge geamurile aburite. poate nu vor să rupă vraja sau poate că știi ce e dincolo iar geamul aburit e un fel de anestezic. oricum eu vreau să văd. săn că ploaia astă vrea să-mi spună ceva. dintr-o singură mișcare a palmei curăț geamul și mă prefac că înțeleg tot ce mi se întâmplă.

ușa dinăuntrul piepii: un psalm

luni dimineață. și frica sau frigul sau furia au venit peste mine ca o vârsare de singe. inima se izbește în pielea pieptului cu bătaia mașinii de scris visată în copilărie. miroslul zăpezii de ieri ascundea o ușă pe care astăzi o trezesc mișcările unei prezențe. o veză ca-ntr-un vis deși mină ta a cunoscut-o înaintea ochilor tăi. deși nimic nu e mai clar ca ea.

napalm: un psalm:

plouă de cîteva ore și ploaia ne-a înghesuit pe toți în stații și apoi în autobuze. împins în mirosl hainelor ude mă agăț de refuzul tău. trupurile se izbesc între ele cu sunetul infundat al cartoanelor. în coșul pieptului se adună genunchii striviti. încă o repetiție pentru naștere. sub cerul scund al umbrelor teama se aprinde ca un fulger. nu pot să închid ochii. sub pleoape cuvintele lui dostoievski își pilipă luminile de neon defect. iată-le, „mi-am ruinat viața într-o risipire morală în ungherul meu”. și încă o dată, „mi-am ruinat viața într-o risipire morală în ungherul meu”. plouă de cîteva ore și ploaia înceue ușa după noi. în leagănul de beton vom gînguri și ne va fi bine.

ploaia care crește dincolo: un psalm:

cind eram copil credeam că ploaia e un fel de cerneală care desenează hărți pe asfalt. hărți care spun povesti.

și stăteam cu ochii în bălțile cind limpezi cind noroioase

căutând intrarea sau un chip. altul decât al meu. și cind nu se arăta nimic ioveam cu piciorul în ele ca și cum ar fi fost oglinzi pe care să le sparg. acum plouă destul de tare. mă apasă sîngele meu neînțelegător. sîngele meu aspru.

sîngele care mi-a fugit din tălpi spre degetele cu care străpung ploaia. astăzi ochii mei nu mai văd decât pe dinăuntru. trec pe lîngă bălțile făcute de ploaie și mi se arată ca niște piese de puzzle. ca un puzzle imprășiat

cu mici detalii care spun totul sau nimic. și mă uit în bălțile

cind limpezi cind noroioase și lovesc cu piciorul în ele ca și cum ar fi oglinzi pe care să le sparg.

poemul dinaintea descarnării:

pleoapele ca o cortină grea agață lumea și o trag înăuntru. o străbat cu cîntece încîlcite. singura mea înțelepciune mă sfîrșie precum o carie dentară. tu ești lîngă mine să-mi arăți cît de frică îmi este de viață. întreabă-mă ce cau sau ce am găsit pînă acum întreabă-mă de timpul meu și întreabă-mă încă o dată de ce scriu. întreabă-mă să se umple golul ce crește cu vocea ta. în ochi privirea caută o ieșire din omul de zăpadă.

vremea în englia:

orașul mai liniștit spre noapte primește fără prea multe filosofeli foșnetul pungii mele de fornetti cu pizza. e un foșnet sentimental. încis în pielea mea scriu. despre tine sau despre oars amandi pentru naivii seducției. cine ești tu? cine sînt eu? de parcă întrebările s-ar putea iubi pentru un răspuns luminos. sau pentru un aer de munte. revigorant. adinc și albastru. tu ești ca vremea din englia. încis în pielea mea scriu. despre tine ca un întuneric ce l-am trăit și se duce odată cu zorii.

P O E Z I E

CONVORBIRI LITERARE

ALITALIA AZ074

Laurențiu ORĂȘANU

Cînd te aşteaptă încă 7 ore de zbor, ai terminat de mîncat, ai băut și cafeaua, că tot nu poți dormi și ai mai omorât cu asta încă 10 minute, faptul că nu ai voie să fumezi și se pare tot atît de sadic precum tăierea capului după ce ai fost spînzurat.

Încerc să-mi agăț privirea de orice mișcă în jurul meu. Noroc că am locul la interval. Însă la scurt timp după ce resturile mesei de seară sănătatele și după ce încețează și acel du-te-vino firesc la toalete, culoarele dintre scaune se golesc și prezintă tot atâtă interes cît coridoarele unei cazărmi după ora stingerii.

Scot bloc-notes-ul și scriu titlul cu majuscule: ALITALIA AZ 074. Îl subliniez. Acum ori niciodată; am ocazia să scriu niște pagini la înălțime. Fiecare din vecinii mei, dormitind sub pături, acapărind scaunul vecin – dacă are norocul să fie liber, citind sau urmărind filmul de pe monitoare, fiecare din ei merită o proză scurtă. Pentru vecina mea din dreapta ar fi nimerită o proză scurtă ceva mai lungă. Privindu-i picioarele, proiecțanții de la Boeing s-ar ascunde rușinați. Nu e chip să-i încapă în intervalul de pînă la scaunul din față. Le orienteză cînd spre mine, cînd spre arabul din dreapta ei. Arabul privește în gol prin hublou, eu continuu să scriu.

„Suedeza, cu degete lungi, de pianistă, dădea atență paginile unei reviste de fotbal. Fotografiile din revistă, genunchii ei și pagina bloc-notes-ului luceau în lumina plafonierei. Avionul tocmai virase deasupra coastei Labradorului spre Groenlanda. Obișnuitele zdruncinături de după masă se lăsau așteptate”.

– Ce scrii? mă întrebă vecina, abandonînd cu părere de rău revista. By the way, my name is Helga.

– Lawrence, dar nici din Arabia, nici Olivier. Cînd nu dorm programez calculatoare sau scriu. În românește. Sau mă uit la fotbal. Ce șanse aveți la Europene?

– Ieșim din grupă, se animă Helga. Măine și poimăne sănătatea la Milano, la o paradă a modei. Prezint

o colecție suedeză de costume de baie. Dar de duminică sănătatea la Portugalia, n-o să lipsesc de la nici-un meci. Îți spun ceva, dar promiș că nu rîzi? Joc și fotbal, în campionatul feminin.

– Păi nu-i păcat de ele? îi arăt cu pixul spre genunchi.

Zîmbeste. Își strînge genunchii unul în altul. Picioare nervoase. Să nu uit să dau citatul din *Patul lui Procust*. Și, de fapt, aici ar fi locul potrivit să introduc un tușeu. Ca să mai răsuflie dialogul.

„O femeie frumoasă e ca un alcoolic. A primit mii de complimente, are toată lumea la picioare (chiar și scriu, toată lumea la picioare) și leșină de placere dacă mai primește unul. Helga nu face excepție de la regulă. Se alintă, clipește din genele umbroase, scriu în continuare, și mă roagă (scriu, apoi barez, dulce):”

– Îmi citești și mie te rog ce scrii?

– De la început sau de unde am ajuns?

– De unde ai ajuns.

Încep să-i citesc în timp ce scriu.

„Revista zbură într-o parte. Mîinile lor se căutau în întuneric, părul ei lung îi curgea valuri pe umeri, simțea dogoarea obrazului ei lipit de obrazul lui...”

– Bine, dar eu n-am părul lung, protestă cam anemic Helga. Își lipi totuși genunchii de ai mei, așa, ca să facă povestea cît de veridică.

„Buzele lor se atinseră, mai întîi ca niște petale risipite și apoi adunate de vînt...”

– French kiss? ceru lămuriri suplimentare Helga.

– Absolut. Nici-o scriere modernă, nici-un film nu mai rezistă fără sărutări senzuale. Și îți spun de acum, va fi un sărut foarte lung. Dar n-o să te plătisești. Nici tu, nici cititorii. Uite ce scriu:

„Se strîngeau în brațe de parcă ar fi rămas singuri pe lume. Unghiile ei i se înfîgeau cu patimă în cearșaf. Palmele lui îi explorau trupul ca pe un pămînt necunoscut, cuprinzîndu-i sănii, făcîndu-i să freamăde; coapsele ei îl frigeau, era ca un vulcan gata să erupă...”.

— Dacă-i aşa, să-mi spui cum îți place să mișc limba. Părea din ce în ce mai interesată de poveste. Parcă și bănuții sănilor se conturau mai bine prin T-shirt-ul alb. Cît stai la Milano?

— 6 ore, între zboruri. Apoi zbor la București.

— Înseamnă că trebuie să termini povestea pînă ajungem la Milano. După ce ne sărutăm facem și sex, nu? Unde?

— Stai ușor, mă iezi prea repede. Nici n-am scris cum îți ai aruncat în grabă T-shirtul și ce mai ai pe sub minijupă. Oricum, va trebui să mă gîndesc serios la scena de dragoste. Nu mai poți scrie azi cum s-a scris înainte. Și s-a cam scris totul. Emanuelle, în drum spre Hong-Kong, face sex și sub pătură, și în toaletă. Cei scăpați din catastrofe aviatice, singuri pe o insulă pustie...

— Gîndește-te la altceva — se băgă în vorbă arabul. Nu, avionul ăsta nu cade.

— De unde știi Abdullah, o ajută arabul. De unde știi Abdul că nu cade?

— Am spus că nu cade avionul ăsta. Cel pe care-l iau eu de la Milano spre Larnaca va cădea. Vă spun asta ca să stăpi liniștiți, și să termine Lawrence povestea asta. Că eu n-o să apuc s-o citesc publicată.

— Chiar aşa de hotărît ești, Abdul? se înduioșă Helga. Pe brațele ei, puful galben făcuse pielea găinii, iar bănuții sănilor ajunseseră mari cît zmeura. Și doar lăsasem pixul jos, nu mai scrisem nimic.

— Abdul, mai bine lași planul acesta baltă și mergi cu mine în Milano — l-am ademenit eu. Te faci că pierzi avionul de Larnaca. În 6 ore cît am între zboruri vreau să fac Domul.

— Domul e și pe lista noastră, zise calm Abdul. Dar mai întîi e Vaticanul. Oricum, eu am numai o jumătate de oră între zboruri; sper să nu întîrziem.

— Lasă-l, Lawrence, a zis că n-are treabă cu avionul nostru, dă-i pace. Abdul, ce vă așteaptă dincolo?

Scriam de zor: „mașini luxoase, blonde cu părul și picioarele lungi, oaze cu havuzuri răcoritoare, eunuci mișcind necontenit evantaie uriașe. Toate acestea îl așteptau pe Abdul. Firește că nu putea să întîrzie la avionul de Larnaca”.

Helga privi mirată cum, sub miinile dibace ale lui Abdul, remote-control-ul televizorului prelungit cu un pix ceva mai mare, se transformă în ceva ce puteai să juri că e pistol dacă l-ai fi simțit în coastă sau lipit de ceafă. Suedeza îmi puse mâna pe braț și își lipi strîns picioarele de genunchii mei, speriată. Îi simțeam rotunjimea sănului pe brațul meu. Mă

oprise din nou din scris, Helga intrase în poveste, era cald și bine în avionul acesta. Ce bine că nu-l alese Abdul ca să dea cu el de pămînt.

Dar tocmai atunci avionul începu să se zgudue. Semnal sonor, ne legăm centurile de siguranță. Helga îmi strînse și mai tare brațul. Avionul își redusese viteza. Abdul se împacientă:

— Te pomenești că întîrziem sosirea la Milano.

— Ajungem, n-avea grija, și zisei, gîndindu-mă că o oră întîrziere n-ar fi fost rea nici pentru el, nici pentru mine.

— Aș bea ceva rece, îmi șopti Helga. Dar n-am mai zărit de mult vreun steward.

— Poate găsesc ceva în spatele avionului. Sau poate dau de ei acolo, mă arătai galant.

— Să vîi repede, se desprinse ea cu greu. Ia și caietul, mai scrii pe drum.

— Vin și eu, zise Abdul, și-și făcu loc sărind peste picioarele Helgăi.

Drept să spun, și eu m-am desprins greu din strînsă. Mă gîndeam la cititorii, să nu-i dezamăgesc lăsându-i baltă în mijlocul unei scene fierbinți. Dar parcă mi se făcuse și mie sete.

În spatele avionului, și aici săr peste descrierea pe care oricum am detaliat-o în notes, personalul de bord, precaut, ca să nu fie deranjat de pasagerii înșelați ca mine și ca Helga, și ca Abdul, că era să-l uit, lăsase cîteva sticle cu suc pe un cărucior. În timp ce umpleam un pahar pentru Helga, mi-am dat seama că de după perdeaua dinspre coada avionului vin un fel de bubuituri, cam în ritmul zguduiturilor avionului. Îl am făcut semn lui Abdul, care tocmai ieșise de la toaletă. Am dat amîndoi puțin perdeaua deoparte.

Stewarzii și cei doi piloți jonglau pe rînd o mingiucă ceva mai mică decît o mină de tenis. De aceea se zgudua avionul. Ca în fața unui miraj, Abdul dădu de tot perdeaua la o parte. Eu scriam de zor, isteață fătă, mie nu mi-ar fi venit ideea să iau cu mine bloc-notes-ul. Eram bucuros că am mai multă lumină, venind, ca să zic aşa, de pe terenul de joc luminat ca-n palmă, și că mi se oferă în definitiv ocazia să scriu fără perdea. Conducea echipa celor trei stewardzi; cei doi piloți și singura stewardeză, pe nume Ramona, ca pe ecuson, formau cealaltă echipă.

„Comandanțul jonglă mingiucă de 15 ori pe bombeu, pe genunchi, pe piept, apoi o preluă secundul. După un moment de ezitare, acesta își reveni,

jucă de 5 ori mingea pe creștet, și o pasă Ramonei. O preluare perfectă pe piept, în stil curat italian, 10 jonglării experte pe genunchi, ritmul era bun, susținut, mișcările precise. Dar coada avionului intrase pesemne în rezonanță, zguduiturile se amplificaseră. Ramona se dezechilibră și căzu, scrîntindu-și glezna. Meciul și relatarea mea se opriră în același moment.

— La naiba cu avioanele astea americane, zise copilotul. Airbus-urile nu intră în bîfială aşa-ușor. Poți juca și la porți mici.

Comandantul îi masă îndelung glezna Ramonei, cu mișcări dibace, care arătau că mai făcuse treaba asta, și nu numai o dată. Copilotul ne băgă în sfîrșit în seamă. Îl luă din scurt pe Abdul:

— Sper că n-ai vreun gînd pângîn cu avionul nostru.

— Nu — îi luai eu apărarea — a zis clar că nu cu avionul asta.

— Dar la jocul astă vă pricepeți? se liniști copilotul.

Abdul se scuză că nu poate. Ar fi fost prea obosit pentru zborul spre Larnaca. Îmi veni o idee, o pusci pe hîrtie și le-o și spusei:

— Vă aduc eu pe cineva cu joc bun de picioare. Dar aveți grija să nu se accidenteze, că are mîine parădă la Milano.

Helga acceptă să intre în joc în locul Ramonei numai după ce i-am promis că voi relata totul, mișcare cu mișcare. Am scris astfel vreo 10 pagini bune. Poate cele mai bune pagini ale mele. Abdul ținea scorul și o pungă cu gheată pe glezna Ramonei. Helga bătuse recordul, mizasem bine pe picioarle ei. Jonglase mingiuca de 40 ori. Coordonare perfectă, pauze inspirate între lovitură, alternând sfingul cu dreptul. Nu mai spun că reușise să reducă și bîțiilele avionului.

— Poate putem să-l punem la loc pe viteza normală de zbor — zise comandantul. Am pus pilotul automat pe vitează redusă tocmai pentru că acest shitty Boeing dă din coadă de parcă ne-ar aplauda. Tu trebuie să te pricepi, te duci în cabină? îl delegă autoritar pe Abdul.

— Piece of cake, se împăună Abdul. Am condus eu 747 și să nu știu 727? Se vede că nu mă cunoașteți. O să mai auziți de mine. și către mine: Hai și tu, Lawrence.

Abdul n-a lăsat manșa decât undeva deasupra Angliei. și asta cu mare părere de rău, că ar fi vrut să arate tuturor ce înseamnă o aterizare lină. Dar piloți obosiseră, și traseră manșetele pantalonilor în jos și

își relua locurile. Apucasem să descriu cu amănuite, pe 3 pagini, cel mai lung răsărit de soare văzut vreodată. îi arătai Helgăi, mindru de isprava mea, cele 50 de pagini scrise mărunt din bloc-notes. Notasem și faptul că pentru prima dată un zbor Alitalia ajungea la timp.

Pe aeroport m-am grăbit spre Biroul de Informații ca să aflu cum să ajung mai repede în oraș. Cînd să plec spre autobuz, îl văd trecînd pe Abdul escortat de doi carabinieri.

— De ce, Abdul? Au aflat ceva?

— Daj! naibii italienii îștia. Mi-au găsit 3 cartușe de tigări și chipurile ai voie numai unul.

— Mai bine că n-a pris avionul de Larnaca, i-am strigat Helgăi care se urca într-un limo de 10 metri. N-ăs fi putut să scriu finalul povestii.

— Și cu scena de sex cum rămine? îmi strigă ca de la geam.

N-am apucat să-i mai răspund. Autobuzul meu demarase în direcția Milano.

New York, 20 iulie 2004

PROZA

MARIN MINCU SAU FICȚIUNEA „PRADĂ REALULUI”

Cristian LIVESCU

Îi dau dreptate lui Bogdan Ghiu: *pacient la spitalul fundeni. fișă de caz* (12-26 mai) (Editura Paralela 45, 2007) de Marin Mincu este „una dintre cele mai tari și mai limpezi, mai mozartiene cărți de și despre literatură ale literaturii române din ultimii ani” și asta nu neapărat pentru că face dintr-o experiență-limită un prilej de a pune pe seama poeziei leacul miraculos al supraviețuirii; nu e vorba numai de atât, ci de verificarea cu acest prilej a unei întregi cariere de practică literară, soldată cu convingerea că poezia înseamnă – pur și simplu – frică și pândă!

„ai constatat că scriind
te aperi de moarte”

Confesiunea lui Marin Mincu e începută de semiotician, de teoreticianul convins că poezia reprezintă „emanatia unei instanțe enunțătoare impersonale”, a unei transcendențe care ne „scrive”, ne „textualizează” mereu existența, prin *Vocea auctorială*, care „ea singură comunică prezența ființei” (am concentrat aici o întreagă teorie a *modelelor semiotice*), și este încheiată de scriitorul exilat în propria „fictiune perversă”, în acea viață *mai reală*, de dincolo de literatură. Cartea, bine scenarizată, recurge la două registre distințe – unul este un jurnal de pacient, ținut cu suflul autenticității, de la momentul intrării în ante-camera sălii de operare și după aceea, trecind prin toate etapele, pînă la ieșirea din salonul 7 al profesorului Sinescu; celălalt apartine Vocii poetului, majorul omniprezent în „memoria instanței enunțătoare”, „o altă transcendență, ultima”, în procesul de intensă esențializare a discursului.

Punerea față în față a celor două tipuri de relatare – unul *implicat*, „la cald”, transcriind senzații, altul *obiectiv*, al autorității textuale – polarizează materia cărții, dîndu-i consistență stranie și tensiune, prin punerea în defensivă a alexandrinismului, a acelui

text despre „facerea textului”, tentație care putea să inhibe ideea de ansamblu. A trebuit să intervină acest interval de trăire în vecinătatea morții, pentru ca scriitura să respire prin proprii ei pori, să-și recapete palpitul amenințat să se piardă de prea multă ardoare doctrinară. Să vedem cum apare acest balans între două euri deloc distanțate, în rejetă textualistă, ci extrem de comunicante, de dialogale: „la opt fix sunt condus în sala de operație totul în jur e strălucitor de alb o lînără asistentă îmi cere brusc să mă dezbrac o refuz net nu din cochetărie libidinoasă ci pentru că îmi e rușine de golicuinea mea rîde provocator relaxată de împotrivire e prea răcoare aici din cauza ventilației spun cu speranță că mă va lăsa fără să glasul femeii devine categoric vă rog domnule abandonăzi orice orgoliu meschin o cheamă Irina ca pe o colegă pistriuță din studenție care mă iubise necondiționat nu sunt convins nici acum c-am avut dreptate s-o las mă privește neutru ca pe un obiect oarecare n-are nici o căldură umană în glas asta mă scoate din rolul de victimă chiar atunci intră anestezistul mă-nfund încet în picăla deasă apoi nu mai știu ce”// „(ce greu îți dai seama de propriul tău corp ce se răsfringe nud în oglinzelile de deasupra ta ar fi un mare risc să te-apuci să bravezi sub bisturiu săn gesturi intime pe care îți interzici să le faci întotdeauna nuditatea convoacă o apropiere insidioasă cînd te ia cu frig ești foarte aproape de moarte atracția e îspîitoare ca și cum te-ai apropiat de o mare primejdie pe masa de tăiere nimenei nu se sinchisește de pudoarea celuilalt o femeie poate să te rănească ușor din cruzimea ingenuă cînd te affli în text n-ai cum să mai fii sentimental)”.

Așadar, pentru semioticianul aflat pe masa de operație chiar și acest fapt reprezintă *text*, gata să fie virtualizat, un *cîmp de tensiuni semnificante sau procedeu de scriitură* despre sine, ca să traducem totul în limbajul specific acestei discipline. În timp ce prima variantă de enunț merge pe un prozaism al relatării, pe o subiectivitate copleșită de precaritate și spaimă de

necunoscut, cealaltă soluție aparține unei conștiințe care verifică realitatea prin ochiul esențializării, al unci voințe explicative și ordonatoare de destin. Ambele practici sunt complementare și împreună dău măsura acestei cărți grave, valorizând un real apăsător, de maximă angoasă, apogeu al „stării de criză” pe care poetul Marin Mincu o dezvoltase în volumele precedente, devenită acum „fișă clinică”: „corful întreg mi se golește de sînge”, „nu se știe de ce naiba săngerez așa”, „corful meu ciopîrît scade în fiecare zi”, „mă inundă un val de căldură uscată și transpir gituit de-o durere abstractă”, „îmi ia foc trupul de amoroșală”, „sint îngrozitor de urât am slăbit enorm”, „această noapte parcă nu se mai sfîrșește”, „îmi țîșnesc șiroaie de lacrimi rostogolindu-se rușinos pe pernă nu pot să mă abțin”, „dar nu mă lasăturimea din canalul uretri”, „visez cum călătoresc undeva cu mare viteză”, „am ajipit un pic după injecția de prinz visez că sănătatea și nu prea”, „azi am visat că eram amîndoi în desert”, „nu știu de ce mi-au apărut asimbi părinți în visul de ieri”, „parcă sănătatea sau undeva în preajmă”, „mă ridic din pat ținându-mă de pereți”, „încerc să scriu nud despre tot ce se întimplă aici”, „trebuie să mărturisesc că-mi este frică”, „de fapt eu scriu ca să simt că încă sănătatea”, „a scrie e un gest foarte intim e ca și cum te-ai dezbrăca de tot cu alii de față”, „nu știu contemporanii mei mă urăsc atât de-nârșiți”, „mi s-au încins copcile tăieturii probabil că săngerează din nou” etc. – senzații, vise, crîmpeie de amintiri, reflecții...

**„îmi sap singur groapa numai așa
simt că devin autentic”**

De cealaltă parte a paginii în care pacientul, „actant al suferinței”, devine agățat de dîra scrisului, se derulează parantezele *celuilalt*, ale spectatorului (critic) la supliciu, dincolo de imperativul persoanei a II-a, ca un opus rece la durere și înfruntare a limitei: „întotdeauna mă frisonează plebalia în fața unui act agonial” (!), „aluneci aleatoriu pe toboganul existenței”; „de cînd ești operat și s-au topit în neant adulatořii”, „observi că poezia nu te-ajută la nimic”, „te confrunți afectiv cu neantul tragi linie scazi și rămîne zero”, „te uiți în oglindă să vezi cum săngerezi”, „numai trăind direct orice senzație poți decide asupra tăriei tale”, „ești lacom de viață ta pură de aceea încerci să recapitulezi”, „trăiești cu spaimă agoniacă iminență pericolului”, „observi cum sublimul coboară brutal în prozaic” etc., unde se remarcă evocarea frecventă despre neant și agonie. Evident, vocea

această prețioasă, savantă „înaltă”, nesuferită în gravitatea ei, este cel lucidității critice, un ecou care sună parcă în gol, în desertul finței. Uncle pasaje par analize de texte, luminând reveria semiotică în aventura ei delirizantă: „(acum visezi că visezi folosești foarte des același procedeu de cunoaștere ești atent să menții că poți starea onirică nu te mai lașă impresionat de acele pericole care te-amenzină-n vis participi la întregul periplu ca să afli ce te așteaptă după de aceea nu lașă să ţi se-ntrerupă filmul visării nu există nimic în real să nu-l întilnești și în vis)”. Fundalul narativ din concretul minor, conduce uneori spre anecdote. Pacientul îl are o vreme coleg de salon pe filosoful Henry Wald, figură legendară pentru slalomul său uriaș, între corvoada propagandistică și sueta de răzvrătit ambulant, cu voie de la comenduire, cei doi întreținând mai multe discuții, cu cîteva zile doar înainte ca interlocutorul să traverseze o criză care îi va fi fatală. Ei bine, în tot acest taifă, cu subtilități și tachinări amare între cei doi, intervine un moment dens în caricatură, anume vizita efectuată în spital de un personaj de seamă al vodevilului post-revoluționar, scenă ce merită reproducere în transcrierea acidă a lui Marin Mincu: „cînd discutam pașnic despre moarte cu Henry Wald am asistat la o scenă grotească deodată a intrat pe ușă silviu buican însoțit de o femeie mai tînără arăta viguros ca un taur pleznea de sănătate plin de sine aproape grohăia cînd vorbea se zgudua podereau sub călcătura lui oportunistă să apropie triumfator de cel care zacea muriind în pat și l-a întrebat insidios dacă mai are poftă de mâncare da aș mîncă și căcat i-a răspuns acesta apoi brucan a derapat către vulgaritate ești un neserios ai început să te caci pe tine simt că miroase urit aici acesta i-a replicat ironic dacă miroase-a căcat înseamnă că mai sint încă viu e bine că nu miroase-a cadavru” (*după ora de cină*). Cum se vede, reproducind conversația între cei doi vechi analiști, prieteni încercaj de pe tărimul marxismului adaptabil, Marin Mincu devine „douămiist” sadea, preocupat de zonele de vulgaritate ale limbajului.

**„eu observ totul/ scriind despre cum observ/
că observ”**

În definitiv, cele două ipostaze ale poeticității din acest volum rezumă cele două etape distințe pe care le-a traversat poezia lui Marin Mincu. A debutat cu volumul *Cumpăna* (1968), scris în perioada studenției, un volum cu inflexiuni blagiene, de un telurism al obîrșăilor destul de controlat, poetul fiind

obsedat în prima sa vîrstă de acumulările de nefast și vitregie pe care omenescul le duce cu sine: „Mi se despiciă trupul crîncen învinuit/ și din el se varsă gîlgîind/ trupuri urîte ca niște gîngăni negre/ o haită lacomă rupîndu-mă crud/ și micșorîndu-mă/ pînă la naștere/ Lipit de iarbă și lut/ ascult tropotul lor nebun/ ce face să se aplece a pierzanie/ arborele sacru crescut sub umerii mei moșteniți” (*Somn*). Simbolurile sunt atent dispuse, supravegheate cu instinct expresionist, iar predispoziția spre morbid se va amplifica în timp. Nu trece neobservat ruralismul, din care poetul făcea – în pas cu moda timpului – virtute în comunicarea cu ancestralul, uneori în termeni cam ridicoli: „Oh,/ cum mai îșnesc buruienile/ în gesturile mele geologice/ uitate în mine înainte de a fi numit om/ curg oaseleme milenare-n-dărăi/ bolnave de dorul mamuților (!?)” (*Regresiune*). Treptat, poetul va interioriza în reflexie agonisca la genuină, livrînd în ideea de *păcat* pornirile obscure din ființă. Speculația nu devine prea înaltă, dar vocația poetică învinge: „Picură-n lut o vrajă măiastră/ viermii își rod destinul în pace/ cenușa din lună acoperă/ ochii orbilor – crater stinse/ căte-o pasăre suflă asupra-i/ arzîndu-și aripi și căzind/ fără ecou căte-o pasăre// Doamne, total e doar o cumpănă/ strigătul nostru surpat în oase/ rostogolește astăzi așteptîndu-ne/ dincolo” (*Păcat*, II).

Două atitudini sunt pregnante în *Calea robilor* (1970) – aceea a reprimării pornirilor metaforice și atenția acordată construcției poemului. Într-un moment în care poezia noastră era puternic sedusă de imagism, de gloria combinatorie a vocabulelor, Marin Mincu era în căutare de altceva – și nu era singurul care făcea opinie separată, dacă ar fi să-i mai amintim pe Mazilescu, Ion Mircea, Vasile Vlad, Dorin Tudoran, Mircea Ciobanu și alții cățiva; de filonul derilicizării, început în perioada interbelică, este redescoperit și continuat, poetul din Slatina devenind în timp, la București, unul din promotorii acestui principiu, intensificat decisiv mai apoi de optzechi și de urmașii lor de pînă azi. În *Exod*, o mini-epopee din volumul amintit, Marin Mincu ezită, cu cenzura în spate, să imprime *Căii robilor* o trimiteră mai bine condusă aluziv, mai curajoasă, spre imediatul crei comuniste, al rătăcirii în desertul unui mare eșec istoric, încît scrierea aduce doar o vagă și pe alocuri obosită viziune a vanității: „Nebuni de vise și candori/ înfîpti într-un destin nefast/ noi drumuim spre un exod/ minji pe frunzi cu nepăsare/ cu iarbă crudă/ năvălind/ din trupuri cînd se/ usucă dorul de ceva/

ninsori de ciori prin paradis/ adică putred ceață răscolinind...” etc.

În general, revolta lui Marin Mincu este una textuală, la nivelul expresivității. El luptă cu metafora, „emblema experienței orifice”, care – impusă de o lungă tradiție – „poate să ne ajute cel mult să exorcizăm realul”, iar atunci cînd devine „creatoare de metafizică”, prin voluptatea substituirii, „poezia se îndepărta că nu numai de real, dar și de *concretul vieții*”, susține Marin Mincu într-o lămurire de mai înțîiu la volumul *Despre fragilitatea vieții* (1987). „Am tentat, atîta că mi-a stat în putință, să recuperez *starea de slăbiciune* a concretului cotidian ce ne scapă, strecându-se perfid în codurile existenței convenționale”. Schimbarea aceasta de atitudine dinspre o poezie de vizuire spre una *concretistă*, în care conțează acutul situații în imediat și al „screrii”, al reproducerii sale, se produce prin volumul *Pradă realului* (1980), cu titlu influențat de Marin Preda, unde verva teoreticianului în semiotică, a „tehnicianului” versat în resorturile intime ale poetizării, trece cu aplomb la conducere, aruncînd în derisoriu „simțualul”, instincțul brut al lirismului: „Mă mir de mîna care scrie/ acum acest vers/ că se mișcă lenșă/ și se oprește/ în intervalul dintre dinte și voce...” Poemul n-ar fi altceva decât mielul nevinovat, bun de sacrificat, situat între autor și realul gata să-l devore, autorul devenind astfel un acuminant de *impresii în imagine*, definiția pe scurt a textualismului minciuan, dedus poate nu atât din exgeza asupra poeziei lui Ion Barbu, că din practica proprii pocii.

Atitudinea aceasta reformistă față de poezie va fi dominantă felului de a fi al lui Marin Mincu. Cel ce a scris într-un poem-necrolog, la moartea lui Nichita Stănescu, pe care l-a considerat consecvent ca aparținând galeriei marilor noștri poeți: „dragul meu Falstaff, prieten,/ hai să mai rîdem zăiește de putoarea astă de viață/ urcîtele, grasule, burduhănosule/ pupăcosule, minciinosule, arogantule,/ încrezutele, copilărosule, vorbicosule,/ la ce număr să-ti mai telefonez eu acum, bestie îngerească?” (*Plingerea lui Nichita*) – dovedește în carte de poezie despre intervalul traversat la Spitalul Fundeni că ține atât la modalitatea inițială de scriitură, cea vizionară, că și la cea lacomă de concret, așa-zis doctrinară. Și-a descris cîndva idealul, neștiind că acest autoportret va fi premonitiv și definitoriu: „marin mincu stă aplecat/ între formele stării de real/ cea mai malignă dintre stări pe care/ n-o vindecă nici un spital”. Așa este!

SENSURILE VIEȚII

Constantin DRAM

CRITICA PROZEI

Un roman interesant propune Crișu Dascălu, autor cunoscut îndeobște prin cercetările sale remarcabile asupra limbajului poetic și printre-o activitate poetică începând de prin deceniul săptă al secolului trecut. Intitulat *Zeci locuiesc lîngă Olimp* (EuroPress Group, 2007), romanul pornește de la un avertisment pe căt de simplu, pe atât de cuprinzător: „Istoria e făcută de cei morți, dar e scrisă de supraviețuitori”.

Relația istoriei cu romanul este fastidioasă și pe tema aceasta se poate glosa la infinit. Ceea ce reușește Crișu Dascălu, într-un text care nu se evidențiază (ca multe dintr-romanele din ultima vreme) printre un număr impresionant de pagini, ci, dimpotrivă, care reușește să convingă o categorie largă de cititori la nivelul unui micro-roman, mai degrabă, este să argumenteze că întoadeauna istoria mare reprezintă un fundal pentru orice ins, acesta trăind, obligatoriu, propria sa istorie. A și să vezi istoria prin ochi anonimi este, cu siguranță, o operațiune mult mai dificilă și mai riscantă decât aceea de a o vedea prin ochii unui conducător de revoluții.

Cât privește revoluția, romanul de față propune o imagine a zilelor de 16 și 17 decembrie 1989, așa cum sunt acestea înregistrate, simțite, decantate, ne-înțelese de o femeie simplă, Dumitra, ajunsă prin ne-știință și ne-dorință în viitoarea evenimentelor. Povestea în sine este reductibilă la un simplu enunț, a căruia dezvoltarea, plitorică, articulează romanul: o femeie, cu o sacosă în care are o sticlă goală căută lapte într-un oraș numit Timișoara, în zilele anunțate mai sus. Adică e altceva decât dezvoltările narrative obișnuite pe tema revoluției, la modul general sau pe tema celei de la noi. Căutarea unei sticle cu lapte se arată a fi o operație mult mai dificilă decât oricare altă la acea oră, relevând o față a realității de care mulți am uitat iar unii, din fericire, nu au știut-o nicicind. În același timp, femeia anonimă înregistrează semne, mișcări pe care nu știe cum să le decodeze, nefiind conectată la mecanismul macro-social: „Foamea se face, din nou, simțită, răscolinindu-i stomacul. Cind să dea colțul spre intrarea în magazin, vede în capătul strădulei de peste drum un pilc de oameni, de fapt femei mai vîrstă, cu haine moșorite pe ele și cu luminări pîlpîtoare în mîini. «Vreo pomană», își zice Dumitra în treacăt și se îndreaptă

grăbită spre raionul de lactate. / – Păi acum te treziști!, o apostrofează o vînzătoare grăsă, în halat stacojii, neîncăpător și lăsat deschis în partea de sus, înainte ca ea să deschidă gură. Pesemne văzuse, prin plasa cu ochiuri rare, sticla de lapte. Aici oamenii se adună la patru dimineață și dumneata vîi ca o cucoană... // Reproșul cade greu, desolidarizând-o brutal de semenii care știu cînd să se așeze la coadă. Că i-a zis cucoană nu-i cade însă rău, așa că prinde curaj și întrebă de un corn. / – Corn, zici?! Păi nici pînă nu mai este la ora asta! Pe ce lume trăiești? Nu în România?! Enervarea femeiei e vizibilă, dar, crede Dumitra, ea ascunde, în fond, o astfel disimulată compasiune; ar vrea să o servească, dar nu mai are cu ce. De aceea e ca supărătă. Nu pentru că ea a venit prea tîrziu, ci pentru că în magazin nu mai era, la acea oră, nimic”.

Derizorul existenței se intersecează cu ceea ce, din altă perspectivă, poate însemna monumentalul istoric sau, cel puțin, ceea ce se va conserva ca atare. Drumul Dumitrei, al femeii venite cu două treburii ce se resping aprioric (căutarea unui avocat și căutarea unei sticle cu lapte, ambele afaceri dovedindu-se a fi la fel de imposibile) se înfînește mereu cu ceea ce ea nu a știut și nu știe și nici măcar nu are cum să perceapă într-o linie corectă, deoarece imaginariul pe care se sprijină ea este cu totul altul decât cel cu care i-a fost dat să se interseceze. Marele merit al prozatorului pornește de la această știință și putere de a sesiza cele mai mărunte gesturi, fapte, întîmplări, de a le corroboră și a le lăsa, apoi, la nivelul de înțelegere al femeii lipsite de orice atribut al istoriei, adăugind, completând, așezînd în seri nu obligatoriu antagonice ceea ce vede personajul cu ceea ce știe de mai demult.

Altfel spus: două moduri de a cunoaște și înțelege lumii: unul provenit din seria de evenimente de moment (care, rapid, devin istorie și tîn de fluxul evenimentelor din 89), altul revolut, tînind de o zestre imagistică acumulată în timp și reprezentând o istorie personală a lumii prin care a trecut Dumitra.

O femeie traversează marele oraș (imagină orașului era, oricum, sortită celor greu de decelat pentru femeia de la țară) în căutarea rezolvării unei probleme și, totodată, în

căutarea acelei stice de lapte, treabă ce se transformă într-un laitmotiv al romanului și un simbol al unui modus vivendi de dinainte de 89. Procedeul folosit de narator înseamnă de tehnica folosită în cinematografie, un fel de travelling foarte fin executat, care captează tot ce e de reținut în deplasarea femeii pe parcursul celor două zile (de altfel, romanul se încheie cu un ciclu de imagini fotografice reunite sub genericul *Drumeția în alb și negru a Dumitrei, 16 și 17 decembrie 1989*, prima imagine fiind *Vedere spre Catedrală*, ultima intitulându-se simbolic *Catedrala și nesfîrșitul*). Peripul ei o trece prin situații paradoxale și contradictorii ca putere de înțelegere: se întâlnește cu grupuri de oameni (Dumitra are ocazia să sesizeze transformarea unor își în lideri și să gloscă pe teme vocabulei *tovărăși*), percepse saluturi nefinite, atinge marginal incidentul cu un „popă” denumit de oameni „Laslău”, incident ce avea să fie determinant pentru seria neagră ce urmează. De reținut contaminarea semantică și fonologică petrecută cu numele pastorului maghiar în discuție (felul în care oameni își adaptează numele trimite spre o imagine voievodală medieval-românească) și capacitatea de a adapta evenimentul grav la disponibilitatea iudică iarbăi specific românilor (la un moment dat se comentează „uite popa, nu e popa!”). Acum intră în contact personajul cu istoria mare, fără să sesizeze însă acest aspect. Are loc arestarea Dumitrei (niște civili, niște soldați foarte tineri, o dubă, un spațiu de recluziune, alți civili, cu bîte – sunt amânunțe înregistrate disparat, necorelate, reprezentând imagini și astăzi tot din perspectiva femeii). Scena bătăiei corrective este una de vîrf din roman, naratorul combinând foarte fin ceea ce se petrece în prezentul continuu cu amintirile din spațiul rural, totul fiind controlat la nivel de echilibru de grija obsesivă pentru integritatea sticei de lapte și de semnalele sonore de la ceasul catedralei. Deși bătăia este crîncenă, Dumitra își are puterea de a atenua gravitatea și duritatea scenei: bătăușii își se par „călușei în repaus” iar rîsetele ofișerului torționar sunt corelate cu evenimentele copilării – spațiu în care te refugiezi în momente grele: „Parcă suntem noi cînd soscea tata acasă și trăgea cîte o dușcă. Al bătrîn, cum îi zicea Mărioara, sora mai mare, lucra la un joagăr, departe, spre Dunăre, în sus de Gura Văii, pe lîngă Jidoștița. Lucru de luni pînă sămbătă spre inserat, cînd se intorcea acasă, frînt de munca de peste săptămînă și de drumul chinuit, făcut pe jos, peste dealuri și prin păduri. Din drum se uita cu duioșie la casă și îi lua în brațe, pe rînd, pe cei mici, care alergau nerăbdători să-l întîmpine. Cînd intra în tindă, se așeza pe un scaunel și mama îi aducea din cămară o damigeană verde, înfundată cu un cocean înfășurat în hîrtie de ziar, din care își turna, solemn, într-un pahar și sorbea gînditor. Era semnalul marilor glume de care ei, copiii, se lăvăleau de rîs pînă la lacrimi și sughiuri”.

„Marile glume” ale copilării sunt înlocuite însă de alt-

fel de glume, ale unei istorii ciudate: nici nu se pune problema ca Dumitra să înțeleagă vreun curs al istoriei. Dimpotrivă. Este și motivul pentru care romanul este structurat, după schema mitică – anteroară istoriei – în trei părți, corespunzînd celor trei bătăi „corrective” suferite de personaj.

A doua parte narează fuga femeii, înflnirea cu „puhoale de oameni”, mai mulți ca la adunările canonice de 1 Mai și 23 August, înregistrarea unor lozinci neinteligibile („noi suntem poporul”), apoi mersul ostentat al personajului, aspectul esențial fiind acela că ea nu merge în coloană ci cu acea coloană de oameni. Apoi, din nou, grija pentru sticla de lapte și dorința de a merge la acel „popă” de la care îi s-au tras ponoase, motiv suficient pentru o nouă arestare și o nouă bătăie, aspecte lucrate în cod absurd și cinic, torționarii jucindu-se cu neștiința femeii. și a treia parte (ca într-o anecdotă celebră) în care Dumitra vrea să meargă la spital pentru a reclama starea în care se află și pentru a cere adeverință medicală corespunzătoare se finalizează, de asemenea, cu o bătăie cruntă. Aici, la spital, sub halatul alb de medic – sacru în contextul său – se ascunde un alt militional pregătit să administreze corectivul tratament al regimului.

Ar fi putut să se completeze mereu seria, într-o logică a absurdului existențial ce a guvernat un sistem. Finalul romanului reia însă imaginea patronatoare a catedralei, a puhoiului de oameni, în contrapunctare cu imaginea bisericuței rurale ce o cunoaște din copilărie personajul, ajungindu-se și la o posibilă înțelegere, integrare în cursul istoriei:

„Cind cei din frunte ajung în apropiere, cineva, o fată își va da seama pe urmă, se desprinde din rîndul în care se aflase, aleargă spre ea și o apucă de mînă:

– Veniți cu noi!

Dumitra se sinucșește, speriată.

– Tanti, veniți cu noi!..., repetă înțără cu un glas cald, prietenos. și Dumitra o urmează ascultătoare, alăturîndu-se coloanei. Simte căldura trupurilor de lîngă ea.

– Nu vă fie frică!, o încurajează, de lîngă ea, același glas.

– Nu vă fie frică!, se trezește Dumitra repetînd.

Romanul reușește astfel un adevărat tur de forță, în pagini puține să urmărească un personaj anonim, cu o interiorizare specifică, o lume care înseamnă fondul arhaic al existenței, absența deprinderilor cotidian-urbane și, totodată, derularea unei zbateri uriașe a istoriei pe care, în final, personajul pare să o înțeleagă. E o altă propunere romanesă asupra evenimentelor decembriște, foarte bine articulată narrativ și desfășurată într-un registru stilistic în concordanță cu simplitatea / gravitatea faptelor înregistrate.

COMPENDIU „SEBASTIAN”

Dan MĂNUCĂ

Greu, greu de tot, mult aşteptatele „revizuirii” îşi fac totuşi simţită prezenţa, anunţând un reviriment al istoriei literare. Deşi nu al istoriei literare foiletonistice – a cărei vogă a apus de mult, – ci al studiilor istorice făcute pe capitole specializate în diferite compartimente. Pentru a atinge un asemenea scop este necesară însă dobândirea unei înzestrări faptice corespunzătoare. Adică a unor monografii şi ediţii fundamentale. Până în 1990, acestea erau imposibil de realizat în mod corespunzător, din motive politico-ideologice. După această dată, s-au opus – şi încă se opun – motive economice. Se opune şi nonşalanţă păguboasă a foiletonismului zglobiv, dispus să acorde verdicte de tot felul şi să născocească genii acolo unde nu se află decât găunoşenie lividă.

Mihail Sebastian a intrat şi el în acest proces benefic de reaşezare pe o scară nu atât valorică, dar mai curind socio-literară. Nu se poate susţine că ar fi fost neglijat înainte de 1990, ci prea puțin cunoscut. În primul rînd – documentar, în al doilea rînd – sub raportul evreităşii. Pieile îi erau jucate pe numeroase scene, numerosi actori şi-au consolidat renumele cu ajutorul lor. În anii '70, a apărut şi o antologie de eseuri, care a schimbat oarecum faţa dramaturgului. Documentar vorbind, lucrurile s-au oprit cam pe aici. După 1990, s-a încercat spargerea tiparului, prin iniţierea seriei de *Opere*. Respectându-se obiceiul pământului, proiectul a fost îngropat cu mare grabă, nu cumva să ajungă la capăt. Amorţirea a fost zguduită abia în 1994, prin apariţia, fragmentară totuşi, a *Jurnalului*. De atunci, a început adevarata înțelegere a lui Mihail Sebastian, pe care o putem numi chiar schimbare la faţă. S-au redidat şi două dintre scrierile lui rămase sub oboc timp îndelungat: *De două mii de ani* şi *Cum am devenit huligan*. Imaginea anterioară, aceea a unui comediar dulceag, a căzut în desuetudine. În prim plan, a prins a-şi face loc imaginea unui om şi scriitor torturat de întrebări cărora nu le găsea răspunsuri convingătoare. Erotica de alcov a pălit în faţa unei drame care nu fusese nicidcum ignorată, ci ascunsă: ce legătură există (dacă există) între condiţia de scriitor de limbă română şi condiţia de minoritar etnic. Nici aici însă discuţiile nu s-au desfăşurat la dimensiunile meritate, dacă avem în vedere o (obligatorie) comparaţie cu

Fundoianu. Nu este locul să o facem acum. Amintesc doar de existenţa unei solide societăţi care, prin simpozioane şi un buletin, aduce mereu în actualitate numele celui de al doilea. Cu ce va fi greşit (dacă va fi greşit), oare, Mihail Sebastian?! Răspunsul l-am dat, din punctul meu de vedere, la apariţia *Jurnalului*: Sebastian a refuzat, cu obstinaţie, să se înregimenteze, încercând să păstreze dreptul individului la unicitate. Aici mi se pare că se află, acum, disputa esenţială în jurul lui Sebastian, ocolită cu preocupare atentă de toate pările.

La centenarul naşterii, au apărut exgezele *Mihail Sebastian. Între viaţă şi ficţiune* (Bucureşti, Fundaţia Culturală Libra, 2007, 345 p.), semnată de Constantin Trandafir, şi *Mihail Sebastian. Proiecţii pe ecranul culturii europene* (Bucureşti, Hasefer, 2007), semnată de Iulian Băicuş.

Istoric literar cu veche experienţă, Constantin Trandafir şi-a conceput cercetarea ca pe o monografie oarecum tradiţională, structurînd-o pe cele două aspecte obligatorii, viaţă/opera, între care stabileşte, de la bun început, o legătură determinantă, destinul omenesc al lui Sebastian fiind privit ca o pre-destinare răsfrîntă şi asupra scrisului. Capitolele urmăresc, cum era şi firesc pentru o structură monografică, segmentele principale: biografia, receptarea, publicistica, critica, proza romanesca, dramaturgia, jurnalul (diaristica). Cu alte cuvinte, materie suficientă pentru cîteva volume. Or, Constantin Trandafir şi-a alăturat studiul ca pe o introducere în materie de Mihail Sebastian, oprindu-se, de fiecare dată, asupra a ceea ce i s-a părut esenţial pentru divizia respectivă.

Viaţa, prea, din nefericire, scurtă, a lui Sebastian nu ridică probleme faptice deosebite, fiind, acum, cunoscută bine. Monografistul a fost, totuşi, atent la toate informaţiile, avînd uzul anterior al controlului. Care i-a prins bine şi l-a ferit de capcanele „bene ştiutului”. Spre exemplu, el apelează nu la colportarea datei de naştere eronate de către numerosi alţi istorici literari, ci la invocarea actului oficial. Şi bine face, deoarece inertia a funcţionat, în

CRITICĂ CRITICII

această împrejurare, cum nu se poate mai dezvoltă. Iată despre ce este vorba. Până după închiderea celor de al doilea război, toate informațiile despre această dată erau lacunare: „octombrie 1907”. Așa o transmite și Călinescu, în a sa *Istorie...* Dar, în 1945, Mihail Sebastian însuși precizează, pentru toată lumea, ziua: „opt-prezece octombrie”. Precizare preluată apoi chiar de... toată lumea. De Călinescu însuși, în ediția a doua a *Istoriei...* Însă în monografia pe care i-a dedicat-o în 1986, Dorina Grăsoiu scoate la lumină extrasul din registrul de nașteri al orașului Brăila pe luna octombrie, unde se poate citi limpede de tot: „nașterea copilului Iosef, de sex masculin, născut alătării, opt curent ora nouă după amiază în Brăila etc.” Data de opt, singura oficială, a fost preluată și de Cornelia Ștefănescu, în tabelul cronologic din volumul întâi al seriei de *Opere* (1994). Din păcate, Dorina Grăsoiu și Cornelia Ștefănescu au rămas și singurele care, pînă acum, au respectat corectitudinea informației. Alte exgeze, inclusiv articolele din toate dicționarele de literatură, dedicate lui Mihail Sebastian, se arată fidele erorii. Din acest punct de vedere, Constantin Trandafir are meritul de a cita informația corectă. Dar și lipsă de îndrăzneală de a polemiza cu păgubioasa inertie.

Traseul biografic al lui Sebastian este urmărit de Constantin Trandafir în liniile lui esențiale, pe baza unei informații, din nou, exacte, în condițiile în care alți cercetători în materie au dat dovadă de o incredibilă lejeritate. Un alt exemplu de prudență salutară este oferit de comentariul său supră circumstanțelor accidentului. Cercetătorul nu se lasă atras de ispititoarea capcană a „complotului”, ipoteză care i-a părut, probabil, atât de usuratică, încît este expediată în Note. Prevederea ajută astfel la a se defini mai bine ceea ce monografistul numește „forma destinului”, impusă vieții scriitorului de condiția etnică de minoritar. Ceea ce este corect. Însă în monografie se insistă prea puțin asupra gravității și profundizării impactului, reiesind un Mihail Sebastian deajuns de anot. Condiția de evreu rămîne, adesea, expusă cam declarativ și urmărită mai puțin în reverberațiile ei atât de dramatice. Am în vedere cîteva împrejurări biografice. Spre exemplu, de ce Sebastian a ales revista ieșeană „Lumea”, și nu alt periodic, pentru a ieși în... lume, la 1926. Cind toată viața și-o va petrece, ulterior, la București. Ce afinități va fi descoperit adolescentul că le are cu publicația lui Topîrceanu și Sadoveanu? Monografistul a rămas, aici, dator cu o completare.

Nici episodul parizian nu este exploatat suficient sub raportul „destinului” afirmat mereu în întreg volumul. Este adevărat, se insistă asupra acumulărilor culturale, ceea ce nu este de neglijat pentru completarea formării cultural-literare a tinerului jurist. Se invocă, de asemenea,

isolarea în care s-ar fi complacut, pe malurile Senei, doctorandul. Nu reiese însă de nicăieri dacă acesta și-ar fi confirmat alegerea „destinului” de româno-evreu neascultător prin refuzul de a se întîlni fie cu alți români, fie cu alți evrei din țară. La Paris se aflau atunci, între alții, Tzara și Fundoianu, se află, dacă nu mă înșel, și unul din frați (Pierre Hechter). Cred că era unul din prilejurile de a scoate în relief mai tranșant ezitările și opiniile lui Sebastian. Mai clar se arată Constantin Trandafir cînd discută situația și poziția lui Sebastian în răstimpul agitatului deceniu 1930-1940. De pe urma analizelor făcute de monografist, rezultă că, urmărit, pe de o parte, de extrema dreaptă, dezamăgit, pe de altă parte, de unii dintre prieteni și profesori, scriitorul se refugiază în dezbaterea intelectuală, participind la inițiativele novatoare ale timpului.

Un substanțial capitol este rezervat publicistica lui Mihail Sebastian, într-o sinteză de calitate, care insistă asupra linilor direcționale. Optica este următoarea: „în articolul gazetarului de opinie, în afara oricărei «stilizări», faptul divers dobîndește noimă și proiecție mai lesnicioasă pentru receptare. Totdeauna o informație de «petite histoire» are o miză superioară. Înzestrat cu spiritul viu al actualității, publicistul definește și abilitatea comunicării, prin alerte, complicitate colocvială, claritate și concizie. Și, încă, firea retractică și introvertită nu se vede sub fraza mai totdeauna combativă și cu simbolul unei moralități indiscretabile și declarate”. Este de necontestat că Sebastian a fost unul dintre eseștii noștri remarcabili și exgeza lui Constantin Trandafir nu ocolește acest aspect. Am înțeles însă prea puțin care și câte anume dintre particularitățile acestei specii au fost mai mult folosite de Sebastian și, cu deosebire, din care motive. S-ar fi conturat mai bine locul lui Sebastian în lungul sirul remarcabililor noștri esești de atunci.

Prudent cu informația documentară, Constantin Trandafir este prudent și cu aprecierile, evitând să facă din Sebastian un inovator absolut. Nu ezită chiar să constate prezența unor „șabloane” în părările acestuia despre teatru. Nu ezită nici să omită a se opri asupra fastidioasei chestiuni „de ce nu avem roman”, alegind să discute numai opinia scriitorului despre specificul romanului. Domeniu în care Sebastian vine, într-adevăr, cu lucruri noi și cu o perspectivă europeană. Să amintesc doar de atenția constantă arătată lui Proust.

O mare parte din cercetarea sa Constantin Trandafir o dedică activității de creator a lui Sebastian. Din nou, fără să se inflameze, rămînd, dimpotrivă, în ramele unei salutare imparțialități. Pe care o susține și capacitatea unor formulări care confirmă datașarea: „Într-adevăr, *Accidentul* e o carte bine scrisă, pe un subiect comun, care mizează tot pe principiul contrariilor, voit dramatic, dar care, împotriva voinței autorului, arde la foc mic”.

PAUL CELAN

- O SENSIBILITATE MALADIVĂ

Adrian Dinu RACHIERU

POEZIE

„Unde e cerul? Unde”

Venit în 1945 la București (unde a rămas doar doi ani) și contaminat de spiritul suprarealist al epocii (în acel cerc suprarealist s-ar fi și format, crede – cu temei – Marin Mincu), Paul Celan a devenit rapid un „european”. El a fost, aprecia Heidegger, „cel mai talentat poet de expresie germană”. Să mai spunem că Celan, școlit la Gimnaziul superior românesc din Cernăuți, scriind de la 16 ani versuri în limba germană, este revendicat zgromitos și de ucraineni. În pofida „fixației carpatine” (cum mărturisea într-o epistolă), producția sa lirică, în românește, este săracută (cantitativ judecând). Iar influența românească este frecvent minimalizată în exgezezele vestice. George Guțu încerca să rectifice această opinie demonștrând că mediul lingvistic românesc l-a influențat, cel puțin prin „presiunea culturală a limbii” și grupul de amici care i-au fost în preajmă. Poet și traducător, Paul Celan a rămas însă un inadaptat, „scufundat în sine”, binecunoscute de o mare singurătate; trăiri care, inevitabil, răzbăt în poezia sa, vorbind lumii despre insecuritate, angoasă, stranieitate, terifianță. Obsesivile contextualizări thanatoice dezvoltă o profundă neliniște, o experiență dramatică, o rană nevindecată. O „încordare existențială” (s-a spus), deloc străină de rădăcina evreiască.

Nume glorios, aşadar, al literaturii europene, Paul Celan e discutat – sub pusec aniversare – abundant și, mă tem, pe necitite. Iar pentru a înțelege această operă dificilă, enigmatică pe alocuri, plonjind într-o scriitură eliptică începând cu *Sprachgitter* (1959), interesată de drama limbajului trebuie, neapărat, să chestionăm contextul. Nu puțini sunt aceia care, interesati de opera lui Celan, înțeleg că ea trebuie citită în contextul unei drame existențiale. George Steiner, de pildă, recenzând culegerea postumă *Zeitgehsicht* recomanda ca „viața și drumurile complicate ale lui Celan să fie clarificate prin documente”. Trebuie, într-adevăr, să-i ceream viață pentru a limpezi înțelegerea și pentru a accede la poemele sale tîrzii. Marele poet de limbă germană, etichetat ca ermetic (deși Celan însuși s-a luptat cu împovărtarea etichetă, refuzind-o), este „disecat”,

supus unor analize laborioase, detașate de ritualul universitar; ceea ce nu înseamnă că dificilele sale texte îngăduie descifrarea „trupului poetic” în absența racordului la climatul lor placentar. Mai mult, un H. Meschonic era convins că Celan, scriind în limba acelora care i-au ucis părinții, dorea, lu rindu-i, să ucidă limba. Un alt mare neadevăr care, și el, obligă ca astăzi de disputatul și disputatul Celan, un maestru al întunecimii, cum s-a zis (un „Meister der Dunkelheit”), cu înnoitoarea sa lirică, semnificând „un pas înainte” în literatura Occidentului (aprecierile tot de acolo provin), un poet citadin, indiscutabil sumbru și, ciudat, cîteodată jucăuș, cu afecțiune pentru suprarealism, trebuie reașezat într-un context istoric și personal. Doar așa acel suflet, vibrând ca o hartă eoliană (Philippide), nî se va dezvălu; doar publicarea ineditelor (în pofida interdicțiilor văduvei lui Celan) va îngădui să-l percepem integral.

Anii cernăuțeni ai poetului au fost migălos reconstituiti prin strădania lui Israel Chalfen (*Eine Biographie Seiner Jugend*). Poet cu multe rădăcini (Cernăuți, București, Viena, Paris), Celan poate fi, aşadar, disputat. Oricum, Margul-Sperber îi veghează debutul iar deportarea părinților dincolo de Bug (Paul fiind salvat de micul industriaș cernăuțean Valentin Alexandrescu) și apoi dispariția lor, anii petrecuți în lagărul de lingă Buzău l-au marcat. Tânărul Celan era un ins foarte tăcut. Venind la București în toamna anului 1945, Celan își folosește talentul filologic și, sub numele de Paul Ancel, lucrează ca redactor la „Cartea rusă”. Mărturiile din acel popas bucureștean sunt oferite grijuilui de Petre Solomon într-o carte care investighează tocmai „dimensiunea românească” (Editura Kriterion, 1987), recent reeditată. Peripatetizând pe străzile Capitalei, cultivând un același cerc de prieteni, cei doi s-au legat afectiv. Încă „amintirile” lui Petre Solomon rămân un prețios ghid în efortul de a descifra omul Celan și lirica sa timpurie. Un noctambul, aşadar, acest Celan (un „Nachtmensch”), livrând versuri pătimășe, idealizând-o

pe Ruth, cu darul prieteniei și o teribilă nevoie de exprimare, pendulind între tirania amintirilor și setoasa nevoie de uitare; dar, mai presus de asta, ispitit și confiscat de nevoia de a găsi o formă nouă pînă ce soarta tragică îl va împinge în ultima fază, cea a *cvasi-afaziei*.

Să notăm că întîlnirea cu Sperber s-a dovedit *providențială*. Dincolo de faptul că Jetty Sperber, soția poetului, a fost „moașă” pseudonimului Celan, înaltul Sperber, fixat în București în 1940, a fost „un pivot” (consideră, îndreptățit, Petre Solomon) în cariera lui Celan. El însuși cu o viață agitată, ocupîndu-se, vremelnic, de pagina literară a ziarului „Czernowitz Morgenblatt”, Sperber, parcurgînd suta de poezii aduse de Ruth și înțeles imediat că are de-a face cu un poet. Sprijinul lui Sperber (singurul om în care credea) l-a însoțit constant pe Celan. Cind, în 1948, va sta pentru cîteva luni la Viena, Celan va găsi (mărturisește într-o scrisoare) un „Sperber local”, pictorul Edgar Jené. De altfel, el se va adresa editorului vienez al revistei suprarealiste „Plan”, Otto Basil, avînd o scrisoare de recomandare chiar din partea lui Sperber; acolo, prietenul bucureștean, comentînd placheta *Der Sand aus den Urnen* („Nisipul din urne”), trasă la Viena în august în vîro 500 de exemplare și, imediat, retrasă chiar de Celan pentru multele greșeli tipografice, o găsea drept „pândant lîric al operei lui Kafka”. Încit, adevaratul debut trebuie considerat volumul din 1952 *Mohn und Gedächtnis* („Mac și memorie”). Mișcîndu-se în alt mediu lingvistic, Celan dovedește energie poliglotă (aprecia John Felstiner) și, ajuns la Paris, înțelege că germana era „dureros de a mea”. O reflecție din acel an („Poezia nu se mai impune, ea se expune”) lămurește drama unui poet de o sensibilitate maladivă, cu răbufniri ciclotimice, apăsat de complexul gheto-ului și, în plus, confruntat în epocă cu ravagiile „lettrismului”. Se adaugă, desigur, invazia temelor evreiești, forînd stratul istoriei biblice în contextul recrudescenței antisemitismului; dar depresivul Celan, măcinat de o puternică criză sufletească și manifestînd dorința „arzătoare” de a reveni, se zbate în ghearele singurătății. Într-o scrisoare către Sperber se mărturisea patetic: „M-am întrebat adesea dacă n-ar fi fost mai bine să fi rămas printre fagii tării mele de baștină”.

Cind în 1958, la Bremen, Paul Celan primea Premiul orașului, poetul mărturisea că venea dintr-un ținut în care trăiau „oameni și cărți”. Acel ținut era, desigur, Bucovina. Celan (adică Paul Antachel) s-a născut, precisă, în 1920, la Cernăuți și provine dintr-o familie de evrei bucovineni. Biografia sa spirituală, accidentată și tensionată, va include și o perioadă bucureșteană (1945-1947) și o sedere scurtă la Viena (aproximativ 6 luni) și, desigur, anii parisieni. Parisul a fost orașul de

adoptiune și tot aici va și sfîrșii, sinucigîndu-se în 1970, aruncîndu-se în apele Senei într-o zi neagră de aprilie. E important de știut că Paul Celan, *minte poliglotă*, admirabil cunoșător al limbii franceze nu a scris niciodată în această limbă. El s-a vrut un „trist poet de limbă teutonă” și era încredințat că reträiește, pînă la capăt, destinul atât de sinuos al spiritualității evreiești. Dar e cel puțin curioasă opinia lui Milo Dor care, netulburat, afirma că Celan venea din neant; sau că, răvășit de crizele nervoase, poetul ar fi vrut să obscurizeze limba celor care îl omoriseră părinții, împingînd-o în hătîșul pierderii sensului.

Dacă înțelegem trecutul ca element (ingredient) al identității culturale și dacă stratul memoriei colective intervine în definirea conștiinței de sine a oricărui comunității, și, negreșit, a fiecarui individ, rescrierea Istoriei (proces filtrat, de regulă, prin prisma ultimelor consecințe) nu se infățișează – sublinia Pierre Nora – „întotdeauna problematică și incompletă”. Ceea ce, firește, nu poate zădărni eforturile de reconstrucție istorică, încercînd a corecta prin reflecție critică tentative de deformare (oficializată), de cosmetizare, încărcate cu grade variate de nostalgia ficționalizantă. Cunoașterea „redobîndită” a trecutului suportă, s-a spus, inevitabilul *tangaj* dintre memorie și uitare, existînd – igienic – și „uitări fericite” (Paul Ricoeur). După cum există fapte, întîmplări, procese etc. care nu au dreptul la uitare. Memoria, spunca Aristotel, „are ca obiect numai trecutul”. Iar „spunerea” lui îmbracă numeroase chipuri, deoarece tot stagirul avertiza: „fînja se spune în multiple feluri”. Și, negreșit, avem în vedere nu doar ce se spune ci și cine și cum o face. Fără a uita însă distanța dintre istorie și memorie, prima schînd / propunînd o „arhitectură a sensului”, depășind resursele memoriei (fie ea și colectivă), instituind *paradigma „indiciară”*. Firește, doar în sens scriptural, animînd competiția „între dorința de fidelitate a memoriei și căutarea adevarului în istorie”.

Paul Celan a avut parte de o supraviețuire chinuitoare. Nevoia de uitare, dorită, s-a însoțit cu „tirania amintirii” (spunea A.I.A. Philippide). Chiar dacă „arbitrariul conexiunilor semantice” derutează și coagularea sensului înfirzie (ziceau unii comentatori), tragedia limbajului, drama incomunicării sint cele care reverberează din străfunduri. Într-adevăr, preluînd titlul unui volum îngrijit și prefărat de Geo Șerban (2000), *Ochiul meu* (său) rămine să vegheze...

GARSONIERE CONFORT ZERO

Vasile SPIRIDON

PROZĂ

Scris de Vasile Gogea între 1984 și 1986, romanul *Scene din viața lui Anselmus* ar fi apărut, probabil, în ultimele luni ale regimului comunist, întrucât cenzura ceruse schimbarea titlului și numelui personajului principal atunci cînd s-a depus manuscrisul la Editurile „Dacia” și „Cartea românească”. Contrautopie satirică, romanul viza și o parabolă anticomunistă și astfel prima ediție a apărut abia în 1990, la Editura „Litera”, iar a doua, corectată și completată de autor, la Editura „Limes”, în 2008. Vasile Gogea nu a practicat „ingineria textuală”, asemenea majorității prozatorilor promovării '80, ci a fost mult mai atent la construcția narrativă ca atare. El nu a stat „la ușa domnului Caragiale”, precum alți congeneri, fiind tentat să respire doar o atmosferă caragialiană proprie schișelor cu „căldură mare”. Prima propoziție a Prologului sună astfel: „August – ca un incendiu”, iar prima frază a Epilogului: „În aceste nopti călduroase rămîn treaz și privesc prin pătratul zăbrelit al ferestrei, așteptînd ore întregi ca vreo constelație cunoscută mie să se înscrie pe meridianele și paralele fragmentului meu de cer”.

Personajul principal, Anselmus, apăruse și în cîteva proze scurte anterioare, fără ca Vasile Gogea să-i fi urmărit consecvența biografică și psihologică, însă erau conturate în nuce coordonatele unei vizuni unitare. Din portretul-robot schișat atunci se deduce că pensionarul septuagenar de acum era un șinăr intelectual dedicat reflecției și visării, ancorat totuși realităților cotidiene. Ion Bogdan Lester este de părtére în prefăța la a doua ediție, *Cartea și sau viața în vremuri de dictatură. Istoria scrierii și publicării unei capodopere parabolice*, că în prozele scurte nu găsim „exerciții în vederea romanului”, dat fiind faptul că Vasile Gogea a fost și a rămas un autor lapidar, aforistic, pentru care nu amplitudinea, ci intensitatea și profunzimea pe spații mici a avut importanță. Cînd s-a simțit sigur pe mijloacele sale de expresie și a vrut să articuleze o construcție mai amplă s-a apucat să scrie un roman fără ambii de frescă și a ieșit în fapt un micro-roman.

Romanul este populat de o „asociație” de pensionari excentri, atinși de manii, con-viețuind și supra-viețuind oarecum în afara ritmuriilor cotidiene, la bloc, într-un oraș de provincie. Înghesuirea „la cutie” fusese gîndită de

regimul communist pentru a uniformiza existențele, dar în spatele ordinii impuse freamătă o viață ieșită din țărăni. Aici, comuniunea nu este una pur locativă, aşa cum s-ar părea la prima vedere, ci una de refuz al integrării. În ciuda singurătății încercate de toți, devierile psihice generatoare ale comportamentelor excentrice izbucnind la adăpostul monotoniei din imobilul claustrant. Acești oameni decrepiți, suferind de multe deficiențe fizice și mentale, etalează o diversitate de preocupări bizare, deși sunt condamnați la extincție, reală sau simbolică. Fapte care pot fi ridicate la proporții de evenimente majore sunt plecarea orbului Gomila ca maseur la mare, dezaxarea marinărilui Cabidan, decesul cintăreștei de operă Linda Lohn și înlocuirea ei cu un alt locatar, Dudu (profesor de educație fizică și maestru al sportului care vine să le regleză celor lăiali respirația în atmosferă sufocantă de vară fierbințe, urmînd să facă și alergări cu „glezniere de plumb”), ședințele administratorului de bloc Mangolewski, mișcarea cactusului din garsoniera biologului Ierbiceanu, plimbarea infirmului Sabaca cu automobilul prin oraș, accidentul lui Anselmus, plecarea lui Adrian Zapis – asemenea unui Crai de Curtea-Veche dar și respectând, parcă, un ritual mioritic – îmbrăcat în negru, în fruntea unui convoi de taxiuri, pentru a se însură „cu-a lumii mireasă” – sunt cîteva „scene” ieșite din comun în această lume agonizantă.

Scene din viața lui Anselmus nu par legate de continent, ci surprind planul simbolic, degradarea vieții, alienarea indivizilor „privind orașul furnicar” (titlul uneia din cele cinci cronică care au întîmpinat prima apariție și însoțesc această a doua ediție). Iată o reflecție interesantă a lui Anselmus: „Inactivitatea, starea de repaos, la rigoare chiar lenea nu pot fi reluată de acolo de unde le-am lăsat. Doar activitatea, o activitate oarecare poate fi întreruptă și reluată din același punct, loc sau moment. Inactivitatea apare totdeauna ca un continuu întreg, indiferent de durată. Inutil să fie întrerupte lenea, apatia, nemîșcarea, în orice moment ele rămîn întregi, apoi încep altele, de asemenea întregi, oricît de puțin ar dura” (p. 86-87).

Viața lui Anselmus se scurge între studierea destinului

codidian al colocatarilor și reflecțiile ocazionate de observarea atentă a mediului. Preocupările sale pendulează între ceea ce Nichita Stănescu definea prin alternanță „contemplare – criză de timp”. Sensul existenței sale este ascensional, dar nu în sensul propriu, al urcării cu liftul pînă la garsoniera sa de la etajul 7, ci al urcușului anabasic, încetinit pe scări, spiritualizat, ce aduce cu sine parcă încercarea de mîntuire golgotică („Golgota mea, pentru uzul meu strict personal”) și înălțarea la al șaptelea cer, „Înconjuraț de acești apostoli ai plătiscliei”. Sau, mai curind, este un fel de anahoret care urcă departe de lume, animat de dorința de retragere ascensională, de a lăsa totul și de a ieși din rînd, ușor, cu... gîndul pe scări.

Pentru fixarea ideilor în scris Anselmus folosește o adevarată colecție de instrumente de scris; rezonanța medievală a numelui aduce în prim-planul narării o finită marginală fulgerată de ideal. Alături de acest căutător al alchimiei cuvîntului în stare să ardă prin forță imensă căpătată stă Adrian Zapis, verbiosul și vulgarul scrib gata oricînd să-și răcnească valoarea și s-o dovedească prin rînduri de circumstanță, în genul: „pe dracu’ administratorule eu sunt realitatea bă, realitatea palpabilă” (p. 102).

Anselmus caută refugiu în liniștea garsonierei, așa încît există o echivalare simbolică între protegirea oferită de incinta locuinței în fața invaziei „realității palpabile” și interioritatea spiritului, tot ca refugiu, dar din față instinctualității. Pe de o parte, stînd în garsonieră, el are dorința de a ieși deja în stradă, din moment ce simte că nu mai găsește nimic care să-l inspire la scris. Cine nu caută să-și găsească identitatea în locuință se poate simți frustrat, întrucît aici își nutrește vizionile și se simte protejat împotriva supravegherii și a ceea ce în afara camerei este percepțut ca fiind opresiv.

În general, transparența anulează supravegherea, deși acest fapt poate să însemne că și fiecare îl supraveghează pe fiecare: „Izolare este singurătatea supravegheată», triumfă în sfîrșit gîndul lui și-l reînă în această formulare, abia stăpîndu-și un sentiment de incintare. «Izolare este singurătatea supravegheată», scânde Anselmus în minte și ar fi pronunțat această propoziție și cu voce tare, într-așa era de muljumit de ea și de curios să audă cum sună rostită, dacă nu i-ar fi fost teamă să nu-l audă cineva. Si așa se spunea despre el că umblă vorbind de umul singur. Dar un cuvînt nou, o propoziție astfel alcătuită, o frază frumoasă trebuiau verificate sonor, trebuiau rostite pentru a fi auzite întocmai cum monedele de aur se încercau altădată în dinjii” (p. 55–56). Prin urmare, și transparența riscă să devină un dispozitiv represiv pentru care camera reprezintă un contrafort al izolării, al interiorității, al tainei, al puterii de a fantasma. În spațiile represive, oprinarea consistă în a-l deposeda pe subiect de teritoriu privat, așa cum se întîmplă în interiorul spitalului, al

internatului sau al cazarmei. În acest sens, Anselmus își imaginează undeva în roman un oraș asediat de invalizi.

Se vorbește în psihiatrie și în psicanaliză despre anomaliiile recluziunii și de fiecare dată se aduce în discuție claustrofobia și mai puțin claustrofilia ori claustromania. Puseuri de claustrofobie există aproape la fiecare dintre personaje și de aici vine gustul pentru aranjarea spațiilor închise ale lucrului, ale odihnei, ale reveriei și ale vieții în general. Ierbiceanu crește în strîmtă lui garsonieră un cactus neîncăpător, dar... comunicativ prin conviețuirea îndelungată, iar în ceea ce îl privește pe personaj principal: „Trecuseră două sau poate trei ore de când Anselmus se instalase în centrul mesei de lucru. Locul acesta strîmte și, în același timp, cu posibilitatea de mișcare circulară, în jurul axei proprii, îi dădea un sentiment de «securitate» chiar, ca și cum s-ar fi aflat la bordul unei nave玄omice gata să decoleze dintr-o clipă în alta, lăsînd în urmă toată acea vînzoaleală lipsită de înțeles, mizeră și interminabilită. O plăcută stare de superioritate, deși numai spațială, îi mîngâlia clipele de reverie pe care și le provoca întotdeauna după ce termina de scris în caiete” (p. 58).

Dar spațiu se poate constitui într-o rețea polifonică a tuturor zgomotelor familiare sau nu. Peisajul sonor este discontinuu și în același timp foarte codificat, zgomotele insolite obligind urechea la un exercițiu de interpretare. Aici poate fi făcută diferență între garsonieră și casă particulară. În prima, zgomotele sunt sub control, iar în a două există un rîsc al zgomotelor necunoscute și de aceea casă particulară are o imagine ambivalentă: a securizării, dar și a fantasticului potențial, produs de amplificarea în imagine a zgomotelor necunoscute. Garsoniera este un spațiu al necesității, pentru că din punct de vedere sonor personajele sunt sigure că un vag zgomoț de robinet sau de orice teavă vine de la vecin. În timp ce, dacă sunt în casă și aud un zgomoț necunoscut, nu știu de unde vine și ciuleșc urechile. Situație acutizată în cazul unui orb: „Cel mai mare dezorientare zgomotele antîmplătoare, produse de acțiuni accidentale, de gesturi în general nerepetabile. Spargerea unei sticle, explozia unui pneu, ciocnirea a două obiecte tari îmi dezordonează tot sistemul de orientare. Acționează asupra mea ca un magnet asupra unei busole. Sunt sunete căroră nu le pot asocia imediat imagini corespunzătoare. Lumea este pentru mine o memorie sonoră”, a spus domnul Gomila” (p. 122–123).

Micro-romanul *Scene din viața lui Anselmus* are tentă crepusculară, de sfîrșit al ciclului istoric, cu doar cîțiva ani înainte de căderea comunismului, avînd în centrul atenției „grijă față de omul nou al societății sociale multilateral dezvoltate”, în sprijnă asigurarea spațiului pentru locuit. Vasile Gogea este un imagist și un stilist atent la construcție, chiar dacă „scenele” valorosului său micro-roman par disparate.

MORBUL (LUI) CIORAN

Daniela PETROSEL

CRITICĂ, ESEU

A serie despre Cioran înseamnă a fi *un demisug rău* al propriului act critic, a-ți bănu permanent de trădare a subiectului instrumentele critice, a-ți trăi disperarea îndrăznelii critice. Cioran este o provocare pentru critica literară, pentru că, sustrăgindu-se gîndirii liniare, coerente și previzibile, încearcă să contamineze și universul critic derivat. De aceea, o carte despre Cioran presupune o permanentă revenire asupra discursului critic. O afirmație despre acest scriitor-spectacol se nuanțează, corectează și contrazice pînă cînd validitatea ei se pierde sub noianul posibilelor variante. Despre Cioran nu se poate scrie degajat, cu virful condeiului și cu meșteșugite întorsături de frază. Însomniciul gînditor nu se lasă prinț în fraze critice decît printr-un efort visceral, solicitant nu doar la nivel profesional pentru criticul literar. Căci, în esență, a serie despre Cioran înseamnă a-ji expune propriii demoni, a te exorciza la nesfîrșit doar spre a obține o iluzorie satisfacție. Cioran nu te lasă să te odihnești în confortul judecărilor critice extrase din cîrmea operei sale; el te ajută în permanență, c el dinții care te contrazice, te îndeamnă să-ji revizuești argumentele, te ia părță la un joc de coșmar. Poate de accea și întrebarea din titlul cărții lui Mircea A. Diaconu, *Cui i-e frică de Emil Cioran?* (Editura Cartea Românească, 2008).

Extrăgindu-și substanță din corespondență și jurnal, prezenta culegere de esuri încearcă o recuperare a ființei cioraniene îngropate sub ideologii și simpatii, sub măiestria stilului și rezonanța aforismelor. „Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondență decît în opera sa”, spusese Cioran referindu-se la Nietzsche și la Flaubert, iar această premisă legitimează prezenta exegeză. Criticul se vede pus în față unui carusel al măștilor, toate adevărate și false în același timp, căci „nu numai că Cioran este în permanență altul, el este și suma unor contradicții ireconciliabile”. Iar „miza nu este explicarea, căci orice explicație înseamnă o simplificare, căcă proiectarea în echivoc”. Umor și umori, melancolie și ipocrizie, adevăr și mistificare, iată cîteva dintre coordonatele definitorii ale acestei personalități aparte. Cartea nu respectă rigorile unui studiu de istorie literară, căci nu se pierde în trimiteri bibliografice și nu polemizează; nu-

și propune să ne ofere o imagine totalizatoare asupra greu clasificabilului autor, ci să-i reconstituie ființa din fragmente, cu cît mai disparate, cu atât mai ilustrative. Cioran își este el însuși propria bibliografie, iur u-i decoda ființa înseamnă a îcîti în cele mai variate chei critice, dar mai ales umane. De aceea, de Cioran nu ne putem apropiă decît eseistic, prin seturi de aproximări. Cioran ne monopolizează, ne locuiește și apoi germinează în noi, astfel încît o simplă recenzie a unei cărți despre Cioran sfîrșește prin a fi un mic articol despre etern schimbătorul *celălalt Cioran*. Ceea ce-și propune Mircea A. Diaconu în acest volum este să-l găsească pe gînditorul francez în ipostaze și locuri în care nu ne-am așteptă să-l aflăm pe temutul profet. Nu Cioran ideologul, nihilistul, scepticul, ci omul de dincolo de etichete, ființă simplă (!) care trăiește și ea miracolul conștientizării propriei ființe. Numai că în acest caz, conștientizarea nu este o stare extatică, care să se construiască pe adincime. Dimpotrivă, structura este arborescentă, încărcat barocă; definindu-se, filozoful se pierde în schițe intermediare, asupra căror revine în permanență și căror le schimbă fundamental sensul. De aceea, a întregii critici mozaicul ființei cioraniene înseamnă a avea de fiecare dată o altă imagine. E greu totuși să ni-l imaginăm pe apologetul sinuciderii preocupat de cele trupești, dind sfaturi medicale și recomandind diete, oferind remedii și lăudând efectele activității fizice. Astăzi propune un studiu preouom *Corpul, umorul, melancolia*, care scoate la iveală o neașteptată grijă pentru propriul corp. Atins de îmbătrînire – „Tîrasc după mine o groază de beteșuguri, care uneori se pun de acord, alteori se bat cap în cap. Eu sunt locul de desfășurare pentru conflictele sau alianțele lor” – el se salvează prin humor și scepticism, semne ale sănătății/lucidității sufletești. În același timp, este peste măsură de scîrbit de faptul că el însuși are nevoie de un trup, că este redus la o găunoasă corporalitate. De aceea îi exploatează potențialul literar, boala determinându-i o exacerbare a simțurilor, fiind izvor de nesecată suferință, indusă și etalată. Cioran nu se

concepe în afara bolilor sale, ele devenind o prelungire a – la fel de bine ar putea fi și cauza – crizei sinelui. Cultivate cu o voluptate plină de venerație și de dezgust, beteșugurile îi oferă lui Cioran un motiv în plus să se plângă; iar acest plins cunoaște astăzii formele crunte și specifice ale disperării, cît și nuanțele mai puțin demne ale ipohondriei.

Parcă tot sub semnul patologicului stă și relația cu propria țară, detaliată de Mircea A. Diaconu într-un capitol sugestiv intitulat, *Bolnav de propria țară*. Diagnosticul este clar și vine în continuarea explicitării năbădăioasei relații pe care Cioran o are cu el însuși: „Cioran își urăște țara pentru că se urăște pe sine”. Totuși pentru că se recunoaște în abstractul modelui național, el îl repudiază, ca o altă modalitate de autoflagelare. Această chestiune trebuie și ea trecută, ca mai toate celelalte, prin filtrele limitativ dar necesar (poate) al raportului *adevăr-mistificare* și corelată cu întrebarea: Unde îl găsim pe adevaratul Cioran? În scrierile de tinerețe, atunci să-și fi trădat oare adevarata identitate? Sau, dimpotrivă, gustul pentru inscenare să fi fost o marcă a *tinerejii* dîrze, abandonat ulterior. La fel de bine, se prea poate ca atacul virulent împotriva *tărișoarei* sale să fi fost etapa necesară pentru atingerea patriotismului autentic; căci, vorbind despre creștinism și despre schimbările modului în care acesta i s-a revelat, remarcă: „M-am convertit aproape fără de aua la ideile pe care mai întâi le am atacat”. În spiritul algoritmului gîndirii cioraniene, acuza înverșunată, negarea sistematică și lipsită de speranță se supun unui luminos postulat gnoseologic. A diseca distructiv cu o încăpăținare vecină cu demență – inclusiv propria persoană – este un mod de a testa rezistența conceptului, dar și de a-i expune bogăția intrinsecă. Cert este că atitudinile variază în permanență, și nu doar cronologic. Conform definiției pe care el însuși o dă impostorului, „impostor este orice om care, din exces de luciditate sau din alt motiv, nu e în stare să se identifice cu ceva. În mintea mea, impostor nu este acela care, în chip deliberaț, se dă drept ceea ce nu e, ci acela care nu poate coincide cu nimic, care păstrează o prea mare distanță față de tot ceea ce face ca să mai poată incarna o atitudine sau o idee. E omul simulacrelor, nu astăzi în chip voit, cît fatal”, impostura nu mai este o abatere etică, ci o tară existențială; căci supremul defect în planul inconsistentei morale devine calitate tragică la nivel ontologic. El devine atunci un maestru al imposturii, care nu cunoaște satisfacția schimbării măștilor, ci doar criza fragmentării în identități disparate.

Cioran pune multe dintre defectele sale pe seama obîrșiei, familiale sau etnice, dar o face la modul drăguștos, cu un nedisimulat sentiment de voluptate a apartenenței. Căci el rămîne totuși *dezradăcinat*, chiar și, cu o fericită formulă, *înrădăcinat în dezradăcinare*. De fapt,

pe aceste antinomii își construiește Mircea A. Diaconu imaginea despre gînditorul de la Răsinari. *Cioran locuiește în paradox* și de aici plecind criticul detaliază, pune în perechi și înlocuiește în permanență termenii sau le dă acestora ocazia să gliseze. De aceea portretul rezultat este unditor și variabil în funcție de toanele modelului. Metoda îi oferă Cioran însuși, maestru al aforismelor paradoxale. Ele nu sunt cultivate pentru a uimi/întriga asistență, ci sunt o marcă profund cioraniană. Căci mediacra cale de mijloc nu intră în atenția unui iubitor al extremelor. Și duce lucrurile astăzi de departe încât adesea se acuză pe el însuși că multe din acțiunile proprii stau sub semnul mistificării. Aflat la Paris, își deplinează ingrată situație de a locui într-un oraș pe care nu-l iubește și în care se simte înstrăinat. Rămas în România, ar fi avut un mai acut sentiment al ratării. Toate acestea în condițiile în care își provoacă el însuși momente de alienare și se vede trăind în afara istoriei ca un etern exilat. *Cioran înțelept* este un alt oximoron neașteptat, căci înțelepciunea nu prea face casă bună cu demonicul neastămpăr cioranian. Înțeleasă ca *abandon*, *curgere în suvou fatalității*, înțelepciunea îi se arată doar parțial, înlocuită fiind de mai autenticul/adevăratul simbure al îndoielii permanente. De aici nu este decât un pas pînă la umor, înțeles ca profundă asumare a relativității lucrurilor ce ne înconjoară. Simbul umorului reprezintă pentru Cioran un moment de împăcare cu lumea, în fața căreia nu mai etalează armele revoitei, ci pe acelea ale unei seninătăți candide. Umorul este „înțelepciunea lui”.

Pe Cioran fie îl accepți necondiționat, îmbrățișându-i paradoxurile, fie îl suspectezi în permanență de impostașă, deașindu-te elegant de exaltările sale. Scriind despre caietele lui Cioran, Livius Ciocîrlie a păstrat *distanța*, a urmărit nuanțele sincerității, adevarată sau trucătă. I-a temperat excesele și demonizat judecările. Ba, mai mult, i-a folosit ca punct de plecare pentru raționale personale și inserții confesive. Mircea A. Diaconu, pe de altă parte, este fascinat de contradicțiile constitutive ale acestei personalități. Intră de bunăvoie în fascinantul purgatoriu cioranian, convins că nu Raiul sau Iadul contează, ci aşteptarea angoașantă. Diferența dintre cei doi ține mai ales de *poziția* pe care o aleg în raport cu opera cioraniană. Livius Ciocîrlie scrie cumva de *deasupra* textelor lui Cioran, într-o încercare de a le ordona. Mircea A. Diaconu se aşază în subteranele gîndirii cioraniene și-i dă autorului ocazia să-și scoată la lumină tenebrele. De aceea, specificul acestei abordări critice îl formează uimirea admirativă în fața unui om pentru care sinele i-a fost în permanență un prietenos refugiu, dar și un dușman de moarte... și de (o) viață.

COMENTARII CRITICE

CONVERBIRI LITERARE

INTRODUCERE ÎN OPERA POETICĂ A LUI DINU FLĂMÎND (II)

Emanuela ILIE

Cu versurile din *Stare de asediu* (1983), Dinu Flămînd intenționează, de bună seamă, a da corporalitate lirico-reflexivă stărilor limită. Noul eu poetic își explorează cu migală crizele determinate mai ales de conștiința maturizării în fond neasteptate și de certitudinea bilanțului inherent, al cărui revers nu poate fi decât sirul nedorit de pierderi, de rupturi dureroase: „există cîțiva oameni care au trecut prin mine și au rămas/ și nenumărați nori de pe streașina căror se prelinge lumina somnului/ în noaptele mele cu insomnii de ploaie prin deserturile / în care toate acestea de acum înainte mă locuiesc fără să mă atingă”. Ruptura e semnul distinctiv al unui sine ce se drapează în vestimentele unei suferințe ce se vrea demnă, dar tinde să devină ostentativă, atunci cînd este detaliată în termenii unei adevărate fagii neologice sau a alăturării vocabulelor contrastante: „gena mea aberantă/ păstrase un tic din adolescență/ scînceam, dar uimeam camerele cu elocința mea./ foșneau pînă și piele sub stucatură”; poetul e „mărtorul putrefacției care explodează.../ poetul e certitudinea/ ignoranței care ne tolerăză”, cînd nu se surprinde ținind în palme „sinceritatea gelatinoasă, flasca meduză/ căreia abia îl distinge măruntaiile”, altădată și angoasat de propria umbră bipedă și alte *Cîteva din cauze ale imperfecțiunii mele* etc.

Pozibilitatea sugerată încă din titlul următorului volum, *Viață de probă* (1998) – de a da corporalitate alterității identitare – este onorată începînd chiar cu primele texte, în care poetul se arată tentat din ce în ce mai mult de asumarea temporară a rolurilor teatrale, dar deloc patetice. *Regele Lear în autostop* sau *Lipitorul de afișe*, spre exemplu, detaliază tensiunile unei interiorități ale cărei volute identitare, chiar cînd sunt regizate, nu anulează drama perceprii alienării, a întunecării treptate. Dar nici „regele Lear al cîrcaciilor pornit de acum/spre plutonul de execuție/ în autostop”, nici omul cu o mînă verde ce „reazămă scara și urcă/ să-ți șteargă numele” de pe

afișul vieții nu reușesc să potențeze suferința converzării sinelui ca exilatul poetizat în cele mai reușite texte din volum. Camuflajul preferat al autorului este, în *Viață de probă*, condamnatul la un exil ambivalent, devenit, din condiție socială, oarecum exteroară, emblemă a unei interiorități traumatizate. Căci un nefericit accident biografic se poate converti, distilat de durerosul travaliu propriu condiției unei sensibilități exacerbate, într-un autentic infern: „Xanax – medicament al exilului; păsări necunoscute/ plancază pe cerul dimineții de insomnie./ Le numeri pe degete-n gînd, în limba maternă/ Unu, doi, trei... pașii morții pe cerul Parisului...”. Într-o eră a pseudo-comunicării, a inautenticei raportări la alteritatea exteroară (a se vedea recurența metaforelor mistificării: ecranul deformat al cinematografului sau al televiziunii, oglinzi decojite ș.a.), autentice sunt doar traumele trăite pe viu, fără anestezie, precum spaimele exilatului tipic, care îi înțepă ființa cu ferocitatea unor fiare hămesite, ca în *Pantera, leul și lupoaică* sau în *Cina încheiată* în sumbra vizuire a unor hâlcă de mamifere.

În ton cu rarefierarea senzațiilor și abstractizarea universului liric, din ce în ce mai deschis pentru rafinamentul metafizic, în dauna vitalismului robust de altădată, poetul preferă acum o construcție sobră, aproape geometrizată a textelor. Versurile închid, într-o tăietură austera, *Tristețea cu marsupiu*, protecțoare a nostalgiei amare, a „oboselii de a fi viu” sau de a scrie, parcă în litere de singe, *Arta poetică a maidanelor*, simbol al aceleiași nimicnicii: „Păream aștă de mărunti, în ochii lor,/ încît ne-am pierdut/ miroslul de om;/ miroseam a nimic,/ eram spațiul dintre zero și unu”.

Tributar același nostalgiei e impulsul originar din *Dincolo* (2000), de a ilumina, din unghiuri diferite, flash-back-urile care să dea sens unei existențe torturate de ruptura încă necatrată de trupul perfect al copilăriei trăite în orizontul magic rural: „O puritate

a intunericului – miroș/ de aluat proaspăt pe care măini nevăzute-l frămîntă/ undeva pe mesele de la marginea universului,/ semn că mamele noastre neau pregătit pîinea". Abundind în sintagme de inspirație barbiană („desime de colburi”, „rază de miere incendiată”, „sporii intunecimii”, „albușul absenței”, „oglinda de bronz a lacurilor”, „funii lungi de sunete”), versurile se aşeză însă treptat sub zodia unui *mysterium tremendum*. Dincolo de insomnie, dincoace de „minciuna somnului ce-mi aduce iar iluzia/ imponderabilei vîrste copilărești cînd cerurile/ mi-erau deschise”, se află spaimea cumplită de intunericul absolut. Ea îmbracă cele mai variate forme, de la vizuinea morîmîntului ascuns în reflectarea propriului chip, „din vitrine, din ape sau oglinzi” și teribila amestecare a morîlor printre cei vii la nu mai puțin terifianta moarte a poemului: „Absența poemului dă tîrcoale poemului,/ poemului mușuroi încă neivit/ în aer, pe spatele aparențelor...// E un du-te-vino de spaime miriopodice/ care transportă-n spinare mărunte miracole/ spre câmările intunericului unde tribul depozitează/ larvele palide ale trecutului”.

Alterului reflectat în suprafețe speculare care se contemplă pierdut, alienat, încercind în van să regâsească în sine pe copilul de odinoară, îi ia locul, în primul text din *Tags* (2005), cel aşezat „la fereastra dintre cele ce se întîmplă și nu se întîmplă/ în această ploaie și uscată și udă/ pîndind o germinatie de răspunsuri/ la întrebări încă neînșimîntate”. Dornic a palpa împalpabilul, de a capta, în esență vieții textualizate chiar aici inefabilul mister, acest *Mesagerul* de la hotarul dintre spații și ere nu incetează a căuta nici esențele cosmosului în avatarsurile în care se încarnează „prea-plinul memoriei”, fie ele peisajele binecunoscute de odinoară, acum asfixia(n)te, fie rămășițele unui uman distrofiat de ariditatea abstractizării oricarei simînri: „Încerc să fiu fericit îșnesc din nou sevele/ tineri mesteceni își clatină în vînt testiculele subțiri/ filamentele lor perechi tremură în aerul dimineții...// plămînii mei ventilează un aer zgîrcit din care lipsește aerul/ mi se recomandă să vin spre mine/ cu aşteptarea/ înghit în doze mici verdele carnivor”. În acest *Paisaj vertical* tipic se resimte, mai apăsător ca niciodată, golul și absența, virtuale unice realități după funestul eschaton pe care îl presimte eul liric din *Lumina din pietre, Mingînd amenințător sau Dispariția realului*: „Ce să fac eu în lumea din care dispare lumea/ cînd îmi sufoc

în brațe insomniile dînd tîrcoale/ miezului viscos al nimicului încă și el mai plin/ decît împrejurul acestei absențe?”. Miracolul profetizat în forma unui bizar *Biopoem* („ambiguă revelație/ că ceva intunecos ascuțit uneori vorbește direct/ de la rinichi la înimă”) sau erosul-miracol, „înflorit/ ca un pîlc de răchiți/ la marginea unui fluviu interior”, ce răsfăță chipurile partenerilor executînd un *Tango în gînd* nu mai poate anula decît temporar nimicul angoasant însinuate în toate cele ce ființează, bezna atotacaparatoare, „currentul rece al timpului prin galeriile/ unde absența e polenizată de forfota șobolanilor/ la trecerea convoieelor de cuvinte – tags/ pe creasta zidurilor citite numai de ochii orbilor”.

Și din *Grădini* (2005) reîn atenția, mai întîi, peisajele de gen – toate întunecate și grele, sub povara unui timp necruțător, toate traducînd, ca o funestă profeție, eternitatea în durată limitată și Existența în viață individuală. Asocierile între vegetal, acvatic și mineral, pe de o parte, și umanul strivit de același dușman invizibil, dar ubicuu, pervers strecurat în toate elementele naturale, mărturisesc atotputernicia teribilei conștiințe a caducității, a efasării individualului în fața unui general care este tot al nimicniciei. Vîntul, pietrele, frasinii argintii, merii bătrîni, ierburile legăname imperceptibil, lanurile somnoroase de cînepe ale Transilvaniei sau „ulii cei rotitori adormiți în picaj” se încarcă de aceeași suferință, a insului care înțelege că totul nu este decît un cumul de dovezi ale captivității umanului în ghearele unui timp devorator: „sumețit/ spre linia de fugă a munților/ acest copac își asumă/ negația frigului// april al placentelor sfîșiate// ... verticalitatea verdelui/ la care lucrează/ îndurerate seve/ între rădăcinile lui se zbate/ prada acestui pămînt sărac/ ca o vietă în/ ghearele unui vultur”. Ecuăția ce cuprinde în termeni similitematematici raportul dintre ființă și eternitatea convertită în timp ostîl nu poate avea decît un singur rezultat, zeroul absolut, nimicul total: „eu nu mai am nimic din ceea ce niciodată nu am avut/ nici nefericire de dat cuvintelor/ nici pumnii strînși care să izbească în zidurile acelea/ indiferente/ nimic nimic nimic stive de nimic”.

Singura lumină ce izvorăște din acest nimic aproape palpabil este cea provenită tot din amintirea ce materializează efigii dragi dintr-un timp aproape uitat, al copilăriei cu ochii larg deschiși spre miracolul diurn; tatăl, atunci mereu neconsolat, căci strîngea „cu aceeași forță în pumn și minerul coasei/

și asprimea nefericirii", acum simbol al „absenței definitive"; bunicul care-l suduia cu năduf pe Stalin, de „se făcea gol în juru-i la cîrciumă/ cînd mergea să își bea alcoolul", rămas în memorie ca un simbol al revoltei surde; în fine, bocitoarele, figuri ancestrale, care „boiceau nefericirea lumii ca pe o coacere/... și petreceau reminiscența sufletului/ pe drumurile impalpabile unde roata nu lasă urmă". Poemul dedicat *Bocitoarelor* care ar simboliza, în definitiv, tentativa disperată a negoșului cu eternitatea, substanțializează într-o formă superioară nevoia descoperirii unui sens adînc în existența umană, supusă lamentabil pe-trecerii „pe malul/ unde absențele captează răcoarea/ apelor invizibile".

Stările intermediere între un dincoace al suferinței perpetue și acest dincolo al purificării absolute îi este dedicat de altfel următorul (și ultimul volum, după știința mea, pînă la această dată) al lui Dinu Flămînd. *Frigul intermediu* (2006). Volum carecum sintetic, în sensul că însumează texte ce amintesc, prin imaginile și structurile lingvistice recurente, de vîrstele anterioare ale poeziei sale. Nu lipsesc, de pildă, stampele care decupează fragmentele unui „real" senzorial și transsenzorial, într-o amară paideutică despre neficiența memoriei, fie ca fotografică ori transfiguratoare. Și nici decupajele din fibrele unui biografic de regulă deformat sau estropiat de accidentele mentalului abnorm, amalgamate cu elementele universului natural, redat prin aceeași optică sumbră: „albastru spălat de ploaie al zidurilor/ oase deformate ale cubului meu craniu/ urmă a sandalei rămasă pe lut/ urme de piele pe dunga paharului". Motivația acestui amestec atent cultivat este, și aici, revelația similarităților dintre cosmosul exterior și cel interior, dintre înfățișarea naturii, desprinse în oricare dintre regnurile predilecție, și figurile umane, cu gesticulația și gîndurile sau intuițiile frecvente: vîntul „aducea uneori cu degete de copil", norii „treceau cu fulgii lor șoptiți/ pe chipul adolescentin al

mamei", căreia „i se dăruise maternitatea/ ca din senin ninsoarea", amintirea „își alăptă uitarea", florile își expun frumusețea imposibilă „numai dintr-un exces de ironie interioară" etc.

Primele texte scrise sub impulsul aproape electric al „frigului intermediu" par, în general, reci ilustrări ale didacticului lirism obiectiv. Ulterior, însă, în locul glaciei răsfrîngerei într-un sine căruia, cel puțin în aparență, recursul la sensibilitate îi este indiferent, în discursul poetic își face loc necesara „fenomenologie a sufletului", condiția *sine qua non* a lirismului autentic. Într-un loc, chiar, poetul pare marcat de ruptura de o anume entitate abstractă, glacială, poate însăși răceleală imanentă nouului început de vîrstă poetică: „ceva esențial și iremediabil neînsemnat/ îți scapă definitiv/ și e singura posibilitate de a-l pricepe// tic ironic pulsind/ între ecou și carne...// ceva adunat din partea secretă a umbrei tale/ și din renunțarea/ ce continuă să îngrașe speranța ta". În orice caz, glacialitatea aceasta, ironia secret învăluită între carnație și ecoul ei în răsfrîngere, poetică se estompează treptat, suferinței cului ce nu se mai sfiește să o contabilizeze și se atribuie fenomene îndeobște proprii biologicului primar sau calitatea însăși de dublură primară, de

alteritate ostilă: „de la o vreme suferința devine o a doua umbră/ și se agăță-n picioare/ fals umilă/ lingușindu-te/ iar cînd abandonezi iat-o desfășurîndu-ți deasupra ta/ să te protejeze/ uriașe aripi de condor// și te ascunde atunci sub un clopot de transparență/ încît se văd prin tine/ în luminiscentă adîncurilor/ toate organele care suferă/ electrocutând prin simplă atingere a privirilor".

Nu lipsesc, de aici încolo, nici mai vechii topoi predilecții în poezia lui Dinu Flămînd, uneori îmbrăcați însă în structuri lingvistice de coloratură ludică: ciclicitatea anotimpurilor și convertirea fazelor cosmice în infinit, construcția ontologicului prin continua glisare între gol și plin, între limită și ilimitat, între centru și periferie, între tot și nimic. Un text exemplar

pentru această dialectică a ființei fizice și metafizice, intitulat chiar *Centricitate*, este un bizar elogiu adus acelorași volute individuale, străbătute de un dramatism neanulat de accentele colocviale sau ironice: „centrul cercului absorbit în centricitatea/ centrului meu de frustrări concentrice... // mizerabil alcool de sfeclă băut în cătunul/ de la capătul cel mai plat al lumii// de ce dracu trag eu de limite/ bîjbînd pe la ușă cu minere puse pe cealaltă parte?”. Discursul liric pare a fi, apoi, atent organizat tot în jurul marii teme a poeziei (nu doar a poeziei lui Dinu Flămînd, ci în fond a poeziei însăși), moartea. Grea, neierătoare, amenințarea thanaticului se insinuează în aproape textele din *Frigul intermediar*, iar uneori devine explicită, ca în *Gustare*, unde debutează cu amara constatare a ineficienței constructului mental de justificare gnoseologică, construct care devine la fel de perisabil, deci de inutil ca și cel fizic: „iar dacă și apa fimbârfnește/ în meta-universurile care ne umilesc/ eternitatea mea se evaporă/ la limita termodynamică a cunoașterii”. Poemul acumulează, în continuare, semnalele perceprii acestei inutilități, pînă la recunoașterea finală a capitularii în fața monstrului moarte, fără tentația unei edulcorante alianțe: „degeaba încerc să pătrund înțelesul celor/ 50 de mase Plank și al norului inițial/ de particule grele/ moartea tot își depune larvele/ în această densitate iar cu tot rămîn/ gustarea ei gratuită”. Altădată, moartea se încarnează fatal, înfățișindu-se ca o ființă feminină, ce insumează atitudini și gesturi promițătoare de grele plăceri, ca în *Cozi despletite*, un text ce mi-a amintit considerațiile despre feminitatea morții și a întregii limbi române din excelentul eseul al Irinei Petras: „chiar din pletele rezonanței extatice/ moartea își împletește cozile grele iar astă-i umple/ zilele plătisite/ tu la despletit o ajuș/ pieptânind în gînd promisiunile nupțiale/ ale noii fizici/ excitându-i amplitudinea de probabilitate” (subl. aut.).

Centrul de greutate al acestei ultime vîrstă poetice a lui Dinu Flămînd nu se află, totuși, în această tentație a re-vizuirii, a recapitularii, fie și în sunuri noi, a mai vechilor motive lirice. Ci în însăși dramatica așezare în noua vîrstă, mai mult biologică decât propriu-zis poetică: structural antitetică, după cum am văzut, ființă poetizată în *Frigul intermediar* este tot una a urgenței, a crizei determinată de continua ruptură în planul prezent, de perpetua alunecare în amintire sau în fantazarea vinovată. Deși subsecvența morbului thanatic, amenințarea senectuji capătă

autonomie și devine obsesia centrală în volumul de față, în care se aglomerează manifestările predilecție ale fazelor unice la care este redus acum calendarul vîrstelor biologice: atrofiera lentă a ființei fizice și poetice, nedorita ieșire din starea de grație și așezarea, dimpotrivă, într-o veșnică stare de perfectă asimetrie, deci urătenie: „pungile de sub ochi/ umerii căzuți/ sila ce-ți transpiră prin porii/ te denunță – toate – în piață publică // ai ieșit din coloană/ renunțarea devine revelația ta/ incomunicabilă”. Sau adăstarea în spațiul brutat al tristeții străbătute, ca de un fel de șocuri electrice, de pulsațiuni sexuale hipertrofiate, extinse uneori asupra cosmosului întreg, ca în *Hotel* sau *Barul L'Avenir*, fețe ale aceluiași hibrid monstruos, straniu antropomorfizat: „ceva se prăbușește de pe colinele negative/ ale întunericului/ cînd insomnia e cogulația tristă/ a oboselii cu somnul” sau „tristețea lumii/ ce ne infectează statistic/ viermială debilă a unui timp/ cu spermatozoizi palizi”. Nu poate lipsi, din această panoplie a traumelor intuite sau resimțite ca fiind sincrone senectuji (laturii ei întunecate, în orice caz), teama de emasculare, nu atât în sens fizic, cît în sensul pierderii imaginației poetice, virilă ca în inutila *Penitență*: „iar gîndirea ce ucide dorința se dă pe mâna unei tîmpenii/ care cu aceeași foarfecă de luns oilc/ emasculează și speranța/ din metafizia săracului// imaginea este mai sexuată decât taurii din Colchida/ și mai lubrifiată de așteptare decât sexul lui Cyrce/ cînd imposibilitatea de a vedea/ provoacă orgasmul emoției”.

În *Frigul intermediar* există, e adevărat, și texte purificate de acest (hulit? dorit?) orgasm al emoției, în ciuda inserțiilor de vocabule menite, dimpotrivă, a sugera preaplinul emoțional: „se menține același complot al facilității/ ce trimite la gură lingura/ firele de iarbă muncesc să despărță umbra de întuneric/ pe muchia indecisă dintre clipa de-acum și miroslul ei// am la dispoziție cîteva secunde în placenta uitării/ și iată-mă născut cu primul tipărit postum”. Cînd nu se lasă amăgit de perfidul „complot al facilității” sau, dimpotrivă, de cel al luxuriantelor aliaje neologice, Dinu Flămînd demonstrează foarte clar că nu trebuie „să-ți fie rușine/ de suflet/ doar o bogată formă de săracie/ inventează diversitatea/ poezie/ intensitate”. Si că, în definitiv, poezia autentică va rămîne întotdeauna „stînjeneță de impudoarea sufletului”...

FARMECUL DISCRET AL DOCUMENTULUI (II)

Constantin COROIU

În numărul precedent al „Converbirilor literare”, scriam că dintre cei nouă *Societari junimiști în documente*, prezenți de Liviu Papuc în volumul cu acest titlu, cîțiva sunt cvasinecunoscuți, cel puțin în posteritate.

„Una dintre acele figuri care nu a ieșit în față, care nu sunt pomenite decât la grămadă, nereliefindu-se, aparent, prin nimic deosebit”, deși prieten cu Vasile Alecsandri, unionist încocat și susținător al lui Alexandru Ioan Cuza, apoi vicepreședinte al Senatului României, a fost *Ioan Ianow* (1837-1903). Avocat cu studii la Viena și Paris – mai cunoscător Liviu Papuc –, Ianow participă la ședințele „Junimii” încă din 1865, intră în masonerie în februarie 1867, scrie poezii ocazionale și „cîntările comice” după modelul lui Alecsandri, lipsite însă de liricitatea celor ale bardului de la Mircești. Liviu Papuc reproduce, pe lîngă un text poetic de o ascență fătă, scris „la ocaziunea deschiderii Universității din Iași” (26 octombrie 1860), și cîteva scrisori aflate în arhiva Petru Missir de la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” și Muzeul Literaturii Române din Iași, dintre care una – cea adresată prietenului său Samson Bodnărescu, redactată pe hîrtie cu monogram și expediată din București la 21 decembrie 1890 – este publicată acum pentru prima oară.

O figură oarecum insolită este și *Ioan M. Melik* (1840-1889). Dar mai bine să citez din profilul pe care i-l creionează, apelând la mărturii, Liviu Papuc, un profil proiectat pe fundalul social și moral al epocii „Junimii”: „Marți noștri junimiști, se știe, n-au dat prin bătă cu interesul material (ba unii – vezi cazul Vasile Pogor – au încheiat conturile cu viață la modul ideal: rest zero), chiar dacă, sigur, și au dorit, ca tot românul, să prospere. Leafa de belfer, fie el și universitar – n-a fost niciodată o sursă de îmbogățire, sau măcar de trai pe vîtrai (...). În această lume de artiști, de visători, de ambicioși, de indiferenți, de juișori, Ioan M. Melik face figură aparte”. Într-adevăr, armeanul, profesor de matematici la Universitatea din Iași, nu-și dezmințea semnificația de întreprinzător cu vocația întemeierii și a construcției durabile, inclusiv în spirit. Altminsteri, omul era o prezență mai mult decât discretă. Liviu Papuc citează din *Dicționarul Junimii* realizat de Iacob Negruții și publicat în 1925, în „Converbirile literare”: „Odinioară junimist încocat, dar întotdeauna tăcut. A scris multe cărți, dar nimic în „Converbirile”. La început foarte întreprinzător în idei, căci propunea serios ca Junimea să ia în întreprindere exploatarea de mine de sare.

Însă propunerea s-a respins. A fost întîiul administrator al tipografiei Junimii, dar pe scurtă vreme. Apoi mulți ani a fost casierul Junimii la Aniversări. În vremea faimosului proces al lui Maiorescu se pasionase atâtă, încât a provocat în duel pe răposatul Cocuță Cazimir, președintul Curții, fiindcă nu vrea să-l lase să intre în Curte, procesul fiind declarat secret. Se zice că ar fi vorbit 23 cuvinte de la începutul Junimii pînă la 1880 (adică, timp de 17 ani! – n.mea), dar mulți contestă această cifră, găsind-o exagerată”. Cum se vede, umorul marca *Junimea* era considerat compatibil chiar și cu un dicționar, lucrare presupusă sobră, de informație rece și echidistantă. Dar cercetătorul ieșean a găsit mult mai multe informații despre acest personaj în fondul documentar Melik de la Muzeul Literaturii Române din Iași. Lucrări privind aritmetică, geometria, topografia alcătuiesc bibliografia sa care „nu dă adevarata măsură a acestui temeinic profesor de științe matematice”. În momentul fond se află un set de scrisori în limba franceză trimise de Ioan Melik unchiului său, arhitect și dezinător al unor finală demnități. Ele atestă faptul că „finărul Melik (era) puternic ancorat în preocupări lucrative: achiziționarea unei mine de sare, înființarea unei case de economii, a unui pension pentru domnișoare, buna funcționare a Institutului Academic etc...”. În același fond există „o admirabilă diplomă de mason, semnată, printre alții, de Vasile Pogor”. Ea „ne aduce aminte – notează cercetătorul ieșean – că nu putea să scape de această contaminare a epocii și constituie o dovadă a apartenenței la confrația junimistă: membru al Lojii „Steaua României”, din 18 februarie 1867, este înaintat la gr. II în 21 octombrie al aceluiași an”. Diploma și epistolele, redactate pe hîrtie fină, sunt reproduse în facsimil în volumul la care mă refer, alături de cîteva fotografii. Interesante sunt filele-manuscris ce ilustrează calitățile de chivernisitor ale lui Melik. El înregistrează cu o rigoare de computer toate cheltuielile și veniturile (de la cele mai importante pînă la mărunțisuri), care îl priveau ca proprietar sau administrator pe el, dar și pe cei ce erau implicați în afacerile sale ori aveau legătură cu responsabilitățile lui administrative.

Un destinație se anunță cu totul deosebit, dar care avea să se dovedească nefericit nu doar prin frîngerea sa prematură (a murit la numai 40 de ani), ci și din cauza procesului – „în fond o cabală liberală” – cum convingător demonstrase Liviu Papuc în volumul *Marginalii junimiste* – care i-a umblat posteritatea, este Dimitrie Petrino (1838-1878). De o sută de ani

(de la ediția din 1908 – *Poezii alese*, datorată lui Nicolae Iorga) se pare că nimic nu a mai fost editat din ceea ce a scris acest junimist, ce fusese „adoptat rapid” de selecta și puternica grupare „la toate palierile” și numit director al Bibliotecii Centrale, de către Titu Maiorescu. Eminescu, care deținuse acest post, fiind promovat, în opinia lui Liviu Papuc, revizor școlar. În ceea ce mă privește, nu cred că pentru Eminescu era o promovare, decât cel mult formală. Maiorescu își plasa și el apropiăii în așa fel încât să-i mulțumească pe toți și pe fiecare în parte. Dar aceasta e o discuție ce s-ar putea încheia înainte de a începe sau ar putea eşua în interminabile speculații. Cert este că intrarea în scenă a lui Petru se facea sub semnul unei promisiuni privind o traectorie de excepție. Nu a fost să fie. Poet, conferențiar incendiari, un fel de Octavian Goga bucovinean, Dimitrie Petru ajunge repede un răsfățat al prothpendadei ieșene și bucureștene a vremii. La o sută de ani de la răpirea Bucovinei de către austrieci, el rostește la Iași un discurs cu adevarat „fulminant”, cum îl caracterizează Liviu Papuc, din care și citoază un fragment: „Din Valea Colbului și pînă la malurile Nistrului, de prin codrii Munților Carpați, din trunchiul fiecărui brad care a fost martir al urgiilor acestui secol de dezonor, din fiecare lan ce produce pîinea de toate zilele și care i adăpat cu sudoarea unui popor subjugat, din fiecare biserică ce adăpostește credința și primește ofrandele creștinilor pe altarul său, mii de glasuri topite într-un singur tipărt de indignare, loviindu-se de mormintele eroilor noștri și repetate de un ecou secular, trec astăzi peste hotare, înfruntă pajurile în trupul Bucovinei în urma unei convențiuni frauduloase și pătrund pînă la acest mormînt (al lui Grigore Ghica Vodă – n.me) unde vă strig că Bucovina este fiica Moldovei, că ranele ei sunt ranele voastre, că pruncii ce se nasc, cu întîia lor suflare, că moșnegii ce mor, cu ultimul lor suspin, invocă viitorul și că sacrilegiul comis asupra unui Domn martir și a unei țări răpite își cere răzbunararea”. Recitând volumele publicate de Dimitrie Petru – *Flori de mormînt* (1867), *Lumina și Umbra* (1870), *Raul* (1875), *La gura sobei* (1876), *Legenda Nurului* (1877) – uitate într-un secol din ce în ce mai îndepărtat, Liviu Papuc observă pe bună dreptate: „Într-o puternică ascensiune, favorizată și de situația pe linia lui Vasile Alecsandri, bucovineanul-basarabean avansează poetic teme filosofice duse la desăvîrșire de Mihai Eminescu...”. O operă meritorie umbrătă însă de „tare morale”, încă din timpul scurtei sale vieți, Petru fiind victimă unui „blam generalizat, bine orchestrat de junimisti, post-junimisti și neutri”. El a plătit scump o faptă, în fond mizerabilă. Poate prea scump, cum pare să o considere Liviu Papuc, dar cine stă să măsoare?

Cit privește luptele politice, aproape nimic surprinzător. Vorba lui P.P. Carp, „aștaia suntem și alii de la Viana nu putem aduce”. În scrisorile lui Titu Maiorescu, adresate lui Ioan Melik, dintre care multe cu antetul Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii Publice, „se mai dau pe față niște ițe subterane care se țeseau la modul frecvent în epocă (vremurile de astăzi nu fac excepție)”. E vorba inclusiv de ițe

politice și electorale. De pildă, într-o epistolă către „bancherul Junimii”, din decembrie 1888, Maiorescu îi atrage atenția prietenului și colaboratorului său: „Știi că suntem amîndoi îngrijați de lăptirea mișcării socialiste și că trebuie să o înfrinâm printre învățători”. În aceeași misivă, șeful Junimii, acum ministru, îi face cunoscuțe „andrisantului”, cum ar fi zis Caragiale, „cîteva măsuri serioase”. Prima sună astfel: „Chirilă trebuie schimbat (Maiorescu subliniază verbul trebuie – n.me); știu acum că ia bani pentru propunerii de numiri; afară de aceasta nu a raportat nimic, nu a luat nici o măsură contra numerosilor socialisti-invățători din Iași. Pe cine îl propui revizor de Iași-Vaslui, om energetic, aprig contra socialistilor și cu minte? La nevoie îl pot spori salariul. Trebuie să știe orice învățător în mod nefindăios că este dat afară dacă face socialism”. În fine: „Ce măsuri propui (vorbește cu toți amicii) în contra socialismului din Școala Normală Superioară? Să impuniez locurile acolo? Să o desființez? Să numesc alii repetitorii?”. Altfel spus, cine nu e cu noi și împotriva noastră, că tot îl plăcea lui Maiorescu atât de mult acest „împotriva”. Intoleranța lui față de socialisti merge pînă în pînzele albe. Simptomatic, în aceeași scrisoare, una dintre măsuri se referă la revizorul școlar de Dorohoi, ale cărui rapoarte arată că este „prea necopt și flușturatec”. În context, Maiorescu îl informează pe Melik că sunt insistențe privind numirea în postul de revizor de Dorohoi a unui ouărcare Nădejde din Botoșani. Vigilent, el îi scrie: „Te rog examinează din nou chestia. Acest Nădejde e rudă cu cel din Iași?” (E vorba, desigur, de cunoscutul socialist Ioan Nădejde – n.me).

În *Argumentul* ce prefacează volumul *Societari junimisti în documente*, Liviu Papuc, cu experiența sa învidiabilă de cercetațător al „Junimii” și analist al junimismului, afirmă că în acest domeniu „nimic nu e spus la modul definitiv. Răsar, de prin arhive particulare sau publice, tot soiul de mărturii care să întregescă un contur deja stabilit al celebrei societăți culturale ieșene (ulterior și bucureștene)”. Iar în încheierea textului din care am citat, autorul precizează că volumul de față, deși masiv, nu a putut cuprinde decât o parte din documente, rămînd ca în viitor să vadă lumina tiparului și altele „pentru conturarea și mai pregnanță a unui fenomen cultural (dar și social), nu mai puțin a întregirii unui tablou de epocă la care, constatăm, se revine (și este cazul să se revină) ca la un paradis pierdut”.

Un paradis care poate fi recăștișat, chiar dacă nu în totalitate, și datorită unei lucrări de ținută și acribia celor ale lui Liviu Papuc. În final, dar nu în ultimul rînd, trebuie observat că în *Societari junimisti în documente* ne întîlnim, la tot pasul, și cu slova manuscrisă a acestora, documentele fiind, cum am precizat, reproduse în facsimil. Din 385 de pagini, peste 170, adică aproape o jumătate, sunt corespondență și acte oficiale în manuscris, la ele adăugindu-se fotografii ale celor nouă junimisti și ale familiilor unora dintre ei. Înțeț, parcurgindu-l, am avut sentimentul că vizitez o expoziție de manuscrise și fotografii de epocă *sui generis* dintr-un muzeu de genul celui visat de Stefan Zweig.

CUM NE JUSTIFICĂM ISTORIA RECENTĂ?

Vasile IANCU

Rareori, avem bucuria să constatăm – peste zeci de ani – că un fost coleg de școală, mai cu seamă din clasele gimnaziale, cînd personalitatea unui om nu este nici pe departe conturată, uneori nici intreținută, decît în cazuri excepționale, că un fost coleg a parcurs cam același drum al formării intelectuale – și are cam aceleași convingeri morale ca tine. Poți spune că ai o revelație. Cînd multe dezamăgiri legate de foștii noștri colegi, amici, prieteni sunt compensate de puține constatări de acest gen. Așa am avut noi la o întîlnire cu doctorul în științe filologice Vasile Lungu, profesor în București de o viață, unde a făcut și studiile universitare (deși moldovean de pe Valea Siretului, din coasta Mircășilor lui Alecsandri), cu stagii de predare a limbii și literaturii române în străinătate, autor – și aceasta e cea mai mare și plăcută surpriză – a două solide tomuri despre viața și opera lui Tudor Vianu (publicate de editurile Minerva și Eminescu). Două aprecieri critice pot sugera, într-o oarecare măsură, calitatea celor aproape 600 de pagini de tratare exegetică a subiectului: „Impresionează uriașă cantitate de documentare, cercetarea numeroză surselor, nu doar a arhivelor și, implicit, a unor texte inedite, dar și a periodicelor, a unui număr impresionant de volume, în afara celor publicate de Vianu” (Ioan Constantinescu); „...această reconstituire biografică este o rezultă certă, de care orice viitor exeget în materie va trebui să țină seama” (George Munteanu).

De curînd, am primit altă carte purtînd semnătura lui Vasile Lungu, cu un titlu, poate, puțin cam prejosc-didactic: *In lumina civilizațoare a culturii* (Grupul Editorial Art, București, 2008). În cele 238 de pagini, autorul a adunat articole, studii și comunicări științifice (frecvent, graniță – dacă există una în mod decisiv – dintre aceste tipuri de scriitură se șterge, putîndu-le inscrie în specia estetică), între care multe sunt consacrate aceleiași personalități – Tudor Vianu, pasiunea sa constantă, dovedită că cercetatorul nu numai că n-a pus punct subiectului predilect, dimpotrivă, îl adîncște, îl muanjează că cu noi contribuji. De altminteri, texte care îl au ca obiect de studiu pe esteticianul, „profesorul de europeanism”, pe criticul literar, poetul, diplomatul, comparatistul în literatură Tudor Vianu, alcătuiesc un capitol aparte: „In memoriam magistri”. Interesante sunt, apoi, observațiile critice ale lui Vasile Lungu din articolele, studiile ce abordează unele aspecte ale liricii eminesciene, proza lui Anton Holban, spiritul latin în vizuinea lui Ovid Densusianu, situația lui Caragiale între Thalia și Euterpe și.a.

Ceea ce ne atrage însă atenția acum, cu deosebire, din

această carte a fostului nostru coleg de la *gimnaziulă*, este următorul text: „Facultatea de Filologie – virf de lance în procesul de rusificare prin bolșevism”. Temă de acuzație, deși împinsă mereu, precum gunoial sub pres, în zona trecutului de care, vezi, Doamne, trebuie să ne lepădăm. Or, nu poți clădi nimic sănătos pe nîncină, pe schilodirea adevărului. Din capul locului, apreciem tonul tăios al comentariului, punerea sub o lupă necruțătoare a realităților din *trecutul recent*, peste care, adesea – treceam cu indulgență, de nu cu indiferență penibilă (oricum, vinovată), cu acela tulbure formulă: „Să nu mai dezgropăm trecutul”. Formulă care are un efect sigur: adevărul continuă să umble cu capul spart. Vasile Lungu explică, pe cît posibil, cu distanțare rece, „momente istorice pe care le-am trăit și care mi-au marcat destinul”, apelind, între altele, la date și nume reale, fără ocoașuri, fără tămiceri. Să apelăm la citate revelatoare:

„Octombrie 1958. Toți studenții Facultății de Filologie a Universității din București – peste două mii, de la secțiile de limba română și de limbi străine –, având în frunte cadrele didactice, au fost convocați pentru ora 8, pe strada Edgar Quinet, și într-o coloană imensă s-au îndreptat spre sala de sport a Clubului Dinamo, de pe strada Ștefan cel Mare. În această sală de sport a început de dimineață o ședință care a durat pînă după-amiază. Era o ședință de demascare și de condamnare a unor studenți din anul al cincilea. Soc și groază! Tribunalul închizitorial era prezentat de Ion Iliescu (s.n. – V.I.); studenți și membri ai corpului didactic ai facultății, în numele miniei proletare, își deversau ura de clasă asupra unor studenți (...). Această ură era alimentată de fanatismul politic bolșevic, la ură indemnindu-i și poetul oficial al vremii, Eugen Frunză: «Ură! Ură! Că nu-i nimic mai sfînt! Decât ura străjă pe pămînt». Era anul în care se judecase lotul Noica-Pillat, aceeași «justiție» bolșevică aplicîndu-le «dușmanilor poporului» – de fapt, intelectuali din elita țării – ani grei de pușcărie. Să nu care cumva să le treacă prin minte să urmeze exemplul maghiar, tragic consumat în urmă cu doi ani”.

Episodul relatat de Vasile Lungu, petrecut în sala de sport a Clubului Dinamo (să nu uităm, clubul Securității și Milicei), îmi aduce în memorie un altul, mai redus ca intensitate și prin numărul de participanți, ce a avut loc cam în aceeași perioadă. Într-unul din amfiteatrele Facultății de Filologie din Iași, adunarea utechiștilor/ utenților (cîțiva studenți erau chiar membri de partid, veniți cu acest statut din întreprinderile unde lucraseră înainte) care să dezbată cîteva cazuri grave de

abateri de la... Știi dumneavoastră de la ce. În preziu, tot soiul de secretari de comitete uteme pe facultate (colegi de-a noștri, toți ajunși fie asistenți universitari, fie ofițeri de Securitate sau activiști de partid), secretarul comitetului de partid pe universitate. Unul din cazuri: Iancu Vasile. Motivul? În camera de la căminul din „Roza Luxemburg”, apreciasem în termeni elogiosi un film american, altfel mediocru (era vorba de *Trapezul*, cu Burt Lancaster și Gina Lollobrigida), ironizând/ bagatizind producții românești și sovietice lipsite de profesionalism, cu eroi falși, cu situații neverosimile etc. Un coleg de cameră ne-a turnat unde trebuia. De altminteri, acest coleg a și devenit ofițer de Securitate imediat după terminarea facultății și a unei etape de școlarizare la Băneasa. Atunci, în acea ședință, care am fost pus să dau explicații care-i părerea mea despre filmele sovietice, în general, despre arta socialistă și – bombă! – să spun de ce nu sunt încă membru uteme. Atunci se descopterește – în anul al II-lea, că nu eram încă înregimentat. Am trecut – mărturisesc – prin mari emoții, gîndindu-mă că unul dintre colegii de cameră – și el activist în comitete și comiții, oprit și el asistent într-un alt centru universitar – putea să aibă dreptate. Știa el ce știa. „Dacă nu-ți faci autocritică, dar sincer, la sîngere, să ști, rîști să fii exmatriculat – m-a avertizat chiar în dimineața acelei zile negre. Pe urmă, îți vom da o cerere, o completezi, o semnezi și te facem și utești. Îți dăm și o sarcină, să demonstrezi...” Etc. Așa am devenit utești cu o sarcină expresă: răspundeam de abonamentele grupei la „*Sciția tineretului*”. Singurul personaj onest față de noi – nu știi nici azi de ce a fost atât de deschis –, în această situație ce mi se părea fără ieșire, s-a dovedit a fi secretarul comitetului de partid pe universitate! Acel conferențiar universitar prezent la plenara-răsfială. M-a chemat în biroul său, undeva la parterul Universității, pe sfîrșita cum se trece de intrarea principală, și, între patru ochi, mi-a zis calm, totodată ferm, poate cu oarecare duritate: „Să-ți păstrezi opinile despre filme, cărți, evenimente pentru dumneata. A doua oară să știi că nu te mai chem aici. Zbori din Universitate”. Acel om nu mai trăiește. Se numea Cornelius Zolyneak. Și-a dat – am auzit mai tîrziu – doctoratul în genetica la Praga, cu specializări în Germania federală și a pus bazele predării Geneticii la Universitatea ieșeană. Făcuse liceul la Pașcani, ca și noi, și avușesc cam aceeași profesori. Nu știi ce convingeri politice intime avea omul acesta, dar a procedat, în cazul nostru, și-n alte cazuri similare, cu înțelepciune și omenie. Cîți vor fi fost, în epocă, universitari ca el? Oricum, puțini.

Iată ce povestește, mai departe, Vasile Lungu: „Un astfel de *homo sovieticus* am cunoscut în fosta Republică Democrată Germană în 1983. Eram lector de limba română la Universitatea „Martin Luther” din Halle an der Saale, iar la Universitatea Karl Marx din Leipzig venise pe post identic Adrian Turculeț, trimis de Universitatea „A.I. Cuza” din Iași. Pregăteam o scăra culturală românească consacrată lui Vasile Pârvan, la împlinirea a o sută de ani de la naștere. (...) Am propus lectorului Adrian Turculeț să organizăm același moment aniversar și la Universitatea din Leipzig. A refuzat categoric, motivând, spre stupefacția mea, că nu prea există dovezi de

continuitate pentru români. Atât el, cât și colega Werner (săsoaică din România, cu ferme convingeri staliniste, fostă șefă de cabinet a lui Lothar Rădăceanu) au raportat însă kaghebiștilor de la Ambasada Română despre nemulțumirea lui Alexei Grigorovici Evghin, *rucăveditelul* numeroșilor lectori ruși (sovietici) veniți la Universitatea din Halle și invitați la scăra culturală consacrată lui Vasile Pârvan. (...) Au urmat represaliile. (...) Prin anii '90 am aflat de la regretatul profesor Ion Constantinescu, de la Facultatea de Filologie și Universitatea „A.I. Cuza” din Iași, că a dat peste dovezi clare potrivit căror Adrian Turculeț a fost unul din cei mai importanți agenți ai Securității în instituția în care activa acesta. În apartamentul din Halle, soția, deși își trăia ultimele luni din viață sub efectul unei boli incurabile, l-a tratat cu toată ospitalitatea”. (Cunoaștem și noi un profesor de limba română, tot coleg de facultate care a predat la una din universitățile din Austria, slujbă anexă la misiunea principală, aceea de agent al Securității.) În alt pasaj, despre alt universitar activist/ agent: „Din aceeași stirpe cominternistă facea parte și un profesor de istorie, Silviu Almășanu, care activase la Școala Superioară de Partid Jdanov din București. Încerca să mă convingă că nu mai este valabil ce a spus Vasile Pârvan și accentua ideea că Moscova avea oameni de nădejde în România”. O sceptică întrebare din eseu lui Vasile Lungu atestă nu numai răul pe care l-au făcut acești universitari – sau univerSECURIști, cum îl definește Luca Pîju – în regimul comunist, dar și continuitatea mizeriilor acestui sistem, după decembrie 1989, din simplul motiv că sistemul s-a clonat: „... dar ce ne facem cu degenerații care au provocat imense suferințe acestui popor și care nu se mai pot schimba asunzindu-se în spatele măștilor de democrații și europeni?”.

Convingerea noastră este că răul produs în regimul comunist nu poate fi vindecat (în timp, desigur, un timp rezonabil, adică pe parcursul a două generații) decât prin devoalarea integrală a tuturor minciunilor, a tuturor miturilor false băgăte cu de-a sila în creierele românilor și, prin efect direct, punerea pe tapet, în chip necruțător și, totodată, nepătimăș, a adevărului. Din trecut și din prezent. Altfel, mereu și mereu, viitorul va fi infestat cu virusi nocivi, va fi incert, cețos, fragil, dubios. Unul dintre cei mai celebri memorialiști, cu incontestabil talent literar, Saint Simon, consegnă, în urmă cu peste două secole și jumătate: „... orice amor propriu, orice inclinare, orice aversiune și orice fel de interes trebuie să dispară în fața oricărui adevăr, oricărui de mic și neînsemnat, căci el este sufletul și justificarea oricărei istorii”. Întrebarea este: cîți dintre politicienii, istoricii, intelectualii, din universități, institute de cercetare, cîți sintem preocupati de revelarea adevărului? Ca să ajungem, apoi, *volens-nolens*, la justificarea istoriei pe care am traversat-o și o traversăm...

Cînd apare cîte o carte ce dezvăluie crimile și alte fărădelegi ale regimului comunist românesc, comentariile sunt rare, timidă (dacă apar), ca și cum ne-ar fi rușine să ne asumăm acel trecut netrebnic. Și mai am un sentiment: destui comentatori, dintre cei puțini, au o atitudine *scăldată*, parcă și-ar cere – ei – scuze față de tortionarii ce-si rid în barbă de lașităile noastre, de naivitățile noastre stupide.

SVETLANA CÂRSTEAN - FLOARE DE MENGHINĂ

Gellu DORIAN

DEBUTURI

Atât Mircea Cărtărescu, cât și Simona Popescu – să-i amintesc aici doar pe cei ce scriu căteva rânduri despre poezia Svetlanei Cârstean pe coperta patru a cărții ei de debut, *Floare de menghină*, Editura Cartea Românească, 2008 –, dar și ceilalți care au scris pînă acum despre această carte vorbesc despre studenta Svetlana Cârstean și poezia ei ce cuprinde metaforă suficient de originală pentru acele vremuri de început de libertate și rememorare a recentului comunism sugrumat, și anume „floare de menghină”, o metaforă de „artifex” de altfel, dar de efect, acum dovedit, pe termen lung. Eu pot să spun că Svetlana Cârstean scria astfel de metafore chiar de pe băncile liceului botoșănean și chiar trimetea astfel de versuri îndrăznețe, dominate totuși de timiditatea ei funciară, la Concursul Național de Poezie „Pom Luceafărul...” sau la revista „Hyperion”. Știam de pe atunci că va evoluă într-un sens bun și că drumul ei, desprins oarecum dintr-o familie de literați (a se vedea Laurențiu Cârstean și Stelian Cârstean, primul poet, celălalt un folclorist foarte bun), va fi unul pe măsura talentului ei. Când a apărut în *Tablou de familie*, în 1995, alături de Sorin Ghergut, Răzvan Rădulescu, Cezar-Paul Bădescu, Mihai Ignat și T.O. Bobe – top confirmând în aproape egală măsură după acest debut –, am descoperit acolo aceleași „flori de menghină” pe care le știam de pe vremea când, timidă, venea și îmi arăta poezii pe care le-a scris și mai ales eseurile pentru care a primit și premii. Acum, în în sfîrșit debutul ei independent, să-i zic aşa, descopăr aceleași „flori de menghină”, ca o obsesie metaforică de care Svetlana Cârstean nu s-a putut debarasa. Și bine a făcut! Știind contextul și ceea ce vrea să exprime ea prin aceste metafore, mi-am zis că, în acest caz, obsesia face casă bună cu consecvența și valoarea absolută a unui talent nativ. Svetlana nu ieșea din comun, ba dimpotrivă, era cuminte, retrasă, mai mult acasă sau la bibliotecă decât pe stradă sau la discoteci, ca apoi, ajunsă la București, să intre în cercul lui Mircea Cărtărescu și apoi în romanul lui Cezar-Paul Bădescu, *Lumină, mon amour*. Dar acest aspect are mai puțină importanță decât ceea ce a reușit Svetlana Cârstean, cu discreție, retrasă în jurnalismul ei cultural și într-o viață cotidiană asemănătoare cu cea din adolescență ei botoșăneană; și anume consecvența într-o formulă poetică care părea la fel de inovatoare în anii '90 ca de altfel și acum, în anul de grație al apariției primei sale cărți, 2008.

Fără să-și facă din asta o platoșă de victimă a așteptării sau să epateze pe ceea ce a însemnat regimul defunct – ea fiind aproape un decretel, avînd în vedere anul de naștere, 1969, și mai ales luna, februarie, nu mult după „gloria” atitudinii lui Ceaușescu față de invazia sovietică din Praga, cînd la noi se instala dezghețul care nu a ținut chiar atît de mult încît să se transforme într-o „democrație titoistă” sau cel puțin orginală – Svetlana Cârstean își etalează ironia asupra aceluia regim printre un titlu de „manual al bunului muncitor” – „Cartea muncitorului sau Floarea de menghină” –, titlu cu care se deschide cartea ei astăzi de mult așteptată cel puțin printre cei căi știau foarte bine poezia. De altfel întreaga carte este segmentată pe mai multe „cărți”: „Cartea muncitorului sau Floare de menghină”, „Cartea părinților sau „Sunt cuminte, promit!”, „Cartea iubirii sau Akihito”, „Cartea singurătății sau Do You Yahoo?”. Construcție, după cum se vede, logică, urmănd, ca într-un Bildungsroman, firul evoluției unor fapte numai de ea știute și etalate ca atare, într-un fel, cronologic dar nu și evidențiat. Și pentru că, în toată această secțiune, dar și în tot conceptul ei despre poezie, contrastele sunt cele care fac regula, elanului muncitoresc, scos în evidență prin saluturi de „bună dimineață, muncitori!”, îi sunt opuse, lenea de tip Oblomov, insomnia, tergiversarea unor situații, lasă-mă-să-te-las-ul prin care erau infăptuite toate faptele mărețe, de la cele mai mici la cele mai mari ale bravului muncitor comunist, aduse de Svetlana Cârstean în pagină în notă ironică sau de zeflemea: „Stau călare/ pe locul dintre ziua de ieri și ziua de mâine./ pe iapa astă care nu-mi aparține/ mie, nu eu o țesă!/ și nu eu o hrânesc./ E străină de mine, / nu-i din oraș/ și nu avem amintiri comune./ dar mă ține cu forță pe spatele ei/ al noptii care a trecut/ și al zilei care nu prea vrea să vină” (*Insomnia*) sau: „Bună dimineață, muncitori! Sirenele vă cheamă. Pașii voștri se aud grăbiți prin umzeala rece a dimineții. Răcoarea vă aduce aminte că sănătiți puternici, de aceea nici nu aveți chef s-o înfruntați” (*Ora 6 Dimineață*), ori: „Lungit în patul său, cuminte, cu degetele în urechi, să nu audă zgromotul pașilor pe trotuar, Oblomov își așteaptă ca în fiecare clipă, de atîția ani, stările. Ele vin mereu, una după alta, neschimbate, ca un mecanism fără cusur. Îi absorb cu patimă, într-o liniste absolută. Cu perna mare în

brațe, legându-se tandru, se trezește înaintind lin pe niște ape întinse. Atât de întinse și mereu acleași, încit de acolo el n-ar avea chiar nimic de povestit". În alte texte, din prima „carte”, mai ales în cele care amintesc de școală, de familie, de colegi, de situații din Botoșani adolescentei, Svetlana Cărsteian se apropie de „formula” nouăzecistului Cristian Popescu. Proza acelor poeme dezvăluie în Svetlana Cărsteian o posibilă prozatoare, tușele ei epice fiind extrem de bine așezate în pagină, gata parcă să iasă din quadratele de poezie în pagini de roman. Relatăriile sunt uneori de-a dreptul epice: „Dimineața era de toamnă./ Careul ne aduna pe toți în curtea din spate. Tovarășa Popescu, directoarea noastră, făcea inspecția, ca-n fiecare zi. Cele care nu aveau panglica albă pusă frumos, în așa fel încit fruntea să fie liberă, cele care își îmbrăcau picioarele în ciorapi negri, licioși, bine strinși pe pulpe, băieții cărora le lipseau numerele cusute impecabil pe piept sau pe mîneci” (Amintire). Alteori descrierea trece într-un registru poetic atmosferă redată, ca în *Ce povestește muncitorul*: „Să-ji spun eu cum e./ Acolo fiecare stă împreună cu prietenul lui cel mai apropiat./ Cizmarul cu un calapod. Doctorul cu gentușa lui burdușită cu stetoscoape, bisturie, seringi și parafe./ Secretara cu mașina ei de scris. Grădinariul cu sapa lui. / Si toți cu părinți, cu frați, cu suronile, cu soții, cu soțile lor.” De altfel enumerările sunt elemente stilistice frecvente și caracteristice poeziei Svetlanei Cărsteian. Numele celor cunoscuți devin elemente poetice, amintite în diverse contexte ce fac din poezia acestei poete un loc în care descoperi ceea ce ai uitat. Tablourile, cum este cel de familie, sunt, de asemenea, frecvente, ca într-o galerie poeziei cărora descoperi o lume pe care ai crezut-o apusă, o lume destul de vie, de colorată, de activă, continuându-și traful din cel apus în cel al poeziei scrise de Svetlana Cărsteian, care și-a ales această formulă, oarecum lejeră, dar extrem de greu de transpus estetic. și Svetlana Cărsteian reușește foarte bine acest lucru. Muncitorul Svetlanei Cărsteian nu merge „decât cu floarea mea de menghină”. Pare astfel totul atât de uzinal, dar și de familial, încit din aceste redări ale unei lumi apuse, efectele artistice create scot din umbre trupuri vii. Contrastele sunt însă cele ce fac atât de vie carte, ca în *Chemare* (ce aude uneori Oblomov). Însă hârmicia acestui personaj care nu poate fi scos din patul lui comunista, în grădina din fața blocului, adusă ca un dar, nu poate fi și un element decât de ironie pe care Svetlana Cărsteian știe să-l așeze în pagină. și prima secțiune, în acest spirit, are două sfîrșituri, pentru că nici nu se putea altfel, atât timp cît poeta a lucrat cu două dimensiuni ale realului: „Dar cine sunt eu și pe cine te-ndemn să iubești? Pe ea sau pe mine?”.

„Cartea părinților sau „Sint cumințe, promit” este chiar o explicare, într-un alt registru, a întrebării de mai sus: „În acele vremuri/ Fetițele trebuiau să fie cuminții./ Adică să fie niște băieței/ Care nu doreau să-și vopsească unghile./ Nici să-și îmbrace mereu altfel și astfel păpușile/ și care astăzi de fraiere nu erau încit să fie mama/ Atunci cînd se jucau de-a mama și de-a tata” (*Cu unghii nevopsite*). Mereu există un

dublu: „O vreme somnul a intrat pe același poartă, în mine și în ea/ pe același poartă au intrat bucuria, spaima, gustul, miroslul, moliciușa cireșelor”. Greutatea mea era greutatea ei, / unghile mele, unghile ei, / acrul meu, acrul ei, / amindouă visam același vis, / eram una / o femeie care se plimbă singură pe străzi, cu trenul, cu autobuzul” (*Una*). Că Svetlana nu-mi dezmine mie afirmațiile de la începutul acestui articol, o spune în poezia *Sint cumințe, promit*: „Să fiu cominte și însemnat totul pentru mine// Cuminti sunt bărbății, femeile, dar mai ales copiii// Ești cu adevărat cumințe duminica, atunci cînd stai acasă și dormi cu părinții tăi.” Dar cumințenia are și ea un contrast, nu neapărat oximoric, figură de stil cu care Svetlana Cărsteian nu se prea joacă, contrast care a dus-o pe poetă într-o „fondătură” care „a fost unul dintre prejurile cumințenici mele”.

Poveștile din „Cartea iubirii sau Akihito” scot la iveală alte sensibilități, frizind ironia romantică, din spatele căreia ieșe femeia din mintea unei fetițe care vizează la prințul ei. Dar prințul venind și plecând, *mon amour!*, refugiu nu poate evita tarele singularități care se lasă într-o „acasă” de tip virtual, în burta calculatorului ca într-un pat plin de perne pe care nu îți poți odihni capul, pentru că, nu-i așa, „multă sexualitate în pustietatea asta”.

După treisprezece ani de la ieșirea în grup și după aproape douăzeci de ani de la acele amintiri ale adolescentei care i-au provocat poezia, Svetlana Cărsteian debutează cu o carte adevărată de poezie adevărată, tulburând unele clasamente deja aşezate confortabil cu nume de lideri ce-ar trebui să facă un pas înapoi.

ISTORIA IEROGLIFICĂ

(I)

Constantin PRICOP

Deși întimplările din *Istoria ieroglifică* au un model istoric binecunoscut, iar multe din lecturile scrierii lui Dimitrie Cantemir se reduc la a face comparații între pre-text și realitatea românească, incursiunile în universul acestei narării sunt în bună măsură explorări ale unei lumi virtuale. *Istoria ieroglifică* a început ca o tatonare pe coordonate culturale difuze, eterogene, conțurate din blocuri multiple, neadaptate, deseori incompatibile, aplicate pe un teren necunoscut, nedestelenit, instabil, „presupus”. Dimitrie Cantemir căuta universul ficțiunii în românește, care încă nu exista, dacă nu punem la socotrală cronicile și uncle însemnări răzlețe, care nu țineau totuși decât în prea mică măsură de universul ficțional. În acel moment actul creației nu avea un punct de sprijin. Nu se raporta la o lume a ficțiunii, nici măcar a culturii la modul general, pe care să o precizeze și să o fixeze înainte de a o folosi în mod direct în opera pe care o scria. Practic, *Istoria ieroglifică* este o scriere edificată pe o viziune – pe un teren gol, în lipsa precurzorilor, imaginat. Autorul se afla, înconjurat de pericole, într-un spațiu neîmprejmuit și nepopulat. În încercarea sa de a-și imagina folosea, evident, multe din sursele străine pe care le cunoștea – dar ceea ce realiza era situat în spațiul cultural românesc, a cărui limbă o alesese și în a cărui cuprindere culturală, în felul acesta, se situa. Un spațiu cultural în acel moment abia schițat, populat mai mult de necunoscute, în care doi, trei oameni de literă încercau să acopere ceea ce lipsea.

În majoritatea cazurilor cercetătorii caută în operele vechi, cu o anumită importanță istorică, liniile de continuitate, ceea ce vine de undeva și se îndreaptă spre altundeva, ceea ce este preluat, trece prin textul cercetat și trece mai departe. În această privință *Istoria ieroglifică* are o situație particulară. Este o operă fără înaintași dar și fără urmași în linie directă – fiind cunoscută abia la un secol după redactare. Ceea ce ar merita să fie cercetat suplimentar ar fi poate tendințele care merg de la această operă spre trecut, spre ceea ce precede opera, realități focalizate prin lentila acesteia. E sarcina istori-

cilor, care pot examina cu mai multă atenție și înțelegere sursele. În ce ne privește, ne gindim la procedeele literare practicate de autor. Care e scărtă lor în posteritate? Se înscriu ele în tipul de lectură pe care îl practicăm astăzi? Spre ce tehnici, spre ce idei despre literatură s-a îndreptat ficțiunea din *Istoria ieroglifică*? E ușor de înțeles de ce Orientul î-a atras atenția în mod special. Să spunem însă că aceleași surse au fost reactualizate de postmoderniștii americani. Ţeherezada, povestea, filozofarea (nu filozofia, cum greșit au înțeles unii) sunt private acum nu ca elemente epuizate, depășite de mult timp, ci, dimpotrivă, ca un semn de vitalitate. Ele intră perfect în teorile postmoderne.

Prima descumpărare a comentatorilor care au luat cunoștință mai întâi de *Istoria ieroglifică* provine din incapacitatea lor de a o încadra în vreuna din categoriile cunoscute. Formația clasicistă nu le permitea să citească o narătură pe care să nu o poată plasa în căsuța genului și speciei ei. Indecizia le dădea un sentiment de nesiguranță. Despre scrierea lui Cantemir s-a spus că ar fi istorie secretă, roman alegoric, lucrare moral-filosofică, satiră politică, roman autobiografic... Aveau în față o narătură complexă, singulară, care nu intra în habitudinile clasicizante ale literaților din secolul 19 românesc. Negăsind categoria în care să o plaseze, cercetătorii de altădată se îndoiau și de valoarea estetică a fizarei compozиї. Sextil Pușcariu vorbește despre o... „ciudătenie”. Din punctul lui de vedere *Istoria ieroglifică* așa trebuie să-i fi apărut, negreșit. Dacă oamenii de știință de pe vremuri s-au lovit de dificultatea de a-i găsi neapărat acestei opere neobișnuite locul într-un gen, specie și a. m. d., criticii de astăzi o citesc, firesc, ca pe un roman. Într-o epocă în care, în spirit postmodern, în romane se infilțesc personaje „reale” alături de personaje fictive, cind evenimentele istorice confirmate sunt „completate”, „deturnate”, „reinterpretate” etc. de romancier, cind

MIRADOR ÎN BIBLIOTECĂ

colajul e introdus fără restricții, cind eseul pe orice temă își găsește în mod firesc locul în roman, cind alegoria e repusă fără rezerve în circulație (să ne gîndim doar la romanele lui Thomas Pynchon) – într-o asemenea epocă locul *Istoriei ieroglifice* în genul romanesc e în afară de discuție. Încă o dată întîlnim situația pomenită. Anumite opere din literatura veche pot să le apară celor de azi mai familiare decât cititorilor lor de acum un secol, cei care au descoperit acele scrieri, mai puțin pregătiți să le înțeleagă formula artistică.

Dacă la Budai-Delcanu, următorul mare scriitor român, există o conștiință clară a rostului ficțiunii, a valoii acesteia etc. – la Cantemir ficțiunea păstrează încă urmele unei realități pe care o trădează sistematic. Cantemir pleca de la o realitate, pe care o prăbușea voit într-o amplă ficțiune. De altfel, observăm că atunci cind *Istoria ieroglifică* a început să fie studiată și discutată ca operă literară, cei care s-au „împiedicat” în clasificări au fost istoricii, lingviștii, alte categorii de cercetători (P. P. Panaitescu, Sextil Pușcariu, chiar Nicolae Iorga, care o citește ca un istoric...); nici un critic literar adevarat nu ridică însă asemenea obiecții cind a fost vorba de recunoașterea valorii ei artistice. G. Călinescu, Perpessicius și alții au subliniat imediat formula unică a scrierii și s-au aplecat cu precădere asupra valorii și bogăției ei literare.

Din cercetarea operei lui Dimitrie Cantemir se pot reconstituiri coordonatele culturale în care a fost elaborată *Istoria ieroglifică*. Cantemir este un gînditor bine integrat în tezătura de idei a timpului său, atrăs de concepții globale, de probleme generale, văzute în spirit postrenascentist, la limita dintre gîndirea magică, globalizantă, și aceea introdusă de oamenii Renașterii – practică, experimentală. Si în ipostază de romancier el caută, mai presus de fenomenele istorice, sociale, o coerență unificatoare a întregului. *Istoria ieroglifică* e genul de roman caracteristic pentru un gînditor. Care ar fi caracteristicile unor astfel de romane? În primul rînd o anumită deficiență în ceea ce privește contactul cu realitatea. Alegoria pe care autorul o folosește în romanul său în două planuri – unul de suprafață, al măștilor, altul al mesajelor mai complexe – îl ferește însă de cădere abruptă în vag, în nedeterminat. Oricit de abstract ar fi modul său de a-și reprezenta lumea, romancierul trebuie să coboare la concretul reprezentării alegorice. Romanul are nevoie de personaje, de situații în care să intre personajele, de interacțiuni între aceste personaje și.a.m.d. El nu poate fi doar dezbatere de idei. Rolul cu adevarat important al alegoriei în acest roman aici trebuie căutat. Dimitrie Cantemir nu ascunde întîmp-

plări din realitate – ci are nevoie de realitate pentru a-și ipostiza proiectul alegoric. Romancierul are darul observației generalizatoare, iar formula folosită, aceea a alegoriei, complexă, la mai multe nivele, contribuie la „dramatizarea” observațiilor generale. Așa cum în *Divanul* alegoria facea scriitura atractivă, asigurîndu-i virtuți literare, „materializînd” abstracțiunile (în locul unor concepții – suflet, trup – apar personificări – *Înșeileptul, Lumea*), în *Istoria ieroglifică* tocmai măștile concretizează, conturază prezențe. Poate să pară alambicată această cale prin care personaje care au modele reale, din a căror existență autorul împrumută elemente concrete pentru construcția sa, elemente care pot fi confirmate istoric, trebuie să devină alegorii pentru a asigura „materialitatea” romanului, dar ea îne de natura talentului autorului și, nu într-o mai mică măsură, de practicile estetice ale unei epoci în care a redă „direct” realitatea, nu prin intermediul alegoricii, era pur și simplu lipsit de sens. Alegoria, pentru a ne opri puțin asupra acesteia, apare în scrisurile lui Cantemir care preced lucrările sale științifice, realizate în Rusia, sub influența culturii occidentale practicată și la Academia din Berlin, forul academic care-l cooptează – și confirmă afinitățile sale cu barocul ca mișcare artistică europeană.

Autorul romanului urmărește aşadar personaje reale, dar vede în acestea trăsături generale, care le-ar face prea vagi, schematice, dacă n-ar exista alegoria. Totuși, deși alegoric, romanul lui Dimitrie Cantemir nu are personaje schematicice. La modul general folosirea măștilor reduce personajul la cîteva trăsături, ca în caricatură. În fabulele vulpea e șireată, și nimic altceva, iepurele este fricos, lupul feroce și.a.m.d. Deși păstrează ceva din aceste trăsături categoriale personajele lui Dimitrie Cantemir sunt totuși mai complexe, devin adevarate personaje de roman. Traекторia procesului e următoarea. Moralistul percepă trăsăturile generale, categoriile; alegoria îl determină pe autor să dea personajelor o infățișare concretă, particulară. Introducerea personajului în intriga romanului, punerea acestuia în relație cu alte personaje etc. accentuează „contaminarea” acestora cu o doză puternică de realitate... alegorizată...

Primii cercetători ai *Istoriei ieroglifice* au văzut în ea, cum era de așteptat, în primul rînd istorie mascată și au considerat că alegoria e doar un procedeu de incisare, prin care se protejează istoricul, memorialistul și.a.m.d. Aceștia nu au luat în seamă faptul că scrierea lui Dimitrie Cantemir folosește multe alte procedee literare, unele dintre ele actuale și astăzi, utilizate în narăriile contemporane. Ea nu este povestire istorică, animată

doar de gîndul de a ascunde realitatea. De altfel autorul, cum bine se știe, pune la îndemîna cititorului, în ceea ce numim astăzi „paratexte”, cheile pentru personaje și pentru multe din celelalte alegorii. În fond, pentru cititorul de literatură de astăzi puțin contează ce personaj real ar putea fi identificat în Hameleon, Lup, Corb, Inorog... Povestea nu numai că se susține, dar devine mai interesantă fără aceste „proteze” istorice. Cititorul de romane din zilele noastre nu trece prin *Istoria ieroglifică* pentru a reconstituîrui doi ani de istorie românească de la începuturile sec. 18. Fantezia autorului, punctul său de vedere, subiectiv, evident, intervine în „filtrarea” realității, cum se întimplă în cazul oricărui romancier; și această caracteristică generează valoare literară. Înainte de a povesti *Istoria ieroglifică* Nicolae Iorga se simțea obligat să reconstituie, pentru a ușura „înțelegerea”, mersul – real! – al istoriei moldovenesci și muntești și o compară cu relatarea romancierului. Compararea nu ne spune absolut nimic – pentru că menirea unui roman, fie el și alegoric, nu este aceea de a restituîrui realitatea. Romanul nu se substitue tratatului de istorie. El își creează propria realitate.

Înțeția artistică, intenția de a face altceva decât memoriile criptice se desprinde de altfel și din precizările autorului. Care spune, explicit, că atunci când a scris *Istoria ieroglifică*, „nu astăzi cursul istoriei în minte mi-a fost, pe că spre deprindererea istoricească nevoindu-mă”. Apoi, chiar din titlu ne atrage atenția (titlul, cum îl formula autorul, este *Istoria ieroglifică în douăsprâzdece părți împărțită, așijdereea cu 760 de sentenții frumos împodobită, la începătură cu scară a numerelor dezvăluitoare, iară la sfîrșit cu a numerelor streine illcuitoare*) că povestea este „împodobită” cu 760 de sentenții. A „împodobi” arată împedire o intenție artistică. Să clarificăm puțin lucrurile în privința anunțatelor elemente decorative. La Dimitrie Cantemir sentențile joacă un alt rol decât la cronicari, de pildă. Si la aceștia apar formule paremiologice (e drept, alese din surse mai săracăcioase, cu o paletă tematică mai restrinsă, apărându-se de multe ori direct la proverbele populare), dar în cazul lor menirea acestor sintagme e cu totul alta. Prin maxime, citate din *Bible*, proverbe etc. cronicarul încearcă să suplimească incapacitatea de abstractizare – care venea din nivelul limbii din acea epocă, din limitele sale expresive, sau din alte cauze. Autorul letopisetei prezintă realitatea sa, vrea să tragă din ea sensurile general valabile și, pentru a generaliza, rezumă printre un proverb. La Dimitrie Cantemir nu mai este vorba de așa ceva. Autorul poate foarte bine să teoretizeze, dacă este cazul, el n-are nici un complex dacă trebuie să prezinte o dezbatere filozofică. La Dimitrie Cantemir, aşa cum

precizează scriitorul însuși, sentențile au un rol decorativ, sănt, dacă vreți, aidoma unor pietre prețioase pe care autorul le monteză în discursul său ca într-o țesătură de metal prețios. „Montarea” acestora e de altfel marcată, în text, prin semne specifice: sentențile sănt puse între paranteze, pentru a nu deranja fluiditatea lecturii, în plus sănt semnalizate pe marginea textului prin două puncte roșii. Sentențile nu sănt necesare pentru înțelegerea povestirii, cititorului sugerîndu-i-se, pentru a menține „cursul istoriei necurmat”, să sară peste paranteze.

Scriitorul vorbește și despre modelul narrativ pe care l-a avut în vedere, care i-a sugerat structura romanului. Structura adoptată este găsită în *Istoriile aethiopice* ale lui Heliodor – o scriere literară, nu una istorică. Roman popular, pe care Cantemir l-a citit probabil la Constantinopol, în grecește (în română a fost tradus abia în a doua jumătate a sec. 18), acesta devine pentru Dimitrie Cantemir modelul în ceea ce privește organizarea narării. De acolo preia ordinea momentelor acțiunii – care nesocotește tocmai cronologia fidelă a istoriilor: „mijlocul istoriei la început am pus și începutul la mijloc; iar sfîrșitul, scaunul său păzind” – precizează autorul. Din același roman grecesc, precizează P.P. Panaitescu, Dimitrie Cantemir a mai preluat descrierea Camilopardalului (a girafei). Dar romanul lui Heliodor nu folosea alegoria, personajele nu purtau măști. El întrebuiță tehnica narrativă întîlnită și astăzi în romane și filme. Spre deosebire de povestire sau de narăriunea istorică (tot povestire, în ultimă instanță), în care naratorul înșiră întimplările în ordinea consumării lor, de la început pînă la final, în narăriunea modernă se renunță la prezentarea subiectului în succesiune cronologică; scriitorul se oprește la o secvență sau la cîteva secvențe, considerate cu adevărat reprezentative și insistă asupra lor – urmînd ca printre-un „truc”, de cele mai multe ori o banală convenție, acceptată ca atare (o scrisoare găsită... întimplător, un caiet care-i cade în mînă unuia dintre personaje, caseta de pe robotul telefonic, mărturia inedită a unuia dintre personaje și.a.m.d. – orice pretext poate fi folosit), să-i aducă la cunoștință cititorului/spectatorului, în rezumat, și celelalte segmente ale acțiunii. Chiar adoptarea acestei tehnici este o mărturie privind intențile literare ale autorului, care nu urmează modelul istoricilor, ci pe acela al unui scriitor de ficțiune.

Romanul conține întimplările dintr-un interval de timp de doi ani, în care se confruntă, pe de o parte, Corbul și oamenii lui, de celalătă Inorogul și cei care îl

susțin. Prin procedeul amintit (aplicat în capitolul al șaselea) sunt expuse și etapele mai vechi ale luptei dintre cele două familii – evenimente care încep în vremea domniei Monoceroleopardalului (licorn și leopard) și după domnia acestuia – în viață reală cele întâmplate pe vremea lui Constantin Cantemir (1685-1693) și de la domnia acestuia pînă în 1703. Celor doi ani li se adaugă, aşadar, prin procedeul amintit, încă 18. Procedeul este aplicat în partea a șasea – mijlocul romanului –, în care este consemnat dialogul Inorog – Soim, primul încercînd să-i explică trimisului Corbului rădăcinile conflictului dintre cele două familii domnitoare. Este reluat în partea a zecea, cu prilejul întrevederii dintre Soim și Corb – primul relațîndu-i stăpînului său detaliiile convorbirii amintite, cu Ionorogul.

Am văzut în ce privință este dator autorului *Istoriei ieroglifice Istoriilor aethiopice* ale lui Heliodor. Pentru prezentarea oamenilor sub chipul animalelor se găseau, cum s-a arătat, destule modele în literatura de pînă la Cantemir (fabulele, *Fiziologul* și.a.m.d.) S-a amintit și că în vremea lui Cantemir în corespondență diplomatică exista obiceiul cifrării numelor personajelor politice sub nume de animale. Si Swift folosește, în *Gulliver*, și în *Jurnal pentru Stella*, un „cifrul”, chei lexicale sau cifrice care nu au fost descifrate în întregime nici pînă astăzi. Măștile au, desigur, o semnificație portretistică. Inorogului, de pildă (Lucian Blaga ne spune că inorog este numele slav, adoptat de cronicarii noștri, pentru unicorn) este o creație mitologică alegată, reprezentînd un animal de o sălbaticie de nedomesticit care simbolizează, în literatura medievală, castitatea și, prin derivatie, puterea spirituală.

In *Istoria ieroglifică* sunt folosite variate procedee literare întrebunîtate pînă astăzi de creatorii de romane: discursul, discursul interior, povestirea în povestire, versurile, epistola, visul... Prezentarea acțiunii, care nu este cronologică, precum în naratiunile istorice, este întreînruptă de digresiuni. Sub impresia educației clasizante unii dintre primii comentatori au recepționat digresiunile ca pe niște... erori și au încercat să le... justifice. AL Rosetti consideră că digresiunile sunt împrumutate din literatura turcă, care le-ar fi folosit încă din sec. 15. Dar *Şeherezada* sau *Povestea celor o mie și una de nopți* este în întregime o digresiune! „Aminarea” deznodămîntului e, în fond, unul din procedeele cele mai importante ale prozei artistice. Viktor Šklovski scrie despre *retardare* (înîșzirea deznodămîntului) ca despre o tehnică fundamentală a prozei. *Tristram Shandy*, remarcabilul roman al lui Laurence Sterne,

redactat nu la mult timp după *Istoria ieroglifică*, este exemplul celebru de digresiune neîntreruptă. Astăzi plăcerea povestirii în sine, a rătăcirii printre digresiuni e, datorită postmodernismului, de strictă actualitate. John Barth, unul dintre reprezentanții de frunte ai postmodernismului american, vorbește explicit despre actualitatea *Şeherezadei*. Fără a forța în nici un fel lucrurile, prin aceste digresiuni, prin schimbarea fără complexe a registrelor de expresie, *Istoria ieroglifică* este foarte aproape de literatura postmodernă. Nu e de mirare că primii comentatori au avut de forcă cu încadrarea unei asemenea scriri. Deși este una din primele opere ale scrierii românești, ea conține un mod de a gîndi literatură compatibil cu acela din screrile ultimelor generații.

În categoria „digresiunilor” sunt de inclus, evident, în primul rînd povestirile pentru care romanul devine un cadru, o montură – cum ar fi cele cîteva episoadă din capitolul al treilea – *hrizmos*-ul povestit de Rîs, pe care acesta îl cunoștea, la rîndul său, de la Camilopardal, apărarea Liliacului de către Moimîță, apoi povestea dulfului și a corăbierului spusă de Liliac. *Hrismos*-ul privește „minunata lăcomia Porții”. Si celealte povestiri au, din punctul de vedere al rolului pe care îl joacă în naratiune, aceeași menire: autorul introduce în textul său povestirile după procedeul descris atît de exact, peste două secole, de Viktor Šklovski, numit de acesta „încadrament”. O naratiune mai cuprinzătoare devine „cadru” pentru alte naratiuni independente. Rolul încadramentului este, ca și acela al celuilalt procedeu făcut cele băi de Šklovski, „retardarea” acela de a amîna deznodămîntul, menținînd astfel trează atenția cititorului. Pe de altă parte, prin aceste povestiri autorul dă niște pilde, sugerează o concluzie morală, pe care nu mai este obligat să o prezinte ca narator omniscient și omnipotent... Același rol joacă, evident, și cele două povești ale Vulpii despre calitățile Lupului; sau povestea Molii; sau povestea porcarului. Există tendință de a supraetaja, de a introduce în povestea spusă în poveste o altă poveste – așa cum se întîmplă atunci când în povestea Camilopardalului pentru apa Nilului este introdusă povestea Lebedei. Dar, trebuie să precizăm, dincolo de ceea ce privește arhitectura elaborată a romanului, descoperim o reală plăcere a povestirii, plăcerea de a deschide o nouă ecluză energiilor narative.

LECȚIA CLASICISMULUI. DIN NOU, ETICUL (II)

Antonio PATRĂȘ

CERNEALA SIMPATICA

Cind pofta de glorie imediată s-a mai domolit, după trecerea anilor, Lovinescu, critic cu o autoritate acum recunoscută în breaslă, va fi simțit și imboldul de a-i susține pe alții, pe scriitorii tineri îndeosebi, conștient de necesitatea unui astfel de gest. Numai că, fără constrângerile autoimpuse în cazul afirmării de sine, discursul devine cu totul neconvincător și ratează obiectivitatea, prin exces de zel. Nu întâmplător, „planetele” dedicate tinerilor datează, majoritatea, din ultimii ani, odată cu accentuarea constiunței propriului sfîrșit proiectat în lumina apostolatului cenacular de cîteva decenii. Așteptarea scriitorului genial care ar fi trebuit să bată în ușa locuinței de pe strada Câmpineanu a fost prea indelungată pentru a nu lăsa urme, și amfîtrionul de la „Sburătorul”, pierzîndu-și răbdarea, începe să semneze cecuri în alb (pentru Lucia Demetrius, Ioachim Botez, Dan Petrașincu și alții). Așa se explică și nota testamentară a scrisului lovinescian, accentuată de faptul că autorul pare să nu se mai teamă acum de greșală – altfel n-ar lăsa garda jos, cu astă dezinvoltură. Dar și în împrejurările acestea, oricărt s-ar strădui, Lovinescu nu reușește să fie spontan, iar entuziasmul se transformă într-un procedeu retoricabil regizat, menit să garanteze generozitatea criticului ajuns pe culmile gloriei, prin urmare îndreptățit să consacre valoarea cu un simplu gest aprobat, de tipul clătinării din cap, fără argumente de prisos. Privind lucrurile cu ochi răi, s-ar spune că asemenea manifestări vizează nu atât afirmarea unor valori anume, cât consolidarea prestigiului personal – ceea ce, în ultim resort, e pe deplin justificat. După o viață dedicată scrisului, pătruns de sentimentul zădănicieci a toate cîte sînt, Lovinescu are suficiente motive să-și ofere, tardiv, satisfacția de a fi devenit un judecător bun, capabil să împărtă dreptatea. Pînă aici e, totuși, cale lungă.

Întorcîndu-ne, în timp, la epoca de după stagiul parizian, trebuie să consemnăm ca moment de grație în evoluția criticii lovinesciene intuiția necesității

revizuirilor, principiu-cheie al întregului edificiu doctrinar, ce prefigurează (în opinia autorului) teoria mutației valorilor estetice. Ideea revizuirilor i-a venit lui Lovinescu cel mai probabil odată cu recitarea cronicilor scrise de la apariția *Pașilor pe nișip*, în vederea publicării lor în volum. Insatisfacția estetică va fi fost astă de puternică, încît criticul s-a văzut nevoit să-și rescrie pur și simplu texte, după o concepție stilistică de ordin abstract, muzical (pe tipar simbolist), total contrară impresionismului mimetic faguetian. După cum afirmă în *Memorii*, „stilul de acum (din primele două volume de *Critice*, n.n.) caută efectul artistic prin rezervă, distincție și evitarea pulsăiei vieții”, fiindcă „stilul nu e o creație a mecanismului vieții, ci a unei anumite concepții, imprecisă de altfel, pe care satisfăcînd-o, respirația îi ia ritmul; de departe, aşadar, de a fi un generator, e un succedaneu; viața devine anexa artei, pe al cărei ritm îl împrumută”¹. Pe astfel de observații s-a bazat Negoișescu pentru a demonstra caracterul simbolist al criticii lovinesciene², interesat preponderent de valorile sugestive (*recte estetice*) ale limbajului. Într-adevăr, dacă simbolismul e „adîncirea lirismului în subconștiens prin exprimarea pe cale mai mult de sugestie a fondului muzical al susținutului, omenesc”³, presupozitia criticului nu e de departe de adevăr, avînd în vedere că Lovinescu nu renunță deocamdată la pretențiile artistice, în ciuda numeroaselor declarații de intenție. Revizuirile se referă, într-o primă fază, exclusiv la modificările formale, ceea ce va trezi mai tîrziu nemulțumirea autorului, nevoit să constate: „Fragila pastă vaporosă, inconsistentă, grațioasă, s-a deformat fără ca, în schimb, să fi cîștigat în densitate, în inteligență, în autoritate. Transpusă într-o stilistică masivă lapidă, voit și pretențios eliptică și obscură, lipsă de substanță intelectuală trezește senti-

mentul special al dezarmoniei dintre formă și fond, comparabil celui resimțit în fața spectacolului penibil al unui om care ar simula mari sforțări musculare pentru a ridica o ghiulea de cauciuc"⁴.

Ulterior, recunoscind că textele din perioada colaborării la „Flacără” (1914-1916), de cînd datează și seria *Revizuirilor* (în *Critice*, vol. 3, 4), marchează o evoluție de la maniera facil literaturizantă înspre „făgașul adevăratei critice” (încetează și tirul polemic îndreptat asupra *Sămănătorului*). Lovinescu ia în calcul cu precădere criteriul moral, impus cu stringență după izbucnirea războiului. Prin urmare, în pofta opinioilor defăimătoare ale adversarilor, „revizuirile” nu sunt semnul inconsecvenței, ci ilustrează, dimpotrivă (măcar în intenție), necesitatea raportării constante la niște principii stabile (așa-numitul „dogmatism”), fără de care nu există autoritate în critică. Călinescu remarcă, pe bună dreptate, că revizuirea „c e un act de adâncă deliberație critică”, „o victorie a spiritului științific asupra amorului propriu scolastic”, având „un merit considerabil, căci face din adevărul critic, ca și din cel științific, o funcție a creației în permanentă activitate”⁵. Așadar, dacă ideea reprezentă, am spus-o deja, „o prefigurație a mutației valorilor estetice, în care formulele expresiei sunt variabile după epoci și concepții momentane”⁶, să vedem cum înțelege Lovinescu să-și revizuiască opinile.

Pe timpul conflagrației mondiale de la începutul veacului trecut, atitudinea militant naționalistă a gazetarului de la „Flacără” corespunde principiului onest de revizuire morală, care impunea scriitorului să se implice în viața publică. Indignat de lașitatea politicienilor, Lovinescu cere insistenț intrarea României în luptă de partea forțelor democratice și critică virulent trădarea intelacualilor trecuți în tabăra dușmană. Victimele predilecte ale verbului său pedepsitor sunt Gala Galaction și Arhezi, împreună cu întregul cerc de artiști din jurul lui Bogdan-Pitești (personaj cu totul excentric, dubios dar putred de bogat). Evident, nu numai intelacualii sunt de vină. Chiar dacă nu practizează cu străinul cotropitor, toți români greșesc prin pasivitatea lor milenară, din care n-a izbutit să-i scoată nici rapida modernizare a vieții economice și sociale din ultima vreme. „De aproape un veac, nu facem decât să visăm”⁷, constată furios gazetarul, neîmpăcat cu ideea mioritismului nostru păgubos. „Ne lipsește o bună orientare morală”⁸, continuă el în alt loc, „căci în aceste clipe supreme pentru existența neamului nostru, trebuie să ieșim din

apele stătătoare ale contemplativității. Trebuie să ne schimbăm personalitatea”⁹. Cu toate acestea, oamenii mari înțirzie să dea poporului un exemplu adevărat și demn de urmat. Patriarhul se roagă. Regele stă pe ginduri. Pînă și Nicolae Iorga (altădată zgomotos ca un uragan) păstrează o enigmatică tacere.

Lovinescu, în schimb, nu mai poate răbdă, și face apologia „războiului sfînt”, pe motiv că „ar răspunde instinctului de conservare și de unitate”¹⁰. Totodată, în asemenea circumstanțe, dezideratul artei pentru artă și al judecății imparțial estetice îi pare inadecvat, criminal chiar. E drept, „în vremuri normale pana artistului trebuie să meargă spre artă”, dar „în timpuri de mare cumpăna pentru ființa neamului, ea trebuie pusă în slujba altor datorii, mai sfinte”¹¹. Apoi, chiar în condiții de pace, „părăsind seninățile artei, literatura noastră ar trebui să joace și un rol național”¹², pentru că „trăim într-o țară de imitații – și nu de imitații organice, ci de imitații exagerate și fără nici un rost”¹³. Cine cunoaște că de către concepțele de bază ale sistemului critic lovinescian ar putea crede că vorbim despre unul dintre adversarii cei mai înverșunați ai autorului *Istoriei civilizației române moderne*. Și nu ar gresi prea mult, fiindcă acum, înbăușind cu totul artistul din sine, ca și celelalte aspirații de afirmare individuală, Lovinescu ieșe pentru prima oară la rampă în postura de tribun al neamului, cu o voce puternică, dar impersonală, de militant al cauzei naționale. În condiții similare, peste aproape trei decenii, bătrînul critic va fi pus la zid din cauza „estatismului”, acuză gravă, reluată pe diverse tonuri pentru ani buni de atunci încolo.

Semnalăm, așadar, această inedită ipostază a personalității lovinesciene, cu precizarea că imperativul etic înălță o vreme frivolele preocupări literare. Și este singura dată cînd se întimplă așa ceva! Măcar sub acest aspect, revizuirile încetează să fie „un semn de conștiință artistică și de pasiune a realizării de sine”, ca de obicei. Altfel, cînd se iveste ocazia editării cronicilor într-un nou volum, tînărul Lovinescu observă neglijențele și le corectează tacit, lăsînd nemodificată data apariției în gazetă. Mistificația n-a trecut neobservată¹⁴, desă e posibil ca la mijloc să fie doar o simplă neglijență. În ceea ce ne privește, înclinăm hotărît spre ipoteza greșelii intentionate. Argumentul e, bineînțeles, de natură psihologică: Lovinescu își gestiona prea bine imaginea ca să nu comită din cînd în cînd păcatul nevinovat al cosmetizării amănuțelor defasibile. „Pasiunea

realizării de sine" a învins în cele din urmă scrupulele morale.

După război, apariția revistei și înființarea cenaclului „Sburătorul” îi oferă criticului prilejul de a-și limpezi ideile teoretice și de a elabora din mers un program coerent, în acord cu deschiderea către modernitate a literaturii momentului. Capacitatea sa de adaptare e, într-adevăr, uimitoare, din moment ce izbutește să adune la cenaclul proaspăt înființat pe cei mai promițători scriitori din tînăra generație. Ezitant încă la început, vede repede sensul schimbării și în articolul *Cei ce vin salută entuziasmat talentele din ultimul val*. „Agendele” consemnează cu satisfacție, pe lîngă garda veche (Elena Farago, Victor Eftimiu, Nanu ș.a.), nume precum Ion Barbu (cunoscut de la Iași, din 1919), Camil Petrescu, Felix Aderca, Camil Baltazar, Tudor Vianu, Vladimir Streinu sau Șerban Cioculescu. Lupta împotriva tradiționalismului și a forțelor reaționare dobîndează astfel o justificare temeinică, de vreme ce „noua direcție” începuse deja să-și spună cuvîntul.

Constrîns să-și sprijine programul pe o platformă teoretică în măsură să țină piept adversarilor ideo-logicici, Lovinescu elaborează în cîțiva ani carteasă de doctrină (*Istoria civilizației române moderne*) care va sta și la baza monumentalelor sinteze istoriografice. Din punct de vedere sociologic, studiul se axează pe ideea formulată anterior de Gherea, și anume că „în țările înaintate capitaliste, formele sociale urmează fondului social; în țările înapoiate, fondul social e acela care urmează formelor sociale”. După cum se observă, e vorba despre mai vechea teorie a formelor fără fond (însă răsturnată acum, descrinând procesul invers), combătută de Ștefan Zeletin, specialist redutabil care ține să facă praf toate speculațiile literaților, de la junimiști încoaace: „Așa s-a născut *spiritul critic* în cultura noastră (conchide prestigiosul sociolog), ai căruia reprezentanți au izbutit să convingă publicul român că cultura noastră – ce zic, întreaga noastră societate modernă – se reduce la un proces de imitație a unei civilizații străine, la forme fără fond, lustru fără bază și cîte altele de același fel. Atât de convingătoare a fost această critică la care spiritele reaționare au supus societatea noastră burgheză, încît ea a covîrșit pînă și pe C. Dobrogeanu-Gherea: nepuțind să o răstoarne și simîndu-se obligat ca sociolog să explice fenomenul, el a făurit o lege sociologică specială, a evoluției de la forme către fond”¹⁵. Modest, Lovinescu nu con-

trazice opiniile specialistului și atribue studiului său caracterul unei „încercări de psihologie socială și culturală”.

Note:

1. E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, ediție îngrijită de Gabriela Omăt, Editura Minerva, București, 1998, p. 79: „Și unul și altul, la vremea lor, mi-au părut însă cu atât mai necesare, cu cât le credeam mai fatale prin conținutul lor, în timpul elaborației, cu ritmul respirației”. De la această „absență voită a ideilor generale” se trece spre a treia etapă, marcată prin „întoarcerea spiritului critic spre fermitate și chiar spre dogmatism formal” și printr-un stil „în care nu mai există fraze cu articulări de coordonare și de subordonare, ci numai propoziții simple, toate independente” (ibidem, p. 160). Cum „spiritul pamphletar constituie totuși un factor de anarhie morală”, stilul devine alb, mat, manifestând o vădită tendință spre abstractizare. În același sens, dogmatismul formal se dezvoltă arhitectonic după principiul „ordonanței”, aducind cu sine și o corespunzătoare rigoare morală. Apoi, de la modelul tacitian, cu propoziții eliptice, dezarticulate, folosit în primele volume de *Critice*, Lovinescu se îndepărtează încercind, prin alte revizuiri, să combine diferite procedee. Etapa a patra ar începe odată cu disparația *Sburătorului* și elaborarea *Istoriei civilizației române moderne*, perioadă de „consolidare a personalității artistice”. În momentul în care neologismul își pierde caracterul ostentativ avem de a face cu un stil propriu, abstract, specific deplinei maturități creațioare, odată cu elaborarea *Istoriei literaturii române contemporane* și a *Memorilor* (ibidem, p. 265-266). Vorbind despre evoluția concepției sale teoretice, Lovinescu consideră stilul o constantă estetică, și nu ideologică, deși afirmă că „firul formației (...) spirituale a trecut mai întîi prin domeniul socialului mai înainte de a se afirma în domeniul esteticului” (ibidem, p. 265). Cu toate că principiile de interdependență, sincronism, imitație și diferențiere se referă la procesul formării civilizației române moderne, ele vor fi aplicate cu succes și în domeniul estetic.

2. Ipoteză respinsă cu argumente convingătoare de Florin Mihăilescu în studiul *E. Lovinescu și antinomile criticii*, Editura Minerva, București, 1972.

3. E. Lovinescu, *Opere*, ediție îngrijită de Maria Simionescu și Alexandru George, note de Alexandru George, Editura Minerva, București, vol. IX, p. 524. E vorba despre o definiție care, s-a spus, reduce simbolismul la influența lui Măcerelink. Vezi și *Memorii*, cd. cit., p. 275: Dacă „reducerea simbolismului la expresia

stărilor muzicale neorganizate pleacă, prin urmare, dintr-un fundament temperamental" și reprezentă „prelungirea personalității mele psihologice", nu trebuie uitat nici că omul deliberativ „e capabil de a concepe și alte forme de cugetare sau de expresie decât ce ale temperamentului său". Concluzia: „Pe cale speculativă am ajuns astăzi la teoria genurilor literare". „Originea muzicală" a criticii este explicată de Lovinescu prin transformarea ideii într-o stare de „conștiință organizată", la fel ca în cazul pocziei simboliste: „am simțit întotdeauna prezența unei stări sufletești unice, fără de care capacitatea de speculație verbală sau ideologică și deci de creație artistică este anulată; ea constituie tonalitatea de bază, nota muzicală ce se strecoară în întreaga arborescență a construcției critice" (ibidem, p. 78).

4. *Idem, Memorii*, ed. cit., p. 162. Vezi în continuare, p. 163-164: „Pentru a ajunge la impresia elementară, la nota de bază a operei de artă, nu există decât calea intuiției, a cărei prezență consacrată pe critic". Evoluția criticii lovinesciene presupune însă un proces marcat de intelucidare: „O dată cu intelucidarea, cu tehnificarea fazei de după război, era fatal să dispară și regia insuportabilă a acestui scepticism subdivizionar, prin ridicarea lui treptată spre un relativism estetic pur principial, ratașat la teoria cunoașterii" (ibidem).

5. G. Călinescu, *Masca apolloniană a lui E. Lovinescu*, în vol. *E. Lovinescu interpretat de...*, Studiu, antologie și ediție de Florin Mihăilescu, Editura Eminescu, București, 1973, p. 199.

6. E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, ed. cit., p. 141.

7. *Idem, Opere*, ed. cit., vol. VI, 1988, p. 24.

8. *Idem, Opere*, ed. cit., vol. VIII, 1989, p. 152.

9. *Idem, Opere*, ed. cit., vol. VII, 1988, p. 211.

10. *Ibidem*, p. 41.

11. *Ibidem*, p. 55.

12. *Idem, Opere*, ed. cit., vol. VI, p. 10.

13. *Ibidem*, p. 184.

14. Vezi Florin Mihăilescu, op. cit., p. 23-26. După ce afirmă, îndreptățit, că revizuirile vin dintr-o „conștiință mai mult artistică decât documentară, ale cărei rădăcini ideologice trebuie căutate (...) în convingerile impresioniste ale criticului", exegetul conchide, sever, în același spirit cu adversarii criticului de la „Sburătorul" (Ibrăileanu, Perpessicius): „Privim deci ca pe o eroare, ca să nu zicem o gafă, procedeul citării din ediția definitivă cu trimitere la anii primelor ediții sau, și mai grav, la momentul apariției în periodice".

15. Vezi Ștefan Zeletin, *Burghezia română. Originea și rolul ei istoric*, Humanitas, București, 2006, p. 168. Și, mai departe: „De cind Junimea a stabilit punctul de vedere că revoluția noastră burgheză s-a îndeplinit de sus în jos, prin agitația unui mic număr de indivizi, care

au încercat să schimbe fața societății noastre introducând din afară *forme goale*, această prejudecată pare a amenința să treacă în veșnicie" (ibidem, p. 208). Concluzia: „În procesul de naștere a României moderne trebuie să se deosebească două mari curente: unul zgromos dar superficial, anume al ideilor liberale care pleacă de la Paris spre București și Iași; altul tacut dar adinc, care pleacă de la Londra spre Constanța, Galați, Brăila: e curentul economici capitaliste engleze" (ibidem, p. 95).

ISTORIA JUNIMII POSTBELICE (XXXIII)

Constantin PARASCAN

Junimea 150 a avut loc vineri, 22 noiembrie 1985, la 10 ani de la fondare. La „pupitru” cei doi care au condus „ostilitățile” în toată această perioadă: Daniel Dimitriu din partea revistei „Con vorbiri literare” și Constantin Parascan, din partea Muzeului de Literatură. În Salon se aflau aproximativ 60 de iubitori de literatură și de Junimea. Invitați de onoare: poeții Cornelius Sturzu și Horia Zilieru.

Iată „filmul” acestei aniversări:

D. Dimitriu, emoționat, dar nu chiar ca la prima ședință, din 21 noiembrie 1975, surprins că au trecut prea repede cei 10 ani și că vom rezuma activitatea Junimii în modul cel mai concret. „Colegul Constantin Parascan va prezenta o statistică și vom afla motivele serioase pentru a aprecia această activitate a cenanclului.” Nu toți cei care au citit în Junimea au putut fi prezenți la această sărbătoare. Sunt însă de față reprezentanți din toate generațiile: cea a lui Lucian Vasiliu, a lui George Bădărău, a poetei Carmen Igheban, și a celor foarte tineri, ca Oana Lazar, de pildă.

Recitalul junimistilor: Nicolae Purcaru: *Braille*; George Bădărău: *Adio, spin...*; Maria Lucreția Sturza: două poeme f. titlu; Carmen Igheban: *Poem*; Alexandru Cutieru: *Atemporal, cuvint...*, *Odihna lui Nicolae*; Irina Andone: *Poemele retorice*; Nucu Florea: *Aripile zborării pentru că...*, *În întunecata groapă*; Marcel Vîrlan: *O bătaie în ușă...*; Bianca Marcovici: *Instanță, Recunoaștere* (lui Nichita Stănescu); Radu Andriescu: *Sunt mai înalt decât un brad...*; Carmelia Leonte: *Octombrie*; Dan Giosu: *Noroc, Stihă*; Nichita Danilov declară că nu are nimic; Lucian Vasiliu prezintă căiva tineri ce vor veni, de la Junimea de duminică: Simona Roiu, Romeo Păvăloaia, Camelia Diaconu. Apoi oferă căteva amintiri „prenatale” din *Fiul Omului*.

Junimistii au ascultat înregistrări din urmă cu 10 ani, de la Junimea inaugurală, după care s-a vernisat Expoziția scriitorului și pictorului Petru Aruștei. A prezentat criticul Gh. Macarie, lector univ. dr.

Autorul acestei *Istорii...*, care deținea „documentele” Junimii a făcut o sinteză a întimplărilor din cei 10 ani. Prezentăm și aici această statistică mult lămuritoare, pigmentată și cu umorul care n-a lipsit, poate, de la nici o întâlnire: D. Dimitriu și C. Parascan au fost „nevoiți” să

asculte 443 de autori-poeți care au citit aproximativ 2278 poezii, 44 autori-prozatori, 3 autori-dramaturgi și 1 autor de eseuri. „Cite capodopere am reținut, D. Dimitriu?” D. D. zâmbește.

Ne-au onorat cu prezență 137 scriitori din Iași și din țară, poeți, prozatori, critici și istorici literari. La discuțiile critice ori doar așa... au participat 917 voci. Au fost prezenți aproximativ 7690 de iubitori de literatură. Dintre cei care au citit în Junimea, aici sunt 29 de autori de volume tipărite. Cronicarul „de serviciu” a lipsit doar la 20 din cele 150 de ședințe. Un calcul complicat, dificil, ne arată că 130 de cronici ale Junimii, care „au devenit deja documente de istorie literară”, au fost scrise de Nicolae Purcaru.

Continuă D. Dimitriu: „Din perspectivă editorială, putem spune că activitatea Junimii a fost bună. Dincolo de cărți, de nume, acest cenancl a însemnat foarte mult ca ambianță literară. Pentru tânărul scriitor acest cenancl a însemnat foarte mult, prin faptul că vineri de vineri a putut veni aici, să se mențină în contact cu literatura. Aceste cîștig de 10 ani a făcut din Junimea o necesitate, o adveritate instituție. M-am simțit excelent în acești 10 ani și am încercat ca și revista „Con vorbiri literare” să fie receptivă la ce se petrece la Casa Pogor”.

Se aude „respirația” poetului Horia Zilieru: „Mă bucur că în această cetate dragă sufletului meu există un loc, un acoperiș unde poate să viețuiască poezia”.

Emoționat și simjindu-se obligat, vorbește poetul Cornelius Sturzu (redactorul șef al revistei „Con vorbiri literare”): „Nu știu ce să spun. Sunt profund emoționat pentru că făcind bilanțul acestor 10 ani îmi dau seama eu însuși că am imbatținit. Mă simt tânăr spiritualicește lingă Horia, Daniel, Constantin Parascan și lingă dumneavoastră. Cine va cerceta arhivele peste zeci și zeci de ani, va constata că nu am fost mai prejos decât înaintașii noștri.”

Sunt invitați să semneze în Cronica Junimii toți cei prezenți. Iată semnăturile ce au putut fi deslușite: Daniel Dimitriu, Horia Zilieru, Daniel Lascu, Nicolae Purcaru, Ion Boroda, S. Butnaru, Gabriela Mocănașu, L. Popescu, D. F. Popescu, Irina Andone, Lazar Oana, Nicolae Ariton, Simona Roiu, Cornelius Sturzu, Ion Dumbravă, Gh.

Macarie, Lucreția Stancu, Aruștei Clara, Aruștei Lucian. Iată și gînduri scrise *La Aniversard*:

„Cu un pix italian dat de Horia Zilieru, genialul meu prieten, într-o seară de splendidă gîndire poetică, cu dragoste și speranță – „Corneliu Sturzu

„Într-o noapte frumoasă de poezie, afară fiind frig de iarnă și drum scurt pînă la Eternitate, băut-am vinul și gustat-am poeme..., pentru credința că Poezia ne ține perpendiculari într-o lacrimă rotundă!” Horia Zilieru

„Pentru Junimea am rămas în Iași” – Marcel Vîrlan

„Sînt fericit pentru că văd oameni fericiti. Sînt că-i mai ușor să plingi decît să rîzi” – Romeo Păvăloaia

„Sper să rămîn în Iași” – Ion Dumbravă

„Cu un oraș cum este Iașul și cu niște oameni cum sunt cei de aici se poate face întotdeauna poezie” – Maria Lucreția Sturza

„Mi-e frică de cuvîntul scris aici. „Poți scrie orice”. Scriu: „Mult știu a iubi” – Oana Lazar; P. S. Daniel Dimitriu ar trebui..., știi, încă zece ani”

„Ce să fie cuvîntul? Si să fie scrisul ce? - Irina Andone

„Iubitorilor mei junimiști, de care voi fi mereu alături (chiar și în absență) eternă gratitudine și dragoste, Daniel Dimitriu”

„În această zi, cînd îmi pare că memoria mea devine istorie, istoria mea asupra unor oameni minunați – dureros rămasă-n lăuntru-mi” - D. F. Popescu

„Fantomaticele banchize ale nopții polare se fac nevăzute în apele calde ale sudului” – Nicolae Purcaru

Autograful mărturisitor al lui Daniel Dimitriu a provocat frisoane celor mai mulți junimiști. Se vedea clar (de fapt D. D. o și spuse direct celor apropiati că după 10 ani nu va mai continua să „prezideze” Junimea) că hotărîrea era luată și oricîte rugămintă au fost (eu fiind cel dintîi care am insistat să continuăm împreună) nimic nu l-a mai putut înțoarce. Era un moment nu numai aniversar ci și unul de ruptură, de reașezări, de altă direcție. A fost, de fapt, unul care a cam dezorientat. Sigur, ca „născător” al acelei idei, eram responsabil a găsi soluția cea mai bună. Astfel, am pus la cale, împreună cu cei mai apropiati oameni, schimbarea treptată a conducerii Junimii. Trebuia să și găsim formula cea mai potrivită cu proiectul inițial, cu generația care se anunță, cu ideile junimiste tradiționale. Retrăgîndu-se Daniel Dimitriu, și prezența mea, ca al doilea element din partea Muzeului, devinea onorifică, facultativă, consultativă. Formula „schemei” de început însă trebuia păstrată: un „personaj” din partea Muzeului și un altul, cu rolul I, din partea revistei „Convorbiri literare”. Deocamdată, următoarea întîlnire, 151, a fost condusă de autorul acestei „povești”. A fost, de fapt, o ședință, de memorialistică, muzeografie, literatură.

Junimea 151, din 6 decembrie 1985, la care se aflau în Salonul Casei Pogor peste 150 de participanți, a fost ded-

icată aniversării a 50 de ani de la nașterea poetului Nicolae Labiș. Organizator și coordonator al Junimii: Constantin Parascan. Invitați la această Junime omagială: actorul Dionisie Vitcu și Ion Arhip, Dumitru Ignea, Em. Busuioac, Vasile Filip, Marcel Tanasachi, care l-au cunoscut sau au fost colegi sau prieteni cu N. Labiș.

Dionisie Vitcu a înminunat asistența cu lirica seducătoare a Poetului aniversat. În continuare s-au auzit mărturisirile invitaților. C. P. invită la sfatul de taină, spunând că N. Labiș este foarte tînăr și că se află printre noi.

Scriitorul Dumitru Ignea: „Labiș a devenit o legendă. Prezent pretutindeni pe drumurile țării, a fost cunoscut de mulți oameni. Labiș a fost legăt foarte tare de Iași. Prin 1956, anul fast al creației sale, din dorința ca revista „Iașul nou” să fie cât mai bună, numărul 5 din 1956 a fost pregătit de N. Labiș. Din păcate, acest număr a fost retras chiar în ziua difuzării, considerindu-se că poeziile sale sănătate neadecvate momentului.” Păstrînd acele manuscrise originale ale lui Labiș, citește poeziile care au „creat probleme”. „La Conferința tinerilor scriitori din acea vară, N. Labiș este criticat de poetul Ion Gheorghe și ironizat pentru acele poezii publicate. Era cît pe ce să fie trimis și la o „casă de odihnă”.

În acest an, 1956, se strîng în susținutul său destule mînăriti, dar continuă să trimită la Iași manuscrise cu poezii. În ultima venire la Iași i-a adus și pe Eugen Barbu și pe Lucian Raicu. Avea o putere extraordinară de atracție. Am fost atunci la o vie pe Copou. Ne-a recitat *Baladă*. A spus că se simte cam obosit și a adormit ca un prunc, iar noi am continuat să vorbim vreo oră despre el, despre destinul său... și peste o lună a murit. *Impresii din munți*, scrise la Homorod, pe cînd hoinărește cu regizorul Pintilie, au fost lăsate la Iași spre publicare. Manuscrisele sale se păstrează pentru că era recunoscut ca mare scriitor încă de atunci.”

Actorul Dionisie Vitcu ne poartă iar în universul liric labișian.

Iată amintirile profesorului Ion Arhip: „La Filiala Unuiniilor Scriitorilor (unde este azi Casa Tineretului) funcționa un cenaclu de tristă amintire – „A. Toma”. A venit și Labiș cu poezia *Fii dirz și luptă Niculae* (plătește și el, ca mai toți scriitorii români de atunci, tribut proletariatismului). Poezia aceasta însă avea și lucruri scăpitoare. Memoria sa era uluitoare. Era bun prieten cu Vasile Filip, așa că se întîmpla să vină adesea și dormea la căminul nostru studențesc. Profesorul Scorpan de la Universitatea din Iași îl aprecia foarte mult. Poetul George Mărgărit tinea la Nicolae Labiș ca la un Dumnezeu, erau prieteni foarte buni și el este cel care a contribuit poate cel mai mult la cultura tînărului poet Labiș. și Sadoveanu a venit în contact cu Labiș, în casa lui Mihail Codreanu. În casa lui Sadoveanu a fost de patru-cinci ori. Era o plăcere să fiu în compania lui Labiș, care era matur încă de

la 19 ani, N. Labiș a cunoscut Iașiul datorită în primul rînd hoinarului de atunci, poetul George Lesnea.

Amintiri despre Labiș a prezentat și medicul Emanuel Busuioc, foști colegi la Liceul Național din Iași prin 1951-1952, în clasa a X-a. Neobișnuit a vorbi liber în public, și a citit materialul pregătit de acasă.

Poetul Vasile Filip: „În vara anului 1951 am participat la o școală-tabără la Drajna de Jos (Vălenii de Munte). Printre cei trei trimiși de comandanțul taberei să întâmpine delegația ieșeană, era și un copil vioi, cu niște ochi ce nu aveau culoare ci numai adincime – era Labiș, care a zis: Eu am cerut să vă întâmpin pe voi!”. El era responsabil cu activitatea culturală și sportivă din tabără. Mai tîrziu am înțeles iubirea lui pentru Iași. L-am reîntîlnit apoi în curtea internatului Liceului Național, așteptind să i se repartizeze un pat de fier. Era un copil prietenos. S-a integrat rapid în colectivul nostru. Nu cred că Labiș avea dușmani în Iași. După ce a plecat la Școala de Literatură, venea din cind în cind la Iași și trăgea, evident, la internatul nostru. Era prieten și cu Nicolae Linca, un mare boxer al vremii. Nicolae Labiș nu a fost niciodată viciat de alcool.”

Profesorul Marcel Tanasachi (Tataea - și zicea Labiș): „În 1946 l-am întîlnit pe Labiș la Liceul „Nicu Gane” din Fălticeni – liceu de mare tradiție din această parte a țării. Profesorul V. Popa l-a remarcat imediat în cenuaclul literar pe care îl conducea. „Un scriitor trebuie să fie un artist complet” – zicea Labiș. La 14 ani a debutat la „Zori noi” din Suceava. A doua poezie a fost publicată în „Iașul nou”, *Fii dîrz și luptă Niculaie*. Labiș schimba zilnic cele trei cărți pe care avea voie să le împrumute de la Biblioteca Centrală din Iași”.

Poetul Horia Zilieru a încheiat seria mărturisirilor despre Nicolae Labiș: „L-am cunoscut foarte puțin pe Nicolae Labiș. Nu cred că am schimbat cu el mai mult de 20 de cuvinte. Ceea ce mă întrigă este faptul că aud astăzi tot mai des că Labiș va rămîne ca o legendă datorită tragicului său sfîrșit. Dar oare nu opera naște legenda? Labiș este o zidire înnoitoare pentru poezia românească”.

C. Parascan „trage obloanele” Casei cu ferestre luminate.

„... au căzut „obloanele” și peste acest an, 1985, și-așa cum credem că e potrivit, facem un rezumat al întîmplărilor culturale petrecute la Muzeele literare din Iași (desigur, fără ședințele bilunare ale Junimii) în acest an. Ne folosim și de însemnările noastre personale și de *Cronica Muzeului*.

„1985 debutează sub semnul unor dificultăți pentru muzeele de literatură (pentru toate muzeele, de fapt). S-au redus posturi de paznici și de supraveghetoare. Trăim o iarnă cumplită de care-și vor aminti (la bătrânețe!) copiii de azi. Geruri frecvente de minus 20 de grade C. Au

înghețat și erăpat instalațiile de încălzire. S-a descoperit la timp o defecțiune la un calorifer din depozitul de valori de patrimoniu și astfel nu s-au produs stricării grave.

Cu sprijinul revistelor „Converbiri literare” și „Cronica”, prin scriitori Cornelius Sturzu, Stefan Oprea, Ion Tărănu și președintele Comiterului de cultură, istoricul literar, lector univ. Pavel Florea, Muzeul de literatură a tipărit și a primit în gestiunea sa plantele: *Unire-Independență și Mihai Eminescu - 135 de ani de la naștere*, în valoare de 186.500 lei.

S-a inițiat un ciclu de șezători literare în școlile din Iași.”

Am citat exact însemnarea pe care am făcut-o atunci. Aerul rău al acestui început de an nu poate fi uitat. Mi-amintesc de tensiunea la care fusesem supuși. Trebuia, pentru a ne asigura salariile, să facem cumpătă economii și să ne autofinanțăm într-o proporție de peste 60%. Îmi amintesc bine cum am făcut. Oamenii cătați mai sus, care ocupau funcții în cultură, ne-au ajutat efectiv. Tipăriturile aceleia au fost suportate de instituțiile pe care le conduceau iar noi le-am pus în vinzare să facem încasări. Știu, de asemenea, că de la revista „Converbiri literare” și prin ambilitatea redactorului șef, dar și a doamnei Ana Vilcu, secretara Uniunii Scriitorilor, și a celorlalți prieteni din redacții, am obținut colți mari, pentru tipărit revista, tomuri, pentru a le folosi la xeroxarea de manuscrise ale scriitorilor pe care, de asemenea, să le punem în vinzare la fiecare obiectiv muzeal sau în școli. Trăiam o încreștere, nu puteam admite să fim îngeneuncheați și să nu putem primi retribuțiile lunare. și-apoi nu eram oamenii care să încrucișăm brațele și să fim coada cozi. Dar... amenințarea plutea permanent usupra tuturor. Norocul nostru că aflam și bucurie mai ales în întîlnirile cu oamenii, la sediile muzeelor, sau în școli, instituții etc.

Înălătoare cîteva „evenimente” din acest an:

- ianuarie - Șezătoare literară la Liceul „G. Ibrăileanu” din Iași. Au participat: Poetul Cornelius Sturzu, poetul-muzeograf Lucian Vasiliu și prozatorul-muzeograf Constantin Parascan, cel care scrie acum, aici... răspunsătonul Colectivului Secției de literatură.

11 februarie - Șezătoare literară la Liceul „C. Negruzzi” din Iași. Au participat: scriitorul-muzeograf Dumitru Vacariu, criticul literar Daniel Dimitriu, conducătorul Cenacului literar Junimea din partea revistei „Converbiri literare” și actorul Dionisie Vitcu.

13 februarie 1985 - Șezătoare literară la Liceul economic nr. 2, Iași. Au participat: Constantin Parascan, Maria Humică Teclean, muzeograf-istoric, Mihai Cozmei, muzicolog și Cvartetul VOICES al Conservatorului de muzică „G. Enescu” Iași.

20 februarie - Șezătoare literară la Liceul „Dimitrie Cantemir” din Iași. Au participat: scriitorii Dumitru Vacariu și Constantin Parascan. Cei doi au jurizat un con-

curs al elevilor pe tema „Amintiri din copilărie” de Ion Creangă.

26 februarie, ora 12.00 – „Şezătoare literară la Școala generală nr. 6, Iași. Au participat: Dumitru Vacariu și Constantin Parascan. Au fost prezentate cîteva valori deosebite, aflate în Fondul documentar al Muzeului de literatură. S-a răspuns numeroaselor întrebări puse de elevi. Cei doi au citit din cărțile publicate și au oferit autografe... pe publicațiile tipărite de Muzeu. Atmosferă deosebită. Sentiment tonic... În poftida gerului de toate felurile. Copii și profesori minunăți.”

Vineri, 1 martie, orele 15.00-21.00 – Şezătoare literară la Liceul nr. 6 din Iași (Liceu de arte și meserii din Copou, cu care am colaborat ani de-a rîndul). Oameni minunăți: directorul Dumitru Pruneanu, profesor de limba și literatură română, și profesoara, tot de limba și literatură română, minunată, moldoveanca de la rădăcina sufletului adevărat, Lira Grecu, coordonatoarea unui cenaciu de creație din liceu, cu care pomenim și azi în fiecare decembrie pe Ion Creangă, la mormântul acestuia de la Cimitirul Eternitate din Iași).

Au fost invitați la această întâmplare, care a depășit în intensitate, amploare etc. alte șezători literare, scriitorii-muzeografi: Dumitru Vacariu, Lucian Vasiliu și Constantin Parascan.

Emoționant dialogul între invitați și cei aproximativ 300 de elevi și profesori și Cenacul „Copou -1...”

Au fost prezentate muzeele de literatură din Iași și valorile deosebite ale acestora. S-a răspuns nenumăratelor întrebări referitoare la romanele *Sufletul nostru dinsă* de C. Parascan și *Vornicul Tării de Sus* de D. Vacariu și la poezia contemporană.

Despre eleganță și amabilitatea cadrelor didactice care au pus la calc această șezătoare, despre entuziasmul și emoția elevilor atât de interesați de invitați și de ceea ce știu și reprezintă ei, de muzeele care tezaurizează neasemnute valori de patrimoniu, memoria unor scriitori geniali care au înnobilit literele române ar fi foarte multe de spus. Unde sunt zăpezile de altădată! Totul ține de oameni, de calitatea lor, de valoarea lor, de puterea de a se dăruia, indiferent de timpi, de politici de etc.

Mărți, 5 martie, orele 18.30-22.30 – Șezătoare literară la Școala generală din satul Cristești-Holboaca, din apropierea Iașului. Au fost împreună, spre bucuria școlarilor, profesorilor și sătenilor, Constantin Parascan și actorii Petrică Ciubotaru și Doru Zaharia.

31 mai 1985, ora 18.00, Casa POGOR. În cadrul Prelecjunilor Junimii, prof.univ.dr. doc. Al. Piru a vorbit despre *Probleme actuale ale istoriei literare*. A fost ferm, tăios, original, fermecător, contestat, iubit... L-am primit, l-am condus prin Iași.

14-23 iunie DECADA MUZEULUI DE LITERATURĂ

O idee care s-a născut pentru a marca faptul că muzeele memoriale de literatură ajunseseră la zece și, astfel, timp de zece zile. Decădă deci, acestea să fie în atenția publicului vizitator. Pregătisem în acest an, evenimente desigur, deschiderea Casei memoriale „G. Topîrceanu” și redeschiderea, după restaurare și reorganizare, a Bojdeucii lui Creangă din Țicău.

Iată „filmul” acestor zece zile de întâmplări literare în care s-au organizat întîlniri, șezători, expoziții, dezbateri etc., la sediile muzeelor precum și în școli și instituții:

14 iunie, ora 10.00, Casa Pogor – Expoziția „Mari valori de patrimoniu intrate în ultimii ani în Fondul Muzeului de literatură de la Iași”

14 iunie, ora 12.00, Liceul „Mihai Eminescu” Iași – Șezătoare literară: „Valorificarea științifică a patrimoniului literar prin muzeu”

14 iunie, ora 17.00, Casa Pogor – Ședință omagială a Cenacului literar Junimea. Întîlnire dedicată comemorării lui Mihai Eminescu

15 iunie, ora 14.00, Liceul de informatică, Iași – Șezătoare literară: „Tendințe noi în literatura actuală”

15 iunie, ora 17.00, Casa Pogor – Salonul de literatură și film

15 iunie, ora 16.00, Casa memorială „Vasile Alecsandri”, Mircești – „ABC muzical”

15 iunie, ora 17.00, Casa memorială „Vasile Alecsandri”, Mircești – Expoziția „Machete în lemn – Case memoriale, monumente istorice, case care evocă mișcarea muncitorească din România”

15 iunie, ora 17.30, Casa memorială „Vasile Alecsandri”, Mircești – Spectacol de muzică și poezie al membrilor Cenacului de creație și interpretare „Vasile Alecsandri”

16 iunie, ora 10.00, Expoziția permanentă „Mihai Eminescu”, Grădina Copou – „Eminescu poet național și universal”, a conferențiat prof. univ. dr. I. D. Lăudat.

16 iunie, ora 10.00, Muzeul memorial „Mihail Sadoveanu” – „Ei l-au cunoscut pe Sadoveanu”; cu participarea pictorului Costache Agafitei, prof. univ. dr. Gavril Istrate, criticul de artă Aurel Leon; de la ora 12.00, actori ai Teatrului Național „V. Alecsandri” au citit din creația sadoveniană; manifestără s-a încheiat cu filmul „Sadoveanu în ultimul an de viață la Neam”.

La aceeași oră, 10.00, la Muzeul teatrului s-a vernisat Expoziția „Portrete și caricaturi de actori”, urmată de un recital de vioară susținut de elevi ai Liceului de artă „Octav Băncilă” Iași.

Acceași zi, ora 11.00, la Casa memorială „Otilia Cazimir” – montaj literar susținut de membrii cenacului „Luceafărul” al Școlii generale 23, Iași

La ora 17.00, la Casa Pogor – Salonul de literatură și film

17 iunie, ora 16, Casa Pogor, Sesiune științifică; iată

cercetătorii și temele prezentate: C. Parascan – „Valorificarea științifică a moștenirii literare prin muzeu: Expoziția „G. Topîrceanu”, Iași”; D. Vacanu și Liviu Rusu – „Vaori reprezentative în Muzeul de literatură al Moldovei”; Ilie Galan – „Vegezzi Ruscall și dorul românesc”; Maria-Magdalena Parascan – „G. Topîrceanu și teatrul”; Lucian Vasiliu – „G. Topîrceanu în presa interbelică”; Cristian Arhip – „M. Sadoveanu și G. Topîrceanu la revista „Însemnări ieșene””; Turcanu Georgeta – „Ionel Teodoreanu, reflexii despre oameni de teatru”; Margareta Cernat – „Miraculosul copilăriei în opera Otiliei Cazimir”; (aceștia erau muzeografi de la cele zece muzee literare din Iași); au urmat alți invitați: Gabriela Scărălatescu – „Magda Isanos – o poctă a ingenuității”; Ioan Holban – Un caz pentru istorici: *Logodnicul* de H. P. Bengescu”; Mircea Doru Lesovici – „Ipostaze ale criticii actuale”; Liviu Antonesci – „Lucian Blaga – coordonate ale filosofiei culturii”; Mihai Dimu Gheorghiu – „Începuturile sociologiei culturii românești”; Romel Moga – „Motivul etnogenezei – simbol al redeșteptării naționale”.

18 iunie, ora 11.00, Vila Sonet „M. Codreanu” – Evocare: „Mihai Codreanu – profesor și îndrumător al actorilor”; invitați: artista emerită Marioara Davidoglu și criticul de artă Aurel Leon; a urmat un moment poetic dedicat sonetistului susținut de elevi de la Liceul „O. Bâncilă” și Școala generală 17.

19 iunie, ora 10.00 – Sediul Cooperativa „Miorița” din Iași – Concurs cu tema „Literatura română veche” (în colaborare cu Biblioteca UICM); la ora 14.00, la Fabrica de confeții din Iași – un medalion literar dedicat Otiliei Cazimir

19 iunie, ora 17.00, Casa Dosoftei – „Ion Neculce – 240 de ani de la moarte”; invitați: lector univ. dr. Elvira Sorohan și conf. univ. dr. Ion Toderașu

19 iunie, ora 18.00, Casa Pogor – Prelețunile Junimii, invitată Puia-Florica Rebrenanu; a susținut prelețunea „Liviu Rebreanu la Iași”.

20 iunie, ora 14.00, Muzeul teatrului, sub genericul „Amintiri din teatru”, a vorbit artista emerită Marioara Davidoglu.

21 iunie, ora 10.00, Școala generală din Tg. Frumos: Expunerea „Roulul educativ al muzeului memorial” și un recital de muzică și poezie al elevilor școlii; la ora 17.00, la Casa „O. Căzimir” – Expoziția „Otilia Cazimir în vizionarea plastică a celor mici”.

21 iunie, ora 18.00, Casa Pogor – Prelețunile Junimii – criticul și istoricul literar Eugen Simion a prelestat despre „Amintirea lui Marin Preda”.

22 iunie, ora 12.00 – Eveniment deosebit – Inaugurarea Casei memoriale „G. Topîrceanu” din strada Ralet nr. 7, Iași; mai întâi o concentrată „poveste”: În luna martie, acest an, 1985, investit fiind cu funcția de șef de secție al Muzeului de literatură (asimilată cu cea de director, dar fără putere de decizie, fiindcă exista un singur director pe

Complexul Muzeistic din Iași), am primit vizita domnului Liviu Sadoveanu, văr cu scriitorul, cu domiciliul tot pe strada Ralet. Îl cunoșcuse pe Mihail Sadoveanu, mai păstra mărturii din vremea aceea, se luptase cu cei care erau acum proprietarii locului ce fusese al lui Demostene Botez și al casei în care locuise ultimii ani G. Topîrceanu și unde se stinsese din viață. Dorea să se valorifice un asemenea memorabil loc din Iași. Mi-a mărturisit cu durere că a fost la forurile locale, la directorul de atunci al Complexului Muzeistic și că este nemulțumit de reacția acestora. M-a invitat și am mers împreună în strada Ralet. Casa era în reparatie. În tavan – candelabru original. Una din scindurile pe care se urcau constructorii să repare încăpera se sprijină cu un capăt de biroul original al lui G. Topîrceanu.

Acesta a fost momentul cînd am înțeles că trebuie prinse firele care trebuiau și să declanșăm organizarea unui muzeu dedicat poetului. Am făcut o vizită apoi la familia Vulpe, coproprietară a imobilului în care locuise Topîrceanu. Există o dispozitie potrivit căreia nu era admis ca un cetățean să dețină două proprietăți (iar această familie, Vulpe, era proprietara și a unui apartament în blocul construit în parteneriat cu alte familiile pe locul vechii proprietăți cumpărate, și mai era și coproprietara căsuței care nu se demolase încă și pentru că pe ea se afla o placă memorială care atesta valoarea ei) și fiind nevoiți să doneze una din ele, Casa în care trăise și murise G. Topîrceanu se donează statului. Așa am devenit noi, Muzeul de literatură, responsabili cu organizarea acestui muzeu. Prin Decizia 287 a Consiliului popular al județului Iași, din 20 mai 1983, Casa „G. Topîrceanu” a fost donată Complexului muzeistic Iași.

Cu experiența pe care o aveam, de 13 ani de muzeografie, am purces, după documenarea necesară în arhive, biblioteci și pe teren, la alcătuirea unei Schițe tematice (un exemplar original îl dețin și-n acest moment cînd scriu, 2008, cu avize, stampile și semnături originale: Ion Arhip, director al Complexului Muzeistic, Pavel Florea, președintele Comitetului de Cultură Județean).

Multe din obiectele originale ale casei provin de la Liviu Sadoveanu, obținute prin donații sau achiziții. Acestea a fost alături de noi, cu amintirile sale din vremea adolescenței, cînd a intrat în casa în care trăia Topîrceanu, cu sfaturi, și, așa cum spuneam, cu obiecte originale pe care le păstra încă din acea vreme. Pînă în ultima clipă mai era cîte ceva de adăugat, de corectat, de pus la punct. și a sosit ziua inaugurării: 22 iunie 1985. Emoții, lume multă, oficialități, muzeografi literari, scriitori, ieșeni sensibili la asemenea evenimente, copii. Au vorbit: prof univ. dr. doc. Constantin Ciopraga, Constantin Parascan; actorul Dionisie Vitcu a susținut un recital din lirica lui Topîrceanu mult aplaudat. Elevii din Iași s-au întrecut într-un spectacol omagial.

EXEGEZA EMINESCIANĂ LA ZI

Liviu PAPUC

Nu ne plăcăsim să lăudăm, de căte ori avem ocazia, admirabilul demers critic pe care îl efectuează Constantin Cubleşan prin radiografia receptării eminesciene contemporane (și nu numai), ujmindu-ne la vederea dedicării cu care întreprinde nu doar o muncă de inventare a producțiilor unor confrăti, operațiune banală la urma urmei, ci și doza de exegetică eminesciană care își face apariția mai la fiecare intervenție. Adică o extinsă bibliografie, însoțită de comentarii critice care jin de domeniul creației.

Cel mai recent volum din serie, al optulea, *Eminescu în comentarii critice* (Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2008, 270 p.), cuprinde trecerea în revistă a altor 44 de cărți, studii, capitoluri din lucrări mai ample, structurate pe 9 segmente (I. Biografia. Contribuții documentare; II. Opera. Coordonate ideatice; III. În volume colective; IV. În context universal; V. Rememorări; VI. Stilul și limba; VII. Bibliografie. Ediții; VIII. Interpretări didactice; IX. Caleidoscop), semnate de exegeti de toată mîna, de la unii dintre cei mai cunoscuți în domeniu (Mihai Cimpoi, Zigu Ornea, Theodor Codreanu, Dumitru Micu, Dumitru Irimia, N. Georgescu și-a.) pînă la veleitari de ultimă oră.

Ardelenul aşezat, plin de bun simț și doldora de cultură, care este Constantin Cubleşan încearcă să păstreze echilibrul balanței în climatul actual de receptare a Poetului, climat doldora de contestații și denigrări, atrăgind, de pildă, atenția asupra unei chestiuni de elementar bun simț: „a să se primește ceva din moștenirea unui scriitor/ghiditor trebuie înainte de toate să cunoști pe deplin ce-ji lasă el moștenire, fie și numai pentru faptul că ea există” (p. 173 – cu trimitere la cei ce repudiază opera eminesciană, cei care „în marca lor majoritate nu sunt cercetători literari, iar ca gazetari se legitimează doar prin curajul de a trage cu prăchia în găuriile oricui”).

Într-o categorie aparte se situează Zigu Ornea, în cazul căruia, departe de a i se contesta „profesionalismul criticului literar care a fost, temeinicia cunoștințelor documentare ale istoricului literar, acribia editorială”, este acuzat și „un anume

partizanat de grup de interes, mai ales în anii din urmă” (p. 85). Iată, spre exemplu, cum cum desurge o analiză pe text a lui C. Cubleşan, pornind de la ideile lui Zigu Ornea privind calitatea de poet național: „Numai că alți poeți naționali, ca V. Hugo, Byron, Goethe, Schiller, Pușkin, Mickiewicz, Petofi și-a, «au fost, totuși, antemeritori, revoluționari și progresiști», în vreme ce Eminescu era «un pacifist conservator». De aici însă, Z. Ornea trage concluzia că această *attitudine națională* «spune mult despre psihe Românești». Cu alte cuvinte, dacă Eminescu este exemplul psihei românești, înseamnă automat, că românii sunt xenofobi, retrograzi, pasești, impotriva oricărui progres și a.m.d. În acest sens, poetul este, poate fi, deci, un simbol național. Nu vrea să spun că această speculație e parșivă, dar a pune asupra întregii națiuni peceata paseismului și xenofobiei, văzut ca esență a eminescianismului, mi se pare o enormă nedreptate făcută lui Eminescu și întregului său nață” (p. 83-84).

Analizând receptarea internațională a lui Eminescu prin intermediu unor traduceri, C. Cubleşan nu poate decât să-i dea dreptate lui Fulvio Del Fabbro, care vorbește, în cazul nostru, de un „complex al Cenușăresei”, dar îl și prilejuiește trista constatare: „Niciodată statul nostru nu a avut o politică manifestă, bine organizată și constant întreținută, pentru propaganda culturii românești în străinătate. Ceea ce s-a făcut de-a lungul vremii a urmat cursul unor inițiative particulare, mai ales, și al unor demersuri ministeriale conjuncturale” (p. 132).

Alături de scrierile contemporanilor, C. Cubleşan se aplacă, cu aceeași „imparțialitate a abordărilor și pertinență a judecărilor de valoare”, după cum spune Theodor Codreanu, și asupra lucrărilor unor autori mai vechi (Leca Motariu, H. Sanielevici, Ion Petrovici, Pamfil Şeicaru, Septimiu Popa), ca și asupra unor ciudățeni cum ar fi aceea a „bazaconiei cu Eminescu inițiatul extratereștrilor!!!” (p. 240, cu trimitere la *Povestea magului căldător în scrierile lui Eminescu* de Ioan Câmpan).

Deschizătoare de perspective, cartea lui Constantin Cubleşan, ca și celelalte din aceeași serie, constituie o lectură pe cără de utilă, pe astă de incitantă.

REGINA MARIA ȘI CONFERINȚA DE PACE DIN 1919 (III)

Gheorghe I. FLORESCU

În a douăsprezecea zi a unui martie care nu lăsa să se întrevedea încă sosirea primăverii, Regina a părăsit Parisul, pentru o scurtă vizită în Anglia. Înainte de plecare, l-a primit pe dr. N. Lupu, „în legătură cu propaganda românească în Anglia și America”, și a discutat cu Brătianu, Antonescu și Ballif. La Gare du Nord, a fost salutată de Poincaré, de soția acestuia și de „oficialități și prieteni de toate naționalitățile”.

Nu-și propusese, bineînțeles, să părăsească definitiv Franța, unde va reveni după 17 zile petrecute în țara sa de obârșie, respectând astfel un angajament stabilit la plecarea din București. Cele nouă zile ale experienței pariziene au reprezentat un episod important pentru ea și diplomația românească, chiar dacă vizita avută în vedere nu era una oficială. Referindu-se la rostul interstițialui temporal petrecut de Suverană în Franța, Ion Nistor îi scria lui Sextil Pușcariu, la 28 februarie 1919 (13 martie 1919 – n.n.), că „la Paris lucrurile merg bine. Vizita reginei – consideră el, care era un membru al delegației române la Conferința de Pace – a servit cauza noastră mai mult ca 10 diplomați și 100 kg. de memori și articole de gazete. [...] Ar fi bine ca unul dintre băieții noștri să scrie un articol de fond în care să arate rolul reginei, în timpul războiului, ca mamă a răniților, iar acum ca apărătoare a cauzei românești în fața lumii întregi”¹. „Viitorul”, unul dintre ziarele importante ale vremii, ca oficios al guvernului, își informa cititorii, în articolul de fond, că „eroismul, jertfele și credința acestui popor nu puteau găsi un mai strălucit interpret în Franța și Anglia, decât în Suverana României Mari, simbolul aspirațiilor unui neam care așteaptă astăzi consfințirea hotarelor sale drepte și firești”².

Călătoria Reginei Maria în Anglia a fost gîndită ca un ritual emoțional, cu o vădită tentă personală. Se știa că intenționa să-și vadă fiul mai mic, adică Printul Nicolae, care studia la Eton, și să se întîl-

nească, după mai mulți ani, cu vîrul ei, Regele George al V-lea. Din punct de vedere politic, speranțele într-un ajutor concret nu erau prea mari, deoarece prerogativele constituționale nu-i permiteau vîrului ei să o ajute în mod oficial. Chiar așa stînd lucrurile, nu putem exclude orice intenție de a se folosi de această ocazie pentru o posibilă influență politică.

Așteptată de familia regală și de alte personalități marcante ale Angliei, Regina Maria a fost condusă la Palatul Buckingham, unde avea să locuiască în zilele sejurului său londonez, palat pe care îl considera „atât de familiar și totuși atât de străin”. Revenită în patria ei, după mulți ani, se trecea exclamînd: „Anglia, Anglia, mult iubită mea batrînă Anglia – nu poți uita niciodată că te-ai născut englez”³. Întrevederile cu Nicolae Mișu, ministru României la Londra, nu pot fi judecate în afara unor socoteli care aveau în vedere considerente de ordin politic. Și nici cele cu diferite personalități britanice ale acelor vremuri. De altfel, la 15 martie 1919, după mai multe întîlniri, întîmplătoare ori nu, ea recunoștea că „am putut să fac foarte puțină treabă politică aici”⁴. Surprinde și ne bucură faptul că după cîteva zile petrecute în Anglia, mărturisea că îi „era „dor” de România, întrucât „locul meu este în Tara mea și munca mea este acolo”⁵.

Ca și la Paris, Regina continua a se consulta cu Brătianu, prezent și el la Londra, și cu Mișu, neindoielnic, împărtășind sentimente contradictorii în momentul în care premierul român se declară „nemulțumit de întrevederea sa cu George și Churchill”. Fără a proceda ca la Paris, ea nu abandonase gîndul cu care plecase de acasă. La 18 martie 1919, nota în jurnalul său că „am vorbit mai multor bărbați care înțeleg să facă bine cauzei noastre și

care sănătatea să creeze o atmosferă bună între România și Anglia". Și, cu toate că recunoștea intenția conaționalilor ei de a susține România – „toți păreau doritori să-i ajute pe români” –, ea își dădea seama că era foarte greu, poate chiar imposibil, ca un asemenea proiect să poată fi pus în practică într-o conjunctură atât de complicată. Totuși, nu renunța la gândul său, urmărit cu o perseverență impresionantă. La 26 martie, prezentă printre invitații la un prînz cu „lume interesantă”, „am purtat, se confesa ea, discuții serioase cu oameni importanți care sunt proprietari de ziar. Am vorbit despre cauza noastră cu multă căldură”. Apoi, i-a primit pe toți ambasadorii, vorbindu-le *en block*. În aceeași zi, a participat și la alte acțiuni asemănătoare, unde „am întîlnit multă lume agreabilă, mulți prieteni și mulți oameni bogăți, care erau dormici să mă ajute pentru țara mea și în activitatea mea de acolo”⁶. În zilele care au urmat, acțiunile pe care le-a inițiat în sprijinul cauzei românești au fost la fel de numeroase și promițătoare. Înainte de părăsirea Londrei, consefina în jurnalului ei că „nu există nici o îndoială, trebuie să cîștig sau să mă duc la fund cu țara mea dragă și cu poporul ei, care a devenit al meu”. La plecare, Nicolae Mișu o asigura că „am făcut o treabă excelentă în Anglia și că am dat un aspect diferit problemei românești”⁷.

Vizita Reginei la Londra a fost privită ca o incercare necesară și reușită, atât în străinătate, cât și în România. Referindu-se la semnificația unei asemenea acțiuni, Edward D. Madge, venit la București cu o donație din partea Angliei, ca urmare a demersului regal, declară că „Regina voastră ocupă un loc special în inima poporului britanic” și „face un serviciu nu numai țării ei, dar lucrează la cele mai înalte interese ale stabilității și păcii în Europa”⁸.

A doua zi după întoarcerea la Paris a fost, considera Regina, „singura zi linistită pe care am avut-o de când suntem în străinătate” și aceea când Brătianu „a fost pentru prima dată destul de satisfăcut de modul cum decurg lucrurile, atât Clemenceau, cât și Lloyd-George l-au ascultat”⁹.

Înainte de a evidenția faptele și evenimentele în care a fost implicată Regina Maria, în partea a două a misiunii sale în cetatea Conferinței de Pace, se cuvine să remarcăm că importanța și ritmul lor nu au mai fost la fel ca la început, întrucât ea se înținuse deja cu cele mai reprezentative personalități politice

și diplomatice aflate în capitala Franței. Chiar și aşa însă, intervalul petrecut în capitala lumii diplomatice a celor timpuri nu a trecut ca unul oarecare. La 2 aprilie 1919, de pildă, s-a întreținut cu Paul Deschanel, cu Balfour și alte persoane importante, „despre țara mea”. În ziua următoare, invitată fiind la un dînere organizat de Lordul Derby, s-a întîlnit cu Walter Long, primul lord al Admiraliției, care i-a mărturisit că „este uimitor ce am făcut pentru țara mea în Anglia”. Cu același prilej, consefna că „am vorbit cu mulți alții, toți foarte interesați de România și gata să mă ajute”. Apoi, o zi mai tîrziu, a participat la o reunire, „cu toată lumea care ceruse să mă vadă și căreia nu am putut să-i acord audiențe particolare, o imensitate fără de sfîrșit de oameni de toate naționalitățile”¹⁰.

Un moment mult așteptat de Regină a survenit, în fine, la 5 aprilie 1919, cînd, aflindu-se printre cei invitați la o recepție la Grand Palais, a întîlnit-o pe soția președintelui S.U.A. Trecuse deja o lună de cînd aștepta o împrejurare potrivită contactării aceluia care privea România ca pe un „caz”, înindu-l pe Brătianu la distanță. Deși nu era onorabil pentru cineva care se pretindea a exemplifică principiile democrației universale, Președintele S.U.A. refuza un dialog cu Brătianu. Două zile mai tîrziu, Regina a participat la un dînere la Legația italiană, unde s-a întreținut cu Sidney Sonnino, ministru de Externe al Italicăi, cu care, explică ea, „am discutat mai puțin despre politică”, „dar am făcut mult bine pentru Țara Mea”. La 8 aprilie, a ținut să participe la prezentarea unei metode de reeducare a handicapătilor, gîndindu-se la cei din România, cu care ocazia a rostit un scurt discurs. Reacția celor prezenți a făcut-o să noteze că „Parisul ține extrem de mult la mine și mă aclamă cu toate ocaziile. Ieri s-a strigat chiar «vive notre Reine!». La hotel, a participat la o întrunire a Crucii Roșii, prezidată de Deschanel, unde se adunaseră români și francezi care au ajutat Crucea Roșie Română în zilele războiului, rostind încă un discurs, „cu cele mai călduroase cuvinte pe care le-am putut găsi”. Apoi a luat prînzul cu Take Ionescu și un general francez, care s-a angajat să-i pună la dispoziție „toate vagoanele de care am nevoie pentru trenul meu și mi-a dat vești bune despre mult-așteptatele locomotive”¹¹.

În sfîrșit, una dintre cele mai importante zile din

această parte a misiunii ei pariziene a fost 10 aprilie 1919, cînd, la ora 9,30, l-a primit pe Woodrow Wilson, Președintele Statelor Unite, însotit de soția sa. Întîlnirea aceasta era una așteptată de mult, deoarece America juca un rol foarte important la Conferința de Pace, iar *Cele 14 Puncte* wilsoniene reprezentau un adevărat îndreptar al Celor Patru Mari. Mai mult decît atât, între liderul de la Casa Albă și șeful delegației române nu funcționau raporturi firești, iar diplomația transatlantică manifesta o atitudine nefavorabilă față de București. Intenția Reginei Maria era aceea de a-l îmbunda pe Wilson, explicindu-i adevărul asupra speranțelor românești și a contextului defavorabil cu care se confruntau acestea. Misiunea ei nu era ușoară, întrucît era dificil să dialoghezi cu un asemenea interlocutor, iar numeroasele semne de întrebare nu puteau fi elucidate într-o conversație protocolară, în care predominante sunt convenientele. În plus, temperamentul și educația celor doi erau foarte diferite. Președintele american era un personaj rigid și dominat de importanță răspunderilor sale. Conștiință de aceste diferențe, care erau de fapt niște bariere personalizate, Regina a încercat să abordeze discuția pe un ton care să prevină eventualele nesincronizări sau reacții adverse. Așa cum singură remarcă, „am vorbit despre multe lucruri, dar am avut prea puțin timp să intrăm în profunzime în vreo problemă specială, deși eu am insistat asupra problemei bolșevismului și i-am dat cîteva detalii pe care nu le cunoștea. I-am vorbit despre speranțele țărilor mai mici, al căror apărător a fost în mod deosebit”. În general, ea s-a arătat mulțumită de desfășurarea întrevederii. Wilson, însă, s-a declarat deranjat de maniera de a discuta a Suveranei române. Fără să te cont, în mod special, de rigiditatea Președintelui american, ea a forțat la un moment dat puțin nota, obținând în cele din urmă invitația ca a doua zi să ia prințul la reședința lui. Dar era clar că între cei doi, apropierea așteptată de Regină nu se realizase. Întrevederea lor nu s-a încheiat cu o discuție între o Regină și un Președinte, adică între două oficialități de cel mai înalt rang, întrucît Wilson se credea un adevărat profet, care nu se arăta dispus a comenta cu oricine o decizie pe care el o avizase deja. Probabil că îl deranja și faptul că era pus în situația de a se implica, public, într-un subiect ce tinea în mod particular de România, o țară pe care trebuia să o trateze cu un

refuz permanent și o rezervă transparentă.

Împinindu-și să uite surescitatea provocată de acest episod neobișnuit, Regina a participat la un prînz dat de Pichon, acela care conducea afacerile externe ale Franței, la Quai d'Orsay, unde s-a întreținut cu diverse personalități, și nu numai din sfera diplomatică, printre care mareșalul Foch și Robert de Flers. Cu această ocazie, a vizitat mai multe săli ale Ministerului Afacerilor Externe, printre care și aceea unde se desfășurau lucrările Conferinței de Pace. Apoi, după ce l-a primit pe ministrul american al Marinei, a luat parte la o mare recepție la Hotel de Ville de Paris, sediul municipalității, unde, nota ea, „mi s-au ținut discursuri splendide, cărora le-am răspuns în cuvinte puține și moderate, dar emotionante”¹².

Momentul principal al zilei următoare a fost prințul luat împreună cu familia prezidențială americană, timp în care s-a legat „o conversație foarte animată”. În însemnările reținute după această nouă întâlnire, Regina s-a străduit să atenuze asperitățile unui dialog avut cu cineva care nu putea uita că personalitate importantă era. Chiar și așa însă, observa că „este oricînd gata să ridice o problemă, fiind convins că el va avea întotdeauna ultimul cuvînt, datorită atitudinii lui detasate, «qui le fait planer au-dessus de trop passionés de ce monde». Este simpatic, într-un fel, dar, în același timp, trezește un resențiment, ca toți cei care vor să se situeze deasupra și la distanță, și nu te poți reține să te întrebă dacă sunt cu totul sinceri. Sper că este, deși mulți compatrioți nu-l consideră așa. [...] Oricum, o mare parte din America îl așteaptă cu nerăbdare căderea”. Era clar că pe Wilson nu-l interesa deloc soarta României și nici nu era informat asupra problemelor acestei țări. Deși nu a primit vreo asigurare, chiar și aluzivă, sau măcar o sugestie oarecare, Regina încerca să se declare mulțumită că „am obținut promisiunea că îl va primi pe Brătianu”, care încercase, fără succes, să intîlnească cu politicianul considerat autorul *Cele 14 Puncte*. O satisfacție mai mare decît această făgăduință îl-a oferit-o plecarea spre România a „primului tren cu echipamente”¹³.

Ultimele zile ale experienței ei pariziene s-au derulat în același ritm trepidant, dar atmosfera era întrucînță diferită. Curiozitatea de început se estompase, iar prelungirea vizitei risca să transforme totul într-un demers ce nu mai corespunde speranțelor

inițiale. La 12 aprilie s-a deplasat cu trenul la Aix-les-Bains, unde a fost primită de șeful organizației americane Y.M.C.A. și de autoritățile locale și unde a ținut un discurs, vorbindu-le apoi soldaților despre România și explicându-le „ce săn de fapt bolșevicii și că nu trebuie să se confundă bolșevismul cu democrația!”. Acest subiect a provocat multe confuzii printre participanți la Conferința de Pace, întrucât unii, printre care și americanii, se arătau dispuși să sprijine o asemenea diversiune, care va provoca, mai târziu, un rău imens omenirii. Duminica Florilor, adică 13 aprilie, a petrecut-o la Palatul Versailles, participând apoi la „un mare ceai la prietenul nostru Flers”, unde se adunase „multă lume, nume bine cunoscute, lume mondene, dar și profesori, artiști și scriitori”. Cu toate că mai avea cîteva zile de stat la Paris, începuse deja să se întreba ce surprize o așteptau la întoarcerea în țară. Încercând parcă să răspundă inevitabilelor întrebări, care vor viza bineînțelea misiunea care nu se încheiaște încă, ea însemna în jurnal că „m-am străduit să am putut, [...] din toată puterea, cu toată dragostea și inteligența mea”¹⁴.

În antepenultima zi a călătoriei la care ne referim, s-a consumat un act deosebit de semnificativ pentru o estimare de ansamblu a ceea ce a însemnat prezența Reginei Maria în capitala diplomației mondiale. Georges Clemenceau, personajul care avea ultimul cuvînt între Cei Patru Mari, „a venit să mă vadă”, nota ea, purtind „o conversație foarte plăcută, fără să intrăm prea profund în politică; în mod hotărît, el nu are o afecțiune specială pentru Brătianu. Brătianu îl plictisește, acesta este adevarul, și el este bătrân și nu vrea să fie plictisit. M-am străduit să nu-l plictisesc, dar l-am făcut să-și dea cuvîntul de onoare că va sprijini țara noastră”¹⁵. Nu putem să dacă întrevederea a decurs chiar aşa cum o descrie Regina, dar nici nu avem vreun motiv special pentru a ne îndoia de exactitatea relatării. Adeseori, ea încerca să se situeze în locul cel mai vizibil și în rolul cel mai favorabil, deși este greu de acceptat, fără rezerve, că lucrurile au stat chiar aşa. Dar din succintele ei notații nu reiese, în acest caz, o asemenea intenție, chiar dacă poate surprinde faptul că „le Père de la Victoire” îi-a dat cuvîntul de onoare că va aborda favorabil drepturile României în dezbatările ulterioare ale Conferinței de Pace. La data când Clemenceau avansa această promisiune, întru nimic

garantată – cuvîntul de onoare pentru un politician este adeseori un obișnuit artificiu! –, drepturile românești fuseseră deja stabilite. Totuși, o întîlnire cu o asemenea personalitate nu era la îndemnă oricui, cu atât mai mult cu cît el era acela care o vizita. Cu această nouă întrevedere s-a atenuat și acuzația acelora care considerau că Regina a greșit atunci cînd, abia descinsă la Paris, a acceptat ca ea să fie aceea care să meargă să-l vadă pe primul ministru francez, încălcîndu-se astfel uzanțele diplomatice și respectarea ierarhiilor¹⁶.

În aceeași zi, a participat la un prînz oferit de polonezi, la Hotel Ritz, unde era prezent și Paderewski și unde se făcea o „mare propagandă printre toți polonezii că România trebuie să rămînă în strînsă legătură cu ei. Erau entuziaști și am fost tratată ca un semizeu. Bunăstarea Europei parcă depindea de inteligența mea”. Apoi, după „o lungă discuție politică” avută cu Ion I.C. Brătianu, a fost prezentă la „o mare recepție cu multă, multă lume, toți cei cărora nu le-am putut acorda audiențe particolare”¹⁷.

Ultima zi petrecută la Paris a fost aceea de 16 aprilie 1919, una „agitată, plină de emoție și forță”, în care abia a mai reușit să încheie „prînzul la care invitasem, pentru o masă de adio, mai multă lume. Se simțea o anumită tristețe. De asemenea, printre oaspeții mei, erau Brătianu, Mișu și Antonescu. Brătianu m-a anunțat brusc că se gîndește să-și dea demisia dacă nu obține anumite schimbări. L-am spus să nu-și piardă curajul, să nu facă nimic în grabă sau un act nepatriotic”. În după-amiază aceleași zile i-a vizitat pe soldați transilvăneni aflați într-un cantonament de lîngă Paris. La întoacere, nota ea, „populația franceză mi-a făcut peste tot demonstrații de afecțiune”. Au urmat apoi emoționantele momente de rămas-bun, interviurile și ultimele întîlniri, cînd toți aveam „figuri triste”. În sfîrșit, „la gară, mare înghesuală, foarte multă lume de toate naționalitățile, prieteni, cunoștințe, admiratori ardenți, persoane oficiale, francezi, englezi, americani, ruși, spanioli, polonezi, portughezi și greci, chiar și simpli soldați, toți îngrämadîți lîngă președintele republicii și mareșalul Foch. Mulți ochi erau înlácrimați. Fusesem populară, trezisem interes, fusesem ceea ce ei numesc un succes. Am trezit interes tuturor claselor, tuturor naționalităților, în unele ocazii lumea are nevoie de personalități, le

creează și este stimulată de ele. Fusesem aleasă ca atare, și ei erau dispuși să mă glorifice, nu era gelozic, doar un fel de regret că nu mă aveau în țara lor, ceea ce am observat bine, iar în acest fel eu am devenit de interes internațional și țara mea a căpătat deodată cu totul alte proporții. [...] Vizita mea «neoficială» a constituit, desigur, un imens succes. [...] Parisului i-am spus la revedere cu tristețe, cu emoție, cu inima tulburată. M-am simțit excelent, am avut o mare experiență [...] și a fost o mare realizare pentru «Țara Mea». Acum mă întorc acolo, la inimile care mă așteaptă și la soarta, oricare ar fi, căreia va trebui să-i fac față¹⁸.

Este dificil, azi, de evaluat ce a reprezentat, într-adevăr, din punct de vedere diplomatic și politic, vizita Reginei Maria, din martie-aprilie 1919, la Paris și Londra. Lipsită de orice prepotență oficială, ea nu a putut influența în mod direct deciziile pacificatorilor, în cazul drepturilor românești susținute de delegația română prezentă la Conferință. Convingerea Reginei, îndreptățită întru totul, era, așa cum am văzut, aceea că prin prezența ei la Paris, dar și la Londra, tocmai într-un interval al discuțiilor preliminare, a influențat modalitatea în care au fost judecate hotărîrile care au privit România. Și chiar dacă nu s-au modificat în favoarea sa drepturile deja stabilite, România a fost privită altfel după sosirea Reginei pe malurile Senei. Ce știau Wilson sau Lloyd George despre această țară înainte de a se întîlni cu Regina Maria? Nici după aceea nu se vor fi interesat, bineînțeles, unde era exact situația României, dar și vor fi reținut probabil numele. Sherman David Spector se arăta convins că „solicitatările Reginei Maria nu au primit răspunsurile dorite. Presa franceză n-a prea fost receptivă la doleanțele ei, dacă e să ne luăm după etichetarea pe care i-au făcut-o, de «Regină afaceristă»”¹⁹. Mulți alții, contemporani ai momentului sau istorici, au gîndit la fel, considerind că vizita frumoasei suverane a fost un „spectacol”, gustat de toți, cu placere sau nu, aplaudat ori dezavuat, dar uitat repede și rămas fără urmări notabile. Toți aceștia au avut dreptate. Dar trebuie, totuși, să recunoaștem că prin acea „reprezentare”, în care au fost implicați – mai mult ori mai puțin – șefi de stat, diplomați și politicieni de mare suprafață, oameni de cultură, militari celebri etc., s-a atras atenția asupra României, primită la Paris cu sentimente ambigue și chiar cu minie.

Prin personalitatea ei puternică, printr-un prestigiul recunoscut și prin multiplele relații personale sau de familie, ea a reușit să întoarcă privirile unora dintre cei care evitau să-și arunca ochii asupra hărții României și către București. Adevărății beneficiari ai „spectacolului” pus în scenă de Regina Maria au fost parizienii și eventualii vizitatori – adică omul de pe stradă –, care nu intră în cercul restrîns al acelora care decideau noile granițe naționale. Dar, starea de spirit care a început să fie resimțită la un moment dat pe „stradă” și atmosfera emoțională ce plutea în unele cercuri politico-diplomatice nu au rămas străine tuturor celor aflați în funcții înalte. Dacă nu s-a modificat o hartă trasată deja, probabil că nu au mai fost private cu circumspecție sau cu regrete, toate hotărîrile adoptate nu demult.

Note:

1. Sextil Pușcariu, *Memorii*, Ediție de Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978, p. 368.
2. *Regina Maria*, în „Viitorul”, 3/16 martie 1919, p. 1.
3. Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 92.
4. *Ibidem*, p. 96.
5. *Ibidem*, p. 97.
6. *Ibidem*, p. 101, 116-118.
7. *Ibidem*, p. 120, 124.
8. c. m., *Anglia și România*, în „Adevărul”, 17/30 martie 1919, p. 1; *Simpaticile Angliei pentru România*, în „Adevărul”, 18/31 martie 1919, p. 1; *Vizitele Reginei Maria în Anglia*, în „Universul”, 19 martie/1 aprilie 1919, p. 1.
9. Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 125.
10. *Ibidem*, p. 130, 132-134.
11. *Ibidem*, p. 135, 138-139.
12. *Ibidem*, p. 143-144.
13. *Ibidem*, p. 146-147. Wilson a acceptat să se întîlne, în particular, cu Brătianu, la 17 aprilie 1919, când Regina era în drum către România (Cf. Edith Bolling Wilson, *My Memoir*, Indianapolis, Bobbs Merrill, 1938).
14. Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 147-149.
15. *Ibidem*, p. 151.
16. I. G. Duca, *Amintiri politice*, Vol. II, München, Ion Dumitru-Verlag, 1982, p. 185. S-a spus, la un moment dat, că Regina a mers să-l vadă pe Clemenceau deoarece el nu se putea deplasa în urma atentatului suferit în februarie 1919 (*Atentatul contra D-lui Clemenceau*, în „Viitorul”, 10/23 februarie 1919, p. 3).
17. Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 151.
18. *Ibidem*, p. 153-156.
19. Sherman David Spector, *op. cit.*, p. 139.

STANLEY H. BARKAN

Este editorul/fondatorul și deținătorul unei cunoscute reviste, „Cross-Cultural” Review Series of World Literature and Art/ Revista Transculturală, Seria Literatură și Artă Universală, care a prezentat pînă acum în jur de 350 de titluri în 50 de limbi diferite. Opera lui a fost cuprinsă și publicată în 14 culegeri, dintre care cîteva sunt bilingve (bulgară, italiană, poloneză, rusă). Cea mai recentă este Anotimpuri Ciudate, o colaborare în planul poeziei și artelor fotografice cu artistul rus Mark Polyakov (Sofia, Bulgaria: AngloBoy, 2007). A fost declarat Propovădătorul de Poezie al Orașului New York și al Anului 1991 (titlul fiind conferit de „Poets House” și „The Board of Education”) și câștigătorul anului 1996 pentru The Poor Richard’s Award, „The Best of the Small Presses” (conferit de Small Press Center) pentru „25 de ani de activitate publicistică de înaltă clasă”. În mai 2006, el a fost invitat de către Peter Thabit Jones, editor al publicației „The Seventh Quarry”, ca poet de seara la „Centrul Dylan Thomas” din Swansea, Tara Galilor. În primăvara lui 2008, el a organizat The Historic Dylan Thomas Tribute Tour of America/ Istorul Tur al Americii, ca Omagiu Adus lui Dylan Thomas – primul de acest gen de la moarte la Dylan Thomas în 1953 – aducînd în prim plan, pe Aeronwy Thomas, fiica lui Dylan Thomas, și Peter Thabit Jones, poet/ editor al revistei de poezie, „The Seventh Quarry”, fondată pe Swansea. Barkan a vizitat România de două ori pînă acum și, în calitate de co-traducător – avînd-o alături pe Eva Feiler – a făcut posibilă traducerea cîtorva poezi români, cîjiva dintre ei fiind publicați în paginile unei reviste, într-un portofoliu ilustrat, și într-o carte de format mic, prevăzută cu casetă-audio.

DIN GRĂDINA RAIULUI**I. CÎND ÎNCĂ NENĂȘCUTĂ**

Ah, să fii din nou
Adam
cu toate coastele lui
înțînd după femeia
cînd încă nenășcută
cu gura dezlegată
de al merelor gust.
Cu urechile nestingherite
de al șerpilor sîsiit,
nepăsător
la goliciunea și pudoarea
din grădină,
la ființele blînde
așteptînd să primească un nume.

II. PRIMA NAȘTERE

Acoperită cu frunze,
se ridică din pămînt –
mai întîi ea,
nu Adam.
Cu cît e mai verosimil
(mai demonstrabil),

el din abisul ei
decît ea din coasta lui?
Bărbat a fost acela
care a scris mitul.

III. RAIUL PISICII

*Omul se joacă cu pisica,
sau pisica se joacă cu omul?*
– MONTAIGNE

Cînd prima pisică
a luat-o încet, încet în sus, pe o stîncă
din Eden,
a jînuit seama
de toate ființele din jur.
Închizîndu-și ochii .
Din cauza soarelui ce se revârsa
Prin lacoma năpădire a verdelui
își lingea labele din față,
își freca urechile,
își unduia coada în jurul lui
și torcea:
. „Ei bine, «Om» se va numi acesta;
și «Femeie», aceea.
Așa se cade
cu două animale dragi

din grădina mea.
Ele îmi vor servi
laptele și iarba-miței,
și mă vor mîngâia
de cîte ori voi avea poftă.
Acum a venit timpul să înceapă joaca
‘de-a Șoarecele & Pisica ...
Despre al doilea gînd,
„după masa de prînz”

DÎND NUME PĂSĂRILOR

Obosit să tot dea nume vitelor & peștilor,
Adam s-a întors către păsări.
«Corb», a grăit el;
apoi «porumbel»,
profetînd parcă,
aceste dintui ființe ale văzduhului
ce simboluri vor fi ele în vremuri viitoare
de ploaie și potop și curcubeu.
De păsările care aveau să cînte
la revărsatul zorilor și la apusul soarelui
nu era prea interesat;
așa că Eva a hotărît să-și încerce
principerea în onomastică.
«Privighetoare», a șoptit ea.
«Ibis, sfîrc, flamingo»,
«papagal, păun, vrabie stacojie»,
mister, grătie, măreție
iscodind gîndul, mișcarea, modelul.
O femeie a fost pusă
să dea nume potrivit
păsărilor din Paradis.

NECLINTITĂ CA O MĂTURĂ

Neclintită ca o mătură
iubirea se propește de șemineu.

Toate covoarele măturate,
cenușă debarasată.

Și luminiările arse
pînă la fitilul înnegrit.

Și ferestrele înghețate
fără de stele, fără de lună.
Fără pantofi sub pat,

fără prosop pe podea.

Doar pliuri în pernă
și un miros de care nu îmi mai aduc aminte.

ZERO

Zero e un șipăt
fără sunet

fără timp,
fără spațiu.

Aștept...
așezat
pe o farfurie
gurile deschise
ca să mă ducă în tăcerile lor.

Sînt zero
îngăduiți-mi să fiu auzit !

VEȘNICIE

(o notă de „subsol” după Donald Lev)

Am sărit
de pe podul Brooklyn.
De două ori.
Dar am ratat.
Nu am murit.
Cartea Recordurilor
m-a sunat,
mi-a zis că ar trebui să încerc încă o dată:
dacă aş rămîne în viață,
aș stabili un record.
Așa că am sărit a treia oară.
Și am reușit.
Am dobîndit pînă la urmă ...
Veșnicia?

Prezentare și traduceri de Olimpia IACOB

ROMÂNIA, O SOCIETATE PERSONALIST-CONSERVATOARE

Ovidiu HURDUZEU

Le postulat du refus de l'être concret demeure inscrit au cœur de nos sociétés. Nos comportements puisent aux sources de cette protestation contre la réalité.

Chantal Delsol, *Éloge de la singularité*

„Club Bamboo” și odraslele Mamonei

Societatea româncască este personalistă. „Atomul” de la baza organismului social este *persoana* care garantează coerența organică a neamului nostru în ciuda tuturor rupturilor perturbatorii. Sub presiunea globalizării și a unor procese corozive interne, societatea românească este pe cale de a se transforma într-o masă aglutinantă de indivizi nediferențiati, monadici, fiecare minăt de propriile sale interese. Dintr-un neam aşezat, riscăm să devinim o adunătură de unități incoerente ținute laolaltă prin procese mecanice: inginerii sociale și culturale, relații juridice de tip contractualist, stimulente economice venite de aiurea, proiecte de integrare în unități statale transnaționale.

Cauza acestui proces de dezintegrare a organismului social rezidă în degradarea constantă a raporturilor personale pe care românul le întreține cu Dumnezeu, semenii lui și mediul natural. Orice încercare de „renaștere culturală” sau „schimbare politică” este menită eșecului atât timp cât în existența de zi cu zi relația personală va continua să subsiste într-o formă pervertită.

Ce înseamnă o relație personală pervertită? Orice raport dintre mine și celălalt (a doua persoană) este mijlocit de o a treia persoană, un „superadresant” ce îndeplinește rolul unei autorități sau referințe superioare.¹ În contextul românesc actual acest „superadresant” este Mamona, Banul transformat într-un idol, un dumnezeu personal, care se manifestă sub forma unei puteri autonome. Banul, în chip de pseudopersoană, concentrează asupra sa privirile înselate, unifică falsele

conștiințe și generează un comportament hypnotic generalizat. Banul îl seduce pe român oferindu-i o transfigurare iluzionistă a lumii în care trăiește. Mult visata schimbare la față a României s-a produs pe tărâmul aparențelor. Smecherul, șmenarul, fișa, băiatul de băiat, VIP-ul, „figura eccluzială de tip modern”² și „intelectualul de elită” sunt odraslele Mamonei, reprezentanții unei lumi realmente răsturnată. Aceste ființe larvare – din latinescul „larva” însemnând „mască” iar prin extensie „strigo” – se prezintă drept contrariul persoanei. Deși toată lumea știe că ele nu sunt ceea ce sunt, „larvele” continuă să funcționeze ca model de identificare („role model”) în virtutea relației privilegiate cu „superadresantul” (Mamona) și a puterii lor „mistică” de a întrona un fundamentalism al vidului.

Ce au în comun „smecherul”, „figura eccluzială de tip modern” și „intelectualul de elită”? Răspunsul este unul singur: deztruparea. Noua pătură socială nu mai trăiește în România reală, ci în habitatul abstract al obiectelor și ideilor marfă. Metafora acestui paradis iluzor este Club Bamboo din București. Iată cum îl descrie un site turistic englezesc: *Possibly the hardest club to get into in Bucharest; bring at least one supermodel to get your foot in the door. Should you succeed, you'll find you've entered a world devoid of any sense of reality. Incredibly rich Romanians come here to flex their egos, show-off last year's laughable Italian fashion and impose their self-importance over whatever may be happening around them.* (Este poate clubul din București unde se pătrunde cel mai greu, prezintă-te la ușă cu cel puțin două supermodele agățate de fiecare braț, dacă vrei să fii admis înăuntru. Dacă ai reușit să pătrunzi, vei găsi o lume lipsită de orice sens al realității. Români incredibili de bogăți vin aici să-și flexeze „ego”-ul, să-și etaleze îmbrăcăminte, croită după o ridicolă modă italiană de anul trecut, și să se dea importanță față de orice se întimplă în jurul lor.)

„Bambooizarea” este versiunea românească a transcenției gnostice practicată pe scară planetară de odraslele Mamonei. „Smecherul” și „intelectualul de

elită" nu mai au nici o treabă cu România concretă. Prezentul și viitorul lor „aparțin” Uniunii Europene și economiei globale. Primul vorbește limba euroilor dar se bălbuiște în românește. Sistemul său de referință este ochelarul Ray Ban și BMW-ul X6. Nod al „rețelei”, profită de pe urma unor tranzacții comerciale promiscui. Cel de-al doilea folosește limbajul de lemn al workshop-ului intercultural, se consideră deja „cetățean al lumii”, visează să ajungă în topul celor 100.000 de intelectuali publici globali³; beneficiază de promiscuitatea schimburilor de idei⁴, datorează și el totul unei „rețele” – în cazul său, încrăngătura instituțiilor culturale ce susțin globalizarea.

O altă odrasă dragă a Mamonei: creștinul politic corect, „figura ecclazială de tip modern”. Este prezent în România în mai multe variante, de la tipul Corneanu la intelectualul ortodox made in E.U.⁵, „baconskyzat” sau „bădilizat”. Pe lîngă ecumenismul obligatoriu, mulți creștini politici corecți propăvăduiesc un spiritualism de tip gnostic: sufletul etern acționează asupra trupului (natura), care îl este exterior, fără ca puritatea sa să se contamineze în vreun fel sau altul. Un fel de inginerie religioasă în care „transcendența spiritului” rămîne intactă.⁶ În locul tensiunii creatoare dintre spirit și materie, puterea spiritului (intelect și voință) domină în mod absolut materia circumscrisă. Tradus în plan politic, spiritualismul gnostic se referă la *impunerea* de proiecte și modele globale „superioare” asupra realităților lui *hic et nunc* considerate ontologic deficiente. „Noul creștinism”, atât de drag globalismului, își trădează vocația sa intelectualistă și instrumentală. Nu este departe de rațiunea tehnicistă și utilitară a vremurilor postmoderne.

*

Întrebare către cititor: greșim oare afirmând că în România gîndirea unică⁷ este imaginea în oglindă a mafiei comerciale?

*

România bambooizată a părăsit realul, s-a retras din istorie și din social. Țara „șmecherilor” și a „elitelor” și-a pierdut nu numai suveranitatea dar și identitatea. În lume, nu există ca Imperiu, nici nu aparținem „națiunilor comerciale” – cîndva am fost o putere agrară dar nu mai suntem! Măcar de-am fi o „victimă a istoriei”! Ne străduim fără folos să devinem un pricăpit brand turistic. Globalizarea și Mamona n-au deztrupat țara doar simbolic, i-au amputat în mod real mădulele, trănuind în afara granițelor milioane de români. În timp ce mafia economică și financiară prosperă, economia reală gemă din lipsa forței de muncă.

„Elitele” tună și fulgeră împotriva lichelismului și în-

discursuri despre „responsabilitatea personală”. Cum să fie responsabil un om care trăiește în hiperealitatea unui Bamboo Club economic și intelectual? Cum să-ți pese de semenii tăi cînd ai pierdut legătura fizică, palpabilă, imediată cu vecinătatea?

Vom fi acuzați că vorbim de pe pozițiile „localismului vetust”, al „parohialismului ortodox”, „ultranationalismului”. În dorință lor de a justifica globalismul și domnia Mamonei (euferistic numită „economia de piață”), „elitele” agită spectrul valorilor universale: democrație, drepturile omului, cultură, libertate. Uită că, înainte de a lichida particularul, globalismul a lichidat universalul Modernității.⁸ „Universalul înșuși este globalizat: democrație, drepturile omului, circulă ca orice produs global, precum petrolul sau capitalul”, constată Jean Baudrillard. În ciuda păcatelor sale istorice, universalismul epocii moderne a avut o mare calitate: A acționat ca o structură de mediere între concret și abstract, general și particular. A creat o cultură universală a diferenței. Afîta timp că valorile universale s-au afirmat ca valori de mediare, ele au fost capabile (mai mult sau mai puțin) să integreze particularitățile în chip de diferențe, într-o cultură a diferenței. Ele însă n-o mai pot face din moment ce globalizarea triumfătoare mătură toate diferențele și valorile, dind naștere la o (in)cultură in-diferentă. Si odată ce universalul a dispărut, odată ce universalul a ieșit din ecuație, tot ceea ce rămîne este această atotputernică tehnosctructură globală opunîndu-se particularităților care s-au reînstorit la starea lor sălbatică și au fost obligate să recurgă la propriile lor mijloace... În golul lăsat de universal, miza jocului s-a mărit, și nu este sigur că globalizarea va fi învingătoarea. În fața forței sale omogenizatoare, dizolvante, observăm își spunând pretutindeni forțe eterogene, forțe care nu sunt numai diserte, ci și antagoniste și irreductibile.⁹

Baudrillard nu intrevede nici o posibilitate ca universalul să renască în termenii unui sistem de valori. Consideră că omenirea globalizată nu mai poate reveni în istorie, în real sau social „ca un satelit rătăcit prin spațiu ce a reîntrat în atmosfera terestră”.

Gînditorul francez aduce propriile lui argumente pentru a-și justifica pesimismul funciar. Din punctul nostru de vedere, există încă soluții.

Criza individualismului occidental

Una căte una, forțele care au încercat să se opună globalizării, sau s-o imblânzească, au eşuat lamentabil. Mișcările seculare anti-globalizare au fost repede cooptate. Religia ca instituție nu mai opune nici o rezistență. Mai mult. Religiile deztrupate tradiționale (Budism) și

cele de tip new-age sănătate și spiritualitate planetare. Unii dintre reprezentanți lor – Dalai Lama de pildă – sunt promotori activi ai statului mondial. (În *Etica pentru un nou mileniu*, carte apărută în 1999, editată imediat într-o versiune românească, Dalai Lama sfătuiește popoarele să renunțe la conceptul de stat național, să accepte o formă polițenească sub administrație globală și un Consiliu Mondial al Omenirii care va constitui „conștiința omenirii”.) Dintre cele trei religii revelate, catolicismul a devenit în ultimul timp axa spirituală a globalizării corporate. În vizita sa în China, din mai 2008, Papa le-a vorbit chinezilor despre limba universală a muzicii în loc de puterea universală a Logosului încarnat: „Muzica este o limbă universală care poate să unească oamenii de religii și culturi diferite care locuiesc în țări diferite”. În ciuda aparențelor, fundamentalismul islamic nu se opune globalizării. Dimpotrivă, „Mișcindu-se între Bosnia și Afganistan, Cecenia și Irak, jihad-ul, în loc să consolideze aceste teritorii într-o singură geografie musulmană, le tratează cu o indiferență suverană. Sfîrșește prin a deterritorializa complet islamul întrucât nu conținează o țară sau altă, ci Islamul ca o entitate globală.”¹⁰ Globalizat, islamul poate conviețui cu un creștinism politic corect. Faptul că șeful bisericii anglicane și-a dat consimțământul la adoptarea unor părți din legea islamică (Sharia) în Marea Britanie intră deja în logica lumii răsturnate.

Singularitatea, particularul concret a abandonat deocamdată lupta. Realitatea s-a retras în „underground”, lăsând CNN-ul să construiască o perversă realitate de sinteză. Războiul însă nu s-a terminat. El de abia începe.

Dacă România vrea să-și abandoneze condiția sa de „obiect” al manipularilor economice și culturale, interne și globale, dacă intenționează să-și asume rolul de „subiect”, actor responsabil ce flăurește istorie, ea trebuie să curețe maidanul cu dărimături acumulate prin prăbușirea universalului. Odată degajat terenul de moloz, vom construi o nouă casă.

Nu se pune problema reconstrucției artificiale a universalului. Locul său va fi preluat de ceea ce noi numim „structuri de mediere personalist-conservatoare”.

Universalul Modernității a fost absorbit în indistincția globalistă întrucât „individul”, unitatea sa de bază, a fost de la bun început mai mult o „construcție” gnostică decât o realitate organică. Individul a suferit de o deficiență ontologică, fiind clădit pe o „coloană absență”. De la Sfântul Augustin încocace, cu rare excepții, Occidentul a dezvoltat o antropologie în termeni neoplatonici, privilegiind „deztruparea” (generalul, abstractul, rația, voia, sufletul, dimensiunea interioară a omului, etc) în dauna „înțupării” (istoria concretă, materia,

trupul, particularul, experiența concretă). Individualismul occidental presupune o persoană descărnăță dominând materie prin rație și voiaj pe tiparul instrumental al demisugului. *Acest model antropologic este în prezent epuizat.* (Ca simbol cultural, teroristul Unabomber ne apare drept ultima întruchipare a individualismului epocii moderne.¹¹)

Pe de-o parte, convertirea neproblemată a individualismului în *alter ego*-ul său, colectivism (comunism, fascism, naționalism, multiculturalism) și tehnologism, care presupun dominația conceptelor abstrakte și a grupărilor artificiale (proletariatul, grupul rasial sau victimizat, experți etc.) asupra particularității concrete și ființei umane în carne și oase, l-au delegimat ca model viabil de practică socială. Pentru individualism/colectivism nu ești „real” prin persoana ta, cu defectele și calitățile ei, prin prezența ta concretă într-un loc și o istorie, ci prin faptul că ești purtătorul unei esențe abstrakte. Dacă n-ai aceste caracteristici generale – nu ai „singe albastri”, nu ești „comunist”, nu posezi calitatea de victimă protejată – particularitatea ta devine irelevantă. Oricând poți fi suprimerat prin camera de gazare sau assimilat într-o abstracție „superioră”.

Pe de altă parte, „individul” este incapabil să stabilească relații adecvate cu aproapele său. Recunoaște necesitatea unor relații *impuse* sau *contractuale* dar neagă sau diminuează prezența *personală* a Celuilalt.

Gindirea postmodernă, de departe de a înlătura deficiențele individualismului și universalismului occidental, le-a exacerbat. Rezultatul este globalismul, un mănușchi de teorii și practici gnostice a cărui punct comun este un principiu „transcendent ideal” (economia de piață globală) care se impune dictatorial în fața realităților concrete.

Confruntată cu eșecul gândirii occidentale, România este chemată să-și regroupeze resursele intelectuale și spirituale pentru a elabora propriile sale alternative. Sintem încredință că, pe solul Ortodoxiei și a tradițiilor noastre intelectuale, vom reuși să ieșim din criza în care ne-a aruncat globalizarea și propriile noastre lașități.

Încarnarea valorilor

Fundamentul noii case va fi hristologic și trinitar. Nici un perete nu va sta în picioare atât timp cât îl vom înălța pe vechile temeli ale instrumentalismului tehnocrat și pe tradiția speculativă moștenită de la grecii antici. Auto-divinizarea omului prin descărnarea spiritului poate să-i indice românului calea spre ocultism, „postuman” și „transuman” dar nu-i va spune cum să trăiască în lumca reală de aici și acum. Libertatea obținută prin „dezle-

garea" din constringerile locului, timpului și istoriei sale este o iluzie periculoasă.

O iluzie pe care doar încarnarea Logosului poate să o risipească. Întruparea lui Hristos este scandalosă din punctul de vedere al filozofiei antice grecești. Rămâne un scandal și pentru globaliștii de astăzi. Logosul nu s-a încarnat pentru a spiritualiza materia în manieră new-agistă, nici pentru a impune materiei informe o ordine „rațională”. Luând trup și față omenească, Fiul lui Dumnezeu a reabilitat existența concretă. Lucrarea lui Hristos se adresează unor oameni în carne și oase, liberi să accepte sau să respingă mesajul și faptele Lui. Duhul Adevărului nu impune ceva precum rațiunea instrumentală.

„Voi fiți dar desăvîrșiți, după cum și Tatăl vostru cel ceresc este desăvîrșit.”¹² Perfecțiunea nu mai este echivalentă cu „eliberarea” gnostică din constringerile realității, ci se confundă cu transformarea calitativă a materiei întru Hristos. Imperativul spiritual este personalizat întrucât se referă la încarnarea Adevărului în existență de zi cu zi a fiecărei ființe umane. Spre deosebire de „individul” deztrupat, persoana dă un conținut concret valorilor sale. Hristos ne cheamă să-i urmăm exemplul și să personalizăm la fiecare pas valorile spirituale și morale pe care le profesăm. Ce înseamnă să personalizezi? Nimic altceva decât să încarnezi imperativul spiritual, să-l pui în practică, cu întreaga ta ființă într-o lume indiferentă sau ostilă ce apăține „veacului acestuia”. Persoana este locul de întîlnire dintre concret și abstract, materie și spirit, „eu” și celălalt. Spre deosebire de „individ”, care vrea la fiecare pas să-și impună voința, să se „elibereze” din constringeri, persoana depășește prin dragoste determinările naturale, sociale și psihologice. A personalizat înseamnă să iubești *concret*, să-l privești pe celălalt în lumina lui Dumnezeu, ca „subiect” aparte, *orientat* către Viața eternă. Înseamnă să te dăruești.

Descărcații trăiesc nepăsători și indiferenți, sau vor să-și impună peste tot voința. Persoanele, fiind „în trup” dar purtând în ele lucrarea Sfintului Duh, nu pot rămâne indiferente în fața lumii materiale. Grija lor față de existență concretă, îmbracă însă un aspect spiritual și moral, nu se manifestă printr-o voință deztrupată de putere (în acest context, „deztrupat” înseamnă „necontrolat, dictatorial”); la rîndul lor, aspectele spirituale și morale se desăvîrșesc doar *înfruntind rezistența concretului* cu toate perverzirile sale demonice.

Ni se va reprosha că facem apologia particularului. Înainte de a răspunde acuzelor, să reamintim că particularul a luat-o razna doar sub dominia globalismului primar (fascism, comunism) și a celui postmodern. Astăzi în Occidentul multicultural s-a ajuns la situația în care

societatea a devenit atât de fragmentată încât mușii se definesc drept o „minoritate” cu propria lor limbă și cultură. Să nu uităm că etnicismul și separatismul basc, corsican, canadian (Quebec) sau maghiar este încurajat de multiculturalism. În Marea Britanie extrema dreaptă (The British National Party) își promovează agenda rasistă sub acoperirea „diversității culturale”.¹³ În Franță, Le Pen și partidul lui se prezintă ca „un grup nedreptățit căruia i se neagă dreptul la diferența etnică de care se bucură celealte grupuri din țara sa”.¹⁴ Pe plaiurile carpato-danubiene, formula „glocalistă „think globally, act locally” a cimentat relațiile mafiofe dintre baronii locali și clasa politică de la București stipendiată de Uniunea Europeană. În numele euroregiunilor artificiale, capitala și provincia bambooizate au devalorizat comunitățile locale, au pus pe butuci mica industrie și agricultura de subzistență.

„Baronul local” nu este o persoană, ci o funcție, un „ceva” într-o rețea mai largă. Se situează în afara unei comunități organice. Precum fostul activist de partid, are comportamentul unei brute care se consideră dumnezeu. Nu se supune legilor realității pe care o disprețuiește și o maltratează. „Baronul local” defrițează pădurile și sfidează instituțiile statului întrucât este legat printr-un cordon ombilical de grupuri care îi asigură protecția. Pe baza codurilor de protecție, impune unei comunități particulare propriile sale dorințe și le declară „valori etice”. El și „reteaua” sa sunt cei care stabilesc în ultimă instanță ce este realitatea.

Într-o societate personalistă, rețelele mafiofe ale „baronilor locali” vor fi desființate prin acțiunea „gospodarilor hotărîți”. „Gospodarul” este o persoană integră care refuză să fie un instrument docil al unei forțe depersonalizante, fie ea socială, economică sau spirituală (patima, viciu). „Gospodarul” participă la viața unei comunități concrete în virtutea faptului că persoana sa „nu este parte a unui întreg, ci într-un anumit fel conține în mod virtual întregul”¹⁵. Integritatea sa ontologică și morală îi conferă „gospodarului” calitatea de univers personal ireductibil.

„Univers” nicidcum „monadă”! Universul personal al „gospodarului” este întreținut de o *économie à dăruiri*. „Gospodarul” are conștiința că sporirea darului său specific ajută comunitatea și, în același timp, îl îmbogățește pe el însuși, dezvoltându-i personalitatea.

„Nu faceți nimic din duh de ceartă sau de slavă deșartă; ci în smerenie fiecare să privească pe altul mai sus de el însuși. Fiecare din voi să se uite nu la foloasele lui, ci și la foloasele altora. Să aveți în voi gîndul acesta, care era și în Hristos Isus. El măcar că avea chipul lui Dumnezeu, totuși n-a crezut ca un lucru de apucat să fie deopotrivă cu Dumnezeu, ci S-a dezbrăcat pe sine

însuși și a luat un chip de rob făcindu-se asemenea oamenilor. La înfațare a fost găsit ca un om, S-a smecit și s-a făcut ascultător pînă la moarte, și încă moarte de cruce. De aceea și Dumnezeu L-a înălțat nespus de mulți și i-a dat Numele, care este mai presus de orice nume.¹⁶

Apostolul Pavel afirmă în mod răspicat că persoana se împlineste prin dăruirea de sine. Prin aceste „daruri care se intercondiționează”, scrie Părintele Stăniloae în „Sfîntul Duh și sobornicitatea Bisericii”, nici un membru al Bisericii nu rămîne necondiționat de ceilalți.¹⁷

În ultimele două decenii, atât „elitele” intelectuale cât și „șmecherii” îmbogătiți au considerat că totul este de apucat, de la idei pînă la domeniul public. Delapidarea și impostura le-au numit „comerț” și „economie de piață”. Elitele ne-au injectat în creier ideea că „nu există alternativă la economia de piață” (decît comunismul), că „mina invizibilă” a lui Adam Smith creează armonie socială chiar atunci cînd în țară se fură ca în codru. Ni s-a spus răspicat: oamenii sănătății sunt prin natura lor negustori și nimic mai mult; acolo unde domnesc „legile naturale” ale pieței, „normal” este ca fostul securist să aștepte „pe listă” la BMW Autobavaria ultimul model de Siegfried, iar pensionarul, să stea la coadă la cantina Ajutorului Social.

Intr-o societate personalistă dăruirea și generozitatea sunt valorile care vor crea legăturile sociale, nicidcum narcisismul, tilhăria, egoismul și cupiditatea. „șmecherul” și „intelectualul de elită” neagă orice proiect politic și economic bazat pe dăruire. Pentru ei morala generozității este fie angelică – prea dezinteresată, prea fraternă - fie cinică, motivată de un interes bine definit dar ascuns.

În vizuirea economistă, marea dorință a omului este de natură utilitară: să-și sporească la maximum plăcerile derivate din confortul material și acumularea de bunuri. Pentru a-și satisfacă o asemenea placere, oamenii au fost nevoiți să schimbe între ei bunuri – așa s-a inventat trocul; cum trocul s-a dovedit nepractic, a fost înlocuit de monedă. Tehnicile de schimb care au apărut ulterior – creditul, marea finanță, bursa – n-au fost decît consecințele logice ale acestei prime invenții.¹⁸

Nu insist asupra stupidității unei asemenea perspective simplificatoare asupra „plăcerii” omenești. Dacă „șmecherul” de astăzi derivă „plăcere” doar din delapidare și acumulare de bunuri, acest sentiment pervers nu este o tendință umană universală. Dimpotrivă. Primul instinct al omului, ca ființă socială, a fost să dăruie (din varii motive, de la cele mai egoiste pînă la sacrificiul de sine) Studii serioase de antropologie și arheologie au demonstrat că în societățile omenești arhaice a existat o economie, dar nicidcum una bazată (exclusiv) pe troc. Obiectele au circulat în primul rînd ca „daruri”. Marcel

Mauss, în celebrul său studiu, *Essai sur le don* a demonstret în mod concluziv că societățile arhaice au funcționat pe baza unui ethos al reciprocității darurilor.

Reductiōnismul psihologic, caracteristic doctrinelor marxiste, neoliberale și neoconservatoare sărăcea bogăția relațiilor umane. Persoana devine o schemă utilitară ce funcționează pe modelul fiziologic al ingestiei/digestiei. Fiecare individ – pentru doctrinele economice nu există persoane, doar indivizi – se află într-o permanentă circulație în dublu să postură de consumator și de obiect consumat. Economismul pleacă de la premisa că totul se poate consuma, totul este dedicat consumului iar consumul poate satisface orice necesitate. Prin aceasta se produce o sărăcire a vieții umane. Energiele individului sunt canalizate către un singur scop: acumularea de produse „digerabile” și creaarea premiselor necesare pentru ca aceste produse să fie consumate în totalitate.

Procesul de ingestie/digestie este energofag. Sfera economică absoarbe o mare parte din energia vitală a individului și o trece în sfera producării de „obiecte-aliment”. Energia care îl mai rămîne individului nu este sustrâsa sferei economice. În timpul său liber, individului îi revine responsabilitatea de a-și investi energia rămasă în procesul de consum. Cînd Apostolul Pavel îi îndemna pe creștini „Bucurați-vă totdeauna în Domnul! Iarăș zic: Bucurați-vă!”¹⁹, nu se referea la plăcerile fiziologice ale ingestiei/ digestiei/ copulației, ci la măriile satisfacții pe care doar o *persoană aspirînd la un alt plan, superior acestuia*, le poate resimți. Faptul că o vizuire asupra lumi, ce privește în exclusivitate mărfurile și obiectele, a ajuns să subjuge în totalitate sfera relațiilor personale, constituie marele dezastru al omenirii de azi.

O societate personalistă va repune în drepturi „economia dăuririi”. Nu este o utopie, ci o nouă paradigmă cu străvechi rădăcini. Calculul egoist și strategiile sale sunt de date recentă; generozitatea este însă o aspirație universală umană întrucât plăcerile și avantajele ei sunt infinit mai mari decît cele derivate din cupiditate și exercitarea puterii de dragul puterii. A da este mai placut și mai sănătos decît a da țepă. Coeziunea socială este cea care creează o economie modernă (vezi cazul Japoniei și a altor „tigrii asiatici”). „Piață” funcționează normal cînd acel care îi adreseză întrebarea: „ce pot să fac pentru dumneavoastră?” chiar se gîndește la tine, nu numai la propriul buzunar. Capitalismul financiar și monopolist, modelul României de astăzi, ar vrea să construiască la scară mondială o societate fondată pe cupiditate, diviziune și puterea statului biocratic. În opinia avizată a celebrului senator american Jesse Helms „acesta nu este capitalismul real. Este drumul spre con-

centrarea monopolistă a activității economice și spre sclavie politică". În vreme ce bancherii și alți iluminați ai lumii clădesc încă potemekiaide, cu rezultate dezastruoase (vezi criza economică din SUA produsă de speculațiile cu credite ipotecare), o mare parte din economia globală funcționează pe baza unor strategii și principii generaționale de justiție și concordie socială. Iluminatul noastră elite nu suflă însă o vorbă despre alternativele economice viabile la capitalismul oligarhic global. A popularizat mass media românească doctrina economică de inspirație catolic-personalistă a *distributismului*? Nu. „Sclavilor fericipi” trebuie să li se ascundă un adevăr de bun simț, care este și esența doctrinei distributiste: proprietatea aparține celor mulți, nicidcum cîtorva oligarhi. Dacă în România postdecembristă, privatizările să ar fi făcut după principiile distributismului, în prezent am fi avut o societate de mici proprietari, o administrație de stat condusă pe principiile subsidiarității, o țărănimă asezată la locul ei și un loc demn printre statele lumii.²⁰

Doar o strategie personalista-conservatoare de lungă durată ar putea opri bambooizarea României, readucind-o pe săgașul natural al istoriei sale. Aderarea României la Uniunea Europeană nu schimbă lucrurile atât timp cât status quo-ul economic, moral și politic se menține. Miliardele de euro, în loc să ajute la propăsirea țării, adîncesc atmosfera generală de delapidare. Este o realitate: În șase luni, un neamă venit să facă afaceri în România se nărăvește și el la șpagă.

Într-o economie personalistă, schimburile de bunuri și servicii sunt creațoare de relații sociale. Totul este personalizat, chiar și proprietatea. Nu există „economie” în sensul de domeniu autonom al căruia scop este doar creșterea și distribuirea de mărfuri. Autonomia²¹ „sferei financiare” și a tehnologiei, cele două motoare de propulsare ale „pieței”, duce la depersonalizare și determinism economic, la transformarea oricărui „subiect” într-un obiect, o „resursă umană”.

O altă putere autonomă, care depersonalizează omul modern, este statul-dădăcă (numit de unii autori „stat managerial”). În loc să-l slăbească, capitalismul finanic și monopolist l-a întărit exponențial. În ciuda aparențelor, obiectivele lor sunt comune. Ingineria economică și financiară practicată de „globalism” este însotită de o inginerie socială promovată de structurile birocratice ale statului și marilor corporații. Acțiunea lor conjugată este menită să distrugă particularitățile persoanei în vederea „construirii” unei fizante standardizate, ușor de manipulat, adaptată „habitatului” tehnologic și consumist al lumii de astăzi.

Nici o forță politică nu a fost capabilă să se opună lucrativului parteneriat dintre corporatismul monopolist și statul managerial multicultural. Noua stîngă depinde

în totalitate de statul managerial care-i apără privilegiile și-o ajută să-și concretizeze agenda „politic corectă”. De pildă, paradele homosexualilor sunt protejate de polițiști înarmați iar căsătoriile între băieți consfințite de legile „democratice”²². Dreapta secularizată (neoconservatorii) este „schizofrenică”. Se plinge de dispariția valorilor culturale tradiționale în timp ce face apologia „economiei de piață”, se entuziasmează în fața progresului tehnologic și promovează relațiile contractuale (juridice) dintre oameni. Dreapta bigotă (din SUA) nu se impotrivesc statului managerial. Vrea doar ca acesta să nu mai implementeze agenda stîngii multiculturaliste, ci să impună pe cale legislativă „valorile familiei” și unele percepții morale.

Ce constatăm? Doctrinele enumerate mai sus nu se adresează omului viu, concret, persoanei în carne și osse. „Clientul” lor este o abstracție, nicidcum o ființă *situată* a cărei totalitate nu poate fi fragmentată. Întrucât nu se adresează persoanei integre, proiectele lor politice separă mijloacele de scopuri, gîndirea de acțiune și de efectele ei. Nu pot să protejezi instituția familiei pe cale legislativă și în același timp să-i distrugi mediul economic și cultural în care se dezvoltă. Nu te opui colectivismului statului, cum o fac neoconservatorii, ignorînd uriașă concentrare de putere în mîinile „parteneriatelor” de tip public/privat și „asociațiilor voluntare”, de la corporațiile transnaționale la „grupurile de interes” și influențele ONG-urî ale societății civile. „Realismul” „noii drepte” dispare subit confruntat cu lumea politică și economică *reală* unde banul și influența rețelelor au o pondere covîrșitoare.

Încarnarea Logosului a demonstrat că nu există scopuri drepte obținute prin mijloace strîmbă.²³ Actele noastre trebuie să încarneze valorile pe care le profesăm. Trebuie să acționăm așa cum gîndim și să gîndim temeinic ceea ce înfăptuim. Nu putem să trăim creștinete „întru Hristos” fără să încrăpăm exigențele Adevărului în gîndurile, acțiunile și gesturile noastre de zi cu zi. Majoritatea structurilor economice și politice ale „veacului acesta” încearcă să ne depersonalizeze pentru a ne transforma în apendicele unei abstracții – un „dușman de clasă”, un *homo oeconomicus*, o „victimă” sau orice altă entitate care ar „valorifica” o anumită porțiune din noi, aruncînd la gunoi restul. Odată spartă coeziunea persoanei noastre, suntem parcelați în unități eficiente și reintegrați într-o unitate artificială în baza unor inginerii economice sau sociale. (Eficiența nu este un scop în sine. Dacă eficiența unei instituții sau tehnici depersonalizează omul, îi răpește autonomia și capacitatea de a se bucura de plenitudinea unei vieți trăite în mijlocul unei comunități reale – cum ar putea fi ea moral justificată?)

*

Personalismul încearcă să oprească fenomenul de personalizare existenței omenești și să înălăture consecințele lui (destrupare din istorie, dezrădăcinare, descreștinare etc.) Concomitent, dezvăluie natura mincinoasă (demonică în termeni religioși) a tuturor „încarnărilor perverse” care oferă o pseudo-autonomic individualizat și statut de realitate unor entități anti/impersonale²⁴ (ideologii, instituții).

Restaurația personalist-conservatoare din România va fi un proces lung și anevoios. Va începe ca o orientare spirituală și morală menită să consolideze stilul de viață personal și relațiile personalizante din „România profundă”. Odată ce „România profundă” va ieși la suprafață, restaurația personalist-conservatoare va continua ca un proiect politic, social și economic al căruia obiectiv final va fi transfigurarea la față a țării.

Prin „transfigurarea la față” înțelegem transformarea țării într-un eveniment. Dacă „elitele intelectuale” și clasa politică actuală plănuiesc viitorul României în chip de țară anexată și brand turistic, personaliștii și conservatorii români veritabilii gîndesc în termeni evenimentiali. Dacă România personalistă va deveni vreodată o țară-eveniment depinde de gradul în care ea va continua să crească într-o „Biserică” – o simfonie pluripersonală în care fiecare persoană interpretează partitura sa, totul fiind coordonat, dirijat și unificat sub conducerea lui Hristos, fiecare aducîndu-și contribuția concretă și fiecare profitând în mod reciproc de toți ceilalți.²⁵

Personalismul românesc nu promovează în mod mecanic o anumită formă de guvernămînt. Oricare ar fi, va trebui să țină seama că neamul nostru, încarnat într-o istorie, un loc și o prezență reală, are nevoie de modul său specific de existență personală.

Prin natura sa, personalismul este o deschidere. Tinzind mereu să devină un eveniment, persoana nu se închide niciodată într-o cochilie, ci își dorește să se depășească pe sine prin dăruire. Cu o mențiune. Nici „depășirea de sine”, și nici „dăruirea” nu înseamnă deschidere spre orice, permeabilitate totală. Cînd o persoană ieșe din sine, se revărsă prin unde evenimentiale – aşa cum o face un duhovnic – are loc mai întîi un efect de separație; adevarul se desprinde de minciună, griul de pleavă. Doar pe un teren degajat de elementele anti/impersonale se produce socul drăgăștos al transfigurării, iau naștere zonele personalist-evenimentiale.

Deocamdată, cu toată smerenia, să trecem la degajarea terenului...

Note:

1. Bakhtin, M.M. *Speech genres and other late essays*, Austin, Texas: University of Texas Press, 1986, p.126. În eseul *Problemele textului* Bahtin afirmă că relația dialogală conține o a treia persoană, un ascultător ideal a căruia „abilitate de a înțelege complet ceea ce spun este garantul suprem al semnificației spuselor mele”. În funcție de contextul istoric și cultural, acest superadresant dotat cu o capacitate comprehensivă ideală a imbrăcat diferite expresii (Dumnezeu, adevarul absolut, poporul, „judecata istoriei”, știință, etc)

2. Ioan I. Ică, jr. *Globalizarea – mutații și provocări* în volumul *Gîndirea socială a Bisericii*, realizat și prezentat de Ioan I. Ică jr și Germano Marani, (Deisis, Sibiu, 2002, p. 492.) Este întristător să descoperi în discursul unui teolog ortodox de valoarea lui Ioan I. Ică, jr stereotipurile și acuzele la adresa Bisericii ortodoxe omniprezente la reprezentanții așa zisei „societăți civile”; „Biserica ortodoxă se prezintă însă – trebuie recunoscut acest fapt – cu o figură socială și intelectuală moștenită din trecut și inadaptată la dimensiunile și gravitațile considerabile ale provocărilor actuale: o figură izolată de destinul social și cultural al omului modern, bîntuită de fantasmele trecutului, de nostalgie paseiste, bizantino-rurale și reverii sentimentale lipsite de o reflecție autentică și un veritabil suflu social și intelectual inspirațional... În loc de a opune anistoric sufletului rupt de cer și dezrădăcinat de pămînt al omului postistoric al modernității înzrizii un corp tradițional terarhico-rural, trebuie oferit sufletului creștin un corp social și o figură eccluzială de tip modern.”

3. Aluzie la clasamentul celor 20 de „intelectuali publici globali” apărut în revista americană Foreign Policy.

4. Ideile devin promiscui (imbicate) cînd circulă în chip de semne goale.

5. Ne referim la Theodor Baconsky și Cristian Bădiliță: primul, diplomat și teolog, cel de-al doilea filolog cu un doctorat în patristică la Sorbona. Ambii confundă religia ortodoxă cu opțiunile și strategiile politice ale României. A se vedea luările lor de poziție în „cazul Comeanu”.

6. Exemplul concluzionat ni-l oferă catolicii „progresiști”. În ultimii cincizeci de ani s-a dezvoltat în sinul bisericii catolice un curent „progresist” și tehnofil care, în numele „spiritualizării materiei”, se arată favorabil suprimării alterității lumii reale. Precum globaliștii, catolicii progresiști sunt în favoarea unei subjugări definitive a realității fizice de către spirit în diversele sale manifestări. De pildă, iezuitul Teilhard de Chardin (1881-1955), unul dintre pionierii „planetarizării” saluta explozia bombei atomice asupra Hiroșimei ca o manifestare a expansiunii divinului în materie. (Vezi Daniel Cérezuelle, *La technique et la chair* în antologia Jacques Ellul, *penseur sans frontières*, L'Esprit du Temps, 2005)

7. Ignacio Ramonet, un editor al „Le monde diplomatique” definea „gîndirea unică” drept „traducerea în ter-

meni ideologici, cu pretenții universaliste, a intereselor unui set de forțe economice, în particular cele ale capitalului internațional, și identifică sursele sale majore ca fiind marile instituții economice și monetare: Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, OECD, GATT, Comisia Europeană (Ignacio Ramonet, *La pensée unique*, « Le monde diplomatique », 490, ianuarie 1995, p. 1)

8. Vezi în acest sens excelentul comentariu al lui Jean Baudrillard dintr-un interviu acordat lui Philippe Petit (Jean Baudrillard, *Selected Writings, Second Edition*, Stanford University Press, 2001, p. 281-282)

9. idem, p.282-283.

10. Faisal Devji, *Landscapes of the Jihad. Militancy, Morality, Modernity*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 2005., p. 27-28.

11. Vezi scrisoarea adresată de Ovidiu Hurduzeu lui Theodore John Kaczynski alias Unabomber publicată în *Unabomber, Profetul ucigăș*, Editura Logos, București, 2007. „Ca simbol cultural, Unabomber este o ultimă și perfectă întruchipare a ‘individului rațional și autonom’ din epoca modernă, ceea ce se întinde (aproximativ) de la revoluția franceză (1789) pînă în anii ’60 ai secolului XX. Prin individul rațional și autonom, Modernitatea înțelegea o monadă construită pe un principiu tautologic (Eu=EU). A fi un eu și nimic altceva, în sensul „eu sunt ceea ce sunt”, „individul rațional și autonom” trebuia să devină sursa și principiul întemeietor al realității. Afirmarea de sine se dovedește criteriul suprem de evaluare a ființei sale. Unabomber duce la ultimele consecințe această logică” (p. 418).

12. Matei 5:48.

13. Patrick West, *The Poverty of Multiculturalism*, Civitas: Institute for the Study of Civil Society, London, 2005, p. 41.

14. Paul Edward Gottfried, *Mass Democracy in the Managerial State*, Princeton University Press, 1999, p. 114.

15. Vladimir Lossky, *In the Image and Likeness of God*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1985, p. 189.

16. Filipeni, 2:3-9.

17. Vezi studiul ieromonahului Calinic Berger *Face Euharistia Biserica? O comparație între ecclaziologile părintelui Dumitru Stăniloae și Mitropolitului Ioannis Zizioulas*, subcapitolul *Duhul Sfint ca integralitate și ca principiu personal al lumii*, Revista "Tabor", Anul I, Numarul 7, Octombrie 2007, p. 22.

18. David Graeber, *Give it Away*, "In These Times", 21 august 2001.

19. Filipeni, 4:4.

20. „Distribuții cred că răspîndirea largă a proprietății este singura pavăză pe care democrația o are împotriva dominației centralismului statal sau a capitalismului monopolist neînfrinat. Distribuțismul sprijină guvernare locală, tradiții stabile precum și comunități permanente, autarhice unite împotriva servitudinii și alienării”.

(<http://www.chesterton.org>). Dacă „distribuțismul” pare o idee utopică, aducem la cunoștința cititorilor succesul Cooperativelor Mondragon din Spania. Înființate de preotul Don José Arizmendiarieta în 1956, în regiunea bască, Cooperativele Mondragon s-au dezvoltat pe baze distribuțiste. În prezent sunt cel mai mare grup de afaceri din regiunea bască (160 de cooperative în diverse domenii de activitate) și un competitor major pe piața europeană și globală. În favoarea distribuțismului, considerat o a treia cale, între socialism și capitalism, au scris personalități marcante ale secolului XX: G.K. Chesterton, Dorothy Day, Hillaire Belloc, E.F. Schumacher.

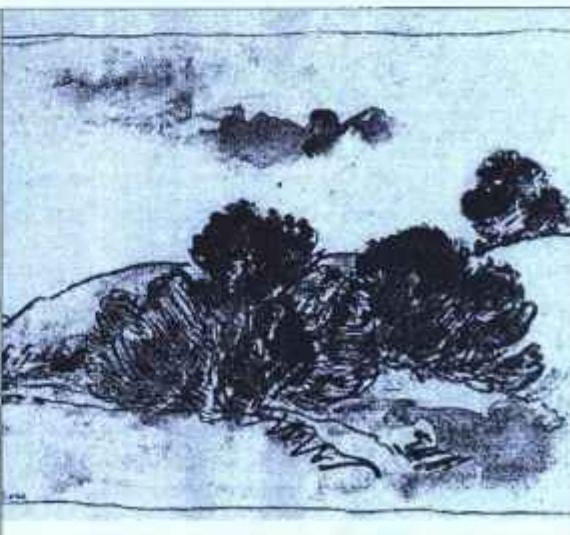
21. Aici termenul „autonom” desemnează „separat de persoana umană reală”

22. Democrația de astăzi are prea puțin în comun cu valoile democratice tradiționale. Termenul cel mai potrivit ni se pare cel de „democrație de masă” folosit de Paul Edward Gottfried în cartea sa *After Liberalism*. Este vorba de o democrație „de consum” decontextualizată, formulată în termenii statului managerial, ce se adresează unui cetățean pasiv și lipsit de cultură politică. Democrația de masă șterge granița dintre consensul popular și controlul burocratic prin promovarea unei retorici a grijii față de cetățean. De multe ori această grija este o încercare deghizată de a reglementa viața persoanei în cele mai mici amănunte.

23. Cf. Jacques Ellul, *Présence au monde*, Genève, Roulet, 1948: „Dans l'œuvre de Dieu la fin et les moyens sont identifiés [...] Jesus-Christ dans son incarnation apparaît comme le moyen de Dieu, pour le salut de l'homme, et pour l'établissement du Royaume de Dieu. Mais là où est Jésus Christ là est aussi ce salut et ce royaume” (p. 104).

24. Problema „descărñării istorice a gîndirii” a fost dezbatută în cercurile personaliste încă din anii 30'. Vezi Denis de Rougemont (*Penser avec les mains*, 1936).

25. Dumitru Stăniloae, *Autoritatea bisericii*, p. 187 citat de Calinic Berger în *Face Euharistia Biserica?*

CADAURUL UNEI STAFII

Ion PAPUC

SCRISORI DIN BUCUREȘTI

Dispunerea forțelor politice, existente la un moment dat și într-un loc anumit, în stînga și în dreapta pentru a delimita scena politică – datează de la Revoluția franceză, astfel că ceea ce numim stînga pare a avea tocmai această origine, însă forma extremă a acestieia a fost proclamată abia cu aproximativ o jumătate de secol mai tîrziu cînd cu faimosul *Manifest al partidului comunist* care își deschidea paginile cu afirmația: „O stafie bîntuită prin Europa – stafia comunismului”. Iată că nu mult după împlinirea de atunci a unui secol, nu doar comunismul, ci stînga în general este acuzată că nu ar mai fi decît un mare cadavru în putrefacție pe care s-au adunat viermii, un hoit care duhnește. Cel puțin așa afirma Jean Paul Sartre în 1960, în prefața la carteasă *Aden Arabie* a lui Paul Nizan. Aserțiunea aceasta atât de dură este reluată tocmai acum de unul dintre cei mai populari fruntași ai gîndirii politice din Franța, Bernard – Henri Lévy, și pusă nu doar ca motto al recentei sale cărți, ci într-o formă prescurtată chiar pe frontispiciu, ca titlu: *Ce grand cadavre à la renverse* (Editions Grasset et Fasquelle, 2007). Iar cadavrul acesta prăbușit pe spate este stînga contemporană cu noi, postură cum nu se poate mai tragică, recunoscută, îndeosebi în ceea ce o privește pe cea franceză, de unul dintre ultimii ei apărători inteligenți. Pentru că, admisind că despre aceasta este vorba, de un hoit politic, ce se mai tînguie eseistul din Paris, ce bocete îndelungi modulează el, cîtă suferință mai exhibă, cîte amenințări proferează, la cîte profeții sumbre se mai dedă! E în toate paginile voluminoasei sale cărți un amestec de teorie politică, sevențe dintr-o biografie personală ridicată la rang exponențial, ziaristică de varii ambiții, pledoarii diverse, orientate exclusiv spre stînga, și peste toate, o revârsare de oralitate.

Punctul de plecare îl reprezintă o con vorbire a autorului cu Nicolas Sarkozy de pe cînd acesta era doar candidatul ce avea să fie ulterior ales președinte al Franței și care nu doar că îl semnalează apariția în ziarul „Le monde” a unui articol de entuziasmată susținere

electorală, semnat de André Glucksmann, dar și înțelegem din context că cei trei sunt prieteni, ortocmai în legătură cu aceasta viitorul președinte, nevăzînd niciun inconvenient în faptul că vorbea cu un militant încrezător al stîngii, nu ezită să îl invite și pe el să i se alăture. Avem, aşadar, de-a face, în afară de autor, cu un candidat de dreapta la președinția Franței despre care cineva afirmașe că era doar „un neoconservator american cu pașaport francez”, iar pe de altă parte cu acel publicist francez care, cu referire la tinerețea sa politică, mărturisise la un moment dat că maoismul pe care îl profesase cîndva este rușinea vieții sale. (*Mes années maoïstes me font toujours honte*). Este de presupus că și alții, destul de mulți, care închid în colțul cel mai ascuns al conștiinței lor atari dificil avuabile rușini – sau migrat sau doar vor migra spre dreapta, iar autorul nu se întreabă nicio clipă în vașta sa lucrare dacă această deplasare ideologică este una reală, adică sinceră, sau ea este doar fuga de pe o coracie nu doar în derivă ci chiar pe punctul de a se scufunda. Ori dacă nu cumva avem de-a face mai degrabă cu adoptarea unei măști de dreapta sau cu tentativa de a realiza o imposibilă sinteză care să steargă deosebirea dintre ideologii. Retranșat cu cea mai crîncenă obstinație pe pozițiile stîngii, autorul cărții la care mă refer se desfășoară patetic într-o singură direcție, aceea a unei sperate salvări a ideologiei roșii. Merită să-l urmărim în tentativa sa disperată.

Prima amplă preocupare este aceea cu privire la „Ce rămîne din stînga”, desigur din stînga politică. Tocmai în acest sens, într-o primă instanță este dusă mai departe convenția presupusului dialog cu viitorul președinte, a cărui orientare de dreapta este denunțată, deși în termeni ca venind de la un prieten. Ceea ce îl deranjează pe autorul cărții sunt exprimările tari ale lui Sarkozy de tipul: Franța iubiți-o sau de nu, afară cu voi!, *La France aimez-la ou quittez-la*, ori pre-

supunerea afirmată de acesta că, în coloniile pe care le-au avut, francezii au făcut nu numai rău ci și mult bine, civilizând respectivele spații geografice, sau pledoaria aceluiași pentru o ordine în societatea țării sale, precum aceea de dinaintea fatidicului mai 1968. Oricât de scandalizat ar fi acest apologet al stîngii, respectivele afirmații își mai degrabă de evidență bunului simț și circumscrisu prea puțin o doctrină de dreapta, ceea ce ar și explica de ce atâtă dintre activiștii stîngii au trecut la această ipotecă și foarte fragilă dreaptă politică.

De fapt, problema propriu-zisă nu este aceea că există și o dreaptă politică, insuficient identificată în paginile acestei cărți, cel mult doar ponegrită aici în mod grosolan, ci suferința cea mare a autorului ține de constatarea că stînga, din familia căreia are încăpăținarea să facă parte, acea stîngă s-a prăbușit, este în colaps datorită surpărării pilonilor săi de susținere. Înțelegem prea bine aceasta dacă admitem că stînga a însemnat în primul rînd revoluție, or tocmai în acest sens esențial este nevoie să citeze cuvintele unuia dintre maeștrii săi de gîndire, Michel Foucault, care a afirmat că întrebarea dacă revoluția mai este posibilă a cedat locul alteia, mai tulburătoare și îndeosebi mai radicală: mai este revoluția de dorit?, iar răspunsul a devenit un categoric: Nu!, fiindcă reperele stîngii, parametrii ei au zburat în țăndări, după chiar opinia acestor foști militanți ai revoluției. Cu ocazia acestei susțineri, autorul găsește nimerit să amintească faptul că într-o precedență lucrare a sa, cu mult înainte de anul 2000, a notat cu sarcasm ipoteza că de la această dată este de presupus că dicționarele franceze vor cuprinde o nouă definiție: „Socialism, subst. n., gen cultural, născut la Paris în 1848, mor la Paris în 1968”. Înțelegem expresia *gen cultural* în sensul unei tipologii a spiritului politic. Cît despre cele două date, ele definesc concis o revoluție de renume și răzmerită mai recentă a studențimii pariziene.

Dar chiar și așa, fiind perfect conștient că acești doi parametri, fundamentali pentru atitudinea de stînga, revoluția ca mijloc și socialismul ca țintă – au fost complet compromiși, fie și dacă și prea bine că imaginea stîngii este una a dezonoarei, reprezentată de lungul compromis cu stalinismul, fiindcă a acceptat dintre cele mai rele crime ale comunismului și pe cele de cel mai mafiot tip, pentru că a acoperit cu trăncăneala ei și pe celele celor supuși supliciului în Gulagurile rusești, cubaneze, chinezesti, și deoarece a acceptat să-i pută ordura comunistă chiar sub nas – sunt chiar aprecierile autorului, cu toate acestea el își închipuie că o salvare a stîngii mai este cu puțință.

Și în această decizie de tot ceea ce a fost mai ex-

crabil în stînga politică, tocmai pentru a o putea reinvența, pentru a reduse cadavrul care duhnește la o sperată nouă viață, vechile reflexe, care păreau pentru o clipă definitiv extirpate, îl imping pe autor spre patriarhii politicii sale, ici un Aragon, dincolo un Mao Tse Dung, și alții, și alții, precum tocmai din marele conducător chinez este citată aserțiunea despre revoluția franceză din 1789, despre care istoricii și-au facut o opinie, echilibrată și nu tocmai flatantă, dar aici este reprodusă părerea lui cum că este încă prea devreme pentru a se pronunța asupra acelui eveniment.

Cu gîndul la reinviere, a stîngii – desigur, nu a Răstignitorului –, autorul crede a-și găsi resurse ideologice incredințindu-se unor patru precedențe: mai întîi Vichy, adică momentul în care politica franceză și-a văzut deosebite în mod radical cele două componente, stînga și dreapta, cu presupunerea că prin aceasta cei de dreapta sunt maculați definitiv, iar stînga este moștenitoarea exclusivă a Rezistenței. Ca întotdeauna în propagandă, și aici nuantelor le este preferată simplificarea, fiindcă nici stînga nu a fost chiar într-atât de radicală și nici ceilalți nu se revendică, ba poate chiar deloc, din acel moment nefericit al istoriei proprii. Si tocmai cu referire la colaboraționismul francez, al cărui simbol ar fi Vichy-ul, este evocată nu o singură dată figura lui Charles Maurras, cu faimoasa lui exclamație cu privire la condamnarea la închisoare pe viață de care a avut parte în procesul politic ce i-a fost intentat: *c'est la revanche de Dreyfus!* Vine apoi la rînd războiul din Algeria cînd, se presupune în paginile acestei cărți, că iarăși a fost o ocasioare a despărțirii apelor politicii franceze, între cei buni – neapărat de stînga, și cei răi – de dreapta, desigur. A treia poziție este definită de răscoala pariziană din mai 1968. În legătură cu acest eveniment, autorul are onestitatea de a consemna, fie și oarecum scrișind, și opinia adversarilor săi, admitînd că există o Franță care, în sensul cel mai propriu, nu e în stare – crede el – să-și amintească ce s-a întîmplat cu adevarat și împroaspătă toată această istorie, cultivînd de astădată nostalgia după o societate a ordinii, a autorităților consumîte și naturale, pe care evenimentul respectiv le-a zdruncinat: mai 68 ca o gaură neagră aspirînd ceea ce exista mai solid în Franța patriarhală, reațională, arhaică, acestea sunt chiar cuvintele autorului cărții. A patra precedență invocată în sprijinul stîngii este chiar Afacerea Dreyfus, la care se face referire mai înainte.

În legătură cu evenimentele evocate, sunt decretate, ca aparținînd stîngii, identificînd-o, patru reflexe politice. Mai întîi, reflexul dreyfusard care ar susține, în cazul unui conflict, presupunerea că întotdeauna drept-

tatea este de partea celui care se ridică singur împotriva părții alcătuită din mai mulți. Este ipoteza că în aprecierea politică cineva se înșală, iar acela nu este cel singur, ci întotdeauna se înșală cei care s-au adunat mai mulți pentru a susține o opinie. Unul singur privilegiat în raport cu turma, am putea spune. Deși, pentru un apologet al unei ipotetice democrații, teza nu este chiar acceptabilă întrucât opinia susținută de cei mulți nu este doar adunarea aritmetică a părerilor componentelor grupului în cauză, ci prin însumare se poate obține o idee superioară celei mai bune dintre ideile fiecărui dintre cei care alcătuiesc grupul. Unicitatea nu doar că nu garantează o superioritate, dar este sigură mai degrabă inferioritatea ei.

Mai apoi, reflexul Vichy subsidiar atitudinii antifasciste ce presupune identificarea din timp a primejdiei pogromului, îndreptat eventual împotriva evreilor, dar mai apoi extinsă la orice tentativă de suprimare a unor mai mari sau mai mici grupuri etnice. Vine la rând reflexul șaizeci și opt-ist, adică anti-autoritar, anti-totalitar, în înțelesul că întotdeauna trebuie privilegiată acea atitudine care întețește o diminuare a autorităților deja constituite. Pe ultimul loc, rămâne a fi amintit și reflexul anti-colonial, încă menținut în viață chiar dacă realitățile coloniale au dispărut demult. Fiindcă autorul cărții presupune a fi supraviețuit colonilor o datorie a unei dezbatere privitoare la sentimentul perpetuu de vinovăție și la corolarul acestuia reprezentat de nece-sara căință. În conjunctura actuală, acest reflex anti-colonial se conjugă cu respingerea urii la adresa liberalismului și cu condamnarea refuzului mai mult sau mai puțin deghezat al unei Europe unite, cu reprobarea a ceea ce autorul identifică că sunt toate crispările iden-titare, naționaliste. În acest punct se vede, cum nu se poate mai bine, că acceptând despărțirea sa de toate făloasele ei atribuții de altă dată, precum revoluția, socialismul etc., stînga nu renunță la liberalism și mai ales la antinaționalismul ei genetic. În reducția la care o supune timpul actual, doctrina stîngii se retragează la a nu mai rămîne din ea decît exclusiv liberalismul.

Dar toate acestea de pînă acum au fost oarecum doar niște considerații istorice. Îi mai rămîne autorului cărții să revină la cea mai presantă contemporaneitate. Mai întîi este înregistrat acest reproș la adresa stîngii, și este avută în vedere preponderent stînga franceză, cu privire la arhaismul ei, la retardarea ideologică persistentă, la atașamentul nevrotic la principiile socialismului tradițional. Încă și mai grav îpare autorului faptul că respectiva orientare politică poartă sigiliul infamant de a nu fi fost capabilă să se rălieze în mod clar, fără rezerve și subterfugii, la constringerile unei economii de

piață față de care, toată lumea știe – este de părere el – că nu există alternativă. Aceasta cu atît mai mult cu cît astăzi nu mai înțină socialiști care să credă în toate vechile povești cu privire la viitorul luminos, depășirea capitalismului destabilizat de propriile contradicții, pauperizarea absolută a societății proletare etc. În acest context, stînga franceză este supusă riscului de a fi una dintre ultimele din Europa, avînd în componență un partid communist care nu vede că acest cuvînt: communist – este de fapt o plagă, o ghîulea legată de gîul ei, o insultă la adresa adevărului și a sentimentului de onoare, o arsură. Sunt chiar cuvîntele acestui necruțător analist al propriei orientări politice. Si tot lui îi aparține aprecierea că pînă și cei mai orbi dintre bătrînii comuniști știu că partidul lor a intrat în agonie, că el nu emite mai multă lumină decît emit stelele moarte și că nu își datorează supraviețuirea decît obscuriei indulgențe a unui sistem care s-a obișnuit de aproape un secol să graviteze în jurul lui precum o galaxie în jurul astrului său fix, și care se tem că dacă astrul s-ar stinge de la sine, atunci cu toții ar sucomba într-o implozie.

Privind retrospectiv, cescutul este de părere că „tentacă totalitară” reprezintă adevărata rușine a stîngii și dezonoarea intelectualilor săi. Acesteia î se adaugă lungul, atît de lungul compromis cu crima, deoarece ea a făcut cu nerușinare elogiu gulagului rusesc sau a laogăului chinezesc, a propagat ideea că revoluția nu este un dîneu de gală și întrucât chiar este o revoluție ea merită cîteva mari carnagi sub soarele Binelui, adăugînd lor preocuparea pentru Omul nou, fascinația tabulei rasa. Era vorba de un millenarism profan, de o adevără religie a unei umanități progresiste al cărei principal articol de credință se rezuma, în versiunea ei vulgară, la celebra apostegmă: nu poți face omătă fără să spargi ouăle. Dar, odată cu prăbușirea sistemului sovietic de la sfîrșitul anilor 80, o pagină a istoriei stîngii europene a fost înăuntră definitiv, iar vechile partide comuniste, aliații lor, cei care au fost tentați să le menajeze sau să le flăteze, cu toții nu-și mai au locul. O întreagă istorie de răsfacere și de tartuferie modernă, o întreagă materie ideologică, care și-a avut ceasul ei de glorie, au ajuns a fi asemenea unor găuri negre, înghițindu-și propria lumină și propria istorie. Asistăm astfel la o dezamăgire radicală, la o laicizare a viselor, la o tăgăduire fericită a gîndurilor, a prejudecăților și a idealurilor. Această stîngă politică rămîne între două lumi, asemenea unui fum fără foc, a unei spume fără apă, ca niște gesturi ale radicalității lipsite însă de cuvînte, iar eventualele cuvînte sunt lipsite de înțeles, ieșind din secolul XX dar neavînd îndrăzneala să intre în secolul XXI.

Vînd să ofere o explicație a acestei răsturnări a ordinii lumii în teorie, autorul nostru găsește nimerit să pomenească, drept precedențe ale căderii Zidului Berlinului și ale prăbușirii sovietismului, următoarele evenimente: același, mereu repetat mai 68, revoluția portugheză similară aici, în aceste pagini, cu un crepuscul al socialismului și cu un început al sfîrșitului comunismului, Soljenițin, ca un fenomen de consecințe planetare, al cărui *Arhipelag* al *Gulagului* a însemnat o deflație cum-nicio altă carte modernă nu a produs niciodată într-un atare grad. Visul comunist s-a spulberat în dogoarea unei cărți, după chiar mărturia acestui îndirijt teoretician al stîngii. Dar peste toate, crede același, a fost experiența cambodgiană, semnificativă nu prin radicalismul ei, important și acesta întrucât adeșorii eșecul doctrinelor de stînga a fost pus pe seama incompletitudinii, pe faptul că revoluțiile nu au fost duse pînă la capăt, însă în Cambodgia tocmai aceasta să întîmplat, revoluția a fost dusă pînă la absurd și cu această ocazie a putut fi văzută toată inimagineabilă monstruozitatea a fenomenului. Dar a contat în acest caz mai ales faptul că respectiva revoluție comunistă a fost fiica imediată a gîndirii stîngii pariziene, că revoluționarii cambodgieni erau formați în sînul inteligenției sorbonarde. Cu această ocazie, prin punerea în practică a ideilor politologilor francezi, a putut fi văzută în consecințe toată criminalitatea sistemului. Ea este, în primul rînd, a gîndirii acestor maestri francezi, dar devine cu pregnanță vizibilă abia odată cu punerea în practică, cînd se trece la fapte prin luptă împotriva egoismului, abolirea comerçului și a banilor, promovarea celor de tot simpli în dauna expertilor datî deoparte, sălarea într-un prestigiu special a muncii manuale și deprecierea radicală a muncii intelectuale, afirmarea unei voînje de egalitate imediată și absolută. Acestor ambii revoluționare le-a fost adăugată intervenția în ceea ce s-a numit regimul dorințelor: o reglementare prin lege a căsătoriilor, abolirea relațiilor erotice sau amoroase din afara cadrului conjugal, fixarea prin decret a zîtelor din an în care tinerii sunt autorizați să se împerecheze și a celor în care, invers, cel mai mic flirt va fi pedepsit cu moartea, adică pretenția reglării politice a afectelor și a emoțiilor, ajunsă la o precizie și o rigore inegalabile. Si altele, și altele, care de care mai cumplite chiar în termenii virulenții în care sunt descrise în această carte.

Așadar, aşa cum spune și titlul unei cărți, amintit în paginile la care mă refer, *Marx e mort*, nu doar Dumnezeu, ci însuși părintele supra-Dumnezeu al comunismului este mort. De revoluție, funie în casa spînzuratului, nici nu mai poate fi vorba, și nici de acea

credință într-un Bine viitor, în numele căruia au fost sacrificeate atîtea generații succesive. Căci s-a întîmplat, observă eseistul nostru, că dacă, în istoria ideilor, Martin Heidegger l-a învins pe Karl Marx, pe fundalul acestei victorii, locul atît de specificei tentații totalității este luat de o altă coerentă a stîngii și care, spre disperarea acestui fervent activist de stînga, este de inspirație de dreapta, dacă nu chiar de extremă dreapta, după aprecierea sa. Fiindcă stînga a fost adusă de violențile istoriei pînă în situația să renunțe la toate ambiiile sale, iar acum destinul îi ia cu totul mințile și o împinge să comită actul sinuciderii sale perpetui: să renunțe la liberalismul întrinsec în care autorul cărții identifică ultima redută a pozițiilor sale politice. Tot astfel precum moartea lui Dumnezeu este în fapt o agonie fără sfîrșit, pe care au a o trăi cei care proclamă respectiva moarte, nu mai puțin sinuciderea politică este o agonie în perpetuitate, un mod de existență minimă, la limită. Iar forma în istorie a acestei morți este antiliberalismul stîngii, ridicarea oamenilor săi împotriva a ceea ce este însăși esența sa ideologică ultimă.

Există multă necruțare în felul în care autorul acestor analize face disecția stării actuale a propriei orientări politice, însă acest radicalism critic nu este niciunde mai prezent ca atunci cînd este luat în cercetare raportul dintre liberalism și Franța actuală și cînd cad ultimele iluzii și analistul se descoperă pe sine în toată completă sa înstrîinare în raport cu populația în mijlocul căreia trăiește. Fiindcă el afirmă exasperat și fără echivoc că pentru motive care își dețin de trecutul ei și de istoria configurației sale naționale, Franța în întregime este cea care îi rezistă, în înțelesul că nu i se predă, unui liberalism care niciunde într-altă parte și îndeosebi în nicio țară anglo-saxonă, nu este obiectul unei atari reprobări: liberal nu este oare, se întrebă el în continuare, un cuvînt pe care clasa politică franceză nu se aventurează să-l pronunțe decît cu precauții infinite și oare nu un președinte al acestei țări a definit liberalismul ca fiind o perversiune a spiritului uman, considerînd că eventualul lui triumf ar fi tot atît de dezastroso ca și cel al comunismului? În fața acestelui atît de pregnante neaderențe franceze la liberalism, autorul cărții nu-i mai rămîne decît să menționeze că însăși stînga franceză, în epoca ei de deplin marxism, a avut asupra cuvîntului liberalism un fel de fatwa, o condamnare definitivă asupra căreia nu a revenit. De aici și ca o consecință a acestei atitudini a rezultat faptul că stînga socialistă din Franța a refuzat Tratatul constituțional european sub motivul că acesta ar fi de inspirație liberală. S-a ajuns astfel pînă la a fi considerată doctrina liberală ca fiind adevărată sursă a tuturor

relelor de pe planetă, antiliberalismul sucombînd într-un soi de conspiraționism care presupune că forțele liberale nu doar domină lumea ci și-o subjugă în interesul lor exclusiv.

Fiindu-i stîngii politice însăși baza teoretică ireductibilă, adică acel temei la care aceasta nu poate renunță fără a-și primejdui existența, liberalismul este la rîndul său ceva mai vechi decît ea, în înțelesul că descinde din iluminism. Sesizînd această filiație, analistul a cărui carte o urmeză, cînd reproșează stîngii actuale că fiind antiliberală se subordonează dreptei, ba chiar extremicii drepte – afirmă el, atunci are în vedere un caz concret, și anume el întîrstește un adversar declarat al iluminismului și cu deosebire al liberalismului. Este vorba desigur de Carl Schmitt, a cărui revenire în dezbaterea publică, îndeosebi după trecerea sa la cele veșnice, a scandalizat și scandalizează din ce în ce mai tare, îndeosebi o anume intelectualitate manifestă democrată și care de la ultimul război și pînă nu demult domina în exclusivitate lumea ideilor. Iar acum acesta îi vine cum nu se poate mai greu să accepte luarea în seamă a vastei opere a celui care a fost la un moment dat Kronjuristul celui de al treilea Reich. Că s-ar putea ca prin unele dintre tezele sale de filozofie politică el să aibă dreptate, ce mai contează cînd poliția civilă a celor care stăpînesc ideile impune ca despre acesta să nu mai fie vorba decît eventual în vreun pamphlet. Cu o imensă jale, autorul acestei cărți nu vede decît îmbulzeala în jurul lui Carl Schmitt dinspre stînga, ignorind că el este asaltat din toate direcțiile, ca să nu zic din toate extremele, inclusiv de la mijlocul spectrului politic! Cu o lipsă de luare în calcul a detaliilor, tipică pentru cea mai nediferențiată propagandă, eseistul francez acuză exasperat pe fostul profesor de drept constituțional că a colaborat cu nazismul și, fie și mult după război, adică după ieșirea din închisoarea în care l-au azvîrlit învingătorii apuseni, că a fost antisemit. Luate așa în mare, afirmațiile sunt valabile în felul lor, dar nu este mai puțin adevărat că istoricii de profesie și mai puțin implicați politici au nuanțat mult lucrurile. Carl Schmitt, ca atîția alii, s-a strecut și el prin cotloanele dictaturii, iluzionîndu-se că ar putea influența politica în direcția gîndirii sale. Nu a izbutit!, dar adevărul tezelor sale nu a fost prin aceasta infirmat, și ele trebuie analizate și în afara contextului istoric în care au fost elaborate, iar întrucât sunt știință trebuie judecate și în absolut. Cît despre antisemitism, din cîte informații am la îndemînă, poate ar fi mai corect să se spună doar că el nu a fost filosemit, ba chiar că și-a exprimat opțiunea, el catolic, pentru un păgano-creștinism, un creștinism exclusiv european, deosebit de iudeo-creștinismul așa

de răspîndit. Să afirmi: eu nu sunt evreu – este grav, aproape dovedind o stîjenitoare aplecare rasistă, totuși nu o crimă, deși putem înțelege îndreptățirea semenilor noștri, evreii, să aibă, după tot ce li s-a întîmplat, o hipersensibilitate ultragiată.

Se va fi înțeles, sper, din toate acestea că autorul la care mă refer dovedește o conștiință de-a dreptul tragică, și că el își analizează propria condiție politică fără cea mai insimă iluzie. Totuși, dincolo de atîta disperare ideologică, mai rămîne ceva? O soluție se mai intrevede? Fiind vorba aici de Franță, aceasta ar putea fi în primul rînd integrarea europeană, și chiar din acest motiv, autorul se adresează cum nu se poate mai patetic concetătenilor săi, întrebîndu-i imprecator: Cine, atunci cînd, de pretutindeni, se înalță cîntecul locurilor (și tocmai al acelor locuri despre care vor să ne convingă, iarăși, că sufletele noastre le sunt ca niște amprente), cine va vrea să amintească faptul că Europa nu este nimic dacă nu este mai întîi o resurrecție a spiritului împotriva demonului cel rău al identității – fie ea chiar și cea europeană? Așadar, despre aceasta este vorba, despre abolirea identităților, a apartenenței fiecăruia dintre noi la un anumit loc, veșnic aceeași utopie negativă a stîngii: dezicești-vă de voi înșvâr și veți fi fericiti, va fi raiul pe pămînt dacă veți înceta să mai fiți, subjugîndu-vă unei alienări definitive, răminînd pure abstracții lipsite de conținut, exclusiv oameni și nimic mai mult, pură indeterminare.

Cîteva indicații, semnificative, se mai dau în finalul cărții. Nîerostita globalizare este trecută aici pe sub ochii neatenți ai cititorului sub masca americanismului, fiind denunțat în modul cel mai virulent antiamericanismul ca fiind în ascuns un antisemitism, presupunîndu-se că cine este împotriva Americii este de fapt împotriva evreilor. Si ce alt păcat ar putea fi mai mare! Orbit de ipoteza antisemitismului, autorul ignoră evenimentul ca promotorii antiamericanismului să fie mai degrabă nu atîț împotriva evreilor, cînd îndeosebi în simbria colosului eur-asiatic, care i-a succedat URSS-ului, cum s-a și întîmplat ădesea în trecut cu intelectualii militanți din Occident, descoperiți mai apoi pe statele de plată de la Moscova.

Soluția, una singură, este prezentată în două trepte: mai întîi opțiunea totală pentru laicitate, nu toleranță, aceasta ar fi o crimă, cîi laicitate deplină, adică, și acesta este finalul, ateismul. Astfel, stînga este dezvăluită în totă enormă ei monstruositate, de ucigașă de Dumnezeu. Chiar și atunci cînd din ea nu a mai rămas decît un cadavru.

PROBLEMATICA SINELUI ȘI CARENȚELE SALE ASCEZA ȘI DUALISMUL APOLINICO-DIONISIAC (III)

Lucian IONEL

Cultura elină este apreciată pentru gîndirea și moștenirea pe care ea ne-a lăsat-o prin dobîndirile ei în nenumăratele domenii ale ceea ce numim astăzi cunoaștere și filosofie. Dar, dacă ar fi să rupem schematic și simplist în două societatea greacă clasică, am descoperi că admiratice sunt vîrfurile ei, că înalta spiritualitate o recunoaștem la mariile personalități ale ei, aşadar admirăm în Grecia antică mai degrabă gînditorii geniali decât omul elin. Cu alte cuvinte, nu se spune nimic înălțător despre ceea ce ar ascunde cotidianul vieții eline. Iar atunci cînd omul elin este amintit, existența sa este privită într-un context cultural ca oricare altul, cu propriile obiceiuri, credințe mitice, valori. Simpatia pentru un Eschil, Platon sau Aristotel se neutralizează cînd ne referim la simplul spectator al tragediei grecești. Însă, există o circularitate în schimbul dintre un gînditor și epoca sa, o influență reciprocă; datele precalabile ale unui gînditor, marcate de cultura în care trăiește, sunt decisive. De aceea, faptul că filosofia s-a putut naște în Grecia antică ar trebui să nască o curiozitate față de societatea elină.

Referitor la tema sinelui, din privirile ce s-au îndreprins spre Grecia antică decantăm două interpretări. Obiectul vizat, textele de care se aproprie sunt discrete; de aceea, și tipurile de subiect întrevăzute pe tărîmîl grec sunt diferite. O existență apolinico-dionisiacă și o existență a anamnesis-ului, a ascezei – două invitații ale Greciei antice. Existențe ce au în comun datarea și, aparent, nimic altceva. Dacă una o implică sau o presupune pe cealaltă, rămîne altrei instanțe să decidă. Moduri de a privi subiectul care oferă soluții existenței, ieșiri din aporii ca aceea a permanenței sinelui. Două moduri de a privi propriul sine dînd naștere astfel la ontologia. Dacă le-am pierdut pe ambele, dacă le mai putem recupera, dacă în de vreun adevăr – rămîne altrei instanțe de a decide.

Ceea ce numim în general asceză (*askesis*), cu variantele sale forme și cu diversele teme înrudite cum ar fi catharsis, anamnesis, anachoresis, preocupare de sine, stăpinire de sine, a traversat întreaga istorie a

spiritualității (eline, creștine, renascentiste, și.a.). Acest mod de a fi a reprezentat o distincție și a constituit laboratorul creației. Dar există o privire, aparținând lui Nietzsche în prima sa carte, *Năsterea tragediei*, privire care se îndreaptă spre felul de a fi al elinului. Nietzsche scrutează acum nu marile sprite, ci omul de rînd, în principal în modul cum a fost reflectată existența acestuia în tragedia clasică. Ca mulți alții, Nietzsche a fost greșit înțeleas, chiar și de cei nu amatori în filosofie. Iar această eternă proastă înțelegere e una cauzată de un salt peste nuanță, de o exagerare a unor tonuri. Nu caracterul savant asigură o bună interpretare, ci atenția la nuanță, prudență. Iar în cazul temei de față, dificultatea înțelegerei e provocată și de depărtarea față de acea epocă, pe care sănsem tentații să o reconstruim discursiv prin propriile conținuturi conceptuale, adică să definim de pe poziția modernă apolinicul și dionisiacul. Revenind, dualismul apolinico-dionisiac, identificat de Nietzsche în arta elină și reprezentativ pentru existența grecilor, nu e o traducere a opoziției spirit-trup, ideal-plăcere, etic-esthetic (pentru că aici aceste două dimensiuni nu se opun, ci se completează, se susțin). Termenul „unitate” e esențial în înțelegerea dualismului, chiar dacă ar fi vorba de un paradox. Unitate în sensul că una din cele două dimensiuni nu poate exista fără cealaltă. În acest punct mi se pare a fi miza textului nietzschean: o existență hedonistă, inclinată spre senzualitate, ruperi de ritm, muzică nu e una dionisiacă, așa cum o existență ascetică nu e una apolinică. Dacă acestui mod de a fi i se sustrage una din cele două dimensiuni, cealaltă își pierde conținutul, specificul. Apolinicul, spune Nietzsche, nu poate exista fără dionisiac, iar dionisiacul nu are sens fără apolinic. În acest sens, ceea ce au adus culturile ulterioare celei eline, par exemple recenta mișcare hippy, nu poate fi considerat ca accentuare a unei dimensiuni sau a alteia, ci o rupere radicală de coordonatele culturii eline.

Un alt pericol în înțelegerea textului lui Nietzsche constă în semnificația dimensiunii dionisiace.

Dionisiacul deschidea privirii grozăvia existenței, muzica dionisiacă introducea în adîncul existenței, iar orgia elină era una plină de strigăte ale suferinței – purificare, scufundare în enigma existenței. Nietzsche folosește o analogie între omul dionisiac și Hamlet: „amîndoi au aruncat odată o privire cuprinsătoare în esența lucrurilor, au ajuns la cunoaștere și le este scîrbă de acțiune: căci acțiunea lor nu poate schimba într-nicică esența veșnică a lucrurilor. Cunoașterea ucide acțiunea: pentru a trece la fapte trebuie să fi învăluit în iluzii”¹. Contemplare a unui adevăr care numește existență: Iluzie, Voință, Suferință. „Dorul de infinit, dorul nostalgie ce însoțesc plăcerea supremă ne arată că este vorba de un fenomen dionisiac”². O diferență radicală față de orgiile barbare, trecute sau contemporane, lipsite de estetism, lipsite de o îndreptare a spiritului spre un adevăr adînc și inefabil, spre o înțelegere a existenței în întregul ei, orgii ale prostiei, ale unei distrações ce aduce cu stultitie, ale unui hedonism de turmă, ale slăbiciunii, existență ale unei vini nerecunoscute, marcate de eterna fugă din fața vreunui adevăr și din fața sinelui; și, nu în ultimul rînd, o muzică barbară lipsită de apolinic, deci o muzică a-dionisiacă. Dacă mișcările subculturale recente, subculturi ale *feeling*-ului, mișcarea hippy, apelează la Nietzsche pentru a se justifica, prin argumentul dionisiacului, atunci comit o mare idioțenie.

Cît despre dimensiunea apolinică: „Grecii cunoșteau și simțeau spaimele și grozăvia existenței. Pentru a putea suporta viața, trebuiau să mascheze prin creația onirică olimpiană”³. O naivitate matură, o conștiință a nevoii de frumos și de ideal ce nu se vrea a fi abolită în ciuda durerii, ci proiectată în Olimp. Nu e o minciună față de sine, ci o proiectare a sinelui, o afirmare a sinelui în mod vizibil. Apollo e vis, dar un vis apartinând intrinsec existenței și nu în afara ei, un vis revelator; „eu susțin că visul are o însemnatate mai mare pentru acea esență misterioasă a ființei noastre a cărei aparență suntem.”⁴ Apollo e zeul măsurii, o divinizare a individuației, ce legiferează: „Cunoaște-te pe tine însuți” (*gnothi seauton*) și „Nimic prea mult” (*meden agan*). Dimensiunea apolinică nu e mai puțin specifică, pentru Nietzsche, spiritului elin, în ciuda accentului și insistenței pe care a manifestat-o mereu față de Dionysos. Apollo îl face posibil pe Dionysos, și invers.

Intuiția lui Nietzsche, referitoare la modul de a fi al elinului, e una ce ar explicita fenomenul mental elin: o altă lumină se proiectează asupra modului în care grecii se raportau la timp, la memorie, la adevăr, la

artă, o altă lumină asupra temelor mitologice și asupra sensului zeilor olimpieni. Ce consideră Nietzsche a fi ceea Greciei antice, idee care avea să îi marcheze definitiv gîndirea? „Existență și lumea nu par justificate decât ca fenomen estetic”⁵. Dar o existență ce a încercat, prin ambele ei dimensiuni intrinsece, „să imprime pecetea veșnicie pe tot ceea ce i se întâmplă”, „să obțină pacea departe de povara și aviditatea clipei trecătoare”, să obțină eternitatea, și, totodată, o existență care a strigat durerea morții individuale.

Dimensiunea concretă, și în același timp spirituală, a filosofiei a însemnat, pînă în modernitate, adică pînă la epoca Reformei și Contrareformei, un travaliu ascetic. Asceza are ca scop un anumit raport cu sinele. La limită, orice etică, orice metafizică, orice ontologie, cheamă la asceză, invită la o modificare radicală a perspectivei și a modului de a fi. Încă de la Socrate, dacă l-am considera părintele filosofiei, iubirea de înțelegere a însemnat cunoașterea sinelui și preocupare de sine. Filosofile au promovat un mod de raportare la sine, un mod de a își construi viață, au cerut renunțări și modificări. Jean-Pierre Vernant, în *Mit și gîndire în Grecia antică*, vede originea ascezei în spațiul cultural european în semnificația zeiței Mnemosyne, Memoria, așa cum apare la Hesiod. Travaliul pe care poetul elin trebuia să îl facă pentru a rememora timpul originar al lumii, timp în care adevărul se revelează, era de tip ascetic: avînd forma inițierii, rememorarea (*anamnesis*) presupune că poetul „ajunge la rădăcinile existentului, descoperă originarul, realitatea primordială din care s-a născut cosmosul și care permite să fie înțeleasă devenirea în ansamblul ei”⁶. În paranteză fie spus, principiul originar la greci, *arche*, nu însemnă originea cronologică a cosmos-ului, ci înseamnă în mod direct de alethea, de adevărul care guvernează cosmos-ului. Tema, continuă Vernant, va fi reluată de pitagoreici, unde anamnesis-ul capătă alte nuante: inițierea la o nouă stare, transformarea radicală a experienței temporale, apare o transpunere de pe planul cosmologic pe cel eschatologic, așa încât anamnesis-ul se va împlini odată cu ieșirea din cercul blestemat al eternei reîntoarceri, al unei fatale călătorii a sufletului. Aceste tip de asceză, un „exercițiu de memorie ce cucerește mîntuirea, eliberarea din devenire și moarte”, idee ce aduce, de departe ce-i drept, cu gîndirea indiană la capitolul eliberării din inexorabila necesitate, a marcat nu doar pitagoreismul. Pășind mai departe, ajungem la Platon. Vernant reușește admirabil să sintetizeze într-o frază forma acestei teme la Platon: „La Platon, această uitare ce

constituie vina esențială a sufelului, maladia sa specifică, nu este altceva decât ignoranța. În apele lui Lethe [uitării], sufletele îți pierd amintirea adevărurilor eterne pe care le-au putut contempla înainte de a reveni pe pămînt, dar anamnesis, redindu-le adevărata natură, le va permite să le regăsească⁷. Modul de abordare a lui Vernant accentuează tema lui anamnesis în raportarea la sine; memoria și tehniciile ei, modul de a înțelege temporalitatea, raportul dintre mîntuire și timp.

Pentru Michel Foucault, factorul esențial în asceză este raportul sinelui cu adevărul. Pentru a fi capabil de adevăr, subiectul trebuie să devină astfel. Este ceea ce Michel Foucault, în cursul său *Hermeneutica subiectului*, numește spiritualitate: „pentru spiritualitate, nicicind un act de cunoaștere, în el însuși și doar prin el însuși, nu ar putea reuși să ofere acces la adevăr dacă nu ar fi pregătit, însoțit, dublat, desăvîrșit de o anumită transformare a subiectului însuși, nu a individului ca atare, ci a subiectului în însăși ființă sa de subiect”⁸. Adevărul se oferă dacă ființa subiectului se modifică, devine capabilă de adevăr; în același sens, „nu poate să existe adevăr fără o conversiune sau o transformare a subiectului însuși”. Însă, dincolo de travaliul care face subiectul să acceadă la adevăr prin *askesis*, există o altă formă a spiritualității pe care Foucault o depistează și totuși nu o analizează, anume *eros*-ul, o conversiune „sub forma unei mișcări care smulge subiectul din statutul și din condiția sa actuală”, „mișcare prin care adevărul vine spre el și îl iluminează”. Tema *eros*-ului rămâne încă, nu doar în lectura lui Platon, o enigmă; Jean-Luc Marion a sesizat acest fapt. Dar, se cuvine să amintim importanța *askesis*-ului în spiritualitate, o intenție de a obține raportul cu adevărul prin modificarea proprietății ființe, răspândită de pacea/implinirea oferită, odată contemplat, de adevăr subiectului. O schemă de a gîndi ce a traversat secole, luind forme poate chiar contradictorii: par example, epicureismul și ascea creștină. Printre altele, Foucault credea că ascea, ca preocupare de a ordona estetic existența și ca preocupare de sine puternic elaborată, a fost desăvîrșită în epoca elenistă: Epicur, Epictet, Seneca, Marcus Aurelius.

Un tip al spiritualității, cu numeroase nuanțe, ce a persistat pînă la „momentul cartezian”, cînd subiectul apare, în sine, capabil de adevăr, singurul efort întru adevăr fiind acela al cunoașterii, al stăpînirii informației. Oricum, enigmaticul adevăr elin, *alethea*, fusese înlocuit de *veritas*, adecvarea intelectului la obiect. Ceea ce a rămas pierdut undeva este importanța

întoarcerii spre sine înaintea oricărui discurs ontologic, aşadar caracterul prealabil al principiului socratic „cunoaște-te pe tine însuți”. Citind *Eros și magie în Renaștere* a lui Culianu, observăm, asemenea lui Foucault, cum spiritualitatea dispare odată cu Reforma și Contrareforma: o ultimă manifestare a ei a fost în figura magicianului Renașterii. Odată cu refuzul imaginariului de către epoca modernă, a fost aruncat un glas mai vechi, purtat în cîrcă de cei ce și amintea și încă încă tupeau pe greci, un glas ce pronunța stingherit, înăbușit, dezolat, două cuvinte: *anamnesis* și *alethea*.

Note:

1. Friedrich Nietzsche, *Năsterea tragediei*, Iași, Editura Pan, 1992, p. 36.
2. Ibidem, p. 124.
3. Ibidem, p. 17.
4. Ibidem, p. 20.
5. Ibidem, p. 123.
6. Jean Pierre Vernant, *Mit și gîndire în Grecia antică*, București, Editura Meridiane, 1995, p. 142.
7. Ibidem, p. 147.
8. Michel Foucault, *Hermeneutica subiectului*, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 27.

Hainele în literatura comunistă (I)

Doina RUȘTI

Literatura ilustrează destul de fidel preferințele vestimentare ale unei epoci, și nu mă refer aici doar la realismul de tip balzacian, ci la diverse perioade. Vestimentația subliniază starea de spirit a personajului, personalitatea și chiar gradul său de implicare socială. De pildă, cind își împodobește fruntea cu o panglică, Ghilgameș o seduce pe însăși zeița Ishtar, iar cind îi moare prietenul, renunță la hainele bogate, preferind un veșmint din pânză aspiră. Astfel de nuanțe, legate de tipul țesăturii, de croială ori de culori apar constante în literatura universală, căci simbolismul vestimentar este direct legat de mentalitatea unei epoci și de personalitatea eroilor.

Urmărind semnificația imbrăcămintei, Chevalier și Geerbrant (1995: III, 444) subliniază legăturile ei imanente cu modul intim de percepție, considerind că hainele sunt *un simbol exterior al activității spirituale*, un fel de amprentă a ipseității, care transmite un mesaj, pe căt de subtil pe atât de evident, venit din zonele forte ale conștiinței. Aceasta în situațiile de normalitate. Căci, dacă vestimentația nu este decât o uniformă, ea nu mai ilustrează sinele, ci este doar un *simplu semn destritor al realității*. Intrat în conflict cu idealul subiectului, dar mai ales cu personalitatea lui, veșmintul impus, lipsit de note particulare distrugă în primul rând legăturile cu personalitatea, care este nevoită să-și caute alte moduri de exprimare. Societățile totalitare mizează chiar pe această modalitate de distrucție a conștiinței individuale. De altfel, orice societate uzează de canoane modei cu aceeași intenție, este adevărat cu mult edulcorată, dar plasată în același plan semantic, al uniformizării personalităților. Comunismul, cu atât mai mult, a făcut pledoaria uniformei ca mod de ștergere a diferențelor sociale. Dar chiar și în condițiile restrictive pe care le-a impus sistemul comunist, imbrăcămintea a constituit un mod de proiecție a imaginariului colectiv, după cum o susțin cercetătorii fenomenului, în primul rând Lucian Boia (2000, p. 121). De aceea cred că literatura constituie unul dintre canalele cele mai interesante pentru receptarea unei stări de fapt, cum este depersonalizarea prin vestimentație, în perioada comunistă. Mai mult decât pictura ori cinematografia, literatură surprinde atitudinea formată, întrucât prozatorul, de exemplu, nu manifestă atât grija pentru haine, cît pentru construcția unei povești, și de aceea, vestimentația se plasează într-un plan secund, înglobând în

același timp și atitudinea auctorială față de fenomen, adeșorii într-un mod involuntar transmisă la nivelul imageriei literare.

Ideologia comunistă s-a construit pe ideea că vestimentația trebuie să exprime un anumit tip de decență, acceptată în mare măsură de populație, cu o resemnare care a contribuit la construirea unei atitudini de ignorare programată a hainelor. Prost croite, făcute din țesături ieftine și în culori sterse, hainele reprezentau una dintre preocupările secundare. Așa se face că în literatura cuprinsă între anii 60-80 vestimentația este prezentată doar accidental. Marin Preda, Nicolae Breban, George Bălăiță, Mircea Cărtărescu și, nu par preocupați de imbrăcămintea personajelor care ilustrează lumea contemporană. În schimb, apar descrieri ample și amănunțite ale vestimentației atunci cind este vorba despre personaje fixate într-o perioadă demult apusă (la Ioan Grosan ori Stefan Agopian). Tot așa și în cazul construcțiilor fantastice apar descrieri elaborate ale imbrăcămintei, accesoriilor, atitudinilor dictate de vestimentație etc. Dar în cele mai multe dintre screrile a căror acțiune este fixată în contemporaneitatea autorilor, referirile vestimentare sunt atât de rare încât personajele trăiesc exclusiv printr-un portret fizic schematic. De exemplu, în romanul lui Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, o scenă de dragoste se reduce la expresivitatea privirii. Eroul își dezbrăcă iubita, fără să numească piesele vestimentare, și evident este fascinat de ochii ei imensi. Nu este vorba aici doar despre decență impusă de cenzura comunistă, ci și de un reflex al experienței sociale. În alte pagini din același roman, autorul numește hainele pe care le purta femeia iubită, dar enumerarea este aproape mecanică: „lă scosei pantofii, pantalonii, dulceă bluză de mătase.” Denotativul de factură romantică pare aproape un accident. Ceea ce frapăază aici este însă modul firesc în care este făcută enumerarea ca și cind cititorul ar trebui să știe cum arată hainele respective.

Rareori scriitorii se opresc asupra detaliilor, iar atunci acestea se află în legătură directă cu mesajul artistic. De pildă, în același roman al lui Preda, publicat la finele dictaturii, apare un episod în care este descrisă o coadă la alimente. Aici este de menționat un detaliu vestimentar care accentuează tensiunea estetică. Este vorba despre o căciulă a unui individ care pare să nu se miște. El este reperul celor

care așteaptă în fața magazinului. Nemîșcarea acelei căciula îl dezarmează pe narator, el însuși aflat printre cei așezăți la coadă, în împietritul rînd care speră să ajungă la teajheaua unde se văd alimentele.

Episodul este subversiv și însăși publicarea romanului a fost posibilă numai pentru că Marin Preda era directorul editurii. Amânuntul vestimentar are aici rolul de a accentua tensiunea celor care așteaptă. Comentariul auctorial subliniază discret situația umilitoare a cozii, iar naratorul exprimă nemulțumirea generală, deviată de la lipsa alimentelor spre omul care se face vizibil vestimentar. De aceea, căciula nemîșcată din rîndul infometajilor exprimă starea de spirit a unei colectivități care și-a pierdut capacitatea de a analiza cauzele dezastrelui economic. Căciula care nu se mișcă devine inamicul public numărul unul: „... o coadă lungă se poate spune că este intruchiparea însăși a răbdării și supunerii.” Pentru cel așezat la coadă „nu mai rămîne decît așteptarea, pînă, să vadă dacă se înaintează, dacă individul acela cu căciula, din față care stă ca un imbecil de jumătate de oră și nu se mișcă deloc, o să se decidă în sfîrșit să facă un pas” (1987: III, 163). În mod normal înseabilă, căciula devine importantă în momentul în care purtătorul ei este receptat ca un obstacol. Ea nu mai este o simplă piesă vestimentară, ci un index de sens capabil să conoteze nemulțumirea generală.

De altfel, cele mai multe dintre descrierile de haine pe care le-am descoperit în texte de studiu, sunt elemente care, direct sau indirect, semnalează depersonalizarea ori doar o nelămurită criză identitară. Aluziile la uniforme ori la elemente care le evocă fac parte din această categorie. Nu este vorba despre uniforme militare ori direct legate de autoritatea opresore, ci cel mai adesea apar elemente care induc o stare incomodă. Ele sunt doar indicațioare ale unei trăsături generice a vestimentației, în mod global lipsită de personalitate și uniformizare. Adeseori se spune despre personaje că sunt îmbrăcate în uniforme, fără alte precizări, nu pentru că scriitorul n-ar ști cum arată ele, ci ca automatism uzual. Astfel, în volumul de povestiri *Maesirul de lumini* al lui Cristian Teodorescu, se spune că apar două taxatoare în uniformă (1985: 49), în *Visul* lui Cărtărescu, un personaj se trîntește pe pat îmbrăcat cu uniformă (1989: 1004), iar în multe scriri este numit în treacăt halatul, ca singur veșmint de identificare. Un enunț de genul: „un bărbat în halat descarcă lăzi cu morcov și cartofi la un aproză” (Vighi, 1989: 51) indică lipsă de importanță a eroului care nu este decît un om al muncii, oarecare. Într-un roman chiar se dezvoltă ideea aceasta a depersonalizării prin salopeta muncitorească. Este vorba despre romanul lui Constantin Toiu (1979), *Galeria cu viață sălbatică*, în care un personaj cumpără o salopetă și o aduce într-o editură pentru ca redactorul să-i facă volumul de versuri pe măsura buzunarului acelei salopete. El speră ca muncitorii să-i poată carte în buzunar, pentru pauzele de prînz. Ceea ce

nici nu era prea aberant, dacă ne gîndim la modul în care era croită viața în comunism.

Cele mai interesante secvențe sunt însă cele care surprind atitudini tipice pentru purtătorul de uniformă. În acest domeniu, George Bălăiță este maestru. El creează o imagine complexă legată de gestualitatea și obișnuințele celui îmbrăcat zilnic cu uniformă. Un miljan stă cu *centurionul desfăcut și doi nasturi de la prohab rupți* (222), un impiecat și șterge șapca cu *mîneca hainei*, înainte de a și-o pune pe cap (223), șeful gării și șterge fruntea cu *batista, sub cozorocul șepci* (226), iar mai tîrziu umbă cu haina descheiată *neregulamentar* (225), sunt atitudini ale normalității, credibile, dar care sugerează încălcările regulei. Uniforma cere rigoare, iar una dintre miciile bătălii ale omului comunist a constat tocmai în încercări, nefinsemate astăzi, de a individualiza un veșmint-standard. Un soldat dintr-o scriere a lui Grosan umbă cu *chipul dat pe ceafă și diagonala de piele căzută de pe unăr* (1999: 47). Semnalarea frecventă a acestor abateri, surprinderea personajelor în atitudini nonconformisie trădează însăși construcția ideologică a scriitorului, educat în spiritul respectării regulilor. Iar uniforma a constituit una dintre cele mai eficiente moduri de disciplinare. În timpul regimului comunist, uniforma constituia un mod de strunire a personalității. Încă de la grădiniță, copiii erau obligați să poarte uniformă, iar aceasta, pe lingă umiliință pe care o presupunea, inducea ideea că toți oamenii sunt egali. O dată intrată în miezul vieții sociale, indivizii realizează în mod brutal că lucrurile nu stăteau astfel. Gimnaziul și liceul impuneau de asemenea o uniformă unică. Îmbrăcămîntea nivelatoare continua și mai tîrziu: muncitorii erau obligați să poarte halate ori salopete identice. De altfel, în toate mediile se extinsese halatul ca piesă obligatorie de lucru; pînă și profesorii au avut la un moment dat obligația să poarte halat. Această stare de fapt s-a răspîndit asupra zonei imaginare, fiind înregistrată și ca regulă inflexibilă dar și ca obiectiv demolabil. Pe această desfășurare largă și contradictorie se înscrîu imaginile selectate din romanul lui Bălăiță. Ele nu sugerează nonconformismul personajelor ori al autorului, ci o realitate intrată în uzel general.

Hainele impuse, încorsează, dar susținute ideologic, induc un anumit sentiment de grandoare. Urma caschetei militare este descrisă la un moment dat ca un *nimb* (Grosan: 83). Respectul pentru uniformă se dezvoltă paralel cu atitudinile mai sus prezentate, iar în viziunea lui Cristian Teodorescu, are ca suport optimismul purtătorului de uniformă. În situația aceasta se află personajul său, Cornelius (1985: p. 79), care își câlca uniforma de postăs de *două ori pe săptămînă*, iar *insigna de alamă prină pe șapca străluccea întotdeauna proaspăt lustruită*. În general, în literatura clasică, iubitorii de uniformă sunt zugrăviți ca personaje maniacale ori complexate. Or, în povestirea lui

Teodorescu, personajul este unul optimist, cu incredere în reguli și în societate. Depersonalizat, lipsit de libertăți de orice fel, acesta își construiește un paradis între limitele vietii lui comuniste. Înțeția autorului nu este însă de a ataca sistemul, ci de a crea un personaj umil și fericit pe un arhetip uzat deja în literatură, poștașul. Critica sistemului era nu doar exclusă, dar imposibilă și din motivul că scriitorii care publicau erau verificăți de regim, selectați, recomandanți pe cale ideologică. Un om oarecare nu avea acces la edituri. Prin urmare, descrierile de uniforme sunt accidentale, ori mai curind reflecții ale subcoștientului, decât vehicule ale unui protest. O încercare ceva mai clară în sensul asta apare în romanul *Zmeura de cîmpie*, al lui Mircea Nedelciu (1984: 49). Aceasta introduce în cadrul romanului un fel de escu în care ironizează existența matricolelor școlare, pe care elevii le purtau aplicate pe haine și pe uniforme. El pornește de la observația că materialul din care este confectionată matricola este mai rezistent decât numele și face apoi o divagare lingvistică pe tema numelor care se modifică ori se pierd, le-a lungul timpului.

De cele mai multe ori, scriitorii nu insistă asupra aspectului nivelator și distructiv al uniformei. Într-o secvență brebaniană, uniforma unei cofetărești devine chiar o piesă de maximă femininitate. Ea are un costum *singeriu, cu guler de dantelă albă* (1998). În realitatea epocii comuniste, în bună parte vinzătoarele din cofetării aveau o uniformă de doc, ponosită, de culoare grenă. Dar Breban, găsește o imagine care înfrumusețează o realitate banală, tocmai prin aceea că nu dă suficiente detalii, nu se preocupă de latura grotescă a lumii pe care o creează. Acțiunea romanelor lui surprinde cu precădere anii 60 și un anumit tip de femininitate, înrudit cu cel din romanele lui Preda. O eroină din *Bunavestire* (71) se așează pe patul bărbatului la care venise în vizită, *îmbrăcată cu paltonul bleumarin*. Decența personajelor exprimă una dintre componentele propagandei comuniste care făcea mascat elogiu depersonalizării vestimentare. Canoanele modei erau stabilite prin prototipurile de conducători, de sus în jos, de la șeful suprem la cel mai mărunt dintre șefi, care purtau parcă aceleasi haine. În principiu, costumul bleumarin sau gri, însorit de cămașă albă și cravată cu dungi albastre și roșii constituia un fel de uniformă, deoarece era purtat de majoritatea populației masculine și exprima sensul onorabilității: șefii, oamenii cu responsabilități, cetățenii respectabili purtau în toate ocaziile acest costum. În replică, femeile erau înveșmintate cu sacou și fustă, la care se adăuga bluza încheiată la toți nasturii. În descrierile românești, autorii insistă pe un tip de eleganță creat pe acest gen de haine standardizate, subliniind diverse detalii de cocheterie în interiorul unui canon rigid. De exemplu, stofa *bouclé* constituie un astfel de amănunt care pune în evidență eleganța unei femei (Breban, 1998: 73); acesta poartă *taioră* din stofă buclată, *albastru-pal* și o bluză de mătase. Încheiată

cu mulți nasturi *mărunci*. Calitatea stofei devine element de distincție într-un univers de haine predominant albastre, adică în culoarea proletară, care acoperă cele mai multe zone, de la uniformele școlare, la halatele și salopetele muncitorești. În acest peisaj, îmbrăcămintea particulară, ar fi de așteptat să evadeze spre altă sferă cromatică. Însă, obsesiv, cele mai multe haine păstrează culoarea epocii. Așa încât tipul de stofă sofisticat, ieșit din normele care impuneau stofa ordinată, în special tergal sau doc, se estompează, răminând impresia generică de taier convențional, albăstru, însorit de bluza subliniată decentă. Aproape obsesiv apare invocată bluza de mătase, *dulcea bluză de mătase*, cum spune Preda în fragmentul anterior menționat, mai cu seamă pentru perioada anilor 60. Constantin Toiu (1979: 121) descrie *bluza de mătase și dantelă* a unei femei, insistând pe florile dantele care par *crescute din carnația femeii*. Dar nota de eleganță este rareori scoasă în evidență. Doar pentru perioada de început a comunismului există cîteva portrete vestimentare remarcabile. Este vorba mai multi despre bucuria pe care o resimt oamenii imediat după război, scăpați de uniformă și preoccupied încă de vesminte individualizatoare. Un personaj al lui Fănuș Neagu este mîndru de hainele lui, pe cît de simple, pe atât de rasinate, în contextul anilor 50: „Era îmbrăcat îngrijit, cu pantalonii de stofă subțiri, pantofi negri împletiti și cămașă albă de atică” (1984: 89). Este vorba despre un nuntăș, îmbrăcat cu cele mai bune haine. Elementul distinctiv aici îl constituie calitatea vesmintelor, subțiri, din materiale care abia înlocuiesc postavul greu al uniformelor militare. De asemenea, pantofii *împletiti* sunt o nouitate, un element de modă care scoate personajul din anonimat. Tot așa, un alt bărbat dintr-un roman al lui Preda poartă *raglan, cămașă scrobîtă, pantofi cu talpă dublă* (1987: II, 89). Eleganța lui este justificată de statutul social abia dobîndit, de inspector financiar. Ne aflăm în anii 50, în stalinismului demagogic, cînd ascensiunile sociale se construiesc și se demolează peste noapte. Costache, cum se numește personajul acesta, primește un post important și-si schimbă imediat vestimentația dar nu pentru multă vreme, căci în curind el ajunge să lucreze la deratizare, în salopetele cenușii ale ucigașilor de şobolani.

Eleganța feminină se rezumă adeseori la accesorii, și ele uneori descrise în romane, mai ales către sfîrșitul dictaturii, în anii 80. Dacă pînă acum, scriitorii consemnează cîte o bijuterie cu funcție precisă în evoluția epică a personajului, așa cum este cazul medalionului pe care-l poartă Ibi în romanul *În absența stăpînilor* al lui Breban, în literatura optzecistă se manifestă mai mult interes pentru accesoriile particularizatoare. O eroină dintr-o povestire a lui Cărtărescu (1989: 72) era foarte elegantă pentru că purta „inele cu pietre evident prețioase și schimba des cerceii cu clipeuri”. Este vorba despre o elevă de liceu, care își scoate podoabele de îndată ce încep orele de curs. Ea își reva-

lorizează uniforma școlară cu aceste obiecte care îl seduc pe naratorul-personaj, îndrăgostit maladiv de colega lui de clasă.

Dar femininitatea este sistematic redusă la prototipul generic al femeii comuniste, creat pe două imagini contradictorii: implicată social într-un mod aproape eroic și obedientă față de bărbați. Mai cu seamă literatura săzecistă este plină de femei care îngenuinchează în față bărbaților lor, ca în următoarea secvență: „Îngenunchind, cu spinarea arcuită, îmbrobonată de sudoare, ea îi desfăcă încet catarama sandalelor de cîrpă, prăsuțite: *căci tu ești stăpînul*, bolborosi ea la picioarele lui” (Toiu, 1979: 93). În consens cu această mentalitate apar o serie de imagini care indexează misoginișmul, disprețul afișat față de feminitate ori, din-potriva exaltările care ascund un șir lung de insatisfacții sexuale. Cum majoritatea copleșitoare a scriitorilor e compusă din bărbați, elementele vestimentare cu încărcătură sexuală se subordonează acestei scheme mentale. Dar și operele epice care au ca autor femei se supun acelorași principii sau nu le contrazic. Pentru Ileana Vulpescu, alături de deliciile intelectuale, viața e alcătuită „din plase pe care le cari de la piață, din rufe care le speli”. Prin urmare, secvențele care însățează vestimentația intimă sunt extrem de restrinse și se rezumă la elemente care subliniază mai curînd mizeria vieții private decît erotismul lumii comuniste. Un personaj din romanul *Zmeura de cîmpie* al lui Nedelciu este fascinat de apariția unei femei, a cărei rochie de stambă se udase și se lipise de corpul *vînos*, încît privitorului i se părea o ființă venită din altă lume (1984: 79). Autorul nu face alte comentarii, nu insistă asupra imaginii. Sugestia erotică este secundară acțiunii și are mai mult funcția unui flash în peisajul cenușiu al romanului care vorbește în principal de viața dintr-un internat școlar. Chiar și cînd descrierea vestimentației urmărește realizarea unui efect plasat în sfera senzualității, amănuntele sunt puține, iar comentariile auctoriale lipsesc. Mircea Cărtărescu face elogiu tricolului anilor 80, ca piesă aflată în directă legătură cu idealul erotic al personajului: „ea era îmbrăcată cu un tricou galben subțire, care îi scoțea în evidență sănii frumoși, deși nu prea mari și cu vîrfuri vizibile pe sub bluza de bumbac” (op. cit: 86). Literatura optzecistă este mai preocupată de astfel de amânunte, iar hainele, deși reduse cel mai adesea la blugi și tricouri, devin doar un pretext pentru descrieri care vizează senzualitatea personajelor. Dacă în literatura săzecistă, scriitorii se opresc cel mult la descrierea pijamalelor bărbătești, literatura optzecistă, înfrîzze intrucîntă mai mult asupra pieselor care sugerează sexualitatea personajelor. Nu ne referim la tema erotică. Chiar în ciuda deceniei invocate de ideologie, scriitura comunistă cuprinde destule secvențe nonconformiste, chiar dacă nedezvoltate, cum ar fi violuri (în *Înființare din Pămînturi* a lui Preda ori *Cantonul părăsit* al lui Fănuș Neagu), fără ca legăturile fizice să fie totuși luate în serios;

ele apar mai curînd ca anexe la povestea de dragoste prezentată, ca în romanul *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Însă vestimentația nu ocupă niciun loc în acestea. Ignorarea lenjeriei intime nu constituie o consecință a ideologiei, ci mai curînd o lacună în educația sexuală a scriitorilor. Viața însăși era astfel organizată, încât legăturile erotice se desfășurau cu greu în afara familiei.

Referințe critice

- Chevalier, Jean și Geerbrant, Alain (1995) – *Dicționar de simboluri*, București: Editura Artemis;
Boia, Lucian (2000) – *Pentru o istorie a imaginariului*, București: Humanitas;
Durand, Gilbert (1999) – *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul*, București: Editura Nemira;
Durand, Gilbert (1977) – *Structurile antropologice ale imaginariului*, București: Univers;
Ricoeur, Paul (1998) – *Despre interpretare. Eseu asupra lui Freud*, București: Editura Trei;
Ficeac, Bogdan (1999) – *Cenzura comunistă și formarea omului nou*, București: Editura Nemira.

Corpus de texte

- Bălăiă, George (2004) – *Lumea în două zile*, Iași: Polirom (ediția princeps: 1975);
Brebă, Nicolae (1966) – *În absența stăpînilor*, București: Editura Cartea Românească;
Brebă, Nicolae, (1998) – *Bunavestire*, București: Gramar (ed. princeps: 1977);
Buzura, Augustin 1884) – *Refugii*, București: Editura Cartea Românească;
Cărtărescu, Mircea (1989) – *Visul*, București: Editura Cartea Românească;
Groșan, Ioan (1999) – *Caravana cinematografică*, București: Editura Alfa (ediția princeps: 1985);
Herasimian, Bedros (1984) – *Închiderea ediției*, București: Cartea Românească;
Neagu, Fănuș (1984) – *Îngerul a strigat*, București: Editura Eminescu (ed. princeps: 1973);
Neagu, Fănuș (1976) – *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*, București: Editura Eminescu;
Nedelciu, Mircea (1984) – *Zmeura de cîmpie*, București: Editura Militară;
Nedelcovici, Bujor (1981) – *Somnul Varneșului*, vol. I-III, București: Editura Eminescu;
Preda, Marin (1987) – *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. I-III, București: Editura Cartea Românească (ediția princeps: 1980);
Sorescu, Marin (1977) – *Trei dinți din față*, București: Editura Eminescu;
Teodorescu, Cristiian (1985) – *Maestrul de lumini*, București: Editura Cartea Românească;
Toiu, Constant (1979) – *Galeria cu viață sălbatică*, București: Editura Eminescu (ed. princeps: 1976);
Vighi, Daniel (1985) – *Povestiri cu Strada Depozitului*, București: Editura Cartea Românească;
Vighi, Daniel (1989) – *Însemnări despre anii din urmă*, București: Editura Cartea Românească;
Vulpescu, Ileana (1998) – *Artă conversației*, Ploiești: Tempus (ed. princeps: 1980).

PROCESUL EVEI

Carmelia LEONTE

Ați fi capabili să alcătuviți profilul psihologic al Evei? Dar fără să preluări niște clișee injurioase și nedrepte, ci cu onestitate maximă, încercând să aduceți lumină în acest proces. Cine a fost Eva? Să observăm mai întâi anomalia în care a fost situată de umanitate. Ea este unanim considerată mai slabă, mai păcătoasă, mai rea decât Adam. Cum ar putea fi total diferită de el, de vreme ce a ieșit din coasta lui? Nu sugerează această proveniență o afinitate funciară între cei doi? Ca dovedă că au fost făcuți din același aluat stă reacția lor în fața ispitei. Ei s-au prezentat, practic, la fel; aşa cum Eva a apelat urechea la viclenie șarpelui, Adam, ca un personaj în oglindă, a făcut același lucru la propunerea Evei. Așa cum Eva nu și-a asumat responsabilitatea faptei, dind vină pe șarpe, Adam nu și-a asumat nici el răspunderea și a dat vină pe Eva. Nu e o atitudine prea matură din partea lui, nu-i aşa? Și astăzi în condițiile în care el a fost, de fapt, mamă. Adam este singurul bărbat care a născut. Și nu pe oricine, ci pe Eva. Ne-am fi putut aștepta din partea lui la instințe materne, grație, puterea de a oferi protecție... În loc de asta, ce a primit Eva, prima femeie a lumii, femeia-copil? Ce a primit din partea lui Adam? Și ce primesc de atunci încoace urmașele ei, care poartă umbra păcatului? Acuze și calomnii. Să ne gîndim că propunerea vicleană a șarpelui a destabilizat-o și oprobriul public al întregii umanități aproape că a distrus-o. Ea este supusă unui veșnic linșaj mediatic. Nu vreau să credeți că sunt subiectivă, dar e foarte limpede că această mentalitate a fost creată și întreținută de urmașii lui Adam, care, după exemplul lui, nu au găsit puterea bărbătească de a-și asuma gravitatea faptelelor, nu s-au dovedit responsabili, ci au aruncat și aruncă în continuare vină pe consoarta lor, de la cădere din rai încoace. Nici nu se mai poate vorbi de „consoartă”. Practic, ei nu mai împart aceeași soartă, deci Adam își neagă însăși menirea lui. Dacă Eva și-a corectat atitudinea, de voie, de nevoie, Adam îndreaptă degetul acuzator spre ea spunând: „Iată vinovata!”

Dar să derulăm faptele. În *Facerea* (II, 18-24) citim: „Și a zis Domnul Dumnezeu: „Nu este bine să fie omul singur, să-i facem ajutor pe potriva lui”. Și din pămînt a mai zidit Domnul Dumnezeu toate fiarele pămîntului și toate păsările cerului și le-a adus lui Adam ca să vadă cum le va numi: și oricum va numi Adam toată ființa vie, ea aşa se va numi. Și

a pus Adam nume tuturor dobitoacelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor cîmpului; dar pentru Adam nu s-a găsit ajutor pe potriva lui. Atunci Domnul Dumnezeu a adus asupra lui Adam un somn adinc, și el a adormit; și a luat una din coastele lui și locul ei l-a plinit cu carne. Iar coasta pe care Domnul Dumnezeu o luase din Adam a prefăcut-o în femeie și a adus-o la Adam. Și a zis Adam: «De data aceasta, iată os din oasele mele și carne din carne mea!»; ea se va numi femeie, pentru că a fost luată din bărbatul ei». Acest text, de o frumusețe exemplară, ne atrage atenția asupra unui adevară deosebit de important în istoria emoției umane. Este prima poveste de dragoste a umanității, al cărei tipar se va repeta mereu: aceeași căutare, mai întâi nedefinită, confuză, același sentiment de absentă, aceeași nevoie de identificare cu cineva pe potrivă... Adam tinjea după Eva chiar și înainte ca ea să existe! Se simțea neîmplinit, neamoros. Cu toate că avea la dispoziție fiarele pămîntului și păsările cerului, ba, mai mult decât atât, primește distincția de a le numi, el se simțea singur. Trebuia să fie cineva pe potrivă. Astfel a putut fi doar Eva, cea ivită din coasta lui. Numind-o astfel, Eva, adică viață, Adam i-a transferat și calitatea de mamă. Dacă ei erau potriviți, cum a fost posibil acel hiat, acea scizune dramatică? Sfinții Părinți vorbesc de neînfrinare, lăcomie, orgoliu și, bineînțeles, nesupunere. Dar de ce să nu admitem și îndoială? Interdicția de a nu mîncă din pomul opriț i-a fost adresată de Dumnezeu numai lui Adam, care a primit rolul de intermediar între tatăl cereșc și soția lui. Aici se întrevede deja calitatea de preot a bărbatului. Primele preocupări ale omului au fost: numirea ființelor, dorul de celălalt, maternitatea și preoția. Deci, Eva cunoștea porunca de la soțul ei. Cine e mai vinovat, dacă Eva s-a îndoit de Adam, în timp ce Adam s-a îndoit de însuși Dumnezeu? Și nici nu au gîndit prea mult. Cînd șarpelul a spus „Veți fi ca niște Dumnezei...”, promisiunea părea atrăgătoare, dar, în realitate, era lipsită de conținut, pentru că ei erau deja ca niște Dumnezei. Erau făcuți după chipul și asemănarea Tatălui cereșc. Cei doi s-au pierdut din cauza necunoașterii de sine. Apoi, peste această necunoaștere s-a adăugat blestemul și hainele de piele, care sănă „o intunecare a chipului lui Dumnezeu în om, o cădere din starea conformă naturii... dar și o posibilitate nouă de a supraviețui în moarte”

(Panayotis Nellas, *Omul – animal îndumnezeuit*, Editura Deisis, 2002, p. 93). Antropologia creștină, arată V. Lossky (*Introducere în teologia ortodoxă*, Editura Sofia, 2006), este o luptă pentru re-îndumnezeuirea omului, pentru reciștiștarea darului pierdut. Adam trebuie să învingă diviziunea bărbat-femeie, care împarte lumea în două jumătăți străine, ba chiar rivale, o scizionare, aduce nevroză. Din această nevroză se naște inegalitatea, percepția greșită a semenului, calomnia adusă aproapelui. Acuzele aduse femeii, milenii la rând, arată în ce nevroză gravă a intrat umanitatea. Sf. Maxim Mărturisitorul spune clar: „Însușirca bărbăției nu stă în a birui și a asupri pe aproapele. Căci aceasta este semeie și se află deasupra bărbăției. Dar nici în a fugi, de frica ispitelor, de lucrările și de virtuțile cele după voia lui Dumnezeu. Căci aceasta este lașitate și se află dedesubtul bărbăției” (*Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvîrșirii*, vol. 5, Editura Humanitas, 2004, traducere de Dumitru Stăniloae, p. 218).

Deși... dacă mă gîndesc bine, trebuie să admit că și Eva a rămas constantă pe poziție și dă vină pe șarpe. E o consecință firească a vrajbei stabilitate între „sâmință șarpelui” și „sâmință ei”, care este Hristos. Tendințele inițiale se păstrează fără nici o schimbare. Diferența constă în faptul că Adam, deținând puterea, este vinovat și pentru abuzul de putere. Cel puternic e întotdeauna mai vinovat decât cel slab. Dar este Eva chiar atât de slabă? Sau prostă (pentru că acesta e cuvîntul pe care l-am ocolit pînă acum, acuza cea mai gravă adusă Evei)? Evdokimov, în *Femeia și minăirea lumii* (Editura Christiana, 2004), aruncă o lumină nesperată asupra problemei și reușește să trezească speranța că echilibrul se poate reciștișta. La eterna întrebare: „de ce șarpele a abordat-o pe Eva, și nu pe Adam?”, eruditul teolog răspunde: pentru că Eva reprezinta principiul religios al cuplului și acolo trebuie lovit. Altfel ispitirea nu și-ar fi atins niciodată țelul. Nu are sens să ispitești cu gesturi mărunte, nesemnificative sau paralele ființei ispitite. Or, Evdokimov arată că valorile creștine sunt fundamental feminine: blîndețea, bunătatea, puterea de sacrificiu... Amprenta femeii este deosebit de puternică în relația omului cu Dumnezeu. Degeaba ispitești bărbatul dacă femeia rămîne în picioare. Este ca și cum ai crede că poți distrugă o pădure rupind o ramură dintr-un copac. În realitate, trebuie să ai puterea să o lipsești de lumină și de apă, altfel nu o poți distrugă.

Mai putem desprinde o concluzie, de domeniul evidenței: șarpele nu-l-a ispitit pe bărbat pentru că el, Adam, nu avea asupra Evei puterea pe care o avea Eva asupra soțului ei. Ispititorul a simțit pericolul eșecului. Într-un fel sau altul, femeii i s-a dat o putere pe care bărbatul nu o avea. De unde știm că viclenia dușmanului nu ar fi rămas fără ecou în ființă adamică? Din faptul că, odată ispitit, el nu s-a prezentat prin nimic mai bine decât Eva.

Drept răspuns la inegalitatea dintre sexe, ieromonahul Serafim Rose are un răspuns foarte corect (inspirat de Sf.

Ivan Gură de Aur), foarte liturgic, dar cam nerealist. El spune femeilor zilelor noastre: „Faceți-vă sfinte și toate problemele voastre se vor sfîrși” (*Cartea Facerii, Crearea lumii și omul încreșterii*, Editura Sofia, 2001, p. 134). Ca o digresiune necesară aici, putem adăuga că e foarte greu, dacă nu chiar imposibil ca brusc să se umple planeta de sfinte. Ar fi frumos, însă... pînă atunci, se cere mai multă blîndețe și toleranță din partea bărbăților. Feminismul, o mișcare atât de exagerată în excesele ei, trebuie să ne atragă atenția asupra unui fapt: o reacție atât de monstruoasă, în măsura în care atacă femeile în însăși identitatea lor, prefăcîndu-le într-un fel de specie hibridă pentru care încă nu există nume (sociologii o numesc unisex, dar nu e prea corect), o astfel de reacție nu putea fi provocată decât de o injustiție pe măsură. A fost o concluzie a unor represiuni de milenii. Dezechilibrul produs prin cădere a lăsat urme extrem de adinci în mersul (căci nu putem spune „evoluția”) umanității. Aceste dezechilibre s-au dovedit atât de mari de la început, încît însuși Dumnezeu a regretat creația lui, s-a căută că a adus pe lume oameni. Speranțele îi fusese să îngăduie. Ce ar putea fi mai grăitor? Acest episod, peste care nu se insistă niciodată suficient, arată că relația dintre om și Dumnezeu s-a schimbat de atunci iremediabil. Deși Dumnezeu a trecut peste acel moment, trimisindu-l pe Noe să salveze omul din punct de vedere fizic, și pe Hristos, să-l salveze spiritual, totuși acest cuvînt greu a fost spus: „Șterge-voi de pe față pămîntului pe omul pe care l-am făcut, de la om pînă la dobitoc și de la tîrtoare pînă la păsările cerului, căci Mă căiesc că le-am făcut” (*Facerea*, 6, 7). De aici vedem că fisura din grădină raiului a fost o fisură în inima lui Dumnezeu, o lovitură adusă Tatălui. De aici, încotro? Unde se putea ascunde omul de Dumnezeu? Altfel spus: unde se putea ascunde de greutatea faptelor sale?

Mersul spre „infinitul iluzorii” despre care vorbea Petre Țuțea (în *Omul. Tratat de antropologie creștină*, Editura Timpul, 2007, p. 316) poate fi salvat de conștientizarea comuniunii liturgice dintre bărbat și femeie, de înțelegerea prezenței celor doi în lume ca o întîlnire de chipuri. Atât timp cât lucrul acesta nu se înțelege, va fi război. Dar de ce? Aplicînd puțină blîndețe ecuației, vedem că femeia poartă chipul inconfundabil al creației ce intrupează pe Dumnezeu ca biserică, iar bărbatul are chipul preoției lui Dumnezeu care se intrupează în creație. Aceste chipuri, ambele, sunt icoane de intrupare, egale, deși în distincție de specificuri veșnică (v. Ieromonah Ghelasie, *Memoriile unui ișihast*, Editura Platyrata, 2006, ediție îngrijită și postfață de Florin Caragiu, p. 333).

În concluzie, cei doi, bărbat și femeie, trebuie să învețe să împartă gloria de a fi om cu vinovăția de a fi oameni căzuți, acoperiți cu tunice de piele, rătăcitori pe pămînt, pe acest pămînt de care sunt legați prin blestem, pe acest pămînt care este... inima lui Adam.

LOTUL NICOLAE MĂRGINEANU

Petru URSACHE

Istoria „recentă” a lansat ideea, în presiune de la căderea Cortinei de Fier și a „integrării monstrului”, că societatea umană urmează să se lăsa condusă, dirijată și „reeducată” în laborator. O echipă de aleși ai minții și ai puterii își asumă răspunderea de a alcătui și impune, la nevoie în forță, canoanele și legile de comportament, la toate nivelele de existență. Materia primă la dispoziția „laboratorului” se află berechet, în conglomeratul antropologic, redus la zero din dispoziții finale și occulte, în vederea prelucrării sistematice. Se operează în doi timpi: pe de o parte laboratorul extrage din marea massă anumite elemente umane pe care le încheagă, după interese imediate în grupuri elitiste, creațoare de opinie, adică „răspunzătoare” de „implementarea” canoanelor. Pe de altă parte, se lasă impresia că pe undeva, prin mulțime, treneză grupuri răuvoitoare, reacționare, inculte, needucate. Dar cum ne aflăm într-o societate „deschisă”, oricine poate să se salveze dacă înțelege și acceptă calea propusă de omul postmodern și „recent”.

Toate mijloacele („instrumente”) de educație și de informare, de la universitate la reclama de stradă, de la presa vorbită/ scrisă la producția editorială sunt puse în mișcare cu febrilitate, ca să dea contur programului de prăvălire în haos a ființei umane. „Și, într-adevăr, observă un finăr și curajos publicist, din anii '60, a urmat ceea ce se numește «lungul marș prin instituții». Rînd pe rînd, și în totală nepășare a dreptei anglo-saxone care era preocupată de afaceri, singura radicală a pus mîna pe tot: Hollywood, universități, presă scrisă, radio, televiziune, teatru, școală” (Mircea Platon, *Cine ne scrie istoria?*, Editura „Timpul”, Iași, 2007, p. 22). Asemănările cu ce se întâmplă la noi, de la povestea tragicomică cu balconul, din 1989, mi se par izbitoare: universități (înmulțite ca ciupercile), programe școlare și manuale „alternative”, o parte a presei aservită puterii, puizerie de partide și partidurile politice și nu numai, toate, în aparentă lor disparitate, par stăpînite strîns, pînă la sufocare, de o mînă nevăzută.

Se pare că vorbim în termenii unei utopii, cu valoare strict teoretică, imposibil de tradus în practică; sau, cel mult, ni se dau asigurări că ne aflăm doar la început de drum. În realitate, „laboratorul” are deja o existență istorică. La noi, cel puțin, a început să funcționeze o dată cu înființarea Tribunalului poporului, prin forță decizion-

ală a „pumnului” lui Vișinski și prin instalarea grupurilor de comandă la conducerea Țării Române subjugate. La 3 martie 1945, Tribunalul poporului trimitea la moarte primul *lot* de „criminali de război”, compus dintr-un grup de militari, „în frunte cu generalul de corp de armă Nicolae Macici”. Această instituție funcționa tot în doi timpi și fără putință de replică: pe de o parte gîra răspundere juridică a grupurilor de comandă, care acționau după „canonul” revoluției proletare. Abaterea de la „linie” aducea sancționarea gravă a celui în cauză, cum i s-a întîmpnat lui Lucrețiu Pătrășcanu. Dar se inventau și portițe de scăpare, din motive obscure, pentru Pauker, Luca, Drăghici, Nicolski; mai nou, pentru Plesijă și ai lui. Totodată, în chip de „tribunal al poporului” (cu o mie de fețe în toată țara) scotea la iveală grupuri sau fragmente de populație pe care le obliga să joace rolul „țapului îspășitor” (invenție asiatică), adică erau aduse în fața instanței, după scenarii într-adevăr fabricate, ca să se arate că țara e în pericol: plină de trădători, fasciști, spioni, vinduți americanilor, legionari, chiaburi etc. Cei de la comandă aveau mișunea salvatoare să-i sfirșească „fără milă”. Pe parcursul tuturor deceașilor bolșevice, de la instalarea puterii kremliniene pînă la asasinarea lui Nicolae Ceaușescu, țara întreagă, indiferent de categorie profesională ori etnică, a fost ținută sub teroarea proceselor pe grupuri distincte numite *loturi*, a deportărilor în masă, a areștărilor nocturne, epurărilor, marginalizărilor, ca puterea de rezistență a grupului majoritar să se împușcă în favoarea „păturilor superpusă”. Grupurile de comandă puteau să-și facă de cap, să-i elimine pe autohtoni și să domine în numele „luptei de clasă”.

S-a început cu procesele pe *loturi*, neapărat români de cea mai înaltă clasă intelectuală și din diverse sectoare din viața țării: „lotul marii trădări naționale”, reluat în mai multe reprise și cuprinzînd un mare număr de dosare distincte, păstrate în arhive; „lotul marii finanțe”, „lotul Noica-Pillat”, adică al marii moșierimi, lotul „rugului aprins” etc. Puține din dosarele respective au văzut lumina tiparului. Citez doar ca titlu de exemplu dosarul lui Anton Golopenția, component al „lotului Pătrășcanu”, publicat de Sanda Golopenția, fiica marelui sociolog, despre care am scris cu vreun an în urmă, chiar la această rubrică. Pregătirea unui lot în vederea exterminării se facea după

un scenariu „juridic” prefabricat cu meșteșug în laboratorul tribunalului și se întindea pe parcursul mai multor ani, cunoșind anume etape. Una de anchetare sub stare de arest între zidurile securității și sub teroarea sălbatică a bătăușilor de profesie, indivizi aleși anume, cu mari deficiențe de comportament uman și de sănătate mintală. Urma procesul, cu sentința dată dinainte, ca ordin venit „de sus” (de la Interne și de la Externe: Luca-Ana) și cu scandal de presă, de regulă în regia lui Silviu Brucan. Apoi, „calvarul”, cum scrie Nicolae Mărgineanu, adică moarte lentă și dirijată prin infometare, frig, bătăie, umiliere. De aceea, mulți dintre împrișinăți înscriși pe liste, după criterii imaginare și absurde, nu ajungeau nici pînă la proces din cauza condițiilor de detenție insuportabile. Anton Golopenția n-a rezistat decît doi ani de hărțui continuă. A murit în celulă fără asistență medicală, sub privirile încruntate ale anchetatorilor. Alții au fost găsiți în ștreang ori s-au aruncat de la etaj. Din cele douăsprezece persoane căle constituiau „lotul Mărgineanu” (sau „Aușnit” ori „Bujoiu”, ori „Reșița”, cum s-a mai spus; se crea confuzie privind natura învinuirii, punindu-se la grămadă bancheri – Max Aușnit, militar – Horia Măcelariu, legionari – Nicolae Pătrășcu, demnitari și savanți fără opțiune politică – Alexandru Popp, N. Mărgineanu însuși), numai șase au supraviețuit tuturor etapelor, dar cu traume puternice la ieșirea dintre zidurile închisorilor. Ce să mai spunem despre Lucrețiu Pătrășcanu, care a fost izbit cu ranga în cap chiar a doua zi după proces; sau despre Iuliu Maniu, Mircea Vulcănescu, Gh. I. Brătianu, care au suferit ca niște martiri.

Dacă Vasile Calestru prezintă în cartea *Martiraj în Bărăgan. Lătești* (Editura Demiurg, Iași, 2006) dosarul unei deportări în masă, bazat pe documente de arhivă (dar, înainte de toate, el însuși constituind un „document”, ca participant la drama respectivă), statistici oficiale, micrografierea unor victime, începînd cu sine, iar *Ultima carte* reprezintă „un caz” (Anton Golopenția) de anchetare în detenție, Nicolae Mărgineanu înfățișeză, în cartea citată, mecanismul și strategiile aparatului comunist în pregătirea și desfășurarea procesului unui lot întreg, cu participarea actorilor principali, de la anchetator la procuror, de la martor la director de închisoare și de la paznicul de culoar la companionul de celulă, introdus uneori cu intenții subversive. Istorul de profesie are în față un cîmp întins de lucru, neabordat îndeajuns încă, de scoatere la iveală a zeci de „loturi”, a sumedenie de „cazuri”, în scopul identificării fiecăruia în parte, formă preliminară a unei cunoașteri corecte și riguroase. Despre Lucrețiu Pătrășcanu, personalitate marcantă în ierarhia comunistică a primului deceniu postbelic, arestat, judecat și asasinate tot de tovarășii lui, s-au scris două cărți cu caracter oarecum general, una semnată de Lavinia Betea, cealaltă de Florin Constantiniu. Din componența lotului a

ieșit la iveală numele lui Anton Golopenția cu lucrarea pomenită în chip de dosar de documente și numele Lenei Constante cu *Evadarea îducător* (Humanitas, București, 1992; *L'évasion silencieuse* în versiunea franceză, Paris, 1990) și *Evadarea imposibilă* (Editura Fundației Culturale Române, București, 1993). Dar nici una dintre aceste lucrări nu aduce vreo informare concretă despre lotul în sine: să se vadă că actorii implicați nu au avut legături directe și, mai ales, politice cu Lucrețiu Pătrășcanu. Despre lotul Noica-Pillat a scris Stelian Tănase un volum amplu și bine documentat, dar cu o cuprindere prea de ansamblu, fiind adunate „cazurile”, dosarele unora dintre protagonisti, începînd cu Noica și continuînd cu Dinu Pillat, Barbu Slătineanu, mai ales Al. Paleologu. Volumul lui Noica, *Rugăciune pentru fratele Alexandru*, ca și *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt, utilă, fără discuție, excelează în punerea în paradigmă filosofică și religioasă a concepțiilor de suferință, libertate, adevăr.

În epoca proceselor pe *loturi*, jocul politic era deosebit de tare, pentru că, după ciștințarea puterii prin alegeri „democratice”, deci prin fraudă și dictat, intrau în rol „reformele”, adică transferul de putere din industrie, agricultură, învățămînt, viață academică și universitară etc. Ucazul moscovit ordona să fie doborite toate capetele românismului, iar acestea erau, toate, din nefericire, de izbeliște, fără nici un sprîjin din afară, ca să se respecte înțelegerea ticăloasă dintre Stalin și Churchill. Pe lîngă asta, tripleta apocaliptică Ana-Luca-Dej executa orbește, cu satisfacție și sadism, dispozițiile kremliniene. Se spune că după ce Lucrețiu Pătrășcanu a jinut cunoscutul discurs în fața studențimui clujene și a corpului profesoral: „Înții sunt român și apoi comunist” (Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre și închisori*, p. 134), Vasile Luca „a sărit la Pătrășcanu să-l bată și numai intervenția lui Groza l-a oprit de la atac” (Idem). Se aflau de față și Ana, și Dej. Nu era vorba, în acest caz, de abatere ideologică de la linia internaționalismului proletar, cum a afirmat presa de propagandă, iar pe urma ei istoricul de serviciu. Bătea la ușă Conferința de la Paris. Aceasta urma să decidă asupra profilului teritorial al țărilor din Est; iar Vasile Luca, secondat de Patriciu (Patrick), șeful Securității teritoriale, se opunea recunoașterii Transilvaniei ca pămînt românesc.

Chiar dacă ajungeau la urechile publicului ecouri de asemenea natură, adică partidul și partidele care se roteau ca niște elohimi în jurul Comitetului Central, aparatul trebuia să dea dovadă de o duritate maximă pentru coeziunea internă; totodată, în raport cu multimea, să arate o față democrată, „umană”. Nu-i lipsea aparatului capacitatea de a excela în încșenare și duplicitate. Se știe că puterea nu-i greu de ciștințat. Există diferite mijloace de a o dobîndi, iar mintea omenească s-a dovedit destul de inventivă în scenarii profitabile, fie că a folosit arma de foc, fie cuvîntul întors în minciună. Totul depinde de for-

mula adaptată jocului. Diavolul a pus stăpinire pe creația divină, făcind-o fărime în joacă, doar cu un măr și cu o soaptă imbicioare. Incredibil, dar a procedat asemenea postmodernului: insinuare, deconstruire, reelaborare. De bine, de rău, „omul recent”, care datează de atunci, și-a însușit repede calea șerpească; pe „orizontul”, am zice.

Și lui N. Mărgineanu i-s-a alcăutuit un scenariu pe măsură, după canon, adică respectându-se schema clasică: urmărire – alcătuire de dosar și de lot – anchetare – proces – calvar. Am putea spune că scenariul său de proces era mai complicat și cu capcane mai subtile decât multe alele. Dictau anumite motive: universitarul și savantul Nicolae Mărgineanu (despre care nu se rostea un cuvînt în anii tinerei mele) era în deceniul imediat postbelic una dintre cele mai puternice personalități ale Transilvaniei, de forță impunătoare a lui Iuliu Hațegianu, Traian Ionașcu, Lupaș, Blaga. Nu aderase la nici o grupare politică. Mai mult, în timpul mișcării legionare a organizat mai multe acțiuni riscante, împotriva infiltrării codreniștilor în viața universitară. În schimb, se afla în relații foarte bune cu Iuliu Maniu, pe care îl admira din convingere, iar cu Petru Groza, ajuns ministru, se înțelegea în problema Transilvaniei. Acesta îl sfătuia pe profesorul clujean să se înscrie în Frontul Plugarilor pentru a avea motiv să-l apere împotriva tripletei Ana – Luca – Dej: „Îmi este totuși teamă să nu ai neplăceri. Vasile Luca nu a agreat deloc succesul dumitale pe lîngă Misiunca Americană pentru retrocedarea integrală a Ardealului...”. Și din nou: „Vasile Luca și Ana Pauker (...) nu fac parte din guvern, dar, din nenorocire, cu poziția lor pe lîngă Misiunca URSS ei sunt mai tari decât guvernul. De aceea, n-ar strica, totuși, să te înscrii în Frontul Plugarilor, ca să-mi dai posibilitatea să te apăr” (Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre și închisori*, p. 135). Groza a avut dreptate. La puțină vreme, Patrick, inspectorul general al Securității, a trimis un echipaj de poliție „la unu noaptea la locuința mea”. Profesorul n-a vrut să deschidă, dar o voce a insistat „într-o românească foarte stricată”.

Se pare că două erau motivele care dictau compoziția lotului, indiferent dacă persoanele se cunoșteau mai mult sau mai puțin: în cazul în care acuzatul urăea rezistență morală și fizică, la presunile instructorului de a semna documentul compromițător și prefabricat de comisia superioară de anchetă, intra în rol scenariul confruntărilor și al mărturiilor false. Existau indivizi care cedau ușor, de aceea erau transferați de la un lot la altul ca martori minciinoși. În al doilea rînd, în compoziția prefabricată a lotului erau introduse și nume de notorietate, dar „compromise” în diverse procese anterioare. Faptul producea mare efect de scenă, în sala de judecată, ca și în paginile presei aservite. Simpla înscriere a numelor pe aceeași listă provoca sentimente puternice și contradictorii, mirare, indignare, satisfacție. Era suficient ca măcar un dram de îndoială să

planeze asupra celei mai nevinovate ființe aduse cu forță la bară.

Lotul Nicolae Mărgineanu a fost alcăutuit după același model. Ne convingem privind lista și răsfoind dosarele de anchetă ale membrilor componenții. Ele i-au fost puse în față profesorului, în celulă și la cerere, cu câteva ore înainte de a se prezenta în instantă. A fost luat prin surprindere. Pe lista de deuăsprezece persoane figurau doi legionari din stafful mișcării, Nicolae Pătrașcu și Nistor Chioreanu. De primul doar „știa” la data respectivă, însă „numele lui Chioreanu”, ca și altele (Eugen Teodorescu, Alex. Gheorghiu), „îmi erau complet necunoscute”. Pe George Bontilă l-a cunoscut „în treacăt”, despre George Manu luase cunoștință „cîndindu-i pe coperta unei cărți, teza sa de doctorat în fizică, comentată de compatriotii noștri cu elogii”, iar pe amiralul Horea Măcelaru l-a cunoscut „doar în arestul de la Ministerul de Interne, avînd carierele vecine” (*Amfiteatre și închisori*, p. 183). De reamintit: față de mișcarea legionară, Nicolae Mărgineanu, fiu de păran, ca să se spulbere o anume prejudecată, a fost mereu și în totală opoziție, pînă la riscul de a-și pierde existența.

Cîntărind fiecare nume de pe listă se poate deduce fără dificultate că în vizor se află o singură persoană: Nicolae Mărgineanu. Lotul a fost constituit în aşa fel încît să nu se dea pe față motivul adeverat al înscenării procesului: faptul că marele universitar clujean (și cel mai de seamă psiholog român de la mijloc de secol al XX-lea, alături de C. Rădulescu-Motru, cu studii reputate în țară și peste hotare) a făcut un rol important, poate decisiv, din păcate tănuitor și astăzi, privind revenirea Transilvaniei în compoziția României, în acord cu firea lucrurilor și cu tratatele internaționale.

Dar ca să revenim, lectura listei l-a făcut pe acuzatul principal să credă inițial „că «marele proces» se va transforma în curind în «comediă bufă». Plătită, din nenorocire, cu moartea a patru dintre noi: Balș, Bujoiu, Gheorghiu și Manu. Alți doi – Popp și Pătrașcu – vor mori la scurtă vreme după eliberare”. În fond, n-a fost nici „marele proces”, nici „comediă bufă”, ci un scenariu tipic bolșevic, sub regulile de rigoare ale terorismului; dovedă că în sala de judecată și-au făcut apariția virfurile puterii, Ana Pauker, Teohari Georgescu și Avram Bunaciu, ministru de justiție, promovat după asasinarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, ca și „mulți gazetari străini cu sentimente pro-comuniste, desigur”. Se doreau să se credă, în cele patru zări ale lumii, că se judecă un proces de spionaj și de trădare de țară. Așadar, istoria se scria prin sacrificarea sălbatică a mulților și mii de ființe nevinovate și se re-scria prin anchete și prin tribunale. Aceasta este „laboratorul istoriei” inițiat de comuniști și preluat ca ideologie activă de elitele „recente”.

LECTURI POSTMODERNE ALE TEOLOGIEI

Elena BĂLTUTĂ

Pentru unii, anunțul „mortii lui Dumnezeu” nu poate fi decât sminteala nebunului din psalmii 13 și 52 „*Dixit insipiens in corde suo: «Non est Deus»*” – „Nu este Dumnezeu” zis-a *nebunul* în inima sa”. Și, chiar dacă ar fi numai atât, tot ar trebui să îi pună pe gânduri. Denunțul prefacerii lui Dumnezeu în idol este marca unei rupturi – a rupturii de metafizica tradițională, de un anumit tip de înțelegere a teologiei. Despre cum e cu puțină a face teologie dincolo de metafizică, adoptînd o perspectivă filosofică *După moartea lui Dumnezeu*, ne spune John D. Caputo și Gianni Vattimo în volumul proaspăt tradus de Cristian Cercel la editura Curtea Veche.

În volumul sus amintit cei doi autori propun interpretări proprii asupra modului în care creștinismul se manifestă astăzi, în contextul slabirii cadrelor impuse prin metafizica tradițională. Înainte de a discuta despre conținutul propriu-zis al acestei apariții editoriale, cîteva cuvinte despre John D. Caputo, deoarece Gianni Vattimo a mai fost prezent în recenziile precedente. Scările lui Caputo se încadrează în filosofia continentală a religiei. Printre autori care i-au influențat gîndirea se numără Sf. Augustin, Søren Kierkegaard, Martin Heidegger, Jaques Derrida. Volumele sale reprezentative sunt: *Radical Hermeneutics: Repetition, Deconstruction and the Hermeneutic Project* (Bloomington: Indiana University Press, 1987), *The Prayers and Tears of Jacques Derrida: Religion without Religion* (Bloomington: Indiana University Press, 1997), *More Radical Hermeneutics: On Not Knowing Who We Are* (Bloomington: Indiana University Press, 2000), *The Weakness of God: A Theology of the Event* (Indiana University Press, April 2006)¹.

Istoria secolului XX, în special războaiele mondiale, holocaustul și iminenta amenințare a izbucnirii unui război nuclear, a făcut posibilă mutarea prob-

lemelor umane în planul imanenței. Astfel, în perceperea realității, nemaiavînd puterea de a-și îndrepăta atenția către transcendență, omul și-a transferat atenția (și, automat, problemele) către planul imanenței. Pe fondul acestei „demitizări” se produce astăzi un fenomen de întoarcere a religiei, mai exact de revenire a ei în actualitate, în special prin scările unor filosofi și a unor teoreticieni ai culturii – mai mult decît prin lucrările strict teologice.

Teologia radicală a morții lui Dumnezeu, pornind de la care se conturează textele prinse în volumul semnat de Gianni Vattimo și John Caputo, apare într-un moment în care se încearcă o rupere de ideologii, simultan cu o slabire a rolului principiilor, a valorilor absolute, a metanarațiunilor sau, mai concis, a metafizicii tradiționale. Printre reprezentanții acestui tip de teologie se numără teologii culturali care vorbesc despre o eră postcreștină sau cei ce o consideră o eră post-holocaust, precum și teologii care se raportează la teologia morții metafizice a lui Dumnezeu. Din această ultimă categorie fac parte și cei doi autori ai volumului avut în vedere. Printre premisele care au stat la baza posibilității apariției unei astfel de teologii trebuie amintite cel puțin pierderea înțelesului învățăturii teologice tradiționale, inadecvarea și inactualitatea acesteia prin raport cu orizontul istoric al secolului XX.

Chiar dacă Gianni Vattimo consideră că întoarcerea postmodernă a religiosului, în forma kenotică, secularizată, este posibilă prin manifestarea „gîndirii slabe”, și dacă John Caputo practică o critică deconstructivistă a morții lui Dumnezeu, în urma căreia religia posibilă este una fără religie – în principal, în sensul unei ruperi cu absolutismul instituțiilor clericale –, pe urmele lui Derrida, cei doi au în comun cel puțin trei teme, pe care editorul Jeffrey W. Robbins le sistematizează în introducerea volumului. Acestea sunt: radicalizarea hermeneuticii, gîndirea

slabă și postmodernismul. Temele comune sunt totuși abordate din perspective diferite. Spre exemplu, radicalizarea hermeneuticii este, în fapt, un proiect propus de John D. Caputo, în care hermeneutica este regindită, prin recursul la autori precum Søren Kierkegaard, Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer, căror hermeneutică este interpretată prin prisma unei critici deconstrucțiviste. Dar, tot un fel de radicalizare a hermeneuticii, deși sintagma nu îi aparține, poate fi identificată și la Gianni Vattimo, prin intenția sa de regindire a hermeneuticii în relație cu nihilismul, privit ca slabire a unor concepții tari, metafizice, cum sunt adevarul, ființa, realitatea.

„Gindirea slabă” este, de astă dată, un concept propus de filosoful italian, dar ale cărui elemente pot fi recunoscute și la John Caputo. Manifestarea gindirii slabe în cadrul teologiei actuale se traduce, pentru aceasta din urmă, printr-o redefinire și o pleoapă pentru elementul definitoriu al postmodernismului – evenimentul –, care oferă astfel posibilitatea întemeierii unei *teologii a evenimentului*. Evenimentul este descris ca fiind ceva activ în ceea ce se întâmplă și care caută să se facă prezent (cf. p. 68), ceva dinamic, care formează din interior. Fiind în ceea ce se întâmplă îl putem găsi ca ceva care ne semnalizează, ne promite ceva, ca un fenomen a căruia manifestare este de neprevăzut, ireductibilă și zdruncină lumea, o deformază, scoșind-o din tiparele obișnuite – „un eveniment nu este un lucru, ci ceva aflat în mișcare într-un lucru. Evenimentele sunt realizate în lucruri, capătă actualitate și prezență acolo, dar mereu într-un fel care este provizoriu și revizuibil, în timp ce lipsa de odihnă și fluxul lucrurilor sunt explicate prin evenimentele pe care le adăpostesc” (p. 69). Evenimentul este, la limită, un exces cu final deschis.

În textul semnat de Gianni Vattimo intitulat *Spre un creștinism nonreligios* problema gindirii slabe este prezentată din perspectiva efectelor pe care le are asupra manifestării actuale a creștinismului. Aceasta din urmă este privit ca fiind „un mesaj care pune în mișcare o gindire ce va atrage libertatea față de metafizică” (p. 54) prin atacul asupra valorilor obiective propuse de aceasta, prin grija față de ceilalți, deci prin responsabilitate, precum și prin mișcarea de întoarcere din afară în sine, spre cunoaștere și desăvârșire proprie (cf. p. 48).

În fine, cel de-al treilea punct comun al celor doi autori, pe care Jeffrey W. Robbins îl semnalizează și care se poate desprinde cu ușurință din textele ce

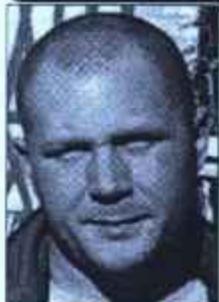
alcătuiesc acest volum, este apartenența la postmodernism. Ambele abordări au în comun că o interpretare ce pivotează în jurul secularizării. Diferența este însă că Gianni Vattimo vede acest proces ca unul necesar creștinismului, un proces care face posibilă manifestarea creștinismului în epoca actuală, pe cînd, în cazul lui John Caputo, manifestarea creștinismului este condiționată de un proces invers secularizării, de o desecularizare care conduce către o teologie bazată pe credință mai mult decît pe cunoaștere.

Am ținut să prezint această apariție editorială deoarece am constatat, nu de puține ori, o atitudine refractară față de propunerile ce vin dinspre teologia postmodernă. Or, o astfel de atitudine nu este defel justificabilă, mai ales în lipsa unei lecturi atente și deschise a teologiei postmoderne, lectură de altfel destul de timidă, cel puțin în anumite zone culturale din România.

Notă:

1. Pentru mai multe detalii a se accesa site-ul: <http://religion.syr.edu/caputo.html>

CINE SÎNTEM

Florin CRÎŞMĂREANU

„Și venind Iisus în părțile Cezareii lui Filip, îl întrebă pe ucenicii săi, zicând: Cine zic oamenii că sînt Eu, Fiul Omului? Iar ei au răspuns: Unii, Ioan Botezătorul, alții Ilie, alții Ieremia sau unul dintre prooroci. Și le-a zis: Dar voi cine ziceți că sînt? Răspunzînd, Simon Petru a zis: Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu” (*Matei 16, 13-16*). Observăm în rîndurile de mai sus că Iisus adresează aceeași întrebare ucenicilor, dar vizează două categorii distincte: masele (oamenii) și pe ei, ucenicii. La aceeași întrebare răspunsurile sunt total diferite.

Dan Puric ridică, printre altele, o întrebare similară în volumul *Cine sîntem*, Editura Platytera, București, 2008, p. 175. Prezentul volum cuprinde interviuri cu Dan Puric și discursuri rostită cu diferite ocazii. Dan Puric vorbește în paginile acestui volum despre apropierea sa de creștinism și mai ales despre pierderea identității neamului românesc.

Cei mai mulți dintre noi răspund la întrebarea de mai sus asemenei oamenilor din vremea lui Hristos: unii într-un fel, alții în alt fel. Dar „cine sîntem, (trebuie înțeles – s.m.) ca strigăt identitar, cu scop de trezire a conștiinței naționale” (p. 142). *Cine sîntem?* este o întrebare grea deoarece nimeni nu întîrzie asupra ei. Întrebarea nu are un răspuns unanim acceptat, nici nu știu dacă are un răspuns. Pe de altă parte, nu cred că putem răspunde la întrebarea *cine sîntem?* dacă în prealabil nu răspundem la întrebarea *cine suntem?* Întrebarea inițială ca să primească un răspuns trebuie spartă. În acest sens, Dan Puric mărturisește că nu poate vorbi de omul generic, ci despre om ca persoană (p. 123). Pentru a ne defini ca nație trebuie în prealabil să ne definim ca persoane.

Ideile ce se regăsesc aici sunt cunoscute celor care urmăresc pe Dan Puric. Este vorba, în primul rînd, de critica clasei politice românești, formată în marea sa majoritate din foști membri ai Securității care nu știu altceva decât să își umfle cît mai mult propriile conturi (exemplul dat de Dan Puric în acest sens cu violonistul cerșetor este genial – pp. 114-115). O altă idee prezen-

tă în discursurile lui Dan Puric constă în glorificarea Bisericii Ortodoxe Române, ai cărei credincioși reprezintă acea Românie ascunsă (cum îl place lui Dan Puric să spună – p. 114). E vorba de România care a suferit în tăcere. De fapt, „toate pușcările unde s-a suferit: Aiudul, Sighetul, Piteștiul *sunt cimitire ale demnității românești*. Sunt bine săzite de lașitatea noastră” (p. 65).

Și astăzi Biserica este atacată, dar credincioșii nu mai ripostează – observă pe bună dreptate Dan Puric. Dar Biserica sîntem noi toți (p. 19). Biserica este atacată cu un scop precis, iar dacă se reușește acest lucru, atunci se ajunge la omul rămas fără tradiție, fără rădăcini (*omul fără înșușiri* ar spune Robert Musil), care este ușor de manipulat. Biserica a dat dîntotdeauna identitate acestui popor. Din acest motiv, Biserica și neamul nostru sunt indisociabile. Astfel, cred că, se poate înțelege naționalismul lui Dan Puric și reacția destul de dură (dar corectă) față de Uniunica Europeană („e momentul să ne apărăm valorile, nu să le negociem!” – p. 81).

Dacă foștii comuniști puneau creștinii să scuipe pe icoane, astăzi este mai soft: se cere scoaterea icoanelor din școli (p. 43). Metamorfoza există, însă cu aceeași finalitate: înlăturarea elementului care dă identitatea acestui neam. Pe urmele părintelui Stăniloae (și nu numai), Dan Puric susține faptul că România „va fi o țară foarte puternică!” (p. 53). Să nu ne imaginăm că va fi o forță economică (după unele opinii, și acest lucru este posibil într-o oarecare măsură), ci una spirituală, prin calitatea ei de Grădină a Maicii Domnului. În acest sens putem înțelege afirmația: „poporul român are puterea să mintuiască și alte nați” (p. 140).

O altă idee pusă în discuție de Dan Puric se referă la intelectualitatea română.

Foarte mulți din intelectualii ce astăzi țin capul de afiș vorbesc în termeni negativi despre poporul român. Ciudat este faptul că o parte dintre aceștia sunt plătiți mult peste media europeană (la care adesea ne raportăm) din banii acestui popor. În termenii lui Dan Puric „dacă intelectualitatea aceasta aservită pomenește

foarte mult de cozile de topor, este pentru că nimeni nu vorbește și nu-și asumă riscul de a vorbi despre acești martiri. Ei văd cozile de topor; *eu am văzut sfintii*" (p. 76). Dan Puric nu riscă nimic atunci cind afirmă că „intelectualitatea din România nu mai este o intelectualitate creștină” (p. 82) sau că: „intelectualii de astăzi sunt terminați” (p. 88). Se face mereu această afirmație prin raportare la elita intelectuală interbelică, „de o trăire și de atitudine creștină extraordinară” (p. 102). Totuși, înclin să cred că aici sunt ceva speranțe, deoarece altfel stau lucrurile cu tinerii intelectuali, care au alte preocupări față de „elita” deja consacrată.

Până acum ceva vreme știam că ceva despre Dan Puric, dar foarte vag. Pentru mine era doar un actor, un regizor. Am fost însă plăcut surprins de prestația domniei sale la o emisiune găzduită de postul național de televiziune, emisiune în care era discutată prezența icoanelor în școli (se pare că acea emisiune a fost prilejul pentru cei mai mulți dintre noi de a cunoaște și un alt Dan Puric, altul decât artistul). Discursul lui Dan Puric a fost, în opinia mea, de departe cel mai pertinent și mai convingător. Nume „grele” pe care nu le amintesc aici au fost eclipsate de discursul scăpitor al acestui mim (mimii nu au avut dintotdeauna soarta actorilor din Evul Mediu, aceea de marginali; spre exemplu, în Imperiul Roman, Sfântul Porfirie și Sfântul Ghelasie au fost mimi). Ciudat, mimul vorbea și cei care ar fi trebuit să vorbească tăceau. O liniște se așternu în acea seară în platoul de televiziune printre invitați, și o mare neliniște se așternu în sufletele telespectatorilor. În acelle momente, tăcerea era limbajul universal. Dar, cine este acest personaj? Cine este Dan Puric?

Dan Puric este cunoscut mai ales celor care se uită la televizor. Chiar dacă apare la televizor, Dan Puric nu este o vedetă, ci un apologet (Dan Ciachir ne vorbește în a doua prefată astfel despre Dan Puric). Sunt puțini cei care merg în sălile de spectacole pentru a-i urmări prestația teatrală. Mai degrabă cei din afara granițelor țării se pot bucura de astfel de reprezentări extraordinare regizate de Dan Puric, printre care amintesc: *Toujours l'amour, Made in Romania, Don Quijote*.

Indiferent că este vorba de cei care se uită la televizor sau cei care merg la spectacolele sale, în rândurile credincioșilor Dan Puric se bucură de o mare simpatie.

El face parte din categoria acelor gînditori care nu au diplome în teologie, adică este „nespecialist”, dar vorbește cu folos despre cele dumnezeiești. Vorbește în emisiuni de televiziune, în conferințe, invitat prin toată țara și, mai nou, ne transmite mesajul (același mesaj de la televizor și din conferință) prin paginile acestui volum. Nu știu dacă această carte este doar rodul unor vaste lecturi, ci mai degrabă rodul unor convingeri, al unor trăiri.

Nichita Stănescu avea o vorbă extraordinară: „curăță cîmpul, ca să aibă loc să aterizeze îngerii” (spusă amintită de Dan Puric la p. 64). Un scop similar își propune să realizeze și Dan Puric prin avertismentele sale, prin mărturarea potenții spre Biserică. Discursul lui Dan Puric are ceva viu în el. Se spune despre el că este un caz izolat în spațiul nostru cultural. Foarte bine, dar nu cred că este de ajuns. De unul singur nu se poate realiza nimic. Este necesară comuniunea care este posibilă doar între persoane. Indivizi nu pot intra în comuniune, doar persoanele. Indivizi pot trăi – și se vede – într-o comunitate economică, dar sufletele noastre sunt despărțite, ne spune Dan Puric (p. 46).

Gheorghe Ceaușu afirmă în postfață că Dan Puric este o conștiință înaltă a vremii noastre. Dan Puric este un ortodox autentic. Înclin să cred că el este acel om prezent la marginea scăldătoarei (Vitezda) gata să arunce, să împingă pe cei suferinți în apele tulburate de înger. Aceste persoane, în ciuda aparențelor, sunt extrem de rare, sau în tot cazul nu sunt acolo unde ar trebui, la marginea scăldătoarei. Dan Puric este din fericire acolo și ne impinge, din cind în cind, în apa tulburată de înger. Important este ca noi să fim împreună cu el pe acea margine a scăldătoarei. Uneori ne trebuie un astfel de om care să ne arunce în apa tulburată de înger. Dan Puric este o astfel de persoană. În acest sens, Părintele Iustin Pirvu ne îndeamnă în prima prefată să-l urmărim, să-l citim și vom înțelege activitatea omului Dan Puric.

Indiferent de canalul mediatic, Dan Puric este un mărturisitor. „Mărturisitorii sunt singurii care pot da măsura adevărată a identității neamului românesc” (p. 158). Dacă este vremea mărturisitorilor, mărturisesc și eu că sunt de partea lui Dan Puric, de partea măgăriței lui Valaam, iar dacă nu-i de ajuns, atunci mergeți la scăldătoarea Siloamului.

VÎNĂTORII DE ZMEIE

Marius CHELARU

Khaled Hosseini trăiește acum în California, unde a absolvit facultatea, dar s-a născut în 1965 în Kabul, Afganistan. *Vînătorii de zmeie*, primul lui roman, tradus în 42 de limbi și vîndut în milioane de exemplare, ecranizat în 2007, este o poveste despre o prietenie din copilărie, legături între oameni, relații de rudenie, întrețesută cu firele unei cronică politice, sociale, punctile mai mult sau mai puțin consoloditate dintre țări și culturi din Orient, mentalități și cutume care definesc o țară, o comunitate. O poveste despre fragilitatea relațiilor și a vieții, trădere, maturizare, apăsarea conștiinței și lupta pentru a găsi curajul de a ierta, despre liniștea regăsită în dragoste. Totul se țese începînd cu prietenia dintre doi copii din Afganistan (un băiat dintr-o familie înstărită și fiul servitorului tatălui lui, pornind, parcă, mai ales de la pasiunea pentru zmeie), pe cînd monarchia își trăia ultimele zile, iar vechiul și aparent închinul stil de viață (în viziunea lui Amir, copil dintr-o familie înstărită, sensibil, pentru care viața este tot timpul o luptă între sentimente, stări emoționale, dorințele lui și faptele celorlalți) apune. Apoi, din Afganistan, o țară care în Occident are mai ales imaginea unui loc în care războiul stăpînește de zeci de ani, lancea lui Ares fiind purtată întîi de ruși („roussi”), talibani, apoi forțele coaliei din care face și România parte, ajungem în Pakistan și, în cele din urmă pătrundem în viața comunității afgane din SUA. O carte care, dincolo de „desfășurarea” propriu-zisă a narăriunii, se sprijină pe ceea ce se petrece în sufletul personajelor, pe forță și intensitatea trăirilor și sentimentelor. Și, apoi, a cutumelor care supraviețuiesc și în exil, și pe care cei „din afară” le pot înțelege cu greu și doar intuitiv.

Hassan și Amir erau cei mai grozavi „vînători de zmeie” din Kabul, și asta nu era doar „laaf – tendința de a exagera a afganilor” ridicată, spune Khaled Hosseini, autorul romanului, „din păcate la rangul de calitate națională”. Amir se născuse în casa luxoasă

a tatălui său, afganul paștan¹ Baba, iar Hassan în cocioaba în care locuia cu tatăl său, hazarul² Ali (om bun, suferea din cauză că era urât, cu un picior tîrziu), care fusese părăsit de nevasta lui rea de mușcă. Dar Hassan și Amir erau prieteni cum numai copii o pot face, trecînd peste barierele sociale. Erau, cum au scris pe scoarța unui rodiu din cartierul Wazir Akbar Khan, „sultanii din Kabul”. Amir era gelos că Baba, tatăl său, un om extraordinar, fapt relevat de mai multe ori pe parcursul cărții, în împrejurări dificile, avea ochi și pentru Hassan, nu doar pentru el. Hassan îl venera pe Amir, ar fi făcut orice pentru el. A făcut totul pentru el. Apoi, la unul din tradiționalele concursuri de zmeie din Kabul, Hassan îl ajută să cîștige apoi fugă, știind că va trece printre grupurile de bătăuși din cartierul bogat, să ii aducă zmeul cu care purtase bătălia finală. Este prins de grupul lui Assef, copil de bogăță, a căruia carte favorită era biografia lui Hitler. Sub lui Amir, un băiețel de 11 ani care stă ascuns fără să aibă curajul și puterea să facă ceva, aceștia îl violează pe Hassan. („Eram fericit că umbrele inserării cădeau pe față lui Hassan și o ascundeau pe a mea. Oare știa că știa? Și dacă știa, ce aș fi văzut eu, dacă chiar măș fi uitat în ochii lui? Reproș? Indignare? Sau, ferească Dumnezeu, lucrul de care imi era cel mai teamă: o devotăune fără margini. Lucru care, dintre toate, ar fi fost cel mai greu de suportat.”).

De atunci totul se rupe, Amir, neștiind că Hassan îl văzuse „acolo”, îl evită. Ali și Hassan pleacă din casa lui Baba, care plînge că să-i opreasă, totul se schimbă în țară, vin rușii, apoi talibani și exilul. Baba ajunge cu Amir (măcinat continuu de acea întîmplare) în SUA, lucrează să își cîștige traiul. Amir termină liceul, intă la facultate, se căsătorește cu Soraya, o fiică unui general afgan refugiat, Baba moare de cancer. Amir primește o scrisoare de la Rahim Khan, prietenul cel mai bun al lui Baba. Acesta îi scria, parcă aducîndu-i aminte de „pashtun-

wali", vechiul cod al onoarei pașun, printre altele – „ai ocazia să fii din nou bun”. Amir, autor de succes, cu cîteva romane publicate, pleacă în Pakistan unde află un Rahim Khan pe moarte, dar și că Hassan era fratele său vitreg, fiul lui Baba! În fața furiei lui Amir, frustrat că fusese mințit, cu conștiința apăsată și mai greu, Rahim îi scrie „Kabulul în care trăiam noi pe atunci era o lume ciudată, în care erau lucruri mai importante decât adevărul”. Amir afilă că Hassan fusese asasinat de talibani dar că avea un fiu, Sohrab – botezat după un personaj din *Şah Name/Cronica Şahilor*, a lui Ferdoussi, eroul favorit al lui și al fratelui său vitreg. Pleacă după el, se luptă cu Assef, fostul adept al lui Hitler (devenit un șef al talibanilor pentru că putea ucide), care îl cumpărăse pe băiat pentru propriile plăceri de la un orfelinat. În fine, ajunge mai mult mort decât viu, împreună cu Sohrab, cu ajutorul unui șofer sărac, în Pakistan. Începe să se vindece și demarează procedurile de adopție ale lui Sohrab, căruia îi promisese că nu îl va mai lăsa la orfelinat sau pe străzi. Dar birocrația occidentală nu ține cont de legile nescrise ale Orientului, de situația complicată din Afganistan, unde actele erau una dintre ultimele griji. Sohrab, afilind de la Amir că va trebui, pentru că așa o cer avocații, să stea cîteva zile la un orfelinat, are o tentativă de sinucidere. Amir îl salvează dar copilul nu va mai vorbi de atunci cu nimeni, va zîmbi extrem de rar, și nu va lega nici un fel de prietenii. Situația adopției se rezolvă miraculos, merg în SUA. A urmat atentatul de la World Trade Center, din 11 septembrie. Cei doi, acum tată și fiu (chiar dacă micul Sohrab nu vorbește nici acum) întrevăd un lică de speranță la un concurs de zmeie. Amir îi arată copilului un truc al lui Hassan. Apoi fugă, ca altădată fratele său vitreg pentru el, să aducă micului Sohrab zmeul înfrânt, drept ofrandă.

Cartea, scrisă de Khaled Hosseini, medic care a văzut lumina zilei în Afganistan și, aidoma lui Amir, și-a părăsit țara de mic, este o călătorie prin istoria unui colț de Orient, cu bune și mai puțin bune. Un drum prin istoria întunecată a lumii, pe care noi o „vedem” se pare mai mult prin „ochiul TV” (și îmi aduc aminte de o altă carte despre Afganistan, *Caravana afgană*, în care o româncă, Aristea Manoliu-Vorobchievici, purtată de viață către acele locuri, scria în 1926: „Cât pot privi, nu vezi decât munți goi, șesuri întortocheate care au fost cîndva albi de fluvii, pietriș, bolovani și urme îngropate de poduri care indică un drum distrus mai întîi de

războiul anglo-afgan și apoi de vreme: castele de nisip!”). Dar mai ales drumul întru izbăvire al unui copil, devenit adult, chinuit de apăsarea unei greșeli din copilărie care i-a grefat viața. O carte despre Orient scrisă de un om cu sufletul hăldăuind între mai multe lumi – Orient și Occident, copilărie și maturitate, înălătură (în prezent și printre amintiri) și lumea „de afară”.

Khaled Hosseini, *Vînditorii de zmeie*, versiunea în limba română: Mihaela S. Oprea-Aron, Editura Niculescu, București, 2008, 404 p.

Note:

1. Etnic majoritară în Afganistan, cu care practic se identifică noțiunea de „afgan”, deși în țară trăiesc și alte minorități. Pașunii trăiesc și în Pakistan, Iran, India, Peninsula Arabă și, odată cu emigrația masivă din secolul XX, și în Europa, SUA.

2. Chazarii, khazari sau hazarii: popor turcic seminomad din Asia Centrală, posibil cu ascendență scită. Numiți în timp și „turci siberieni”/ sabiri, sau, spun unii, în cronicile bizantine, *akaſir*, menționati de cronicarii bizantini, care ar desemna un grup etnic din federația hunilor, și ar fi o adaptare de la *akhazar* / „hazar alb”. Originea lor este controversată. Există opinia că numele „hazar” ar veni de la un verb din limbile turcice, „a umbla”, în turca modernă „gezer”. La un moment dat (secolul VII) creaseră o unitate statală puternică (kaganat/ hanat) – ajungând să își impună dominația într-o zonă întinsă peste teritoriul ocupat azi de sudul Rusiei, vestul Kazahstanului, estul Ucrainei, Azerbaigean, Daghestan, Georgia și până în Crimeea. Deși se spune că au adoptat iudaismul ca religie de stat, despre ei nu se mai știe nimic sigur de prin secolul al XIII-lea. După o corespondență dintre *Hasdai ibn Șaprut* cu hanul hazar *Iosif*, ar rezulta că trecerea la iudaism ar fi fost datată undeva în jurul anului 740. Sunt și alte versiuni – de pildă după Abu al-Hasan 'Ali ibn al-Husayn ibn 'Ali al-Mas'ûdi evenimentul s-ar fi petrecut în vremea lui Harun al-Rasid (769-809), iar după Ibn al-Čazarî al-Dimaqî societatea hazară ar fi organizată din două clase – războinici și evrei (supușii); și la fel, ar fi adoptat iudaismul în timpul lui Harun. Există opinia că erau și hazari creștini și cu certitudine musulmani, după cum există și părere că hazarii au avut o influență puternică asupra ungurilor (ex: Hermann Vámbéry, *Der Ursprung der magyaren*, Adamant Media Corporation).

3. Aristea Manoliu-Vorobchievici, *Caravana afgană* (1923-1929), Editura Premier, Ploiești, 2007.

ȘCOALA DE LA FRANKFURT (II)

Tiberiu BRĂILEAN

La toți acești autori se simte parcă o silă disperată față de valorile liberale și umaniste, aparent atât de sigure și de stabile; ei descriu spectacolul desesperat al dezagregării unei lumi și al falimentului unei societăți, al panicii și coșmarului în fața zilei de mâine, al spectrului bîntuind al săraciei. Kant, Marx și Freud par să le fie principalii mentorii spirituali. La adeptii școlii amintiți pînă acum ar trebui să mai adăugăm pe Leo Lowenthal, Walter Benjamin, Ernst Bloch, Otto Kircheimer, Franz Neumann, Henry Grossman, Friedrich Pollock, care e poate cel mai economist dintre toți și alții, ca să avem o imagine mai bună asupra nucleului materialist al dialecticii nonhegeliene și negative, al hedonismului utopic al Școlii critice, pe care autorul le înțelege foarte bine căutînd și insistînd pe componenta economică.

Geneza subiectivității moderne este reconstruită pe baza modelului lui Ulise, care, pentru a supraviețui, sacrifică vraja naturii exterioare pe altarul raționalității instrumentale, devenind astfel „protoimaginea individului burghez”. Deci rațiunea eliberează de constringerile naturii, iar acest proces „se metamorfozează – cum arată Andrei Corbea în prefața la *Minima moralia*, Editura Art, București, 2007, p. 8 – într-o tot mai restrictivă extensie a domniației totalității asupra naturalului și individualului, prin care oamenii, maturizați prin rațiune întru autonomia individuală, o sacrifică pentru a se supune de bunăvoie tentațiilor dominatoare ale edificiului social”.

Critica Școlii critice e nemiloasă, plină de patos lucid și vizează tot ce ne încongoară („adevărat e doar ceea ce nu se potrivește în această lume”), dar mai ales cedarea în fața regresiunii unidimensionale a colectivității dirijate pînă la agresiunea totalitară asupra individului, ceea ce duce la eșecul istoric al civilizației rațiunii. „Viața nu mai viețuiește”. Se insistă asupra minciunii instaurate de sistemul colectiv al relațiilor de proprietate, care compromite

gîndirea și acțiunea autonomă, ce nu se pot sustrage dictatului inevitabil al mecanismelor domniației totalizante. Pentru a rezista în fața violenței societății și a-i opune propria exigență etică și emancipațioare, individul ar trebui să facă precum baronul Munchhausen care se scoate din mlaștină trăgîndu-se de propria-i perucă. Așa cum arată Adorno, „de dragul posibilului, individul trebuie să conceapă chiar și propria-i neputință”.

Contradicția ca și refuzul sistemului sunt cultivate inconsistent, ceea ce ne amintește de Nietzsche, Kafka sau Proust. Ca și la aceștia, trauma alienării e foarte vizibilă. Dialecticieni ai negativității, asumîndu-i o izolare orgolioasă și afișînd un elitism pe care-l critică și Hannah Arendt, autorii Școlii de la Frankfurt tematizează ideea de critică și de rezistență într-o „știință tristă”, replică a celei „vesele” a lui Nietzsche, alternând imprecația cu resemnarea, într-o retorică violentă pînă la cinism. Iată un exemplu din Theodor Adorno: „Ceea ce credea cîndva filosofii că merită să se numească viață s-a transformat acum în afacere privată și, în consecință, în teritoriu genuin al consumului, remorcă a procesului de producție, lipsită de autonomie și de substanță proprie. Cine dorește să afle adevărul despre viață nemijlocită trebuie să-i cerceteze față alienată și, odată cu ea, forțele obiective ce determină existența individuală pînă în zonele ei cele mai intime” (*Minima moralia*, p. 21). Prin urmare, viața nu este decît un epifenomen retrogradat al producției, consumul nu e decît o caricatură a vieții adevărate care acoperă însă monstruozitatea producției absolute.

Acești autori sunt filozofi remarcabili, dar din punct de vedere economic importanța lor este redusă, oricît s-a străduit doctorandul să ne convingă de contrariu. Spre pildă, Jürgen Habermas, despre care dl. Andrei Marga a scris recent o excelentă monografie (*Filosofia lui Habermas*, Polirom, 2007), socotindu-l drept cel mai mare savant de la Einstein încوace. Este vorba despre cel mai mare

filosof german în viață, un fel de dascăl al națiunii, un mare gânditor, care a scris o operă de cotitură în istoria filosofiei. El a lansat critica postmodernismului încă din anii '80, (polemizând cu Foucault și Derrida), a liberalismului (polemizând cu Rorty și Rawls), a pozitivismului, a „fascismului de stînga”, a manipulării genetice (polemizând cu Sloterdijk), a unificării europene și a tot ce mai mișca în epocă. Habermas este în egală măsură politolog și sociolog, antropolog, psiholog, lingvist, jurist, cu o exceptională calificare interdisciplinară, dar și economist, cu studii în regulă.

Se întreba un coleg cum se face că Germania nu a dat mari economiști? Dar eu nu cred că a dat mai puțin decât alte mari culturi, decât cea franceză bunăoară, dacă ar fi să ne referim doar la un F. List, W. Eucken, W. Ropke, L. Erhard, toți corifeii școlii istorice, sau – de ce nu? – K. Marx sau M. Weber. Chiar la acești autori din Școala critică, doctorandul găsește reflexii economice mai mult decât interesante. S-a spus că economiștii scriu *sub specie temporis*, sub presiunea timpului și a evenimentelor. Aceasta nu e neapărat un motiv de laudă și cred că ar trebui să ne ocupăm și noi de lucruri mai grave, perene. Contribuția Școlii de la Frankfurt și analiza doctorandului sunt invitații în acest sens pe care ar trebui să le primim fără orgolii de mari specialiști, cu toată smerenia și seriozitatea.

Apoi, aşa cum am mai arătat, lucrarea este o invitație la transdisciplinaritate. Cum spunea Michel Camus, aceasta „este o nouă cale inițiatică, ce integrează fundamentele vechilor tradiții ezoterice și ale științei contemporane, reînnoindu-le limbajul, o cale vizionară și operativă ce atinge inima conștiințelor trezite celor mai deschise și care trasează linii riguroase de acțiune. Creând puncte între științele exacte și științele umane, între știință și tradiție, între gîndirea științifică și gîndirea simbolică, între cunoașterea și ființă, transdisciplinaritatea nu încretează să tindă spre unitatea cunoașterii, prin traversarea obligatorie a autocunoașterii. Este o etică ce se relevă revoluționară în planul spiritului, contagioasă în planul sensibilității vitale și profetică în planul conștiinței. Eu văd în transdisciplinaritatea marea turnură a secolului al XXI-lea”.

Corectând micile erori de redactare, lucrarea devine publicabilă imediat. Chiar dacă putea fi mai amplă, printr-o gîlceavă a ideilor cu alte școli de gîndire, gîlceavă în care autorul n-a vrut să intre, lucrarea are valoare intrinsecă, este frumoasă, nu epatează cabotin prin număr de pagini sau de referințe bibliografice, cum ne-au obișnuit unii. Este o lucrare rotundă, originală, care reflectă foarte bine personalitatea autorului. Ea va rămîne de referință pentru toți cei ce vor dori să studieze în continuare doctrinele secolului al XX-lea.

CARTEA DE ȘTIINȚĂ

IAȘII*

ÎN REPREZENTĂRI RUSEȘTI

V.I. KELSIEV, GALIȚIA ȘI MOLDOVA

* Printr-o regretabilă eroare, însemnările lui Vasili Kelsiev despre Iași și starea de lucruri din Principate au apărut trunchiat în numărul pe iulie al revistei noastre. Redăm acum, în integralitatea lui, capitolul pe care autorul rus îl consacra fostei capitale a Moldovei (Nota redacției).

Greu se alcătuiesc statele și civilizația europeană nu este preluată cu ușurință de către popoarele care și-au dormit veacuri întregi somnul barbariei sub jug propriu sau străin. Cu popoarele se întâmplă același lucru ca și cu unele familii. Tatăl, ortodox de rit vechi, era un om posac, trăia din ritualuri, se închina Iui Dumnezeu, era cinstit în felul lui, nebător, fugea de desfru și de deșertiaciunea astei lumi. Fiul lui se simte împovărat de modul de viață vechi, *epic*, care îl apasă, care îi pune piedici la fiecare pas, ba prin *Nomocanon*, ba prin *Evanghelia tilcuită*, ba prin cele șapte Sinoade ecumenice. Asupra lui vine o boare nouă, îl înconjoară o altfel de viață, mai liberă, mai ratională. Îndoile teribile i-au pătruns în suflet și a început negarea celor vechi. Și, iată, mai întîi barba cea sfintă este scurtată cu două pictricele, apoi cu foarfeccele și, în sfîrșit... În sfîrșit, și briciul apare pe scenă și, o dată cu el, vine eliberarea deplină. Dar unde să se ducă el, *bezmeticul*? Din biserică veche a ieșit, iar pe cea nouă nu o înțelege; sfîntenia le este accesibilă numai inițiaților care au trecut prin îndelungata ispită a științei și gîndirii. De aceea, în mod necesar, toată eliberarea lui constă doar în stăpînirea aspectelor exterioare ale chestiunii, cel mai adesea a celor mai diforme. Și, iată, își fac apariția trăpașii, bețiile, birturile luminoase cu mese verzi de biliard, cunoașterea cîntecelor și anecdotelor de un anume fel. „Tine-o sus și tare! Așa suntem noi! Noi, suflețelule, suntem oameni culpi! Asta, cum s-ar zice, înseamnă să culegem roadele civilizației! Ce te holbezi? Suntem chiar și ce-i rivoluția..” Fiul acestui erou de scene cîrciumărești, spărgător de ferestre, oglinzi și nasuri, va capătă totuși o anumită educație, va absolvî măcar gimnaziul și va năzui, deși nu întotdeauna în cunoștință de cauză, spre ceea ce este înalt și practic. Fiul acestui fiu va deveni definitiv om al zilelor noastre, în sensul deplin al cuvîntului. Uitați-vă la modul de viață al nobilimii, funcționărimii, negustorimii noastre, nu zic din tim-

purile lui Petru, dar măcar din veacul al nouăsprececelea, uitați-vă, deci, și veți fi iară de acord cu faptul că popoarele evoluează pe aceasta cale urită, pe calea cărților de joc, a cîrciumilor și a altor stabilimente necesare. A fost o vreme când pînă și oamenii cei mai înaintați se îmbătau criță. A fost o vreme când au făcut un pas înainte și s-au pus pe băut *numai* temeinic, de durere sau de bucurie. Moara a măcinat și s-a ajuns pînă la urmă și la făină. Timpul le rezolvă pe toate. Acum, la noi, se joacă fel de fel de jocuri de noroc și alte atureli, dar nu-i nici o nenorocire! Generațiile următoare îi vor înălța monumentele lui Pascal pentru celebra sentință că oamenii joacă adesea cărți numai ca să nu rămână singuri cu ei însăși, altfel spus, ca să și omoare timpul, capetele le sunt atît de goale, încît n-au material ca să vorbească unul cu altul sau să se gîndească la ceva.

Din punct de vedere istoric, noi am depășit și secolul șăptesprezece, și secolul optprezece. Firește, mai avem multe de făcut ca să ajungem din urmă Anglia și Germania; totuși, le-am întrecut cu mult pe celelalte popoare ale Europei de Est. Moldovenii au moravurile secolului al XVIII-lea, slavii din Imperiul Turc, pe cele ale secolului al XVII-lea.

Este foarte important să înțelegem acest lucru. Cine știe, poate că problema orientală ne va împinge curind la război și né vom vedea față în față cu popoarele pe care vom merge să le elibéram! Societatea noastră și publicistica noastră tipă acum mult și tare despre creștinii orientali și asta-i bine; dar e rău că mai nimeni nu le cunoaște nici limbile, nici literatura. Or, noi și considerăm cumva poetici, curajoși, grațioși, aspecte asupra căroră vom și crunt dezamăgiți, iar dezamăgirea poate duce la consecințe dintre cele mai rele. Frații noștri întru credință au fost într-o asemenea măsură oprimați de stăpînirea turcească și – ca să spunem tot adevărul – de patriahul din Constantinopol, încît în masa lor există prea puțin

patriotism, iar printre oamenii lor de frunte există puțini intelectuali de forță. Sîntem obligați să-i ajutăm, doar nu degeaba de patru sute de ani ne imploră sprijinul, doar nu degeaba ne-au transmis păjura bicefală, emblemele regale, titlul de țar și denumirea de (*Cea de-a treia*) România, care ne pun în situația obligatorie de a fi ocrotitorii și conducătorii întregii lumi ortodoxe! Dar acest ajutor nu trebuie să se limiteze la baionete. Cu toate datoriile și dificultățile noastre financiare, săntem, totuși, bogăți. Nu cu zecile, ci cu sutele trebuie să-i invităm pe slavii din afara granițelor în instituțiile noastre de învățămînt, trebuie să-i învățăm carte o dată și de o mie de ori. Nar fi nici o nenorocire dacă acest lucru ne-ar împovăra bugetul. Ne vom face datoria seculară și vom stabili o legătură solidă cu ei, legătură care în mod necesar va submina influența nefastă pe care o are asupra lor propaganda apuseană, catolică, turcofilă (*antimoscovite*). Sustinîndu-i acum, punem bazele viitoarei noastre mărejii și ne asigurăm aliajă în viitor. Politica noastră externă nu trebuie să semene cu cea franceză, care nu se gîndește decît la ziua de astăzi. Noi vom urma pilda boierilor noștri din vechime care, dacă și-au propus drept scop adunarea pămînturilor rusești, au tîns neabătut către acest țel din generație în generație. Pămîntul rusesc este aproape adunat (ne mai lipsesc numai Galicia de Est și o parte din Ungaria, pe rîul Tisa); acum a sosit momentul renasterii Regatelor Grec, Bulgar, Sîrb și Român, care trebuie să fie aliajii noștri în viitor. Așa că să fim eroși, iar copiii fraților noștri de credință să vină în număr mare ca să învețe și să-și petreacă anii tinereții împreună cu copiii noștri, pentru ca credința și legăturile seculare dintre popoarele noastre să renască după cîteva zeci de ani de uitare.

Ce altceva am putea să facem? Cunoașterea este o forță. E necesar să știm părțile slabe ale fraților noștri întru credință, pentru a ne da seama din ce direcție trebuie să vină ajutorul nostru. Atât cît mă princep, voi descrie în acest mic capitol părțile negre, exclusiv negre, ale modului de viață moldovenesc. Despre cele luminoase nu voi vorbi, deoarece mădu-larele bolnave trebuie vindecate, nu cele sănătoase. De fapt, despre aspectele luminoase s-a și vorbit destul în toate limbile posibile. Totuși, n-aș vrea să credă cineva că vreau să improsc cu noroi acest popor sărman, pe care am avut prilejul să-l studiez din casele țărănești pînă la palatele boierești.

Mai înainte Moldova a fost condusă de fanarioți, de niște degenerații ai poporului grec, pe care grecii însăși

lî disprețuiesc și îi urăsc. Trebuie să-i vezi pe acești oameni ca să înțelegi prin ce au ajuns să merite această ură: n-au nici patriotism, nici un fel de aspirații politice sau pur și simplu omenești. Fac totul pentru bani, pentru carieră, și-ar vinde soția, fiica, și-a denunțat pînă și fratele. Printre ei există oameni care au învățat cîte ceva, dar – cu atît mai rău. Priceperea de a susține o conversație în societate, cunoașterea limbilor străine, informațiile, talentele – fanariotul le folosește pentru a se îmbogăți sau pentru a înainta în funcție. Spioni guvernului turc sunt fanarioți. Agenții lui politici sunt fanarioți. Secretarii guvernatorilor pentru contactele cu consulatelor străine sunt fanarioți. Turcii opresc Turcia, pentru că sunt ignoranți și nu știu ce fac, iar Turcia este scoasă din necaz de aceiași fanarioți și de partidul lor, care intervin în Occident.

Se înțelege că la oamenii lipsiți de orice năzuințe politice și umane trebuie să dezvolte în mod necesar porințe animalice, despre care vom vorbi în cele ce urmează. Fanarioii nu numai că au reușit să pervertească întreaga populație a cartierului european din Constantinopol (Per), dar au cutremurat profund și moralitatea sărmânei Moldove. Pentru Moldova nu au făcut absolut nimic, în povida capitalurilor uriașe pe care le ofereau mănăstirile ei. În mîinile lor se află patriarhia din Tarigrad. Atunci unde este clerul grec cultivat? Pe ce s-au cheltuit acești bani? Doar nu degeaba fiecare popor, oricît de mic, care a scăpat de sub stăpînirea turcescă, se dă peste cap să aibă sindromul lui, biserică lui națională. Doar nu degeaba Cuza, în ciuda opoziției noastre și a englezilor, a secularizat averile mănăstirilor grecești în principalele sale; deci, guvernului său nu-i era bine din cauza fanarioilor.

Pervartirea introdusă de fanarioi este vizibilă în Moldova la fiecare pas.

În 1867, la Iași, a sosit prințul Carol. Eu am profitat de ocazie, am aflat că va fi la teatru și m-am dus să-l văd pe prinț, să văd scenă și, mai ales, publicul.

Erau de-acum trei zile de când Iașii străluceau de lumini, peste tot fuseseră ridicate arcuri de triumf, împodobite cu verdeajă. Toate acestea, firește, ca să nu apară conflicte cu prefectura sau poliția, care, la primul prilej, pot juca oricind o festă: Cuza, imitator orb al lui Napoleon, a introdus peste tot ordinele franțuzești, iar masele de aici se supun oricărora poruncî, dar nu simpatizează cîtuși de puțin unirea țărilor și nici măcar nu-și bat capul cu noile ordine. Fanarioii le-au înăbușit cu totul sentimentul patriotismului, nici nu se gîndesc la adunarea pămînturilor românești (*Tierra Rumînească*). Absența administrației centrale

la Iași ruinează orașul. Pentru fiecare fleac trebuie cerută aprobare de la București. Prin urmare, proprietarilor de case din Iași, negustorimii și persoanelor aflate în litigii nu le e bine deloc; dar caracterul românilor este atât de pervertit de către fanarioți, că nici nu le pasă. Sint uluior de ușurătici și neranchiunoși; n-au niciodată suficientă energie să protesteze, să facă opoziție. Acesta, de altminteri, e și un noroc, deoarece oamenii lor progresiști nu sint lipsiți de posibilitatea să adune, cu timpul, pământul românesc într-un singur tot, căci această idee poate fi pusă mai ușor la cale aici decât, de pildă, în Germania. Centralizarea franceză i-a fost fatală lui Cuza, dar administrația franceză a rămas. Administrația și nu poporul este cea care organizează primiriile solemn pentru Carol; iar poporul dă fuga să-l vadă ca pe ceva neobișnuit. În ochii Europei, care nu înțelege cum stau lucrurile, Carol apare drept popular; în realitate însă poporului îi e indiferent cine se află pe tron, pentru că în sinul poporului e ucișă orice urmă de patriotism, pentru că poporul s-a deprins să vadă în domnitorii niște străini și niște exploataitori. Poporului i s-a făcut leharmite de tot și de toate, a spus că alii îl invîrtesc cum vor, că n-are rost să se dea degeaba peste cap și s-a împăcat cu situația.

Acest indiferentism al maselor față de destinele patriei, această educație fanariotă a lor mi-a sărit în ochi când eram la teatru. Stăteam în picioare, pentru că nu mă gîndisem să-mi iau bilet din timp și trebuia să mă mulțumesc cu bâncile din spate ale parterului, unde locurile nu sunt numerotate. În fața mea stăteau doi elevi ai unei școli de stat, imbrăcați în tunici, și amîndoi erau mari zurbagii. Lîngă mine, de o parte, ședea un neamă, probabil meseriaș, iar de cealaltă parte se așezase un ofițer tinerel. În spate se așezaseră niște tineri moldoveni, tejghetari sau funcționari, cine să-i mai știe? Mai tîrziu m-am îndepărmat de ei, pentru că unul a avut imaginația să mă împungă cu genunchiul în spinare. Politicos, l-am rugat să-si vadă de treabă, dar el nu s-a potolit. L-am amenințat că voi chema poliția, el nu s-a potolit. Atunci m-am potolit eu, m-am ridicat de pe banca lungă și, pe totă durata spectacolului, am stat în picioare. Ce rost ar fi avut să mă bag în cine știe ce istorie și să mă leg la cap cu unul ca el, cu un om față de care, de la prima privire, n-am simțit nici o urmă de respect? Trebuie să le cedezi acestor domni, trebuie să fii astă de uman, încît să le faci o bucurie: pe cei săraci cu duhul și vitele îi cruce. Acești domni îți fac o porcărie și, văzind că le-ai cedat, se entuziasmează nespus, se laudă că te-ai

dus de nas, că te-ai speriat, își închipuie că-s foarte deștept și curajoși. N-au decât să gîndească astfel, răzbunarea ta va urma. Încurajați de succesul avut față de tine, se apucă inevitabil de alte fapte de vitezie și se ciocnesc de unul de teapa lor, care se supără și se răfuiește cu ei și pentru tine. Știi cine te-a furat: îi dăruiești o legătură de speracluri, el le va utiliza și va fi prins, astă fiind răzbunarea ta. Firește, atunci cînd poți ceda în fața neobrăzătilor, trebuie să faci. Dar în seara aceea am avut parte de o împrejurare cînd a trebuit să-i pun la punct. M-am dus la bufet ca să fumez o țigără și să beau o ceașcă de cafea. Am auzit ca iar a început să cînte muzica și m-am repezit pe scări în jos. În ușă stătea un ins de dimensiuni incredibile, atât în lungime cît și în lățime, care astupase ușa și nu lăsa pe nimeni să intre. Mă apropii și, politicos, încerc să-l dau deoparte, spunând: Pardon. (Pardon, merci, bon jour, bon soir sunt cuvinte pe care le-au învățat aici chiar și orășenii simpli.) „Nu mai este loc”, îmi răspunde el grosolan, în moldovenește.

– Am bilet, domnule, îi replic eu.

– Nu mai este loc! spune el și nici măcar nu întoarce capul.

Trebuie să recunosc că rămăsesem perplex și nu înțelegam ce se petrece. În clipa aceea, un ofițeraș oarecare, întîrziat și el la bufet, vine în fugă spre ușă și îl împinge pe uriaș. Acesta se dă politicos deoparte. Mi s-a urcat singele la cap și am pornit-o după ofițer.

– Nu mai este loc!

– Domnule! Unde este loc pentru acest ofițer, trebuie să fie și pentru mine. Și dacă nu, poftum! (I-am arătat pumnul.) Uriașul s-a dat iute deoparte.

– Ce-i cu el? i-a întrebat pe cei din preajmă. E nebun?

– Așa, i-am răspuns. Eu sănătatea! Și m-am dus la locul meu. Polițiștii s-au uitat la mine și au ridicat din umeri.

Cortina nu s-a ridicat pînă cînd nu a intrat prințul. Și-a făcut apariția într-o lojă de la balconul al doilea (în stînga spectatorilor). E un tînăr blond, de vreo douăzeci și șapte de ani. În timp ce saluta, am apucat să-l privesc cu atenție prin lornion. Seamănă extraordinar de bine cu marii noștri cnezi, cu răposatul împărat, cu prințul moștenitor al Prusiei. Are aceleasi trăsături corecte ale feței, aceeași manieră de mișcare. S-a auzit imnul *popular* românesc. Pe scenă a apărut monograma prințului. Cîntăreți în fracuri și cîntărețe în rochii albe au cîntat în cinstea și onoarea sărmănei României. Muzica și vocile erau splendide, dar – vai! – muzicanții și cîntăreții, ca și la noi, tot străini. Ca și

noi, români încă mai au nevoie de oameni străini pentru a-și formula melodii. În general, trebuie să remarc că teatrul ieșean nu-i deloc de invidiat: este iluminat cu luminări de stearină și aranjat alăndală. Într-un cuvânt, viața intelectuală de-abia se trezește în acest jumătate oropsit și oprimat.

Înmul s-a terminat. Publicul s-a ridicat în picioare și a strigat destul de dezorganizat: *Să trăiască domnitorul Carol!* Strigătele au jinut cam un minut. M-a uimit faptul că cei de lîngă mine n-au pus nici un pic de suflet în acest entuziasm. Strigătele erau mai mult o formalitate decât expresia dragostei sincere pentru patrie, pentru sine. Toți rîneau cu satisfacție, prostește. Îmi părea rău de poporul care și-a chemat singur un domnitor și nu-și exprimă prin nimic simpatia față de el.

Pe deasupra indiferentismului religios, bieții noștri frați întru credință s-au mai pomenit și cu ideea de *fraternitate, egalitate și libertate*, care i-a dat gata. Prințul Carol poate fi un domnitor capabil sau incapabil; dar, oricum ar fi, întruchipează întreaga Românie. De pildă, am pe cap o pălărie foarte proastă, dar e pălăria mea și nu permit nimănui să mi-o zboare cu un bobînac. Aș înțelege dacă, nevrindu-l pe Carol drept prinț, ar tăcea sau chiar ar fluiera; dar fără repugnă acest indiferentism neputincios, pervertit, care nu merge nici încoace, nici încolo. Se vede clar că un jumătate întreg este condus de o mină de oameni mai mult sau mai puțin perverși, care îl minuiesc după cum îi taie capul, iar poporul nu este nici cu ei, nici împotriva lor.

Teatrul din Iași e rău. Iașii sunt un oraș la fel de moldovenesc, cum Kovno este rusesc. Majoritatea populației o alcătuiesc evrei, polonezii, nemții; moldovenească este aici doar funcționărimea, o mică parte a tezgetarilor și prostimea. Evrei nu vin la teatru, n-au timp pentru asta. Polonezii sunt niște coate-goale, nici ei n-au chef de teatru; de fapt, de ce ar veni la un teatru unde se joacă într-o limbă care le e străină? La germani vin uneori trupe ambulante. În schimb, rămîne publicul moldovenesc, pe jumătate ruinat de unirea principatelor, care a frustrat Iașii de foata sa importanță. Decorurile sunt sărace, actorii, imposibili. S-au jucat două vodeviluri traduse, în care, în fugă, erau scoși în scenă conji, baroni, marchizii. Actorii făceau tot posibilul, dar se vedea că habar n-au, că n-au avut de unde să vadă modul de viață și manierele unei societăți dacă nu finalte, cel puțin cît de cît decente. Sărmana Moldovă cu boierii ei. Dacă acestea sunt manierele boierilor (și știu că sunt

manierele boierilor de speță mijlocie), atunci frizerii și grămăticii noștri se țin mai bine. Despre manierele și mișcările actrițelor (baronese, contese) nici nu mai pomeneșc. Cel mai bine le-a ieșit piesa *Nuntă tărănească*, o imagine din viața poporului, scrisă de dl. Alecsandri. Conținutul ei e de tot nimicul, dar național, iar muzica – excelentă. Această operetă ar trebui jucată și la noi, ca și opera galiciană *Muntenii* a preotului Vejbîrki. Chiar că-i o rușine să nu știm nimic despre opere atât de bune ale vecinilor noștri de aceeași credință și ne limităm doar la împrumuturile de la popoarele ce ne sănt străine.

Piesa este îndreptată împotriva fanarioșilor. Firește, împotriva lor n-ar fi fost greu de compus ceva mai intelligent; dar condeiele literașilor de aici încă nu s-au obișnuit să umble pe hîrtie, gîndirea nu a evoluat pînă la creativitate, iar numărul oamenilor cu adevărat cultivați este astă de mic, încât nu poate cuprinde talente de tot felul. Să ne amintim istoria noastră: au fost tim-puri când ne entuziasmam de Cantemir, Sumarokov, Heraskov, de cneazul Ivan Mihailovici Dolgoruki, care – vai! – sănt mai mult decât uități. România se află, *deocamdată*, în secolul al XVIII-lea.

Pe scenă își face apariția un fanariot. Istoria României din ultimul timp este istoria luptei cu Fanarul. El cintă, spunând că este civilizator al barbarilor, că este om învățat, știe geografia, filosofia, istoria, matematica, aritmetică, fizica și altele; că români sălbatici nu sănt nici măcar în stare să-i aprecieze activitatea, sacrificiul lui de a trăi printre ei și că numai din prostie se indignează că el se îmbogățește pe seama lor și le golește buzunarele. Actorul era îmbrăcat în vechiul costum al fanarioșilor, pe care nul vezi mai găsi acum în Fanar. Acest costum era foarte asemănător cu cel al evreilor spanioli de acum: un halat, o căpătănească pe deasupra halatului; de sub halat se văd șalvarii galbeni; în picioare arc pantofi roșii; pe cap poartă fes. Recitatul a fost interpretat într-o românească stricată, cu puternic accent grecesc. Întregul scolasticism al educației fanariote, întreaga ei inutilitate, efectul negativ asupra țărilor aflate sub autoritatea Patriarhului de la Țarigrad, totul a fost exprimat și prin această muzică (întru totul neserioasă) și prin acest recitativ. *Trebue să montăm această piesă și la noi, pentru ca publicul nostru să-i înțeleagă pe fanarioși și să priceapă, în sfîrșit, diferența dintre un grec candidat și un grec fanariot.*

Bâtrînul fanariot, civilizatorul românilor, enumerîndu-și meritele și calitățile, ajunge *in mod logic* la concluzia că fiecare fată din sat trebuie să-l aprecieze și

să se mărite cu el. Iar dacă fata pe care a pus el ochii nu vrea să se mărite cu el, asta se întâmplă din cauza ignoranței barbarilor. Tatăl acestei fete, un țăran, îi este dator cu vreo sută de galbeni.

Fanariotul bate la ușa lui și îi cere banii. Țăranul nu are astăzi bani. Civilizatorul barbarilor îi oferă alternativa: sau închisoarea, sau îi dă fata de nevastă. Țăranul îi spune să cheme poliția, dar fata nu îi-o vinde. Fanariotul dă fuga după polițai.

Pe scenă apare o mulțime de țărani, care dansează un joc popular, asemănător cu hora noastră. Bătrînul tată le spune durerea sa celor care dansează, printre care se află și cel iubit de fata lui. Este păzitorul cailor întregului sat, firește, dușmanul fanarioților, un om inventiv. „Linistește-te, îi spune el bătrînului, suntem români și nu trebuie să ne lăsăm în fața fanarioților” etc., în sens patriotic.

Apare fanariotul cu epistatul ca să-l arresteze pe țăran. Îndrăgostitul și tovarășii săi îi propun fanariotului să-l dea cu leagânul, ca să amîne cu vreo cîteva minute arestarea bătrînului. Iubitor de onoruri, fanariotul este foarte măglit de această cinste, de această dovdă a respectului pentru marea lui înțelepciune. Țăranii îl urcă în leagân și încep să-l împingă. În acest timp muzica intr-adevăr reprezentă un leagân; poți să nu știi despre ce e vorba, iar muzica îți va spune că ceva se leagână.

Fanariotul a obosit, roagă să î se dea drumul, dar țăranii îl leagână în continuare. Cu voce plină de rău, el cintă că le dă bani, numai să opreasă leagânul, dar țăranii împing leagânul în continuare. În sfîrșit, acceptă totul. I se cere chitanță, în care l-a escrocăt pe bătrîn cu ajutorul logicii, matematicii, aritmeticii și metafizicii; i se cere să renunțe la ideea căsătoriei; el acceptă totul.

Astfel se termină lucrurile. Urmează îmbrăjașări, felicitări, imnul național și aşa mai departe, conform obiceiului.

După cum veДЕji, concepția este foarte simplă, lipsită de subtilitate. Numai muzica salvează această poveste. Este o muzică astăzi de simpatică, de jucăușă, de glumeajă. Încît fiecare teatru ar avea de cîștigat, punind în scenă această piesă. Pentru că tot veni vorba, fac observația că muzica malorusă, cu toate că suferă de lipsă de conținut, nu revărsă putere în suflet, pe cînd cea românească, la fel de melodioasă, gîdilind la fel de plăcut auzul, este și mai lipsită de forță decât cea malorusă. Ghinionul e că nu există melodii care să cheme la luptă, care să inspire fapte de arme; cîntecile ca ale noastre nu are nici unul dintre popoarele înru-

dite cu noi sau de aceeași credință. Vînd-nevrînd, le suntem tuturor și reprezentanți și ocrotitori, oricăr am vrea să scăpăm de acest rol.

În timp ce toate acestea se desfășurau pe scenă, binocul mă ajuta permanent să observ ce se întâmplă în rîndul publicului. Suntem o mulțime de femei frumoase aici, strălucindu-și smaraldele și briliantele. Chipurile lor aveau o expresie veștedă, trădind absența gîndirii, expresie ce reprezintă o particularitate a femeilor din Sud. În Nord, femeia nu este nici pe departe atât de frumoasă ca în Sud, dar vezi, pe chipul ei, în manierele, gesturile și cuvintele ei, că este, în primul rînd, om. Femeia suntește cu frumusețea ei strălucitoare, te arde cu ochii, te atrage irezistibil, dar clipa de farmec trece și, cu groază, descoperi că n-ai a face decât cu o femeie. Cei care vin pentru prima dată în Sud își ies din minti, vîzând aceste femei, călătorii povestesc minuni despre ele, poeții le cintă, dar cercetătorii caracterului popoarelor, etnologii, ajung la cu totul alte concluzii și, între noi fie vorba, c mare păcat de asta.

Binocul meu se plimba prin loje și deodată s-a oprit... Erau două femei de o frumusețe pe care nici în vis n-o poți vedea. Un adolescent, un poet, un pictor ar fi înnebunit vîzind această frumusețe divină. Îmi parea sincer rău că nu sunt sculptor, căci aceste două capete ar fi umbrit trăsăturile corecte ale Venerei de Medici; aceste două capete... mai bine nu m-ăs fi uitat la ele, mai bine să nu fi văzut ceea ce-am văzut...

Erau două femei din familiile cele mai aristocrate de aici, ale căror nume ne aduc aminte de serii întregi de eroi, de luptători pentru credință și popor; nu voi cita aceste nume, deoarece nu vreau ca nepoatele să roșească din cauza bunicelor. Ceea ce am văzut aici în 1867 se făcea la noi în 1757; noi am depășit această epocă, dar Moldova trăiește încă în timpurile împăratelor Anna Ivanovna și Elisaveta Petrovna. Vina nu este a ei, mai curînd este a noastră. *Noi* nu le-am deschis drumul; noi, cu mîinile ministrilor de externe, am barat calea ținutului de aici către orice dezvoltare; *noi* i-am corupt sau cel puțin nu i-am impiedicat să se corupă!

Femeile au plătit o mulțime de bani (conform normelor de aici), ca să-și rezerve loja vizavi de cea a prințului. Și ce nu făceau ele acolo! Patru ceasuri i-au făcut ochi frumoși, i-au zîmbit, au ofstat, și astăzi în prezența a două mii de spectatori și a cinci cunoscuți, care se deosebesc în loja prințului! Nu, cred că nimeni n-ar fi vrut să fie în locul tinărului Hohenzollern! Oricine s-ar fi simțit scrisit de felul cum aceste femei își man-

ifestau în public sentimentele.

Mereu îmi ziceam că, în sfîrșit, poliția le va aduce aminte doamnelor de regulile bunei cuvintă; la teatru erau polițiști mai mulți decât ar fi fost nevoie și, ca un făcut, toți comisarii stăteau singă mine. Trebuia să le vezi chipurile, ca și chipurile tuturor funcționarilor de aici, ca să înțelegi cît e de rămasă în urmă biata Românie, în pofta Constituției ei. Nu-i poți compara cu bourbonii noștri! Bourbonii noștri măcar își arată uneori caracterul în înfățișarea lor, pe cind aici nu se exprimă decât ceva flasc, somnoroas, depravat.

Uneori trece pe la mine un sub-comisar, vecinul meu. Subcomisar înseamnă ajutor al șefului poliției. Mi se plinge amarnic de noile ordine. „Nu se mai poate face serviciu, spune el, în condițiile unității principatelor. Vedeți și dumneavoastră! Înainte, acum vreo cincisprezece ani, aveam leașa astă de mică, încit nu o lună, ci nici trei zile nu-mi ajungea, și totuși nu mă întorceam acasă fără trei sau patru carboave în buzunar: atunci oamenii cumsecade își făceau slujba cu placere. Acum am leașa de 300 de carboave pe an și, credeți-mă, că-s om cinsti, n-am un venit nici de 50 de carboave pe an. În primul rînd, orașul a săracit, pentru că domnitorul nu este aici și, prin urmare, nu-s nici instituții ale statului; în al doilea rînd, s-au introdus legi franțuzești, severe; dintr-un nimic poți zbura din slujbă. Dea Domnul să se despartă iar principatele sau Moldova să se unească cu Rusia! Atunci Iașii ar deveni reședință de guvernare, ar fi aici mulți reprezentanți ai ocirnuii; de fapt, în Rusia, ocirnuirea îi apreciază pe oameni, nu-i împiedică să-și facă serviciul...”.

Într-adevăr, deprinderea de veacuri de a se afla sub stăpînire străină a frustrat poporul de aici de orice sentiment patriotic și l-a făcut extrem de materialist. Grecii, bulgarii, sîrbii nu au deloc această indiferență pentru destinul patriei lor; ei au un singur dușman, pe turc, și pe complicele acestuia, pe grec; popoarele din Turcia știu bine cine le e dușman. De aceea se grupează pe naționalități și fiecare naționalitate reprezintă un întreg tare, fiecare dintre ele are conducători, de

JASI Strada Lăpușneanu

care se ține precum se ține copilul de mama lui și de aceea fiecare dintre ele este puternică. Cu românii s-a întîmplat altceva. O seminție mică, pusă de soartă între vecini puternici, ei, vrînd-nevrînd, s-au supus cînd unuia, cînd altuia, așa că s-au dezobișnuit chiar de gîndul că destinul lor ar putea să depindă numai de propria lor persoană. Și turci au stăpînit aici, și polonezii, și noi le-am făcut zile frîpte cu protecția noastră, și Austria și-a introdus aici trupele... În sfîrșit, au ajuns sub ocrotirea întregii Europe, adică să au zăpăcit de tot.

Poporul nu i-a fost dușman lui Cuza. Mereu am auzit fraza: „Cuza este om bun, el a făcut bine pentru noi”. Într-adevăr, el i-a eliberat pe țărani, a introdus școlile obligatorii, pe boieri i-a îngeneuncheat, le-a dat tuturor drepturi egale de vot. Au cîrtit împotriva lui doar din cauza dărilor grele și a introducerii grăniceriei, care este ceva în genul *Landwer*-ului prusac. Și acest popor, creat de el, nu a făcut nici un pas în favoarea lui, atunci cînd a fost detronat. Poporul a tăcut, pentru că nu crede nici în propria sa putere, nici în trăinicia reformei; iar populația orășenească, teișetarii, brutarii, măcelarii, chiar s-a bucurat de căderea lui. Și iarăși, nu s-au bucurat pentru că nu l-au iubit pe Cuza, ci pentru că sperau într-o ocupație străină. „Vor veni aici trupe, treburile se vor îmbunătăți, vom avea antreprize și livrări! Dea Domnul să vină rușii, pentru că ofișerilor ruși le place să trăiască pe picior mare, sănt filfizoni și gurmanzi. Nu-s ca austrieci, care numără fiecare copeică și-s mai răi ca noi, cei de aici”. Boierii s-au bucurat și ei, iar despre boieroaică nu mai zic nimic. „Vor fi baluri, serate, iar un soj rus e oricum mai bun decât cine știe ce moldovean!”.

Și nu numai trupele străine, nu numai fanarioi au pervertit astă de profund poporul acesta, încit trebuie să cauți cu luminarea bărbați și femei cinstite; asupra lui, care de abia a pășit într-o viață istorică serioasă, au acționat extrem de puternic doctrinele filosofice din secolul al XVIII-lea.

Fanarioi nu au învățat nimic turmele lor, n-aveau

timp de aşa ceva; capul le e numai la rulajul finançar și la carieră. La urma urmei, să-i civilizezi pe barbari, să înveți carte mai ales clerul barbar, înseamnă să iezi bucățica de pîine de la gura copiilor tăi. În pușinile școli fanariote se studiază și acum numai Homer, Sofocle, Herodot, Platon și alți clasici, restul învățăturii fiind de mintuală. „Cu voi, grecii și latinii, cercetează acțiunea și cauza tuturor lucrurilor”, scria acum o sută cincizeci de ani moldoveanul Cantemir. De la pregătirea fanariotă, părinții generației actuale au trecut la preceptorii francezi; respectau cultura și bănuiau vag că în Occident există într-adevăr ceva ce seamănă cu știință. Si acum sănătii buni preceptorii noștri din străinătate, nici acum n-ar strica să măsurăm din casele noastre 99% din acești conducători și luminători ai copiilor noștri; dar acum vreo sută de ani acești oameni erau de o sută de ori mai răi decât cei de acum. Atunci îi învățau pe elevii lor cu mai mult curaj să disprețuiască tot ce era al nostru, național: îmbrăcămintea, credința, limba, tradițiile părinților, și le arătau spre Franța ca spre singurul loc unde omul poate respira ușor, dind-o drept tezaur de cunoștințe, drept conducătoare a seminției umane.

Secoul enciclopediștilor i-a făcut mult rău Bisericii răsăritene și întregului Răsărit creștin. La noi, în Nord, guvernul a persecutat-o, temându-se de faptul că Biserica este fidelă vechilor orinduieli. Mai întâi i-au exclus pe arhiepii ruși; apoi a fost desființată instituția patriarhiei; apoi nemții, niște Byroni mici și mari, și-au bătut joc de ortodoxie cât a poftit luteranismul lor; în sfîrșit, Bisericii i s-au luat averile. Când au apărut enciclopediștii s-a făcut și mai rău: necredința, adoptată de membrii guvernului și de oamenii cultivați de atunci, a făcut ca Biserica să fie un apanaj demn de dispreț al prostimii și orbilor. În continuare, iezuiții subminau respectul față de Biserică; i-au urmat protestanții, svedenborgiștii și misticii... deabia acum începe să se pună pe picioare și numai la noi.

În Malorusia și Belorusia, Biserica a avut parte de necazuri și mai mari. Prigonită de uniți și catolici, nu se putea gîndi nici la elucidarea serioasă a proprietelor sale dogme, nici la înființarea de școli. Au fost luate toate măsurile ca nu numai fețele bisericești ortodoxe, dar și cele unite, să fie ținute în ignoranță și înjosire.

Stăpîni la Patriarhia din Tarigrad erau fanarioții, care pînd acum n-au făcut nici a zecea, nici o sută parte din ceea ce s-a făcut la noi pentru ortodoxie: nivelul intelectual și moralitatea unui preot de-al nostru nu pot fi comparate cu ceea ce vezi la Iași, la

Tulcea, la Rusciuc, la Tarigrad. Dacă la noi clerul a rămas mult în urma mirenilor, lucru pe care îl recunoaște și, spre onoarea lui, vrea să-l corijeze, în aceste ținuturi, prin cultura și moralitatea sa, el se află chiar mai prejos de clerul nostru de rit vechi (de la Fîntuna Albă).

Acum, pentru dezvoltarea intelectuală a românilor, noua lor generație ar trebui, în primul rînd, să se îngrijescă de înființarea unor seminare și academii teologice temeinice; în loc de asta, citind Dumnezeu știe ce, tineretul a procedat pe dos. „La ce bun să dezvoltăm în popor superstițiile și să consolidăm prejudecățile medievale? Să-și între rajinea în drăguți! Jos cu ei, cu popii, care-s apărătorii întunericului, șarlatani, exploataitori ai poporului! Trebuie ținuți din scurt, nu să-i ajutăm să se cultive, ca să iasă niște iezuiți din ei!... Cu popii-țărani încă ne mai putem descurca: îi disprețuiește oricine, nu au influență asupra tineretului, nu pot avea autoritate în problemele statului. Trăiască rajinea!”.

Și apărătorii superstițiilor au fost strîmtorați, nu s-au înființat școli pentru ei. Clericii ca persoane nu se bucură de respect în rîndurile poporului, nu au influență morală și intelectuală asupra poporului; dar poporul, adică oamenii de la țară, tot mai merge la biserică. Încă își mai botează și își cunună copiii, își înmormînteză morții. Poporul bea cu preoții, poartă cu ei discuții murdare în zilele de post; însă are nevoie de ei ca reprezentanți ai credinței sale, ca de niște mașini de îndeplinire a ritualurilor credinței. Si preoții se consideră meseriași, se hrănesc de pe urma altarului și așteaptă mereu comenzi. Firește, într-o asemenea stare de lucruri, într-o asemenea înapoiere, preotul cel mai onest se gîndește numai cum să îndeplinească foarte conștiincios ceea ce scrie în *Trebnic*; în rest, nici iarba poate să nu crească. Si iată că marea masă a populației orășenești și chiar rurale a fost cuprinsă de o depravare teribilă, nemaiauzită. Nu numai înslăciunea conjugală nu face două parale, dar sunt rare fetele care se mărită cinstite. Cu o monedă de zece copeici o cumpere pe prima orășancă întîlnită în cale; cu o rublă, cumpere o nevastă de funcționar, de negustor; cu vreo douăzeci de ruble cumpere... Fiecare a treia, a patra casă de pe o stradă este o speluncă de ce vreți dumneavoastră. La fel, fiecare prăvălie de mărunțișuri... De altfel, de ce să le atacăm pe aceste biete femei, pe care trupele străine și absența unui cler cult le-au emancipat într-un asemenea hal? Parcă soții, frații, fiilii lor sunt mai buni decât ele? Parcă nu-l pot cumpăra pe oricare din ei cu vreo cîteva

ruble, ca să facă ce vreau eu, oarele fratele lui nu-ji
vinde toate secretele celuilalt pentru aceleași cîteva
ruble? Parcă poți să fii sigur de vreunul dintre
funcționarii de aici, care, pentru zece ruble, face ce
vrei? Fac iarăși precizarea că există oameni cum
secede și aici, în toate păturile sociale și de toate ran-
gurile, dar eu m-am angajat să nu arăt decât rănilor
acestui popor. Există semne sigure că nivelul intelectual
și moralitatea unui stat și a unei categorii sociale
se află în raport direct cu nivelul intelectual și moral-
itatea clerului său. Țările catolice sunt mai ignorante și
mai imorale decât cele protestante, pentru că acolo
clerul catolic, în virtutea condiției celibatului, se află
mereu pe o treaptă inferioară. Preoți catolici ajung
oameni de toate categoriile sociale, cei care, cel mai
adesea, nu mai au unde se bâga. Cum se poate crede
că această masă de preoți catolici ar avea chemare
pentru celibat? Dacă la vîrsta de douăzeci de ani omului
i se parea că poate avea țarie de caracter toată
viață, e oare posibil ca să reziste tentației toată viață?
Și doar trebuie să spovedească, să cunune, să rezolve
probleme dificile de viață familială, de iubire, de
geozie, de decădere! Compararea seminarelor unite
cu cele catolice arată că studenții uniți sunt mai talen-
tați decât catolicii. Majoritatea studenților catolici se
pregătesc să devină preoți numai pentru că le-a fost
frică de noianul celorlalte înțelepciuni, nu au putut să
se facă nici ingineri, nici tehnicieni, nici savanți, iar
seminarul catolic are întotdeauna nevoie de elevi; în
eparhii există numeroase locuri vacante, care trebuie
completate cu orice preț.

Fiul de preot e cu totul altceva. Oricum ar fi casa lui
părintească, totuși este casa unui slujitor al bisericii și
copilul a auzit în această casă măcar fraze cucernice.
A absolvit gimnaziul (din fericire, în Austria nu există
seminare de-ale noastre), s-a gîndit ce facultate să
aleagă și, dacă s-a simțit capabil, a ales teologia, unde
cursul de teologie ortodoxă (patristica, liturgica etc.,
chiar deformate în spiritul bisericii unite) nu este
totuși mai ușor decât cursurile de la celelalte facultăți.
Și intă că el, un om care a învățat serios, familist, legat
de popor prin tradițiile familiei sale, a ajuns la țară. Se
plictisește acolo: simte nevoia să citească și se
abonează la reviste, cumpără cărți, firește, în limitele
modestelor lui mijloace financiare. Prin asta e un
susținător puternic al literaturii, dublează numărul
cititorilor și, prin asta, și pe cel al literaților. Apoi, om
cultivat fiind, nu poate rămâne indiferent la prob-
lemele sociale și, iată, la sfatul lui, la insistențele lui,
enoriașii înființează școli, societăți de abstență, pun

desfriul sub urmărire, se interesează de treburile stat-
ului și încep să-și iubească patria. Odată cu școala și
cu viața morală se dezvoltă și bunăstarea societății. Și
preotul catolic se plătisește, dar mai mult decât preotul ortodox. Popa ortodox este om cu familie, pe cînd
preotul catolic e singur. Doar n-o să se ducă în casa
unui țăran ca să-și omoare timpul; mai bine se duce la
vecinul moșier sau fabricant, ca să stea de vorbă cu
oameni onorabili. Și devine un om de lume, de salon,
uită poporul și susține interesele claselor sus puse.
Pentru asta este luat în brațe și lumea împă în gura mare
despre înaltele calități morale ale clerului catolic.

Faceți acum o comparație și vedeați unde poporul
este mai cinstit și mai evoluat, în țările catolice sau în
cele protestante, iar cele protestante se asemănă
întrucîtă cu noi, pentru că și clerul lor se căsătoresc. Uitați-vă la Franța, al cărei cler catolic este dat drept
exemplu întregii lumi catolice: acolo bărbații sunt mai
ignoranți decât ai noștri, acolo pe fiecare an ce trece
scade numărul căsătoriile, acolo *demi-monde* ciștință
teren de la o zi la alta, iar femeile își pierd capacitatea
de a naște. La Italia nu ne vom referi: știm cît de
evoluată este masa de acolo, știm ce înseamnă napolitanii,
sicilienii, venetienii și *tutii quanti*. Apoi, rămîn Spania,
America de Sud, Irlanda, Tirolul, Ungaria, Polonia,
Croatia, Bavaria. Ce lucruri deosebite ați
auzit despre productivitatea intelectuală și civilizația
superioara a acestor țări, ca să nu mai vorbim de
moralitatea lor? Știință înaltă, muzica serioasă, artă
plină de idei nu au decât protestanții: amintiți-vă de
Anglia, Germania de Nord, Danemarca, Suedia,
Norvegia, America de Nord, chiar de ținuturile noastre
baltice și de Finlanda.

Dar, mi se va spune, nici protestanții nu stau rău cu
desfriul. Așa e, dar la 3% de copii născuți nelegitim în
Londra revin 230% la Roma.

Nouă, Bisericii răsăritene, ne-a fost greu să ne dez-
voltăm. Timp de secole, am dus pe umerii noștri
feluri mongoli, tătari, turci, în timp ce în Occident se
măcelăreau numai întră ei; nu ne e rușine că încă nu i-
am ajuns din urmă. Dar ortodoxia noastră va face
inevitabil mai mult pentru mase decât protestanismul,
numai pentru că liturgia noastră, de zece ori mai
solemnă decât cea catolică, plină de o simbolistică
grațioasă, antrenează și atrage masele și prin ritualul
ei, și prin claritatea simbolurilor (stați de vorbă cu
rușii de rit vechi și vă veți mira de ușurință cu care
poporul poate înțelege și explica ritualurile).
Protestantismul este uscat, plăticos, predica în care se
exprima este lungă și acționează ca un somnifer chiar

asupra oamenilor obișnuiți să urmărească dezvoltarea logică a unei teme. Ne lipsesc doar cîteva academii teologice bune și o lege care să prevadă că nu pot fi numite ca preoți sau diaconi persoanele care n-au absolvit cursurile unei academii teologice și n-au susținut examenele cele mai severe.

Să mai demasc și alte răni ale viitorului regat românesc? Străinii îl sfîșie, așa cum sfîșie întregul nostru Răsărit. Și aici vin toți escrocii talentați sau netalentați ai Occidentului, și aici îl elimină pe localnici din slujbele de stat, din comerț, din meserii. În mîinile lor se află capitalurile, influența... adică, vreau să spun, aici poate fi văzută aiceva situația care a existat în Rusia în timpul lui Petru cel Mare și în perioada următoare. Printul Carol este urmat deja de o gloată de nemți flămândi și, în posida gemetelor intelectualității locale, nemții își fac loc în slujbe unul după altul. În 1867, s-a auzit că fratele lui Carol, Friedrich, care venise atunci la Iași, va fi regentul Moldovei. De ce? La ce bun? Și oare cunoaște ținutul astăzi de bine, incit să devină regent? Și oare pentru această demnitate nu s-ar găsi nici un român capabil? Toate acestea sunt cumva lipsite de delicatețe, cumva *zu deutsch*?

Dar aici străinii sunt o adevarată pacoste. În virtutea unor tratate (capitolări) vechi ale statelor europene cu Poarta, străinii au dreptul să se judece între ei la consulațele lor și, în procesele cu supușii localnici, să ceară protecția și apărarea ambasadelor lor. Dați-vă seama ce haos iese din asta. Consulațele se amestecă în fiecare dispoziție a guvernului de aici și în fiecare acțiune a administrației. Dacă este arestat un străin, consulatul se simte ofensat, deroutează poliția, și paralizează acțiunile. Și-așa e dificil de făcut ordine. Însă mai sunt în vigoare și blestematele de capitulații, sub protecția căror își fac de cap cam 70.000 de supuși austrieci. În mare parte evrei.

Sărmană Românie! Și nimeni nu-ți știe necazurile! Pe nimeni nu-l doare faptul că statele protectoare dau finanțele tale pe mină evreilor, că ne inundă evreii, evreii care vin aici cu gloata din Rusia. Austria și chiar din Prusia, ca să scape de recrutări și de poliție. Nimeni nu se gîndește că în curind vei fi mai amărâtă decât ținutul nostru de Vest. Și oare își subminează bunăstarea numai evreii, acești oameni care nu seamănă și nu culeg, dar strîng în hambare? Iată că și fanarioii își ridică iar capetele și vor să pună din nou mină pe minăstirile tale și să le folosească pentru o faptă plăcută lui Dumnezeu, adică pentru întreținerea bovinelor și pentru susținerea puterii Turciei. Iar acum le e ușor să facă așa ceva, acum îi simpatizează

cu toții pe greci. Iar ei nu vorbesc grecește? Nu-s și ei ortodocși?

Ce-i de făcut? Cum s-o ajutăm?

După umila mea părere, ar trebui ca redacțiile noastre să-i îndemne pe cei mai capabili corespondenți să vină aici și să verifice spusele mele. Doar n-o să descriem mereu Italia și Franța, țările pe care le știm bine demult. Iar dacă se va dovedi că pervertirea și subdezvoltarea românilor, asuprarea exercitată de fanarioi, evrei și alii străini subminează într-adevăr bunăstarea de aici, atunci guvernul nostru să deschidă pentru români școlile de la noi, iar arhipăstorii noștri să intre în contact cu cei de aici și să-i invite, în numele lui Hristos, să ridice nivelul intelectual și moral al clerului de rang inferior.

Așa e, mi se va răspunde, toate acestea sunt foarte bune, dar noi însine trebuie să ne vindecăm mai întîi, și noi suferim de aceleași boli ca și români. Cum să-i privim în ochi, venindu-le în ajutor, cînd ei ne pot răspunde: doctore, vindecă-te singur mai întîi?

Cei care nu sunt de acord cu mine n-au decât să vină aici și vor vedea că, în posida neajunsurilor pe care le avem, nivelul nostru de dezvoltare este infinit mai înalt. Avem o literatură, prin hanuri măcar revista *Fiul Patriei* o găsești, pe cînd aici, nici măcar în hotelurile cele mai bune nu vezi un rînd tipărit: aici un om care urmărește evenimentele politice e o ciudătenie; și mai greu e să întîlnești un savant sau nu un savant ei, pur și simplu, un om care se ocupă cu știință, un diletant.

Și englezii au o mulțime de lucruri de făcut, dar asta nu-i împiedică să lucreze în folosul altor popoare. Și atunci ce drept avem noi, care am îndemnat pentru prima oară Răsăritul ortodox să se trezească din somnul secular, noi, aspirația lui, speranța lui, reprezentantul lui, ce drept avem, deci, să-l lăsăm în voia soartei?

Oare chiar ne vom dovedi mai apatici decât români?...

Fragment din volumul *Galicina și Moldavia (Galicia și Moldova)*, Sankt-Petersburg, 1868.

Traducere de Emil IORDACHE

VULCANUL ȘI COPISTUL

Ioana COSTA

Destinul cărților antice este o poveste plină de aventuri, întorsături de situații, personaje benefice, întîmplări funeste; fiecare carte își are soarta sa proprie, pe care încercăm să o redesenăm din frânturile care au ajuns cumva pînă la noi. Uneori o succesiune de circumstanțe pare astăzi de potrivnică păstrării textului, încit ajungem să ne mirăm că există exemplare care au supraviețuit.

Naturalis historia a lui Pliniu cel Bătrân pare să fie un asemenea miracol al tradiției manuscrise. Totul părea să-i stea împotrivă. Un autor cu apetit enciclopedic și cu o curiozitate insașiabilă cu greu își poate struni fișele de lectură, transformîndu-le într-un text finit. Un text de mari dimensiuni și cu aspirații de cuprindere exhaustivă se transformă într-o povară prea mare pentru orice copist. Un copist, oricât de fidel, ajunge să se piardă la un moment dat în detaliile unor discipline diferite, care nu îi pot fi familiare. Dacă la această triadă – autor, text, copist – mai adăugăm și un vulcan, atunci avem în față o conservare care nu era defel plauzibilă. Cele treizeci și șapte de cărți ale enciclopediei nu fuseseră revizuite de Pliniu în anul 79, cînd s-a apropiat fatal de Vezuviu. Scăările din textul originar s-au multiplicat în mîinile copiștilor neatenți și, mai cu seamă, sub privirea severă a celor care au vrut să corecteze textul și au făcut-o lăsîndu-ne moștenire doar ce înțeleseră ei însăși din vreun pasaj plimian. Starea scrierilor antice îi smulgea lui Petrarca strigăte de durere: în fața unui codex al *Istoriei naturale*, cumpărat la Mantova în iulie 1350, se întreba ce ar spune oamenii mari ai trecutului, Pliniu mai presus de toți ceilalți, dacă s-ar putea întoarce la viață și și-ar citi propriile lor cărți.

Cu abateri, scăările și erori, cu corecțuri mutilante, textul lui Pliniu ajunge totuși

pînă în epoca tiparului, fiind chiar una dintre cărți latinești ce poartă aureola incunabulelor: *editio princeps* a fost tipărită la Veneția, în 1469. Cîțiva ani mai tîrziu, în 1492-93, Hermolaus Barbarus, în *Castigationes Plinianae*, se făcea că îndreptase cinci mii de erori în text: greu de spus ce anume îl înfioră mai tare pe editorul modern, faptul că Barbarus găsise astfel greșeli, sau că le corectase.

Dincolo de toate dificultățile pe care le sugerează chiar cea mai sumară notiță bio-bibliografică, *Naturalis historia* a avut de purtat povara unui limbaj incomod prin aparenta sa săracie, marcat de termenii cu sensuri specialize. Volumul lui John F. Healy, *Pliny the Elder on Science and Technology* (Oxford University Press, 1999) se înscrie într-o serie – încă restrînsă, dar extrem de fertilă – de lucrări care excavăză cu migală textele antice, punîndu-ne în față istorii, tot mai adînci, ale științelor lumii moderne.

John F. Healy, *Pliny the Elder on Science and Technology*, Oxford University Press, 1999.

TRIUMF SPANIOL LA VIENA

Dragoș COJOCARU

Motto: Somos todos amantes de esta Tierra.

Plácido Domingo

Nu dețin cunoștințe aprofundate de astrologie, iar printre apropiații mei nu se numără vrăjitori ori adepuți ai științelor tradiționale care să-mi sară în ajutor cu date de ordin tehnic, aşadar exprimarea mea va fi una pur metaorică atunci când voi începe spunând că, cel puțin în prima jumătate a anului 2008, deasupra Spaniei a strălucit o stea ieșită din comun. Raza acestei stele a ocrotit performanța, îngemânind aici victoria și frumusețea, așa cum, din păcate, nu întotdeauna merg lucrurile în chestiunile omenești.

La tenis, spaniolul Rafael Nadal a cîștigat primele trei turnee de „Grand Slam”: Australian Open, Roland Garros și Wimbledon, cum nici Björn Borg (parcă inapetent pentru alte continente în afara celui european) nu ixbutise, la vremea lui. Iar Campionatul European de fotbal, desfășurat în Elveția și Austria, a fost cîștigat de echipa Spaniei, și în ce manieră! Finalmente, după atîtea și atîtea victorii ale „pragmatismului” italian, ori ale „luptei pînă la capăt” profesate de nemți, iată că fantezia și spectacolul și-au dobîndit însfietarea, stîrnind încîntarea pînă și celor mai calculați susținători ai oribilei devize „a cîștiga cu orice preț” (varianta mai populară a mai aristocratei și deopotrivă de cinicei „sco-pul scuză mijloacele”). Îngăduit să-i fie aici subsemnatului iubitor de armonii să-și exprime bucuria nemărginită pentru această victorie a echipei Spaniei, pe care el o așteaptă, iar ea o merită, de foarte, foarte multă vreme...

Potrivit obișnuinței lansate în 1990, la Roma, cu prilejul Campionatului Mondial de fotbal (cînd s-a lansat fenomenul planetar al celor Trei Tenori), Plácido Domingo a fost prezent și cu acest prilej, într-un concert de interes general, de această dată la Schönbrunn, alături de starurile generației tinere,

rusoaică Anna Netrebko și mexicanul Rolando Villazón. La cel puțin una din repetițiile care au precedat acest concert (pe care televiziunile din România nu s-au deranjat să-l transmită, dar care mi-a parvenit înregistrat, prin grija unor prieteni mai fericiți plasați pe harta Europei), marele tenor spaniol, suporter infocat al reprezentativei iberice, a apărut la un moment dat purtînd un fular cu însemnele echipei, spre deliciul reporterilor prezenți sub ploaia nemiloasă de la fața locului.

În paralel, la Theater an der Wien, instituție de cultură plasată în apropiere de Peterskirche și de „Secession”, se lansaseră pregătirile pentru seria de reprezentații cu *Luisa Fernanda*, minunata *zarzuela* compusă de Federico Moreno Tortoba. Montarea era preluată de la Teatro Real din Madrid, în varianta din 2006, purtînd semnătura regizorală a lui Emilio Sagi și disponibilă deja pe DVD. Ca atare, cunoscătorii au avut posibilitatea să se informeze. Pentru restul cititorilor, vom mai insera cîteva precizări generice. Genul *zarzuela* reprezintă, în Spania, un echivalent aproximativ al operetei vieneze, ori al comediei muzicale din țările anglofone. Pe scurt: pasajele cîntate se alternează cu cele vorbite (care, spre deosebire de genul operistic, nu sunt puține), iar intriga este încununată cu happy-end. Se pare că numele de *zarzuela* (diminutiv de la *zarza*, însemnînd „mure”) este preluat de acest gen tipic iberic de la locul predilect de punere în scenă, odinioară, al acestor spectacole: Palacio de la Zarzuela, reședința estivală a monarhilor spanioli, aflată undeva în împrejurimile Madridului.

Legătura lui Domingo cu lumea comediei muzicale spaniole datează, practic, din naștere, întrucît părinții săi au condus o trupă de gen. Mama sa,

Pepita Embil, a fost regina zarzuelei, mai întâi în Spania și mai apoi în Mexic, unde, în urma succesorilor răsunătoare pe care le-au repurtat, cei doi și-au înființat propria lor companie. Compozitori faimoși s-au întrecut să compună pentru Pepita... Tatăl său, Plácido Domingo Ferrer, cîntă ca bariton (cu inflexiuni tenorale) în aceeași producție. Se pare că pentru însăși existența lui Domingo (al nostru) se cuvine să purtăm recunoștință zarzuelei, întrucât scîntea dintre părinți săi s-a declanșat tocmai în decursul unei asemenea reprezentări (*Sor Navarra*, compusă de același Federico Moreno Torroba). Discul *Romanzas de zarzuelas*, produs de casa EMI în 1988, constituie un omagiu impresionant închinat de Regele operei, în același timp, părinților săi, pe cînd aceștia încă mai erau în viață, și muzicii din patria sa, pe care de altfel a promovat-o pretutindeni în lume (română „No puede ser” din *La tabernera del puerto* devenind, alături de „Granada”, hitul său principal, ce nu poate lipsi din nici un concert, și care stîrnește, fără greș, delirul celor prezenti, fără deosebire de sex, vîrstă și religie).

În ce mă privește, cu cîțiva ani în urmă, cînd „Lornionul galactic” încă nu figura în perspectivă, am ținut să le aduc un prim și modest omagiu, pomenindu-i (pe el, Plácido Domingo, și zarzuela în general) în ultimele rînduri din mica prefacă la *Ghidul de conversație român-spaniol*. Întîlnindu-l întîmplător pe marele tenor în preajma teatrului madrilen, cu o seară înainte de cea de-a doua reprezentărie cu *Tamerlano*, din martie 2008, l-am întrebat dacă va accepta un cadou micuț dar inimios din România: adusesem cărțulia, pe care însă n-o aveam la mine, și îi scrisem o dedicație de mulțumire pentru tot ceea ce realizează în lumea muzicii și a omeniei. Am fixat întîlnirea pentru a doua zi, la intrarea artiștilor, după care i-am urat succes și am pornit-o pe drumul meu. După două secunde, l-am auzit pe Domingo strigindu-mi, din spate: „Multumesc”. Nu mai mult i-a trebuit ca să și amintescă acest cuvînt și să mă binecuvînteze cu el.

pentru totdeauna. Așa, fără îul nostru specific, e cuvîntul cel mai frumos care mi-a fost adresat vreodată... M-am răsucit pe călcile și i-am mai mulțumit odată, pe spaniolă, în timp ce el zimbea fluturind o mină, și apoi dus am fost, mai mult pe căile euforiei decît pe trotuarele madrilene concrete, pe care nu le mai simteam sub tălpi. De fapt, nu sunt deloc sigur că nu zburam: în copilarie, pe cînd îl ascultam la radio pe diverse posturi culturale bruiate, n-ăș fi îndrăznit vreodată să sper așa ceva. Așadar, a doua zi, n-am avut încotro și mi-am ținut promisiunea, iar Plácido Domingo are acum posibilitatea (deși nu are timpul: din fericire pentru noi, programul său e la fel de încărcat ca întotdeauna) să se inițieze limba română lecturind un opuscul semnat de admiratorul său din carpatic depărtări...

Îmi va ierta, nădăduiesc, iubitul cetitor aceste mărturisiri poate prea personale, fără directă legătură cu spectacolele pe care ne-am propus să le comentăm: îl asigur, pe de altă parte, că recunoștința mea față de Plácido Domingo e mult mai mare decît ar putea încăpea în aceste cîteva rînduri. În fond, simplul fapt de a scrie rîndurile cu pricina, ca și acela de a preda civilizația italiană la cea mai veche universitate din țară, ca și cele cincizeci de volume, de autor ori traduceri, pe care le-am realizat pînă acum la cele mai prestigioase edituri, lui i le datorez. Si mai pe scurt, practic de-a lungul întregii mele vieți, acest uriaș artist mi-a cizelat, prin faptele sale, modul de a percepe lumea înconjurătoare. Dar poate că le voi

lămuri pe toate, cu alte prilejuri. Si cu asta, să revenim la Viena.

Luisa Fernanda are o partitură muzicală de o melodicitate încîntătoare și nu m-am mirat văzând cum nu puține spectatoare din sală se legănau pur și simplu în fotolii, cotropite de vraja sunetelor. Mai puțin mișcați la modul fizic în timpul desfășurării reprezentărilor, bărbații și-au manifestat satisfacția în momentul aplauzelor, prin puternice și stâruitoare ovăzii. De această dată, am avut bilete pentru trei spectacole, respectiv în serile de 10, 14 și 16 iulie. Pentru toată seria completă, de șase, distribuția a fost aceeași, iar conducerea muzicală a fost asigurată, cu ibericul aplomb al unui proaspăt, meritos și adevarat campion european, de Josep Caballé Domenech. Costumele desenate de Pepa Ojanguren și coregrafia semnată de Núria Castejón au garantat, printr-o simplitate esențializată, altoită pe un bun gust circumscris tradiției, o atmosferă credibilă și atrăgătoare.

Povestea e simplă: pe fundalul disputelor de la 1868 dintre regaliști și republicani, Luisa Fernanda (interpretată, cu patos și cu o frumoasă prezență scenică, de mezzosoprana madrilenă María José Montiel) e fata îndrăgostită de tânărul ofițer Javier Moreno (în rol, tenorul Israel Lozano, o figură simpatică, un glas plăcut, cu acute penetrante), ridicat din popor cu anumite ambiții ce-l apropie (mai ales într-un seducător duet aluziv: „Caballero del alto plumero...”) de ducesa Carolina (soprana de coloratură franceză Patricia Petibon, grațioasă și rafinată,

nătă, binecunoscută prin recitalul său programat pe postul Mezzo). Dezamăgită de propensiunile amoroase ale bărbatului iubit, Luisa Fernanda acceptă cererea în căsătorie a lui Vidal Hernando, un proprietar de terenuri din Extremadura cu sănătoase concepții despre viață și dragoste, însă și cu cîțiva ani mai înaintat în vîrstă (Domingo, care, după ce, în tinerețe, a jucat partea juvenilă a lui Javier, revine acum, în rolul cu care, pe vremuri, tatăl său fermecă publicul feminin). În cele din urmă, veteranul înțelege că iubirea e mai puternică decât considerentele matrimoniale și, în consecință, o eliberează pe Luisa Fernanda de promisiunea casnică, permîșindu-i întoarcerea în brațele amorezului dintii. Însă, în montarea să (între paranteze fie spus, grosul părții vorbite a fost eliminat, pentru evitarea unor lungimi neobișnuite pentru publicul de operă, însă fără afectarea substanțială a conținutului), Emilio Sagi recurge la o „reparație” *ad hoc* la sfîrșit, făcînd-o pe Luisa Fernanda să parcurgă o jumătate de drum îndărât, spre bătrînul Vidal, rămînind astfel într-un soi de suspans, în timp ce Javier își cam pune mâinile în cap: nu știm care dintre cei doi îndrăgostiți va avea, într-un final, cîștig de cauză. Dar ni se oferă libertatea de a ne putea închipui... și cum de închipuire nu ducem lipsă...

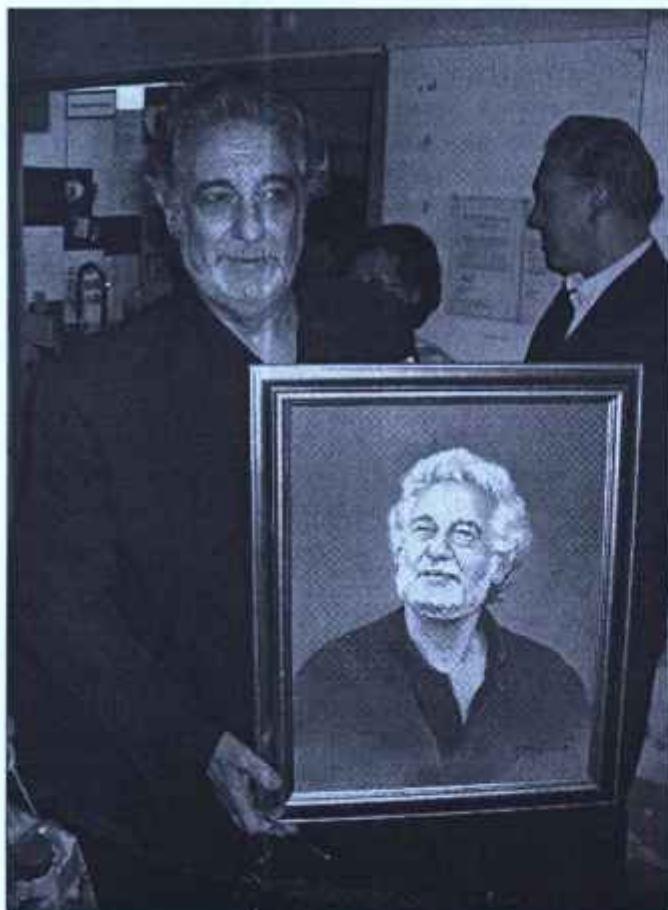
Distribuția a fost completată, în principal, de Raquel Pierotti (Mariana), María José Suárez (Rosita), Federico Gallar (Don Luís Nogales), Joel Prieto (El Saboyano) și David Robinson (Bizco Porras), cu toții actori și cîntăreți de clasă. Însă centrul atenției și l-a asumat, firește, marele Maestrul Plácido Domingo. Cele două românte ale lui Vidal Hernando („Luche la fe por el triunfo... Por el amor de la mujer que adoro” și „En una dehesa de la Extremadura...”) cu celebrul refren „Ay, mi morena...”) au ridicat mereu sala în picioare, iar în seara de 18 (cînd, din păcate, n-am mai asistat), ultima a fost bisată în entuziasmul general. Oricum, merită să menționez că, în seara de 16, ovăzile de la sfîrșitul reprezentării au durat 32 de minute (cele mai lungi din experiența mea de pînă acum) și numai Domingo

însuși le-a curmat, în felul său politicos, pe care nu te poți supăra. De fapt, incomensurabilul artist se aflase, în această perioadă, într-o incredibilă „navetă” între Viena și Paris, cîntînd *Luisa Fernanda* la Theater an der Wien într-o zi, pentru ca a doua zi să dirijeze în Orașul Luminilor premiera operei *The Fly* compusă de Howard Shore (și avînd-o ca protagonistă feminină pe Ruxandra Donose). În ce mă privește, neavînd nici de cîntat, nici de dirijat mai nimic, eu aş mai fi stat să aplaud încă măcar o oră, beneficiind totodată de asentimentul deplin al intregului public vienez.

În pofida unui asemenea program, Plácido Domingo nu s-a scutit, în nici o seară, de îndelungul ritual al semnării de autografe, prin multimea care îl așteaptă de obicei la ieșirea din teatru. În seara de 10 iulie, deși ceva mai grăbit ca altădată, deja în drum spre Paris, Maestrul a semnat fotografii și, prin valurile mulțimii, a primit de la mine numărul din „Convorbiri literare” în care comentam *Walkiria* de

la Barcelona. Mi-a mulțumit, de această dată în limba engleză (semen că presunca multiculturală era mare), iar eu m-am împăcat cu gîndul că, măcar, am reușit să i-o predau. Ei bine, după al doilea spectacol, ne-am înfățișat la intrarea artiștilor cu tabloul pictat de Florin Buciuleac: omagiu revistei noastre închinat marelui artist, cu prilejul aniversării citadine Iași-600 și al zilelor revistei „Convorbiri literare”. După ce i l-am înmînat cu cîteva lămuriri, privitoare și la inscripția de mulțumire de pe verso, Domingo l-a lăudat și s-a întors, generos, puțin într-un unghi, așa încît să-l poată fotografia și alții. Apoi, în timp ce încercam împreună să introducem frumosul portret înapoi în sacosă, s-a aplecat spre mine și mi-a șoptit, așa, ca între noi: „Să să știi că nu mi-am vîndut sufletul diavolului...” Eu, să cad jos, nu alta: „Maestre, mi-ai citit articoul!” (Scrisese acolo că, deși creștin recunoscut, dată fiind tinerețea-i perpetuă, unii l-ar putea bănuî de „misterioase pacte cu însuși Mefistofel”...) Care va să zică, între un spectacol cîntat alătării la Viena și unul dirijat ieri la Paris, avusese timp să citească și articoul meu? „Da...” mi-a răspuns atunci Plácido Domingo, cu acel surîs care, de treizeci de ani încoace, m-a îndemnat să pășesc, atît cît pot, și mai mult decât atît, pe calea binelui!

E lesne de ghicit că încă mai văd stele verzi, însă nu de aceea voi încheia, precum am început, tot în registrul astral. Pe 17 iulie, cerul ploios al Vienei s-a înscenat pentru cîteva momente, atunci cînd lui Domingo i-a fost dedicată o stea în galaxia personalităților muzicale de primă mărime, care au marcat, de-a lungul anilor, viața acestei capitale muzicale a Europei. A primit-o cu aceeași modestie a marelui om, ocupat mereu să-și îndrepte energiile spre fericirea, ori măcar spre alinarea suferințelor celor mulți. Spunea Maestrul, într-un interviu televizat, că singurul lucru în stare să-l supere e nedreptatea. Eu mă întreb: ce act de dreptate ar putea săvîrși, cu titlu de recompensă, toți cei care, în această lume, îi datorează atît de multe bucurii și alinări? Sî îmi răspund: probabil, unul singur. Sî anume: să se roage Celui de Sus să-l ferească, în continuare, de Mefistofel!

DOI TINERI DIN VERONA SAU OMUL ȘI CÎINELE

(TEATRU RADIOFONIC)

Mircea GHİȚULESCU

În piesele lui Shakespeare acțiunea se petrece în tăruri ce par realiste (Iliria, Atena, Milan, Bermude, Elsinore), dar sunt fabuloase. Nu pentru că autorul nu ar fi călcat vreodată pe acolo, dar realismul shakespearean este unul din cărti. Este realismul cărturarului care citește și asimilează, iar aria culturală pe care se mișcă Shakespeare pentru a împrumuta subiecte de la greci și latini pînă la contemporani este, chiar și pentru vremea noastră, demnă de invidiat. Unde putea descoperi, de pildă, piesa lui Jorge de Montemayor *Diana Enamorada* de unde, spun savanții, ar fi extras subiectul pentru *Cei doi tineri din Verona*? Întreg realismul lui Shakespeare se refugiază în priceperea la oameni cu psihologiile lor contorsionate, cu reacțiile inverse pe care le determină ca în aceste versuri prin care Iulia regretă că a certat-o pe Lucetta pentru scrisoarea de la Proteus: „Dar ce proastă-i zău că nu mi-a dat scrisoarea cu de-a sila. Ca îspășire uite am s-o chem, să-i cer iertare pentru tot”. Dar cînd Iulia adună scrisoarea ruptă în bucăți la furie și sărută fiecare petic, Shakespeare devine ceca ce știm cu toții: un genial poet al iubirii. În cele din urmă lasă peticele să se sărute ca să comunice pentru a produce înțelesuri. Cuvintele scrise devin ființe ce trebuie ocrotite și adunate de pe jos „să nu răcească”. Pentru început subiectul pare teoretic: este mai bună dragostea sau gloria? Doi prea iubiți prieteni din Verona, Valentin și Proteus, se despart. Primul pleacă la Milan pentru a cuceri gloria la curtea ducelui, celălalt rămîne la Verona pentru a păstra dragostea Iuliei. Teoria este învinsă de practică pentru că Proteus pleacă și el în căutarea gloriei dar întilnește dragostea, în timp ce Valentin e pierdut de iubire. Nenorocirea este că se îndrăgostește tocmai de Silvia, iubita prietenului său.

Este o atmosferă acvatică în multe dintre piesele lui Shakespeare. Uneori totalitară ca în *Furtuna*,

alteori parțială ca în *Cei doi tineri din Verona*. Un cunosător, John Elsom, spunea că este una forestieră. Are dreptate dacă citești *Visul unei nopti de vară* unde lumea reală și cea magică se contopesc într-o pădure. Dar apa la Shakespeare este obsesivă și catastrofală, provocînd mereu nufragii care susțin intriga. A debarca, a îmbarca, a naufragia, a fugi la debarcader pentru o corabie care pleacă în Persia, la Milan sau în orice parte a lumii sunt pretexte curente. Oamenii sunt, în foarte multe cazuri, supraviețuitori cu averile pierdute dar cu bucuria enormă de a se regăsi. Mai peste tot dâm de familii rupte, frați risipitori care se iubesc exagerat și nu pot să nu te întrebă ce ascunde această generalizare. Nu este curva instinctul unui locuitor insular, a unui britanic care trăiește într-o țară înconjurată de ape? Nu ai decît să auzi la radio clipocitul valurilor și stihile mării ca să te afli exact în centrul universului shakespearean. Despre o plecare cu corabia se vorbește mereu în *Cei doi tineri din Verona* unde climatul marin este mai redus, dar pregnant. Furios, Proteus îl blestemă pe emisarul cu vești proaste care anunță plecarea lui Valentin și îl îndeamnă să se ducă după el: „Corabia pe care ai să te urci/ N-are să se scufunde niciodată./ Căci ești făcut să nu mori încat/ Ci pe pămînt în furca cea mai-naltă”. Versuri pe care Shakespeare le ia de aici și le pune dincolo căci apar și în *Furtuna*. Este o scriere mai veche, unde se produc foarte puține evenimente în afara iubirilor schimbătoare dintre Iulia și Proteus, Valentin și Silvia.

Sînt multe stîngăciî în evoluția personajelor pe care autorul, cu „nepăsarea” de mare poet care îi vine atât de bine, se face că nu le observă. Cel puțin personajul Proteus este făcut harcea-parcea: în prima scenă îl face declarării de dragoste prietenu-

Iui Valentin ca unei iubite, apoi suspină după Iulia, cîteva scene mai încolo se întîlnește cu același Valentin care este îndrăgostit de Silvia, fiica ducelui, și vrea să-o răpească, dar imediat după aceea î se năzare că el o iubește pe Silvia și, ca un turnător de meserie, îl pîrăște ducelui pe prietenul său devenind dintr-o dată hidos și nedemn de iubirea oarbă a Iuliei. Face declarații de dragoste nesărăte Silviei, iubita lui Valentin pe care le ascultă Iulia, amorțită, travestită în paj pe care el nu o recunoaște nici în ruptul capului. Puse una lîngă alta, scenele cu Proteus care își declară dragostea pentru Silvia și Iulia care s-a travestit pentru a porni în căutarea iubitului „ai cărui ochi sunt hrana vieții mele” vorbesc despre nebunia prăpastiei dintre iubire și realitate. Pînă la urmă, totul a fost o furtună într-un pahar cu apă, pentru că perechile se refac în vechea formulă și iertarea e pe buzele tuturor. Proteus se întoarce la Iulia și Valentin rămîne cu Silvia. Poate că aşa e în viață, dar aici viață este extrem de precipitată în rupturi psihologice greu de acreditat.

Înregistrarea din 1953 realizată de George Teodorescu are stîngăciile armonioase pentru că se îmbină în mod fericit cu textul. Sigur că Ion Manolescu (marele Hamlet al vremii) în rolul ducelui din Milan are măreție și în nobilează cu vocea sa partea solemnă a comediei, dar mai puțin celebrul Gheorghe Ionescu Gion este, aici, performant prin adversitate în rolul lui Proteus, pe care îl construiește cu o dicțiune agresivă și respingătoare. Iar Povestitorul lui Dinu Lanculescu este o voce de colecție prin profunzime și confidentialitate. Dar paginile cele mai bune sunt scrise pentru valetul Launch și ciinele său Crab care fură plăcinte și murdărește palatul ducelui care a poruncit „să fie spînzurată javra”. Însă bătrînul servitor Launch/Radu Beligan a aranjat să fie biciuit în locul ciinelui. Mila pentru animale atinge lacrimă. Astfel, ajungem la cel mai dostoievskian episod din... Shakespeare. Iar Radu Beligan cu vocea lui, cînd pițigăiată, cînd răgușită de vin atinge în acest moment mari vibrații comice ca și în scena de o excepțională vulgaritate rafinată cu cele două ghete ce reprezintă mama și tata, cea feminină fiind, desigur, cu talpa găurită.

CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADITIONALE BOTOȘANI

REGULAMENTUL Concursului Național de Creație a piesei de teatru într-un act „Mihail Sorbul”, ediția a V-a, 7-9 noiembrie 2008

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Traditionale Botoșani, cu sprijinul Consiliului Județean Botoșani, în colaborare cu Primăria Săveni, organizează, în perioada 10-12 noiembrie 2006, cea de a VI-a ediție a Concursului Național de Creație a Piese de Teatru într-un act „ Mihail Sorbul ”.

La concurs pot participa dramaturgi români contemporani, membri sau nu ai uniunilor de creație, fără limită de vîrstă, cu o piesă de teatru într-un act, care să nu depășească maximum 20 pagini listate la corp 12 , la 2 randuri.

Organizatorii nu impun concurenților nici o tematică.

Lucrările dactilografiate sau listate vor fi trimise în 3 (trei) exemplare, semnate cu un motto, același motto fiind menționat și pe un plic închis în care vor fi incluse datele autorului și adresa, telefon, e-mail, pe adresa Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Traditionale Botoșani, Str. Unirii 10, Botoșani, până la data de 1 octombrie 2008.

Un juriu format din personalități marcante ale culturii române va acorda următoarele premii :

- Premiul I - 1.000 lei
- Premiul II - 900 lei
- Premiul III - 800 lei
- Premiul special - 500 lei

Juriul are latitudinea de a redistribui sau diminua valoarea premiilor.

Relații la telefon 0231 536322.

Director,
Prof. Ion Ilie

Referent,
Gellu Dorian

Tel. 0231 515448; Fax 0231 536322;
E-mail: centru_creatiei_bt@yahoo.com
Str. Unirii, nr. 10, 710233, Botoșani – România

TEATRUL UNUI SCRITOR CARE NU ȘTIU CÎT IARTĂ, DAR SIGUR NU UITĂ

Bogdan ULMU

Afirmația din titlu o fac *după* ce l-am întors pe toate fețele: dar cum Mircea M. Ionescu este un caz *unic* în literatura, teatrul & gazetăria națională, revin și zic – el are uluitoarea capacitate de-a scrie *up to date*, pentru *toti* alfabetizații. MMI (cum îl alintă mulții lui prieteni) reușește rara performanță de-a fi nu doar un justițiar, ci și un *fanatic* iubitor al sportului, teatrului, presei și filosofiei.

De-obicei, fanaticii sunt specializați: rar am văzut iubitori ramificați, pe domenii vag-complementare. Autorul despre care vorbesc are această abilitate: interesează, în egală măsură, microbiștii, gînditorii, gazetarii, regizorii și actorii. Rara avis!

Cele trei piese strînsse între copertile volumului *Premiul Nobel pentru fotbal*, am putea spune că sunt autobiografice – în proporții diferite. *Eu voi primi Premiul Nobel*, într-o mică măsură; *Gooooooooooooool* – prin ricoșeu; iar *Istoria fotbalului românesc râsfoită pentru atei, marțieni și nou-născuți* (titlu care aduce aminte lungile sintagme din afișele pieselor lui D.R. Popescu, ori *trouvéaurile* mai recentului Vișniec) – este trăită cam în proporție de 90%. De altfel, acest ultim text mi se pare cel mai interesant. Dar să le luăm pe rînd...

Eu voi primi... e o „tragedie roz hohotitoare”. Roz mai erau și unele comedii de Shaw, ori Anouilh. Dar a dramaturgului nostru e *altfel*. Deci, are umor, absurd, calambururi, jocuri de cuvinte, aforisme. Are personaje cu identități echivoce – un șahist care nu-i șahist, o fantomă care nu-i fantomă, un visător care nu e clar ce-i cu el ș.a.m.d.; finalul râmîne deschis, o parte dintre eroi afirmînd că sunt... însuși Alfred Nobel...

Și, ca-n exemple dramaturgice ilustre, *story-ul* te ține-n permanentă tensiune: suntem, ori nu la un ospiciu? Acțiunea e situată la ieșirea dintr-o mină,

ori dintr-un azil? Sau e acolo... Gura Infernului, cum spune un personaj?

Da-n plus, piesa are o *amărăciune* generalizată, creată de o juxtapunere de aspirații și un singur eșec, dar... vai!, al tuturor...

Să nu uităm că aici se atinge și un subiect dureros-național – faptul că nici un român nu a luat, pînă-n prezent, Nobelul pentru literatură. În fine, „comedia” mai atacă și unele texte dramatice contemporane care, aşa cum cu groază au aflat spectatorii ultimilor ani, folosesc un limbaj... nereproductibil... (în treacăt fie spus, pesemne ca să intre în grădile unor încă june cronicărese, autorul bagă și el trei cuvinte tari, aşa, să nu pară demodat...).

Interesantă e și propunerea ca premiul Nobel, rîvnit de scriitorii de pe toate continentele, să nu se acorde pentru texte care conțin... *litere*; spre exemplu, șahistul desface plicul în care Visătorul ținea piesa scrisă pentru înalta distincție și... găsește numai foi *goale!* (situația amintește finalul *Scaunelor* lui Ionesco, în care Oratorul atât de așteptat de bătrîni, care urma să transmită un mesaj important omenirii, era... mut).

Nici în textul următor – *Gooooooooool!*, „comedioară antipolitică” – identitățile eroilor nu-s prea clare: acțiunea se petrece și aici într-un decor unic (dramaturgul vrînd, parcă, să vină-n ajutorul celor care-l vor monta și nu au destui bani pentru scenografie!; sau gîndindu-se la regulile aristotelice), iar acum, mai mult decît în textul anterior, răbufnește comentatorul sportiv MMI – ce-i drept, prin vocea unui bîlbîu: „... Acesta-i vii... viitorul tra tra transmisiilor sportive: co co comentatorii vor executa mai bi bi ne, decît cei din te

CARTEA DE TEATRU

teren!”. E o utopie seducătoare... fiindcă nu se poate aplica doar la sportivi și crainici, ci și la actori & critici!... (și, cunoscându-l pe autor, sunt convins că și el s-a gîndit la ambele paliere).

Și aici există umor destul, ca moștră alegînd, acum, unul, rar folosit în mileniul trei, *livresc-onomastic*:

„MASCATUL (se uită atent în buletin): Prenume – Marx-Freud!

MARX: Tata m-a botezat Marx, că el era profesor de filozofie la Academia *Ştefan Gheorghiu*...

BALERINA:... Iar mama te-a botezat Freud...

MARX: Exact aşa!».

Trecînd la textul cu titlul cel mai lung – *Istoria fotbalului românesc...* – trebuie să observ că este vorba chiar despre o istorie *afectivă* a fotbalului românesc. De la meciurile deceniului trei al secolului trecut, pînă la campionatul din 2008, fotbalul românesc este rememorat din *cufite* & *pahară*, din document & lacrimă, din amintire tristă & anecdotică politică. E un text de *teatru-document*. E o dramă care rezumă o viață, nu doar o viață de fotbalist, ci, mai mult, una de *român* care a avut ghinionul să trăiască sub Ceaușescu și acum are ghinionul să trăiască sub... Nimeni! Între Scylla comunism și Charibda nedecisă, bietul mioritic, zice autorul, n-are scăpare: *fotbalistul fără sansă din piesă îl reprezintă...*

Piesa începe și se termină între marginile aceluiși conflict, oarecum corneillean – datorie/pasiune. Dar, în dialogul ramificat Tată-Fiu, repetat, în tonuri joase, de Călugăr și Mamă, este prins aproape un secol de mingicăreală, cu eroi și învinși, cu politruci și onești, cu anedote și tragedii. Textul, repet, este *documentar*, pe alocuri, și deci amintește multe nume reale de fotbalisti, dar și de gazetari sportivi; personal, m-am bucurat că alături de celebrii jucători ai Naționalei, din ultima jumătate de secol, am regăsit în *Istorie...* și numele lui Vasea Chirilă, Aurel Neagu, Mache Ionescu, Cristian Țopescu, Radu Urziceanu. Și, ca vag amuzament (ori sigură crispăre?) am găsit și oribile scene cu Ceaușescu și Ceaușeasca, teroriști ai sportului și ai demnității umane, momente teatrale care, dincolo de anecdota, încă frisonează

generația mea...

Nu închei fără a aminti că intelligentul dramaturg MMI și-a plasat acțiunea acestei drame sportive (și nu numai)... într-o biserică! Motivat demers!

Volumul ar putea fi o trilogie: sau chiar e. Așa urmează să o decidă cei care vor avea temeritatea de-a monta vreuna dintre dulcile/amare *flash-backuri...*

Concursul de proză scurtă „RADU ROSETTI” ediția a X-a 2008

Concursul este organizat pe trei grupe de vîrstă: 10-15 ani, 16-20 de ani, 21-35 de ani.

Condiții de participare:

– 1-2 lucrări care să nu depășească 20 p. (manuscris/ dactilografiat / tehnoredactat), care să nu fi participat la alte concursuri sau ediții ale Concursului național de proză scurtă „Radu Rosetti”;

– Lucrările vor fi semnate cu un motto și vor fi însoțite de un plic care va purta același motto și în care vor fi inscrise datele personale ale concurențului: numele și prenumele autorului, data nașterii, adresa completă și numărul de telefon, profesia. Acest plic va fi deschis după jurizare.

– participă tineri care nu au debutat editorial, nu sunt membri ai Uniunii Scriitorilor sau ASPRO.

– Lucrările vor fi expediate pe adresa:

Biblioteca Municipală „Radu Rosetti”

Bulevardul Oituz nr. 13 A

Cod poștal 601077

Onești, Jud. Bacău

– Data limită de primire a lucrărilor:

27 octombrie 2008

Premierea va avea loc în data de 30 octombrie 2008. Pentru laureații concursului cu domiciliul în alte localități, premiile vor fi expediate prin poștă.

Relații la telefon 0234/324099, tel./fax 0234/312202.

„OLIVER” SAU PARFUMUL VECIULUI MUSICAL

Ştefan OPREA

A revedea un film de acum 40 de ani poate părea – pentru consumatorul modern de cinema – o aventură, un joc al curiozității sau al întâmplării. Pentru cine și-a constituit o „cinematecă ideală”, însă, faptul poate deveni un exercițiu de cultură cinematografică. Cu un astfel de gînd (dar, poate și cu unul ascuns: al evadării din actualitatea agresivă!) m-am aşezat în fotoliu pentru a revedea „Oliver”, realizat de Sir Carol Reed după romanul lui Dickens. A fost, întradevăr, un exercițiu în urma căruia m-am simțit dator să-mi notez impresiile. Nu mai întâi însă de a răsfoi – vă, după cîți ani! – celebrul roman al celui despre care se spunea că este însăși Anglia cu tot ce englezul arată și cu tot ce ține ascuns. Dickens pune accente apăsate pe capacitatea sufletului omenește de a fi bun și de a se mlădia în fața suferinței. El scormonește în străfundurile intime ale sufletului britanic punând degetul pe sensibilitățile ofensate sau îngropate sub o educație formală și sub instituții naționale de față. „Este nimic să trăiescă – nota D.I. Suchianu într-un comentariu asupra filmului –, este puțin lucru să fii puternic, învățat, ilustru, și nu este de ajuns să fii folositor. Numai acela poate zice că a trăit, că este om, care a plins la amintirea unei fapte bune, a unei binefaceri săvîrșite sau primite. Fericu-vă să jigniți sufletele delicate, care infloresc în toate straturile omenești, sub toate hainele, la toate vîrstele!”. Sună straniu în lumea de azi aceste îndemnuri, dar și pentru această lume și pentru cea viitoare rămîne, ca un memento, romanul *Oliver Twist*, ilustrînd acest fond de gîndire și sensibilitate.

Prin ani, acest roman s-a bucurat de atenția cineastilor și a cunoscut mai multe ecranizări, începînd cu cea din 1909 datorată firmei „Pathé”. Un an mai tîrziu și firma „Vitagraph” realizează o ecranizare cu Nat Goodwin în rolul Fagin, iar în 1916 ieșe pe ecrane o nouă versiune, foarte apreciată (cu Tully Marshal în rolul Fagin și Mary Doro în rolul titular). Succesul acestora mărește interesul pentru opera lui Dickens, astfel încît urmează alte două ecranizări, în

1922 (cu Leon Chaney și Jackie Coogan în rolurile principale) și în 1933 (cu Irving Pichel și Dickie Moore). Abia în 1948 însă, un regizor de mare valoare, David Lean, pune romanul în adevărată lumină a ecranului, filmul său fiind socotit punctul culminant al acțiunii de transfer cinematografic al romanului. În rolurile principale: John Howard Davies – Oliver și Alec Guinness – Fagin. Cel mai dickensian dintre regizorii englezi, David Lean a mai ecranizat *Nicolas Nickleby* și *Marile speranțe*.

Vreme de două decenii nu s-a mai apropiat nimeni de opera lui Dickens. Între timp lumea cinematografului prinsește gustul musicalului. Unii vedea în musical o expresie a spiritului contestatar – sub raport estetic, bineînțeles. Unul dintre europenii care au contribuit la înnoirea genului – Jacques Demy (v. „Umbrele din Cherbourg”), încercînd să explice ce este, de fapt, musicalul, îl vedea detașat și de operetă și de comedia muzicală, apropiindu-l de jazz. În noua identitate a genuiului se cuprindeau o dimensiune sociologică și una psihologică – spațiu real și marile adevăruri ale sufletului omenește lăsînd locul marilor parăzi de girls în frou-frouri. Faptul se circumscrisă noii concepții a superspecoului impusă după al doilea război mondial. Devinea la modă pitorescul mizeriei, al sordidului, al suferinței. (M. Mușatescu analizează pe larg aceste evoluții în cartea *Filmul musical*). *Oliver Twist* oferea, din acest punct de vedere, o sursă excelentă. Londra strălucitoare defilase în „My Fair Lady” (desi era prezent acolo și reversul medaliei: să ne amintim superbul dans al gunoielor), venea acum rîndul Londrei sordide, al Londrei acelor „clochări veseli și încîntători”, esențializată în cîntecul și dansul lui Ron Moody (premiul de interpretare la Festivalul de la Moscova, 1968). Așadar, centrul de greutate al musicalului se mută, de pe vechile imagini policrome ale unei fericiri confectionate, pe tabloul social aspru,

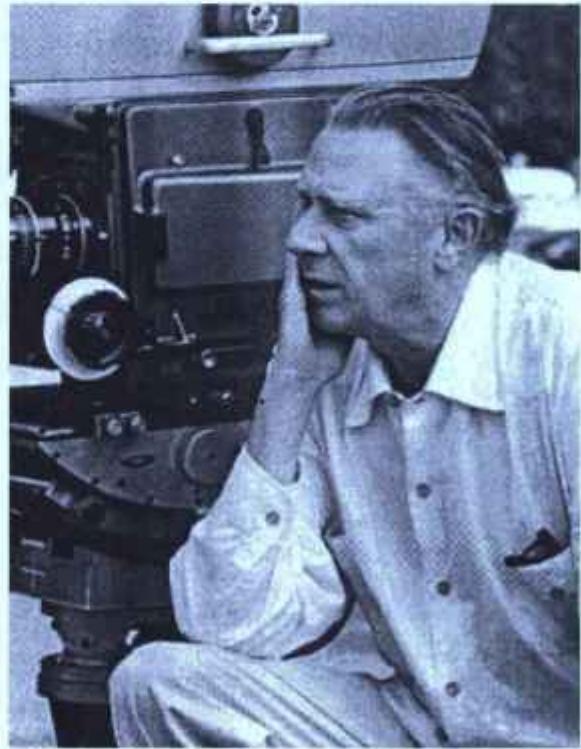
CINEMATECA IDEALA

cenușiu, privit cu un realism fără menajamente. „Examenul” muzical al romanului lui Dickens fusese trecut mai întâi pe scenă (ca și în cazul altor – nu puține – filme care au fost mai înainte spectacole teatrale de mare succes). Spectacolul muzical realizat de Lionel Bart s-a bucurat cîțiva ani în șir de prețuirea publicului, astfel încît trecerea lui pe ecrane era firească. A făcut-o regizorul Carol Reed („Al treilea om”, „Trapez”, „Omul nostru din Havana”, „Agonie și extaz”), care însă nu se limitează la preluarea spectacolului de pe scenă, ci, păstrînd muzica lui Lionel Bart, recrează totul după regulile și cu mijloacele mult mai ofertante ale cinematografului, punîndu-și în valoare calitățile de imagist și capacitatea de a pătrunde în esența spiritului dickensian. „Descrierile” mediului plin de culoare și pitoresc, surprinderea atmosferei atât de specifice, punerea în relație a unor caractere puternice și cuceritoare prin originalitatea, prin particularitatea lor vie, inimitabilă – iată cu ce calități poate reține încă și azi interesul spectatorului. Fără îndoială că regizorului i-a fost de un real ajutor operatorul de imagine Oswald Morris – un adevarat artist plastic, foarte priceput în surprinderea ansamblului, a mișcării (esențială în acest film cîntat și

dansat), a aerului dens care plutește printre oameni, pe străzi, în interioare și – nu în ultimul rînd – în iscădarea chipurilor atât de diverse și de expresive.

Nu erau deloc îndreptățite unele opinii critice care îi reproșau filmului că ar fi rupt în două părți care merg paralel: una în proză, cealaltă muzical-dansantă. Dimpotrivă, acestea se împletește logic și armănos, conferind filmului o unitate organică, dansul și cîntecul asumîndu-și rolul de comentariu ironic, parafrâzînd parodic acțiunea și diminuînd prin aceasta pericolul melo. Au fost și voci critice care au apreciat procedeul regizorului; „parodia duioasă”, s-a spus, anulează melodrama, deși subiectul profită din plin de datele melodramatice ale povestirii (copii orfani amenințați de tot felul de pericole, dar salvați de oameni cumsecade, gata de sacrificiu pentru binele altora, etc.). Coregrafia Onnei White, decorurile și costumele, minunătii interpreți care știu să cînte, să danseze, dar și să vorbească la un nivel profesionist remarcabil (Ron Moody, Shany Wallis, Jack Wild, Mark Lester, Oliver Reed și alții) – totul condus de concepția clară și de mîna sigură a lui Sir Carol Reed – iată calitățile acestui film care i-au adus prețuire în epocă și rezistență în timp.

O EXPOZIȚIE MEMORABILĂ

Valentin CIUCĂ

SE VALEA

Orice colecție particulară seamănă cu un veritabil muzeu în miniatură. Altfel spus, un muzeu proprietate personală, destinat răsfățului intelectual al unui număr redus de iubitori de artă. Uncorii, colecționarii editează albume cu prețioasa lor comoară spirituală și, astfel, accesul la valori se democratizează. Unii se bucură, alții mîrtie cu creștinească invidie. Fac scenarii și, în general, îl pizmăuiesc pe fericitul posesor al unor asemenea bunuri culturale. Din păcate, puini realizează că adevarat, cîte sacrificii personale presupune un asemenea demers, cîță știință de carte în domeniul este pusă în mișcare spre a putea confi anvergură colecției. Unii deținători de bunuri sunt pasionați veritabili, cunoscători, alții doar excentrici. Oricum, arta de a colecționa este aidomă unui act de creație marcat și el de frisoanele spiritului. Nicicind o colecție nu pare a fi doar un bazar sentimental și nici o expresie a grandomaniei. În plus, cred că, în fapt, operele de artă ne colecționează pe noi, ele avînd intotdeauna un destin ceva mai generos decît al nostru. În cazul operelor de artă chiar putem vorbi de eternitate.

Ca intotdeauna generoasă și activă, prestigioasa Galerie *Dana* a acceptat propunerea colecționarului Adrian Aldea, medic reputat și romancier asemenea și, împreună, au generat un eveniment cu, sper, reverberații profunde în lumea celor care încă mai pariază pe valorile autentice ale spiritului. În selecție au intrat picturi și desene datorate ilustrului pictor Traian Brădean, ale sculptorului Gheorghe Coman și, ca invitat de onoare, Angela Popa Brădean, artist legat de spațiul cultural ieșean prin descendența sa din familia pictorului Nicolae Popa.

Expoziția, substanțială numeric și valoric, a încercat să inducă, dincolo de spectacolul major al picturii și sculpturii, ideea că lecția maestrilor constituie, alături de talentul nativ și apetența pentru artă, un suport intelectual și moral în devenirea unui creator. Totodată, subliniază și observația că despărțirile, cordiale sau nu, dintre maestru și discipol, sunt inevitabile și singurele în măsură să evite posibilitatea vreunui epigonism infructuos. În cazul lui Traian Brădean, modelul Ciucurencu a fost în anii studiilor de artă cîșcadajul pe care s-a înălțat propria carieră și operă. O operă generos răspălată de public și de juriile naționale și internaționale care i-au oferit distincții de notorietate.

Pictura pictorului Traian Brădean pornește de la observația că ceea ce este bine conceput, este limpede exprimat. Această idee dedusă din estetica clasică îi s-a potrivit perfect deoarece predispoziția pentru arhitectura imaginii se bazează pe respectul față de desen și rigoare analitică. Astfel compuse, motivele tablourilor se subsumează, cu naturalețe, și imaginariului dominat de o subtilă subiectivitate. Peisajele din zona natală a Apusenilor, din alte orizonturi românești, grave în registrul cromatic strălucesc prin lumina interioară pe care o degajă. Nefiind vorba niciodată de o solaritate aridă, ci doar de sensibilele grile de culoare care permit ochiului să aibă acces la infinite nuanțe de griuri calde sau reci, percepția ansamblului sugerează armonia. Echilibrele maselor cromatice, tușele virile și ritmic-muzicale în același timp, fac din dialogul vizual un prilej de reflectie și definitive adezuni. Clasicitatea în ordine valorică a lui Traian Brădean este și argumentul modernității lui. Cele două compozitii ale Angelei Popa Brădean, impeccabile ca viziune și meșteșug, se vor a fi expresia unei iubiri și argumentele respectului față de pictorul octogenar sărbătorit.

Asocierea lui Traian Brădean cu sculptorul Gheorghe Coman, monumetalist prin vocație și viziune, face din gestul colecționarului substanța unei relații artistice de complementaritate. Cioplitor în piatră în linia tradiției autohtone, artistul a dat volumului plasticitate și sens. Operele de interior expuse, destinate spațiului privat, au fost mai întîi risipite în miraculoasele poieni de la Măgura Buzăului, un veritabil sanctuar al imaginariului colectiv românesc. În structurile inerte ale materiei dure, Gheorghe Coman a intuit și devoalat valențele simbolice ale medievalității și spiritul viu al trecerii perpetue. Conceptul heraclitian al trecerii devine prilej de meditație și, de aceea, metafora memoriei valurilor, asigură volumelor un palpit astral.

Bucuria discretă a privilegiaților de la vernisaj se cere multiplicată prin gesturile de generozitate ale altor colecționari deoarece să dovedit că, oricîte alte tentații pragmatice sau frivole vom avea, o parte dintre noi nu ne putem lipsi de FRUMOS...

ARTĂ - STIL - COSTUM

Ion TRUICĂ

O scriere de artă gîndită teoretic cu rigoare, prin legăturile directe și indirecțe ale stilurilor și curentelor care au animat întreaga evoluție a costumului pe plan mondial este cartea Adinei Nanu, *Artă - stil - costum*, o *Istorie universală a costumului*, o lucrare minunată, încîntătoare, o carte a cărților. Mai întîi există plăcerea vizuală a răsfoitului, care declanșează în mine o mare bucurie. Eleganța machetării, rafinamentul cu care sunt alese ilustrațiile, alternarea imaginilor fotografice cu desenele care evocă în cîteva ipostaze felul în care materialul textil însășoară omul – personajul de epocă, îi dău caracter și expresivitate plastică.

Manualul de istoria costumului este o construcție metodică, urmărind o periodizare a vestimentației, ca ecou stilurilor care s-au perindat în decursul istoriei.

Impresionantă este puterea de sinteză cu care este privată istoria costumului, ca o prelungire a structurii stilistice din arhitectură, decorație, ornamentală, sculptură, pictură și grafică. De la silueta piramidală din Egiptul antic la răsucirea șalului și a turnului zigurat în Mesopotamia pînă la silueta statuară verticală a cariatidelor, în Grecia toate sunt momente din artă care înfățuiează expresiv omul și îl placează în epocă.

Foarte inspirate sunt imaginile în care se exemplifică exercițiile de înțelegere a drapajului pe chipul uman, ca o repetiție generală a viitorilor scenografi care se pregătesc în Universitatea de arte București pentru a deveni scenografi.

Numai avînd o asemenea pregătire au putut uimi creatorii și teoreticienii din întreaga lume prin scenografi: Puiu Antemir, Radu și Miruna Boruzescu, Dragoș Buhagiar, Emilia Jivanov, Doina Levința, Lia Manțoc, Florina Mălureanu, Ion Popescu Udrîște și Elena Zlatescu.

Un alt ax al acestei minunate cărți este felul inspirat în care a știut să realizeze contrastul între costumul care ascundea făptura umană sau care îi punea în valoare frumusețea formelor. Aceste caracteristici au marcat puternic arta costumului de-a lungul secolelor.

Evoluția materialelor a contribuit substanțial la expresivitatea vestimentației prin gradele de transparență pînă spre nuditate, prețiozitatea materialelor strălucitoare,

molicuinea sau rigiditatea, uneori metalică, jocul straturilor ca diferență de transparență etc.

Analiza evoluției vestimentare este adusă la zi. „Idealul uman intr-o lume în continuă transformare, creativitatea este o calitate vitală. Omul ideal este cel care știe să-și exploateze însușirile personale, care face ce-i place și știe că poate face bine, pentru care munca nu mai este o pedeapsă ci o pasiune. Reprezentanților noii elite li s-a găsit și un nume: „BO-BA” (David Brooks) o îmbinare a doi termeni aparent antagonici *bourgeois* și *bohemians* caracterizând pe de o parte munca organizată de tip burghez, pe de alta atitudinea indiferentă față de lux, caracteristică romanticilor.

Această uluitoare lucrare se termină surprinzător, spectaculos, cu un capitol de anticipație: cum vor arăta nepoții nepoților noștri?

„Astfel, prin înfățuarea sa expresivă, armonioasă și prețioasă, omul însuși, creatorul propriei sale imagini, va declanșa în aproapele său „trăirea totală” pe care o dăruiește arta, ca un eșantion al ordinii universale, dumnezeiești, bucurie a ochiului, minții și sentimentului, punînd în funcție toate simjurile. Oamenii vor redescoperi pipăitul unui veșmînt din puf sau din catifea, foșnetul unei taftale, parfumul suav al unui vâl diafan, vor recepta mesajul poetic al unui costum, de data aceasta la scara democrației, adică la îndemîna tuturor (...) Costumele vor trebui să țină seama de deplasarea individuală, care va intra în viteză fie pe sol pe covoare rulante sau încălțări pe pernă de aer (asemănătoare patinelor cu rotile actuale) fie în aer la mică înălțime, ceea ce ar impune măsuri de protecție antișoc prin veșminte pneumatice sau spongioase”.

Asemenea *Cărții de nisip* a lui Borges, și această lucrare mi se pare o carte infinită prin bogăția de sugestii critice contrapunctate cu imagini superbe adunate cu un rafinament absolut.

Adina Manu este pentru noi un exemplu de tinerețe artistică și spirituală mereu pusă la punct cu ultimele nouăți, cu tot ce se mișcă frumos și armonios în lume.

În pace și liniște sufletească, să ne trăiți, distinsă doamnă.

Alberto Vásquez Figueroa,
Ochii tuaregului, roman, Editura Polirom, Iași 2007, 390 p.

Inventatorul Alberto Vásquez Figueroa, născut la Santa Cruz de Tenerife în 1936, este și unul dintre autori spanioli contemporani cei mai prolifici, cu succes la un public divers. Familia i-a fost deportată în Africa, înainte ca el să împlinească un an. În timpul Războiului Civil din Spania, Cunoște Sahara de mic. A fost corespondent al unor ziaruri importante, apoi și pentru televiziune (TVE), călătorind în peste o sută de țări, publicând mai mult de patruzeci de romane, piese de teatru. În 1980 a scris romanul *Tuareg*, un succés international, vîndut în milioane de exemplare, ecranizat (nu prea reușit), apărut la editura ieșeană Polirom, în anul 2004.

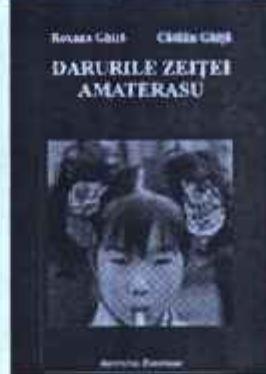
În *Tuareg* eroul principal este Gacel Sayah. Un erou tragic, un „targui” (cum li se spune bărbătilor tuaregi) supranumit „Vinătorul” de cînd stătuse îngropat în nisip trei zile (abia lăsind să îi se ghicească gura și ochii) ca să ucidă un ghepard care îi vinea turmele, trăia linistit în desert, departe de orice însemnă măcar izul aglomerării orașului, chiar orice cătun. Scurtă a făcut ca doi necunoscuți să ajungă la jaima (cortul) lui și, după legile sacre, străvechi ale tuaregilor, i-au devenit oaspeți. Răspunde de ei. Unul dintre ei a fost ucis de soldați și de aici se declanșează o aventură aparte care se încheie cu moartea lui Gacel.

În anul 2000 autorul reia, din altă perspectivă, în romanul *Ochii tuaregului* povestea Lailei, soția, și copililor lui Gacel Vinătorul: Gacel, Ajamuk, Suleiman și Aisha, adesea „izgoniti ca niște ciupi”, retrăși adînc în desert, în Tenere – „Neunde”, ținut unde „nici măcar tuaregii nu îndrîneau să pătrundă”. Un pilot participant la raliul Paris – Dakar, ajuns acolo printre eroare, calcă legile ospitalității, distrugere sursa de apă a tuaregilor lăsându-i practic să moară. Jignirea trebuie spălată, intră în joc interese economice, publicitatea, cinismul celor care măsoără orice în bani... și totul se schimbă și pentru urmașii lui Gacel, care reușesc să iasă cu bine dintr-o situație care părea sărăcăiescă – înfruntarea dintre mentalitatea/legile/ morala tuaregilor și cele ale oamenilor și trusturilor participante la raliu.

Și *Tuareg* și *Ochii tuaregului* sunt romane de aventuri, pe fundal „exotic” pentru europeni, cu „acțiune” an trenantă. Dar și despre ce poate aduce „progresul” unui neam ca al tuaregilor. Scrisă de un cunoșător al locului, descriu și mentalitatea, felul de a fi, viața zilnică a tuaregilor, pentru care desertul aducător de moarte înseamnă „acasă”. Despre un popor unic, dintr-o zonă cu oameni pe care, totuși, îi înțelegem astăzi de puțin, și pentru care adesea legile noastre, felul nostru de a fi par dacă nu nedreptă, măcar anapoda.

Roxana Ghiță, Cătălin Ghiță, *Darurile zeiței Amaterasu*, cuvînt înainte de Alexandru Călinescu, fotografii: Roxana Ghiță, Institutul European, Iași, 2008, 220 p.

Numele zeiței Amaterasu are rezonanță aparte în Japonia. Amaterasu o mikami/ Amaterasuumikami, zeița soarelui, cunoscută și ca marea zeiță strălucitoare a Cerului, este considerată

strămoșul divin al clanului imperial nipon. Se spune că primul poem în limba japoneză (de tip *uta* sau *waka*), ar fi fost scris de un *kami* (simplificând – spirit), Susanoo, fratele mai tânăr al zeiței. Sunt multe legende legate de Amaterasu. Cei doi autori, Roxana și Cătălin Ghiță, cunoșători îndeaproape Japoniei (unde au studiat între 2003 și 2007), au ales să își scrie cartea tot sub semnul zeiței soarelui. Cartea este structurată în 3 părți, caracterizate succint de autori astfel: *Sabia* („orientată asupra greu definibile coordonate etice”), *Giuvăerul* („universul eroticeo-esthetic”), *Oglinda* („sub efigia cunoașterii de sine”), reflectând modul în care se percep japonezii și în care îi percep europenii, dar și cum se percep europenii și cum sunt percepăti de japonezi). Sau, întocindu-ne la zeița soarelui care, atunci cînd și-a trimis „nepotul, pe Ninigi, Celestul Orezului, să aducă pacea în Japonia... îi înmînă cele trei daruri: Sabia curajului, primită de la fratele vinovat, care își ceruse astfel iertare, Giuvăerul de jad, și el unealtă a marii ademeniri de sub arborele Sasaki, și Oglinda, în care zeița se cunoscuse pe sine”.

Cei doi autori, universari la Universitatea din Craiova, esești, subliniază că au avut în vedere mai ales aspectele care i-au interesat pe ei în mod deosebit. Au reușit o carte incitantă, în care mitul și tradiția se imbină într-un tablou interesant cu cosmopolitismul japonezilor de azi. Sunt și comparații cu iz adesea amărău între Japonia și România. (unele aduc aminte de mai vechea „paralelă” conform căreia „Japonia are trenuri care circulă suspendate, România trenuri... suspendate”). De pildă, Cătălin Ghiță redă cu umor și ironie cum, fiind în Japonia, a reclamat o defecțiune la instalația de apă. În cîteva minute a sosit echipa de intervenție, a remediat ce era (mai nimic) și a plecat după ce, întrebării că costă, „au mulțumit pentru vigilență” și „nu dat din cap mirați, spunând că nu au făcut aproape nimic și că, oricum, e de datoria lor să remedieze gratis...”. Aproape inutil să redăm scena cu „meseriașul” care a venit după... o săptămînă „frecindu-și cu anticipație proletarii pînțele generos”, preînțind spagă și etc., deși nu era vorba decât de un „mic blocaj al furtunului de eliminare”, care se remedia în cîteva secunde. Sau polițistul japonez care, după ce un „alb pletos” (Cătălin Ghiță), încalcă o regulă, bulversat de dreptul, „la capătul unei încordări prometeice... izbutește să îngaine, într-un inutil ecou: «Sumimasen... sumimasen» (Mă scuze... mă scuzeți)”. Nu e nevoie să ne mai gîndim cum ar fi fost la noi, în multe cazuri. Dar sunt și incursioni/ comparații de tipul celor din capitolul *Începutul romanului în Japonia și în Țările Române: Murasaki Shikibu vs. Nicolae Filimon*. Sau călătorii prin lumea japonezului „obsedat de esențe”, pentru că „simțirea lui de bază este eminente estetică, analize ale felului lui de a fi, ale teatrului kabuki, relațiilor femeie-bărbață și a...”.

O carte scrisă într-un stil fluent, cu un bagaj notabil de informații pe care autori au dorit să le țese firește, fără referințe bibliografice sau note de subsoi/ index, interesantă și incitantă. O poveste despre Japonia, aşa cum s-a relevat ea celor doi români. De remarcat și puterea de sugestie a fotografiilor Roxanei Ghiță.

Adina Huiban, *Pentru cine nu bat înimile la Tanacu*, Editura Timpul, Iași, 2007, 128 p.

Nu cu multă vreme în urmă o întâmplare moartea (în coadă) care au fost prezentate în fel și chip în presa noastră unei tinere, Irina Cornici, și stîrni un val de discuții. Astă pentru că avusese legătură cu o mănăstire din Vaslui, Tanacu. Adina Huiban, absolventă a facultății de jurnalism, născută în Codilești, județul Vaslui, prezintă în această carte și față nevăzută a acestui caz, așa cum a înțeles-o ea.

Pentru cei mai mulți dintre noi o întâmplare care se petrece undeva într-un colț al lumii sau al țării singura posibilitate de a „afla”, „căva” / „cele petrecute” este presa. Ne bazăm pe probitatea jurnaliștilor, pe faptul că vor spune, pe bază de probe verificate, ceea ce s-a întâmplat acolo. Adina Huiban arată că o „presă aservită” a mediatizat strîmb tot ce s-a petrecut la Tanacu. Că „în locul preotului de la Tanacu a fost zugrăvit un personaj nou, diferit, care în realitate nu are corespondență”. E doar „rodul imaginăriei” unor jurnaliști și oameni ai legii care au strîmbat atât de mult „realitatea” pe care au prezentat-o opiniei publice, că nu mai are nici o legătură cu adevărul. Totul a fost deformat, de la ce s-a petrecut la mănăstire, în spital, la tribunal și.a. De fapt, „călugării au făcut ceea ce le-a impus datoria morală. Însă, în micimea lor, oamenii nu le-au apreciat demersul. De aceea nu bat înimile pentru părintele și măicuțele de la Tanacu, în ciuda faptului că ale lor au băut pentru Irina aproape pînă la incredibil”.

Ar merită citită această carte, fie și pentru că trăim într-o țară în care credința înseamnă cu adevărat ceva și multe din cele pe care le-am văzut la televizor chiar nu „se legau”, pentru că, poate, ar trebui să încercăm să înțelegem care este totuși adevărul, dacă îl mai putem desculci, dar și pentru felul în care tînără Adina Huiban își construiește demersul jurnalistic.

Alex Vasiliu, *Dialoguri neprotocolare*, Editura Cronica, Iași, 2005, 200 p.

„Prinții celor cîtor confesiiuni merită și fi ascultate se numără artiștii români cu o carieră strălucită pe scenele lumii, dar absenții ani îndelungăti din țară” așa își începe interesantul periplu prin lume „ghidat” de remarcabilii săi „conlocutori”, Alex Vasiliu.

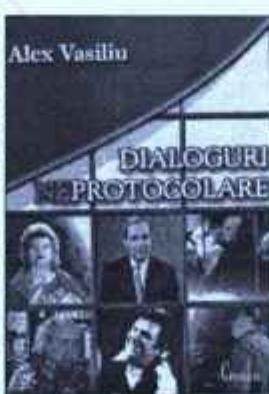
Jurnalistul Alex Vasiliu, profesor asociat la Universitatea de Arte „George Enescu”, Iași, a deschis o poartă către lumea cu totul aparte a muzicii, culegînd în această carte interviuri cu personalități ca: Viorica Cortez, Ion Baciu, Camil Marinescu, Radu Aldulescu, Sabina Păută, Marius Popp, Emanuel Elenescu, Vasile Spătărelu, Pascal Bentoiu, Eugen Gondi, Ilarion Ionescu-Galăj, Ion Baciu jr.

Istoria a făcut ca bucăți din teritoriul țării să fie rupte din timp în timp și românii să trăiască între granițele altor state/ imperii. (din nefericire acest lucru dănuiește și azi, cu efecte din cele mai dureoase). Chiar și așa, românii au reușit să își păstreze identitatea de neam, și una din căi a fost activarea în diverse societăți culturale, academice, și.a. Una din lucrările menite să re-aducă în memoria noastră aceste fapte este și carteia lui Dan Jumară, *Societățile culturale academice românești din Bucovina în perioada interbelică*, organizată, după paginile introductive, pe capitolele: I. *Cadrul social, cultural și politic al Bucovinei habsburgice*, II. *Cadrul social, cultural și politic al României interbelice*, III. *Organizarea studenților români din Bucovina în societăți culturale. Repere organizatorice după 1918*, IV. *Modalități de realizare a programelor culturale*, V. *Societățile studenților români din Bucovina în contextul mișcărilor naționaliste interbelice*.

Scopul lucrării, așa cum este definit de autor, este demonstrarea „importanței societăților culturale ale tineretului studios în Țara făgăilor, în perioada 1918-1939”, în speță „Societatea Academică Junimea, Societatea Academică Română Dacia, Intrunirea Academică Bucovina, Intrunirea Academică Moldova, Societatea Studenților de la Teologie Academia Ortodoxă, Cercul Studenților Arboroasa”.

O carte care a necesitat un efort de sinteză deosebit, dată fiind și soarta arhivelor, în timp, binevenită, care se adaugă altor volume despre Bucovina și personalitățile bucovinene publicate în ultima vreme.

Micheál Ó Conghaile, *Cei cinci din Conamara, teatru; Brid Ní Bhóirín, Semințe de intuiție, versuri, traducere din limba celtă: Christian Tămaș*, Editura Ars Longa, Iași, 2008

De cîțiva ani Editura Ars Longa a inițiat o colecție intitulată „Literatură irlandeză contemporană”, în care au fost publicate pînă acum peste 20 de volume, traducere din limba celtă. Astfel, au apărut volume semnate de: Colm Breathnach, Pearse Hutchinson, Mairtin Ó Direain, Celia de Fréine, Seosamh Ó Guairim, Louis de Paor, Aine Ní Ghlinn, Sean Ó Tuama, Michael Davitt, Nuala Ní Dhomhnaill, Micheál Ó Conghaile, Jackie Mac Donncha, Biddy Jenkinson, Beard Mac Lochlainn, Liam Ó

Mairthile, Gerold Mac Lochlainn, Gabriel Rosenstock, Vona Groarke și.

Micheál Ó Conghaile (născut în 1962, în Connemara Gaeltacht, considerat unul dintre cei mai reprezentativi scriitori irlandezi contemporani), care a mai fost publicat la Ars Longa cu *Poveștile cunetelor bătrâne*, 2001, și *Rătăcările lui Jack Shealin Johnny*, 2003, apără acum cu o dramă în două acte *Cei cinci din Conamara*.

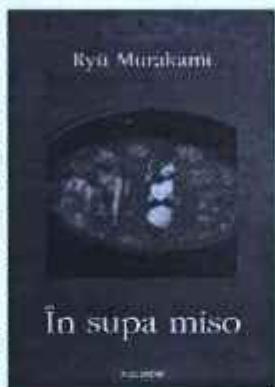
O lectură interesantă este și volumul semnat de Brid Ní Mháirín (născută în Newmarket, Comitatul Cork, cărți ale ei sunt azi obiect de studiu în școli, universități). *Seminiș de intuiție*.

O colecție care are darul de a oferi cititorului român posibilitatea de a se apropia de o literatură interesantă (reamintim, literatura irlandeză în general are pînă acum doi laureați ai premiului Nobel – Samuel Beckett, 1969, Seamus Heaney, 1995), o poezie cu o imagistică specifică, prin creațiile unora dintre cele mai notabile nume din peisajul literar irlandez de limbă celtă contemporan.

Ryū Murakami, *În supa miso*, traducere din limba japoneză și note: Florin Oprea, Editura Polirom, Iași, 2006, 214 p.

Ryū Murakami, născut în 1952 în orașul Sasebo, prefectura Nagasaki, este considerat unul dintre cei mai importanți cunoșcuți scriitori japonezi contemporani. Romanul lui de debut, *Albastru nemărginit, aproape transparent*, publicat în 1976, distins în țară cu premii prestigioase, a cunoscut și succesul internațional, fiind vîndut în peste un milion de exemplare. A apărut în limba română cu mai multe romane (*În căzarea oii fantastice*, *Dans dans dans*, *Albastru nemărginit, aproape transparent*, *Kafka pe malul mării* și altele), la editura ieșeană Polirom. La aceeași editură a apărut și *În supa miso*, publicat în Japonia în 1998, distins cu premiul Yomiuri.

Un american ciudat, Frank, care se va dovedi a fi un sociopat foarte periculos, contactează înainte de Crăciun pe Kenji, un tînăr „ghid de noapte” japonez pentru gaijin-i (străinii) care voiau să se bucură de plăcerile oferite de lumea comerçului cu sex din Tokyo, în zona Kabuki-cho. Kenji audie de niște crime și, din ce în ce, bănuilele lui se îndreaptă spre Frank. Un periplu prin trecutul, prezentul, sentimentele și amintirile celor doi, prin tradițiile japoneze și frame-uri din lumea americană. Astă în timp ce, treptat, pe măsură ce incursiunea celor doi în lumea subterană din Tokyo avansează, suspiciunile lui Kenji săn chiar depășească atrocitatele pe care le comite Frank (îns străin, sociopat, criminal de mic, cu mijloale aiurea dar și calculat, care își caută scopul vieții în ce înseamnă a ucide) de față cu el. Autorul construiește un interesant spațiu al culturii lumii din care face parte, în care ce înseamnă Occidentul (mai ales SUA), cu bunele și mai ales mai puțin bunele, dată fiind zona în care se mișca, se imbină cu tradițiile Japoniei – lumea sexului, practic decorul în care pare la început să se desfășoare totul, rămîne în fundal, undeva între realitate și coșmar. În același timp, descrie scenele violente, sadice, cu detalii de o morbiditate şocantă, povestind la persoana întii și construind personaje în culori realiste. Totul într-un stil simplu, neforțat, chiar cînd își analizează trăirile, ori face același lucru în

ce îl privește pe Frank.

Și, după incidentul brutal în care Kenji asistă la crîmele lui Frank, Kenji punându-și de acum problema propriei supraviețuiri, prozatorul conduce carte spre un final oarecum neașteptat: Frank, îmbrăcat în niște haine iștine dar pe care le voia de gală, pleacă (poate să se sinucidă, poate să scape de obsesiuni, poate...) și-l lasă în viață, doar era „singurul lui prieten din Japonia”, poate, de fapt, „singurul prieten”. Un roman în care Murakami arată încă o dată că este un povestitor dăruit, un tablou al unei lumi încărcate de simboluri, întreținută cu o „acțiune” antrenantă.

Theodor Damian, *Stihiri cu stînjenei*, poezii, volum îngrijit de M.N. Rusu, Editura Tipă Moldova, Iași, 2007, 88 p.

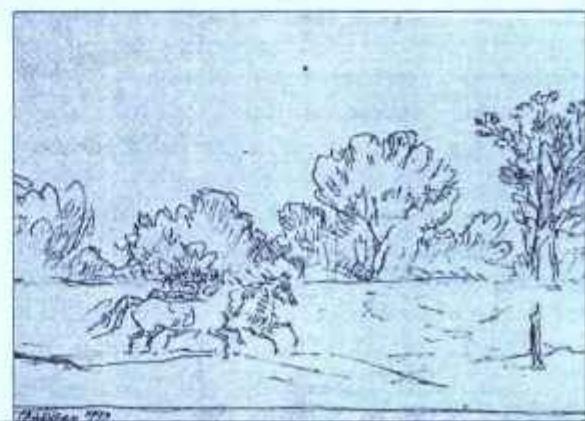
Preot prof. dr. Theodor Damian, din 1993 Paroh al parohiei ortodoxe române „Sf. Ap. Petru și Pavel”, în Astoria, New York, fondată în Martie 1993, are o susținută activitate universitară și pe tărîm publicistic/literar. A publicat critică, eseuri, cărți de teologie,

poezie în reviste/ publicații din țară și de peste hotare. A publicat volumele de poezie: *Liturghie Cuvîntului*, poezii (volum bilingv), 1989, *Lumină Cuvîntului*, poezii, 1995, *Dimineață Învierii*, 1999, *Rugăciuni în Infern*, 2000, *Calea Împărăției* (bilingv), 2000, *Ispita rănilor*, poezii, 2001, *Poetica* (bilingv), 2005, *Nemitarnice*, 2005, *Semnul Isar*, 2006 și, în 2007, la editura ieșeană Tipă Moldova, *Stihiri cu stînjenei*, un volum îngrijit de M.N. Rusu.

„Sunt un călător ciudat/ în această lume/ merg în spațiu pe un drum/ ce mersul mi-l crezcază”, scrie poetul-teolog, peregrin într-o lume în care „stînjenele bine miroitor/ niciodată veșted/ răspindind fericita moarte”, într-o lume în care „baletinul e o formă de impostură”, pentru că „nimănui nu-i pasă de tine”. Într-o lume în care, te întrebă, purcă și „impul nostru trece mai repede ca altădată”, mai repede decât cel al părținilor, în care „nu mai vezi obiectele din cauză sfiorilor”... Dar în care totul începe și se sfîrșește cu voia Tatălui.

Un volum scris în stilul propriu lui Theodor Damian, în care experiența și trăirile constituie substanța modelată într-un verb care atrage prin sinceritate și claritate.

PAULA ROMANESCU POEZIA ÎNSORITULUI REGAT AL IUBIRII

Gheorghe ISTRATE

Delicata Doamnă Paula Romanescu e o poetă melopeică. Prin lirica sa plutește perpetuu o lebădă albă. Suspinul mătăsos al poeziei se ridică-n altare celeste, într-un spațiu pur încărcat numai cu oscențe de fluturi și amintiri, într-un orizont al virginității florale, departe de pămînt dar și de cer, într-o suspensie melodică misterioasă.

Paula Romanescu e o ființă de aer, pulsind diurn între seminarii universitare și amfiteatre franco-teologice, între cuvînt și instinct, între concepte literar-filosofice (precum: *idee versus materie*) toate topite într-un creuzet al perenității și înțelepciunii.

Port pe masă două cărți bilingve și gemene (româno-franceze) ale Paulei Romanescu: *Însorit regat* (Editura Signata, 2004) și *Dar noi, iubire, noi?* (Editura Semne, 2007) – și mă scufund în atemporalul poetic respins de milenaristii de astăzi, cînd pulsăția liricii adevărate respiră astfel: „Umbrele lor îmbrătișate/ În iarba fragedă pluteau./ Era un dans? Era o luptă? Nu mă știau, nu îi știam./ Umbrele lor s-au depărtat,/ În iarba 'naltă nici o urmă;/ Umbrele celor de-altădată/ Spun de-un exil în altă umbră...” (*Umbrele lor*); sau: „Între popas și cale cît cer și cîtă noapte/ Stau stelele de veghe, lumina ne desparte./ Mă furîsez în grai pîn' la tăcerea ta/ În necuvînt, o, Doamne, lumina cît de grea!/ Un cer adînc de patimi și nici o mîngiure/ Te chem cu grai de boare, mi-s vorbele tăcere.” (*Așteaptă-mă!*); și: „Cu cărțile în jur, de lume fug/ Și lumea mă ajunge printr-o carte./ M-ascund în lume, cărțile m-ajung/ Cu oameni umbre, frunze, tremurate” (*Cu cărțile în jur*).

Într-o supralicitare a modestiei, Paula Romanescu trimite cititorului esența orfică a liricii sale, ca pe o „buruiană cîntătoare” (*cette mauvaise herbe chantante...*). De altfel, prin volumul *Dar noi, iubire, noi?* preumbă umbre pillatiene

(„Castanul în poartă o frunză îmi lasă”), concentrate rotund într-un ciclu de sonete pe claviatură romantică: „Licoarea sfîntă adevăruri poartă;/ Ulciorul vechi de lut s-a spart; văzîndu-l/ Mai ieri într-un arac, am prins deodată/ Plînsul tăcerii, tălmăcit de vîntul// Că mă îmbată de melancolie/ De frunze rătăcinde pe cărare/ Cînd toamnele m-ajung și mi se pare/ Că-s strugur necules uitat în vie” (III, p. 16).

Paula Romanescu trăiește acut absorția depărtărilor („La capăt de drum alt drum se deschide”). Și se revarsă într-un excepțional sonet lamartine-ian (XI, p.32) inserabil în cea mai riguroasă antologie a curgerii spre senectute.

De altfel, poeta e conștientă de limitele potenței ființiale în fața portilor duhovnicești și transcrie scurt, biciuitor: „Știu, știu, știu,/ se ajunge greu/ în miez-nucleu...”. De fapt, acesta este spasmul oricărui poet adevărat care urmărește, neamăgitor, steaua constelației lactee, polare, a ființei și a spiritului într-o căutare dintotdeauna dihotomică, revîrsată în neantul dialecticii contrariilor.

Poezia „instinctivă” dar pedepsitor supraveghetă de spirit a D-nei Paula Romanescu accede principiul terțului exclus, într-o așezare armonică, cu simetrii perfecte, revîrsate într-o euritmie celestă și (forțez cuvîntul) candelabrigă. Am vrut să scriu *înnică* și nă mi-a fost de ajuns cuvîntul; aşadar, *candelabrigă...*

De altfel, poeta însăși își concentrează energia într-un singur focar exclamativ:

„iubire, însoritul meu regat!”

Iar regatul Domniei Sale este Cuvîntul – adică Poezia în extaza ei supremă.

VITRINA CĂRȚILOR

DIANA VRABIE

Cunoaștere și autenticitate

Diana VRABIE, *Cunoaștere și autenticitate*, Editura Augusta Artpress, Timișoara, 2008. Prefață: Adrian Dinu Rachieru.

Tinăra cercetătoare a literaturii române interbelice, Diana Vrabie, prin această carte, *Cunoaștere și autenticitate*, editată la astăzi de generoasa editură timișoreană Augusta, reușește să deschidă o cale nouă în aprofundarea prozei românești interbelice, să construiască o adevarată dezbatere despre autenticitate, deschizând uși largi unor reformuli și recrieri despre proza unor mari prozatori români interbelici.

Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Anton Holban, Mircea Eliade sunt doar cîteva nume asupra căror autoare se oprește aprofundind tema autenticității. Capitole precum: *O posibilă tipologie a autenticității*, *Convenția autenticității sau Artă de a scrie un roman despre roman*, descriu în detaliu *Ofensiva autenticității* (ca să cităm un alt capitol din carte) asupra prozei românești interbelice.

Diana Vrabie, spre deosebire de alți colegi de generație, fie din România, fie din Moldova, privește literatura română interbelică sau contemporană cu maximă seriozitate (attitudine de cercetător literar temeinic), fără „ură și fără nănie”, mergind la esență și mai ades la detaliu.

Modalitatea critică a Dianei Vrabie decodează proza românească interbelică, adeseori privită fie superficial, fie omisă cu totul.

Aflată la a doua carte, autoarea a căptănat suficientă experiență, dar și știință abordării unor subiecte literare interesante. Cările viitoare vor confirma cele semnalate aici.

Mihai SULTANA VICOL, *Iubindu-te, Iulia*, Editura Pim, Iași, 2008, cu un *Semn heraldic al susținătorului* de Viorel Dărja.

Mult timp am oscilat între a serie despre cartea lui Mihai Sultana Vicol, dintr-un motiv de natură emoțională. Nu știam cum să procedez cu acel *Semn heraldic al susținătorului* scris pe coperta a patra de dragul de Viorel Dărja, text care s-ar putea să fie chiar ultimul scris de el înainte de plecarea în lungă și fără de întoarcere călătorie prin lumea cea fără de dor, să-l înțelească pe Gheorghe Lupu. Poet sensibil, minte lucidă și cu alură de critic literar sever, Viorel Dărja îl descrie pe Mihai Sultana Vicol cu o maximă precizie: „Umbra lui Esean în plutește deasupra poemelor strinse între aceste coperte cum și a altor poete mai-

dits de spătu unui Dimitrie Stelaru, enigmaticul Pessou sau, de ce nu, a fabricianului Edgar Allan Poe, unindu-se cu ei într-o tristeță

greacă a unui «mal de sălcie», ca greu, dacă nu imposibil de articulat într-o zicere constrinsă de conformismul raționalității».

„Si norii învățăbi pe cer vor cere toamnei/ vama pentru remușcare, tu să nu plingi/ în valul freamățul copacilor se stinge/ și în amurg loveste întunericul” (*Cind eu voi trezări în stîrile ierbii*, p. 29).

Delicate versuri de dragoste, o dragoste tonnică așa cum n-a mai fost, închide Mihai Sultana Vicol în această carte pe care o leagă cu „Linia vieții”, care și că pentru el, dar și pentru cititor „e ca lacrima scursă pe obraz – / vai ce întuneric prevestește palma la stîngă”, căci el simte că „Mîinile tale sunt incendiate de Inviere”.

O dragoste cum alta nu a mai fost concentreză autorul în această carte.

Adi CRISTI, *Întoarcerea la popor*, Editura Tipă Moldova, Iași, 2007, 158 p.

Cu un titlu mai mult decât provocator, Adi Cristi apare în fața cititorului cu o nouă carte de poeme.

„Popor de cuvinte/ mă întorc la tine/ cum se mai întoarce/ la poporul său/ căte un președinte”. El justifică titlul prin versurile: „Întoarcerea la popor” e o dezbrăcare în piețele publice. Să vină călău cu biciul/ să vină poporul cu votul/ să vină conjunctura/ singura care decide/ cine-ungroapă morțui/ cine și în gura...”

Zianist de mare calibru, Adi Cristi știe să facă din mortalul de cuvinte un adevărat zid al plingerii, la care vin să se închine mai ales profetii minciinoși în desperarea buzei de tun, dar și în dulcea visare a votului pentru care se întorc la popor. Adi Cristi este printre puțini poeti care știu să facă din banalul cotidian poezie. Si totuși, după lectură te apucă o tristețe și o lehamite care te ciură.

Flacără ascunsă-n cărbune, *Felia de piine, Actorul rebel, Care dintre noi suntem eu?*, *O leșă pentru poem* sunt cîteva din titurile poemelor acestei cărți de o crudă realitate. O poezie interesantă mi s-a parut: „O căruță de premii, o căruță de pădure: mă pregătesc să iau încă un premiu/ m-am pregătit totă. Viață pentru a lua premii peste premii...” Să fie o autoironie? Sau poate Adi Cristi înțelege să justifice zicerea: „Gura-păcătosului adevăr grăiese”. Această carte este cu adevărat una încărcată de sensuri și de conotații...

Indira SPĂTARU, *În bucătăria Sylviei Plath*, Editura Vinea, București, 2008, 80 p.

Indira Spătaru definește poetul ca o sfință care: „Dintr-un ținut străin venea/ de ori unde/ de peste tot./ Îngerii te însoțeau./ traduceați împreună/ poemele morțui” (*Odd, aşa cum este ea...*, p. 7), definiție care se poate vedea ca un chip de abur în oglindă.

Așa pare și poezia ei, una a eternei sugestii, a tentației lente asemenea plouii care atonează pe piatra intens șlefuită, a provocării aparent insinuante, aparent delăsată, atunci cînd „c ore cînd toate înțepenesc”, iar „lumina danseză pentru ca înăși” și „cărțile stivuite încep să gingurească”.

Dorința ei de poetă este ca: „Unele lucruri își vrea/ să rămână în inimă mea/ să pot deschide după plac/ toracele” (parcă e prea brutal spus aici)... pentru că la „ceas univerșal parfumul este vetus”.

Un frumos poem care este aproape o sinteză a întregului volum ne apărtă și ne provocă la o lectură sub lumina stelelor: „Într-un imens acvariu te urmăresc/ îți văd mușchii încordăți./ adulmecind extazul, nările dilatate,/ toniferea buzelor/ cîtesc pe ecran turajă gîndurilor tale./ pulsul, aciditatea salivei îți calculează meticulos./ un lucru mă nedumerescă: Cît mă durează pînă îți cresc aripi?” (*Experiment*, p. 50). Si este cu adevărat un experiment pe care cititorul îl înțelege numai în *În bucătăria Sylviei Plath* de Indira Spătaru.

Constantin MARAFET, *Eu și sora mea umilință*, Editura Princeps Edit, 2008, 96 p. Cu o prefacță de Adrian Botez (*Poetul amînd apocalipsa: eu și sora mea umilință*).

Indira Spătaru

În bucătăria
Sylviei Plath

O tentativă de a rezolva probleme existențiale dintr-un tîrg de provincie încearcă în aproape obsedanta sa carte Constantin Marafet cu o anume încrințare, cu o anume tenacitate. „Se dă și plăgile în rate/ străinilor le vinDEM finăr singe/ să casele din basm/ ni-s demolate – pe noi ca beduină, ce nor se stringe?...” / După potop cizem învățătură/ cutremură, o literă de lege” (2007, p. 27); sau: „Sint tot mai trist. Tâcere agitată.../ Nici tu n-ai mai trecut, trecuri magii/ moșii dragi cu cartea sechestrată” (*Danseză visul în oglindă*, p. 28).

Adesea în metrică populară sau ușor tributară lui Nichita Stănescu și Ioanid Romanescu, Constantin Marafet își încarcă ranița poeziei sale cu versuri luminoase („Amiezi de substantive vă-incredințez pe veci/ otrave din privirea acestui lumi de-i verde”).

Amplu studiu extrem de exact făcut de Adrian Botez reușește să aducă „la lumină” cititorului un poet complex, un poet pentru care cămașa poeziei nu-i alta decât „cămașa umilinței” primită în dar drept har ca pe un „sfînt blazon”, deși „potrivnică lumină și noaptea instelată/ trimis-ai lupii tineri, urlând la unison: tâcerea mi-o devoră, ființă niciodată”.

Cu o indemnare de chiromant Constantin Marafet mănuiește discret verbul „sus pe muntele-nverzit/ din nadir pînă-n zenit”.

Liviu COMȘIA, Scriitori Roșiori, Editura Tipo Alex, Alexandria, 2008, 176 p.

Nu termin bine de lecturat cartea lui I. Aldeni că am șansa de a primi, grație postășului, și el aproape disperat de către drumanii trebuie să facă pîna la mine, cartea lui Liviu Comșia intitulată *Scriitori Roșiori*. Multe nume cunoscute de mine sunt comentate în această carte, cum ar fi: Constantin T. Ciubotaru, Stan V. Cristea, Florea Miu, Roemius Sălăgeanu, Liviu Nanu, sau Eugen Ovidiu Vlad, dar și multe pe care nu le-am auzit.

Grație lui Liviu Comșia sîntem puși în curent, măcar tangențial, cu activitatea literară de la Roșiorii de Teleorman, din zona minifică a lui Marin Preda, Zaharia Stancu sau Constantin Noica.

Mult mai reținut în aprecieri, vădind o temeinică pregătită intelectual, Liviu Comșia radiografiază cu precizie de chirurg și gingășie de plastician viața literară dintr-o zonă care a dat literaturi valori inestimabile.

Și de aici lipsesc, pe nedrept, căiva scriitori, ca de exemplu: Stefan Mitroiu, Rodion Drăgoi, Florea Burtan și lista ar putea continua.

Poate că o frază-două ale autorului adresate unui autor (Corneliu Basarabescu) ar limpezi, cumva, situația. „Si tonușii unde ar fi scăpare? Aici răspunsul este lîmpede: în fișătina sinelui unde a fost așezat Cuvîntul care ne dă sens, Sinele acesta care este tocmai imaginea noastră din oglindă...”

Dacă I. Aldeni vine și cu informații bio-bibliografice, Liviu Comșia face doar comentariul unor cărți apărute între 2005-2007. Remarcabil amplul studiu făcut prozatorului Constantin T. Ciubotaru, articol care pune în lumină activitatea unui prozator autentic. De remarcat și studiul despre poezia lui Stan V. Cristea.

Ambele demonstrează că literatura bună se scrie și în acea zonă, nu numai în capitală.

Ion Mugurel SASU, Dora și alte povestiri, Biblioteca „Miorița”, Cimpulung, Bucovina, 2007, 98 p.

O proză a problematicii imediate, directe, adesea de analiză tranșantă, scrie în această *Dora și alte povestiri* Ion Mugurel Sasu, trăitor în liniște minifică a orașului Cimpulung Moldovenesc, la confluența dintre orașul pe verticală și cel pe orizontală, cel care este mereu deschis visării și comunicării.

Proza lui Ion Mugurel Sasu nu face parte din categoria de proză așa-zisă spectaculoasă, ci din categoria prozei așezate, care se construiește pas cu pas. Fie că realizează anumite portrete de grup, dar mai ales cele individuale, fie că prezintă lapidar atmosfera aproape bacviană din anumite locuri, autorul știe să contureze universuri de reținut. Ion Mugurel Sasu, cu această nouă carte, *Dora și alte povestiri*, „pășește cu calm și cu răbdare în spațiul literar bucovinean, contemporan, fără să facă valuri – prin gesturi sau cuvinte îndrăznețe – și fără să pretindă privilegiu ierarhic” – spune editorul. Si se poate vedea din carte că are dreptate.

I. ALDENIU, Galeria scriitorilor buzoieni și rîmniceni, editura Rafet, Rîmnicu Sărat, 2007, 226 p.

Ieu Băieșu, Ion Gheorghe, Gheorghe Istrate, Titel Constantinescu, G. Cipariu, Onu Cazan sau Gheorghe Ceaușu sunt cîteva nume ale scriitorilor, care, fie că s-au născut în această zonă, fie că au activitate literară aici, scriitori ale căror cărți sunt atenți și în detaliu comentata de I. Aldeni în *Galeria...*. Tot la acest capitol sunt incluși și Florentin Popescu, Nicolae Tătăru, A.I. Zălinescu sau Laurențiu Ulici și sunt omisi, nu se știe din ce motive: Radu Cărneței, Valeria Mania Tăicu, Neculai Tăicu sau Ion Stanciu.

Articolele lui I. Aldeni abundă în date biografice și exemple din operele comentate (mai ales la poezie), constituind astfel un bun material informativ pentru cititorul interesat de viața literară din aceste locuri și de activitatea literară a celor despre care se face vorbire. Depășind „calitatea” de comentariu provincial, în cele mai multe cazuri, autorul reușește să-și expună puncte de vedere pertinente.

Cititorul vădă interesat de notele bio-bibliografice ale unor scriitori din zona Buzău – Rîmnicu Sărat poate consulta această *Galerie...*, care are ferestrele larg deschise și se poate documenta pe indelete. Cu completările la zi și mai ales cu aducerea în paginile unui nou volum a tuturor scriitorilor care au puncte comune în această zonă s-ar putea realiza chiar o Istorie a literaturii române nu altă interesante, cît mai ales extrem de utilă. În orice caz modelul trebuie, după ce este completat, de urmat.

Riri Silvia MANOR, Save As..., Editura Paralela 45, Pitești. Cu o scrisoare de „trăsură” pe coperta a patru de Mircea Martin

Despre poezia Silviei Manor s-au exprimat fie la modul echilibrat, fie de-a dreptul entuziasmat, critici și scriitori importanți ca: Al. Cîstelecan, Ioana Ieronim, Marin Minicu, Sorin Holban, Elena-Esther Tacciu, Ion Cristofor, Mircea Micu și, așa cum arătam în

Riri Sylvia Mano
Save As...

descidere, Mircea Martin. Ordinea celor numiți aici a fost „dictată” de autoare. Cartea *Save As...* se deschide cu un scurt poem chiar frumos: „Partea/ cea mai frumoasă/ A corpului Este/ Mișcarea” (*Partea cea mai frumoasă...*, p. 7), poem care într-un anume fel definește poezia din această carte. În poezia Sylviei Mano există o continuu pendularie între ieri și azi, între dimineață și seară și între cele două limbi în care se simte mereu „exilată”.

O poezie de notăție, de trecere în revistă, croștează în fiecare poem din care poți afla și lucruri savante, și detalii despre arhitectura orașelor și detalii despre arhitectura sufletului. „A fost odată ca niciodată o casă cu pod care își dezvăluia toate comorile ascunse nepoților, casă cu o masă mare la care/ rădea/ familia de sărbători și rădea și copilul Eu” (*Casă ucisă*, p. 10-12).

Poezia bine strămută emoțional este de fapt punctul forte al acestei cărți. Notele de intelectualism, de livresc ornează fiecare construcție poetică a sa. „Poezia este pentru Riri Sylvia Mano un prilej de a se regăsi pe sine, regăsindu-și în același timp și patria lingvistică”, spune ea o concluzie Mircea Martin. Citind cartea *Save As...*, nu putem să nu-i dăm dreptate criticului.

Emilian MARCU

LEGENDĂ:

VITRINA CĂRȚILOR
CONVORBIRI LITERARE

Dominului Cristian Adomniței Ministrul de Educație, Cercetări și Tineretului

Domnule Ministru,

La Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet, Fundația Academia Civică a organizat o școală de vară (ediția a XI-a) în care a fost discutată, în prezența a 50 de profesori de liceu din aproape toate județele țării și a 50 de elevi selecționați prin concurs problematica studierii represiunii comuniste în învățământul preuniversitar.

Manifestarea s-a bucurat de sprijinul Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului, respectiv al Fundației Konrad Adenauer, și a avut printre invitații personalități de prim rang ale cercetării comunismului, precum acad. Alexandru Zub, Stéphane Courtois, Dennis Deletant, Vladimir Tismaneanu, Thierry Wolton.

După cele șapte zile de dezbatere s-a ajuns la concluzia că în cultura tinerelor generații există lacune grave de cunoaștere a perioadei comuniste, datorate rezistenței clăsecilor vechii istoriografi și ofensivelor culturi de consum, care - din rațiuni comerciale - cultiva și adesea eroizează figurile emblematic ale comunismului mondial, ocultând istoria reală - eroare, sacrificiile - petrecute pe mai mult de jumătate din suprafața planetei.

Înălță de ce mare majoritate a participanților la școala de vară de la Sighet vă solicita ca, în virtutea prerogativelor pe care le aveți, să dispuneți introducerea în programa școlară din licee încă din anul școlar 2008/2009 a studiului represiunii comuniste ca *materie obligatorie* pentru a fi recuperată marea întâiere înregistrată în anii anteriori și care a dus la stergerea din memoria generației de după decembrie 1989 a istoriei reale a poporului nostru în anii comunismului.

Însăși, anupră obligativitatea predării acestei materii noi întrucât includerea ei doar ca materie opțională ar fi o formă fără fond, fără urmări semnificative.

Totodată, propunem Ministerului ca în anii următori predarea Istoriei României să fie făcută în termeni mai puțin abstracti și sociologizanți, astfel încât aceasta să redevenă o materie atrăgătoare și să fie reintrodusă ca *materie obligatorie* în programa de bacalaureat, astăzi cum se întâmplă cu propria istorie în Franță, Germania și alte țări membre ale Uniunii Europene.

Părtul că reforma învățământului folosește argumentul integrării europene pentru a transforma istoria aproape într-o „dexteritate” este grav nu numai pentru că astfel se pregătesc generații care nu-și vor cunoaște rădăcinile, ci și pentru că astfel integrarea este definită ca o renunțare la identitate, nu ca o îmbogățire a identității europene.

Credem și suntem conviniți că noua calitate de cetățen ai Europei Unite nu ne dispensează de a fi cetățeni ai României, conștienți de originile și tradițiile desfășurate de-a lungul timpului în țara noastră de lume. Această conștiință se realizează în primul rând prin studiul istoriei noastre, prin cunoașterea experienței generațiilor succesive, pe care o oferim patrimoniu istoric al continentului.

Participantii la a XI-a ediție a Școlii de Vară de la Sighet, organizată de Fundația Academia Civică

Pentru conformitate,
Ana BLANDIANA

PANORAMIC EDITORIAL

ÎNSEMNĂRILE UNUI PREOT DE ȚARĂ

Ioan PINTEA

Postul Adormirii Maicii Domnului. Mă pregătesc să plec la Biserică, la Paraclis. Înainte de asta recitesc cîteva bune pagini despre Fecioara Maria din *Jurnalul intim* al lui Unamuno. Ginduri sincere asemenea unor rugăciuni nefîntrerupte. Mă las în vîrsta lecturii aproape un ceas. Dau peste citatul din Matei, 27, 3-5 referitor la Iuda. Mă opresc la citat. Las deoparte deocamdată însemnarea lui Unamuno. Îl citesc și meditez scurt asupra lui. Iuda se căiește, recunoaște că a greșit, însă nu în fața lui Iisus, precum Petru, ci în fața arhieilor și bâtrinilor. Sărmanul Iuda Iscarioteanul, ca și bogatul căruia i-a rodit ţarina, se află în profundă și absolută confuzie. Nu se căiește, nu recunoaște păcatul în fața cui trebuie.

Ce înțelegem de aici?! Că a recunoaște păcatul în fața oamenilor e egal cu sinuciderea și că a recunoaște păcatul în fața lui Dumnezeu înseamnă a primi lertare și a te salva. A primi mîntuirea. Indiferența oamenilor, indiferența „bâtrinilor și arhieilor” l-au trimis la moarte pe Iuda. „Ce ne privește pe noi?” e propoziția fulger - cinică, sadică și cutremurătoare - care a trimis la streang, într-un fel sau altul, pe toți urmării lui Iuda.

Reiau lectura și îmi redescopăr, uluit de-a dreptul, gîndul meu în comentariul lui Unamuno, „Iuda și-a mărturisit păcatul, dar nu cui ar fi trebuit să-o facă, nu Dumnezeului său”. Alihu!

*

Am bătut cîțiva ani buni, în perioade mai lungi sau mai scurte, drumurile, cărările și potecile Rohiei însoținu-l pe N. Steinhardt. Eram tînăr și topit de idealuri. Literare, în primul rînd. Nu-mi cunoșteam încă, pe deplin, vocația sacerdotală, o întrețeam doar pe cîstă culturală. Urcam dealul Rohiei cu sute de întrebări și nelămuriri și mă întorceam după cîteva zile de taifas jos, în vale, cu tot atîțea răspunsuri și tot atîțea limpeziri.

Eram fascinat întru-totul de prezența Părintelui și de cărările lui. Era preuit, adulat în cercurile literare pe care le frecventam, însă, în preajma lui era, totuși, puțină lume care să-i fie efectiv alături. Multora le era *indifferent*. Mă deranja enorm acest lucru pentru că bănuiam că o să vină o vreme (care a și venit!) în care mulți neaveniți își vor bate pieptul în numele lui.

Îi erau aproape, la Rohia, Bistrița, Beclan, Dej, Cluj, Baia-Mare, București, puținii lui prieteni, devotați și sinceri. Mulți dintre ei erau la vîrsta aceea tineri și credeau, în ciuda unor false ierarhii literare și a unor derapaje bisericesti evidente, că N. Steinhardt va ieși în cele din urmă învingător. În cazul lui nu e vorba numai despre minunea convertirii, e vorba, cred eu, și de *miracolul gloriei postume*. Nu putem, cu nici un chip, neglija *binecuvîntarea postumă* care să revărsat din plin asupra lui.

Înainte de evenimentele din decembrie 89, imediat după moartea Părintelui, s-a scris nedrept de puțin și despre om și despre cărți. Rețin, în acest sens, „consemnările” din ziare și

reviste: un anunț în „România Liberă” la rubrica decese, un articol profund de Adrian Popescu în revista „Tribuna” și un eseu aplicat despre ultima carte a defuncțului semnat de Radu Săplăcan în revista „Steaua”. Nimic mai mult. De-abia după 89, prin breșa deschisă de *Jurnalul Fericirii*, s-a revelat pentru toată lumea uriașă personalitate, literară și teologică, a „ovreului creștinat”.

Așadar, posteritatea lui N. Steinhardt este una fericită. Împlinită. Spun acest lucru gîndindu-mă, în primul rînd, la modalitatea, temeinică și entuziasmată, în care omul și opera sunt receptate de generațiile tinere. Datorită tinerilor, N. Steinhardt s-a fixat în conștiința multora dintre noi ca reper ideal. Nu numai literatură și teologie de profesie, tineri și ei, și-l apropie ca model, dar și foarte mulți alții, care odată intrați în armonie cu scrierile său, prin empatie, și-l împropriază ca pe ceva real și, deopotrivă, inefabil.

Am cunoscut eu însuși tineri pe care *Jurnalul Fericirii*, *Cuvinte de credință*, *Primejdia mărturisirii* i-a schimbat, le-a oferit un alt statut existențial și duhovnicesc. Probabil sunt destui tineri literati care după întîlnirea cu eseistica lui au descoperit noi mecanisme de abordare în ceea ce privește textul și contextul literar.

Nu mă mir că N. Steinhardt și cărările lui au un asemenea impact. El însuși a fost preocupat de cărările tinerilor. Să ne aducem aminte de volumul *În genul tinerilor* și de recenziile și cronicile literare dedicate cu precădere generației 80. Există destule mărturii – literare și duhovnicești – care dovedesc relații spirituale de tipul avva-ucenic, maestru-ucenic. Cunosc cîțiva foarte buni și foarte tineri literati (teologii încă tac) care sunt preocupati asiduu de opera Părintelui. Unul dintre ei e Adrian Mureșan de la Cluj, care sub titlul *Hristos nu trage cu ochiul* a scris un excellent eseu dedicat lui Steinhardt și ilustrilor săi prieteni Mircea Eliade, Eugen Ionesco, Emil Ciocan. De asemenea, Irina Ciobotaru, de la Suceava, este autoarea unui eseu, extrem de bine elaborat, încă nepublicat, *N. Steinhardt – un model existențial*. Luigi Bambulea, pentru care N. Steinhardt nu este numai o personalitate radioasă ci și una de contrast și de substanță polemică. Mai e Florentina Bucuroiu. Pe Adrian Mureșan și Irina Ciobotaru i-am cooptat în echipa de editare a *Seriei Steinhardt de la Poliroom*. Repet: îi pomenești doar pe cei foarte tineri care abordează opera monahului de la Rohia fără nici un fel de complex, liberi, neinfluențați de nimici și de nimic, cu texte pe masă, profesionist. Nu mai amintesc de generația mea, nu-i enumăr nici pe cei alicunoscuți: Robert Lazu, Cristian Bădiliș etc.

Eu unul sunt foarte fericit că îi cunosc pe acești tineri, că mi-au oferit prilejul să le poi cîti texte și că vă pot spune multumit că N. Steinhardt și cărările lui sunt pe mîni bune.

DUDUIA OTILIA

Horia ZILIERU

1. Peste pietrele imaginare ale galaxiei mele curge o apă lirică vie ce mult cutremură sorgintea, atunci, cînd am văzut-o, aieva, în crepuscul unei toamne luchiane întreținătoare de prăbușirea zidurilor de văzduh romantic. În microcosmosul poetic, primejdiașele sentimente trăiau atingerea de heruv osind la cazne celeste. Prin adînci/nevăzute tuburi de orgă sacră irumpea o tornadă. Ecoul (deasupra/subteran) nu și-a induplecăt energiile, puritatea, nefabilul. Este într-un temerar exil.

2. Pe-atunci, iluzia de basm era mai norocoasă decât existența reală a Poetei. Cetatea o respiră prin toți porii perenității: părea fără asfintire în însăși ființă acelei așezări de lume. Strania putere a nimbului îi micșora făptura, dar nimeni nu se mai întrebă: unde și cît îi ține acoperisul spiritului și nedezlegatul destin? Era ca o împăcare a noastră uitând de vremelnicie, de drame obscure, jucindu-ne ruptura de vatra primară. Odată, în aventura de a-și cunoaște limita orbitei, planeta sa a început să intre în răcire. Fără lungi bătăi inexorabile de clopot. Aureola îi era asediată în propriul cearcănuță două ceruri. Locul, clipa păreau a fi invins. Dar poeta ieșea deasupra deasuprelor: aceea adevărată tortură labirint minerală cu o neimbătrâinire ostilă morții. Încă ne transcende încărcătura afectivă și, în fresce/crise interioare, oglinzi paralele îi reflectă dubla trecere/petrecere. Paradoxal, nu-i plingere de cenușă aniversară în propriul meu calendar. O mistică ferice: aureola nu i-a asfintit de la acel refugiu acceptat. O nestăpinită dorință de așteptare în gînd/text ne halucinează apariția. Si refuz căderea într-un elogiu unversar al cenușii, al silabisirii umbrei între altar și fraza sfîsietoare în lamento de prohod.

Accept lunga zi: blazonul rănii, lumina de poveste ieșind răsărit din asfintit din experiența morții. Glasul mereu aşteptă îi ține în veghe căderi de zăpezii, seisme prozdice ale cintecului său ce nu îșnală, din filă în filă. Timpul îi cizeleză chipul în tablouri succesive, fără a-i surprinde sfîrșitul de drum. Întocma (dogma), că nu îi ai dus/scriș pină la capăt... poemul.

3. Era poezia/ Doamnă. Doamnă, căreia i-s-ar potrivi o frază a lui Borges: „Desigur, pentru mine, a trăi fără ură e ușor din moment ce niciodată nu am simțit ură; însă, a trăi fără dragoste, cred că este imposibil, din fericire imposibil pentru fiecare dintre noi”. Era streină de capcanele seductante; blusul, învidia, impostura, Poeta/Doamnă fiindu-și scriptor și amvon. Cei care-i resping seisme, impulsurile contrarii, ni se arată

poemă de G. TUDORANU

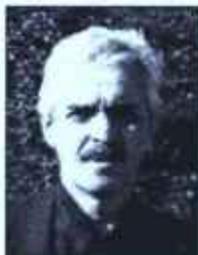
nouă — („naivii extatici”) că-l gustă pe Varèse recomponind matricea universului prin atomi fonici, pe cînd urechea lor muzicală antifonială se dedă jazz-ului înnoptat cu intensități vecine violenței. Închisă în a/casa poemului, ostenită de greutatea timpului, își păstra floarea vie a inocenței. Circulă prin venele stihurilor sale o lavă a cărei scînteie inițială scandă, ironic/blind, cenușă postumă. Nu a suflat în trișca monotonă, nu a învîrtit la manivelă flașnetei de iarmaroc, nu a „șuierat” din naivul lui Pan în obscură peșteri. O sfîșiere a unor zone obscure există; clar-obscur, contrapunct, de asemenea. Temindu-se de caducitate, a fost atență la înnoirea temelor și a respins în crescendo anecdotică, accentele vulgare, decorativul, metafora abuzivă, echivocul, incifrarea de circumstanță. Auzile biografice, cîte sunt, se salvează în a/temporal. Simțul limbii, rafinament, claritate. Si o remarcabilă vitalitate. Locuia în singurătatea poeziei în propriul său chip. Dacă nu transfigura „uragane” ale aleanelui, angoașa livrescă, pateticul se estompa în duioșia tainei. Poate că, nevoia de plasticizare

înlesnea frecvența epicului și tempera elanul liric. Nu abandona, însă, credința în rigoare, „idee a compozitiei” — în exigență schiller-iană. Desenele lirice după natură, închise în cearcănuță simbol, palpită o orbire a luminii. Un cu totul reliefat mic/mare mister al umbrei. În plan secund, descrește descriptivul și vocea neafectată reintră în gama muzicală originară. Dincolo de echilibru, de artizanat (pe care s-a băut monedă) sunt abstrase în cele mai fine stilizări: iubirea de copilarie, pioșenia față de înaintașii „ramurii”, seismele orizontului ce se îngusta spre sumbru.

4. De unde începe „jocul” în nemoarte?

5. Auzi clepsidre în melopee trecindu-și; (dind/primind) auralul „nisip”. Nervurile nebuloase către starea de puritate devin versanți imaginati: îndoială/neliniște. Lebăda „roșie” a singelui inspirat e melosul fizicul al nucleului nu excesiv în tristeții. Măștile convenționale s-au mistuit în seninul contemplat, în incertitudine: „M-am căutat tot mai adinc în trecut./ Tot mai adinc în trecutul de zbucium fierbinte,/ Fir de cenușă, stea de fotuneric, floare de lut —/ Ce voi fi fost, înainte?...”.

În orchestrația mea sentimentală, de neuitare, i-am „luat” numele și i-am dat unei fiice; iar în „refugiu” în „atelierul” nerepușiat al lyrei, în pentru Duduia Otilia, grăi din grăi: *crinul miraculos*.

COLIVIA

Radu TĂTĂRUCA

— Beauty is in the eye of the beholder and meritele în ochii șefului. Din cauza profesiei sale, lucru deloc neobișnuit, Eudoxiu, Eu pentru cunoșcuți, lucrător la vamă, a ajuns nu numai să se exprime multilingual, ci să se trezească și gândind la fel. O vreme s-a temut să nu fi dat peste el vreo formă radicală de snobism sau altă manie pernicioasă, pentru care nu sunt doctori. Pe urmă s-a deprins cu acest mod nou de a fi și a ajuns să alcătuiască meniuri lingvistice fistichii, împrechind într-o frază tot soiul de idiomuri.

La ghemul ghișelului se ivește un bust plat. Femeile cu pieptul plat sunt rele – aşa consideră Eu – cele doldore de jale sunt deseori răutăcioase; bune sunt cele între. Una dintre puținele persoane în tranzit. Din cauza drumului prost, acest punct vamal este rar frecventat. Pieton. Mașina a lăsat-o în parcarea vămii. În pașaport, la numele de familie, scrie Galina Ababei. Eu transleză: Găina babei. La locul nașterii, Uricani. De la uric, nu? Dar dacă derivă de la o străbună Aurica? Desigur, e greu să spui: Aurican! Ce mai, scurtezi! Sau de la un Purice – Purican! Iar scurtezi. De parcă ar fi exclus să se fi numit cândva neaș Curican, uite aşa se plimbă și se tot plimbă gândul vameșului, prizonier nevinovat al sale manii.

Trănește a parfum ieftin. Cu apreciabila lui garderobă imaginativă, Eu înfruntă extraordinarul. Găina bañei (descrierea nu apare în pașaport, de-abia curentează scoarța Euhui), persoană care încorporează în mod exceptional capacitatele intelectual-volitive ale găinii – nu se poate nega, găina are voința de a scurma, de a oua și chiar propensiuni vocal-artistică, admite vameșul – are valoarea întrinsecă a mărgeliei de sticlă și rapacitatea, cheful de pisălogeală și de-a v-ași ascunseala cu anii, tot mai blonzi, care apar în toate edițiile Creangă, dacă deschidem Punguța cu doi bani la caracterul destestabil al babei.

Prin vamă trece, sau nu trece, tot felul de lume. Chiar dacă ră. De „vămuit” vămuiește șeful. Și ceci desemnați de el. Fiecare dintre colegi are o boală declarată. O boală acceptată de șef este un lucru bun. Ea îți permite un program elastic – singurul tratament antistress cu adeverat eficace. Eu este enervant de sănătos, în sensul că nu are voie să fie bolnav. Persoana de mai sus primește viză și pleacă. Eu își consultă ceasul; își zice: Ar cam fi timpul, se ridică și deschide fereastră, prin care intră aerul pur și rece al loamnei, un miros vag de câmp și Skip, colegul său de tură, un papagal ventripotent, unul dintre cei doi la care are drept punctul. E dresat mulțumitor, nu tocmai bine educat și e mai ieftin de întreținut decât un căine. Are un grafic zilnic de zboruri de-a lungul zonei lor

de frontieră. Alternează pe masă și, în timp ce Eu îl ajută să-și scoată vesta de camuflaj, armamentul și echipamentul patrol-detect, comunică:

– Nimic. La tine? Urâtă, nu?

– Ce anume?

– Cucoana.

– Mda.

– M-a sunat careva?

– Mnu.

Plictisală. Mai nimic și la televizor. O emisiune culinară interactivă. Moderatorul execută un grătar în aer liber.

– Cine nu știe să facă un grătar! Schimbă! se răstește Skip, intrând în colivie. Mă enervez. Caută fothal! Dă-mi semințe! Jos Iliescu! Jos Crăciunescu! Jos Constantinescu! BREAKING NEWS! Jos democrația! Hai Poli! Pe ei, pe ei, pe ei, pe mama lor!

– Ei, nu-i chiar aşa! E și asta o artă. Sau o meserie; se învață.

– Dacă ai de la cine, e sceptic papagalul.

– Se fură atunci.

– Dacă ai de la cine, se încăpătânează locatarul micii colivii. Dar fie! Artă, zici? Grillul? Îmi vine să vomit, dar nu am după ce. Bonetă de ce nu poartă? Șorț? Dacă îi cad pene în mâncare? Mi se zbârlește creasta numai când mă gândesc! Și încă ceva; am mai văzut noi emisiuni din astea; eu nu sunt de acord cu vorbitul în timpul gătitului. Eu am citit. Eu nu sunt o găină! Oamenii de știință au calculat – începe să se dea huță – că dacă la o operație de trei ore și patruzeci de minute, efectuată de doi doctori și cinci asistente, aceștia nu ar purta botniță (se zice mască, dar Skip, ca toți confrății săi, adoră vulgaritatele) și ar vorbi cronometrat cu o frecvență de 420 de cuvinte pe minut, la sfârșitul operației pacientul ar fi îmbălsamat într-un strat de spăluță de un centimetru grosime. Să mă scuipă, dacă te mint!

– Păi așa nici nu mai ai nevoie să gătești; vorbești trei ceasuri deasupra crăției și consomeu-i gata! îi dă dreptate Eudoxiu. Dar postul nu îl schimbă.

De o vreme telefonul din platou insistă. Moderatorul se șterge pe mâini și ridică delicat receptorul.

– Da, vă rog!

– Bună ziua dumneavoastră și invitaților dumneavoastră și felicitări pentru emisiune!

Pentru cine vrea să știe cum stă treaba cu invitații la astfel de emisiuni, ei sunt îndeobște prieteni sau rude. (Mai sunt și papagali care plătesc să se vadă la televizor.) De astă nici nu li se dă numele pe generic sau live în platou. De data aceasta

vom comite o indiscreție; pe scaune, bănci și navele răsturnate – o fantezie a regizorului – stau Gogu, Gică, Bubu, Titi, Neluțu, Mugur, domnul Chițovani, Mișu, Lucian, Ilie, Petrică, Dănuț și Mițu. Apostolicul doisprezece plus unu. Vor mai veni și alții. În fundal, deasupra unui decor semirustic, cu ceva ușă, un gard cu o poartă și niște vegetație viticolă, se scriu litere aplicate: *La Baba Rica*.

Vocea din telefon este feminină, sau încărcată de feminitate, că nu-i tot aia, tandră, ușor guturală și un pic timidă.

– Suntem un grup de telespectatoare fidèle ale emisiunii dumneavoastră și ardem...

– Ha, ha! își exprimă victorios satisfacția moderatorul, este în spiritul emisiunii, și trage cu ochiul la coastele de berbec, vă ascult.

– E o întrebare mai neobișnuită, maestre, și ar fi mers mai degrabă la emisiunea de joi, la patiserie, dar, cum am spus, ardem, nu mai putem aştepta până atunci.

– Stimată doamnă, tocmai întrebările dificile dau, ca să fiu în ton cu spiritul emisiunii, savoare dialogului! Vă ascult.

– Știți, am vrut să încercăm singure, dar e cu totul altceva când ai opinia unei autorități. Vizibil încântat, moderatorul își lăbărează obrajii într-un zâmbet generos:

– Doamnă, autoritatea mea se datorează și celor ca dumneavoastră, de la care am primit de osebite ori sugestii, opinii, cum le spuneti, rețete. E vorba de o rețetă nouă?

– De ce nu dău emisiuni despre semințe? se întoarce Skip la creastă. Ce tâmpită! Niște tâmpită! Eu se ridică și îl presără printre sărme semințe de cîneapă confiscate. Să ia jumătate de chil acasă și să o roage pe nevastă să-i facă julfă. Bună idee!

– Nu știu cum să zic – în telefon se aud soapte și chicote, semn că telespectatoarea într-adevăr nu este singură – rețetă, daaa, sau mai degrabă nu.

– Ei, ia să vedem.

După toate ceasurile exacte din lume, este fix și paisprezece, moment în care Gogu se ridică, merge la grătar și întoarce coastele de la care vine un miros! și cincisprezece; Gogu se aşază la loc și intinde urechea validă.

– Am vrea să știm dacă e dulce, își ia vocea inimă-n dinți.

– Dulce? Anume ce? Doar nu frigura pe care o preparăm! Poate doar așa, la nivelul metaforei! Sigur, se poate carameliza, dar nu recomand. Doar la rajă, canard au caramel.

– Nu, nici vorbă, nu frigura. Cu toate că tot despre cărniș este vorba. Se aud din nou vocile mititele, surescitate: Spune-i tu! Lasă-mă pe mine! Spune-i, nu fi proastă!

– Păi, aia! Lăsați, mai bine vă scriem.

– Aia! face nedumerit omul nostru. Care aia?

– Aia, aia, încearcă o abordare euristică doamna. Foială pe scaunele din platou, unde publicul își dă coate; în telefon se aude un glas întrețăiat de un râs înăbușit: Care-o vrem și n-o avem.

– Bine, să-mi scrieți, renunță moderatorul, căruia i se comunică în cască din regie că lungășe inutil dialogul. Dar cine sunteți? Ca să deschid scrisoarea en prioritate. Se aud iar soape pe diferite tonalități, scurte controverse și în sfârșit se stabilește un acord:

– Vom semna: Un grup de diabetice. Vă mulțumim! Este altă voce, care izbucnește într-un râs isteric înainte de a închide.

Partea proastă la genul acesta de emisiuni – una dintre ele – este că nimănu se înfraptă din meniu gătit. Se aruncă la crematoriu. Nu se știe de ce, dar asta este cutuma. Sponsorii plătesc ba mai mult și o masă la un restaurant. Este că și cum, după o logodnă pe gustul tău – comparația e nijel forțată, recunoaște și Eu – ai începe nunta cu o mireasă și te-ai trezi în pat cu alta, pe gustul altora. De fapt vreau să spun că la nivelul sucurilor gastrice ieșe o brambureală! Din cauza asta – și nu numai – moderatorului î-a pierd de mult pofta de mâncare, mestecă mecanic, apatic, constrâns de nevastă, prietenii, papagali și de un sovăielnic lebenlust, orice î se pune în față. Băutura, ziceți? Cu băutura e altă poveste. Confuzia fiziologicală î-a dus de la banalul ros ai unghiilor, un fel de spart absent de semințe, până la ronțățul brichetelor, pixurilor, ca să nu mai amintește de celular.

– Bine că s-a terminat! Să cad în sabie, numai prost! Apropo – și ea e pe roșu.

– Ce să fie? se trezește din gânduri Eudoxiu.

– Cucuana, Plata.

– Nesimțitule! Găină!

– Pardon! Am zburat prin dreptul geamului când a lăsat mașina pe margine. Benzina. Uită-te pe fereastră. Mi-ai promis o femeie. Credeam că ea e. El, cine-i nesimțitul? Consultă-ți constiția!

Eudoxiu se duce la fereastră. Dacă pasărea asta o să se mai îngrășe, își zice, în curând nu o să mai poată trece; va trebui să-i deschid ușa. Încăperea are un singur perete, cum altfel să spui despre o cameră circulară, dar ușă nu are. Este unul dintre lucrurile care îl miră unori pe Eu. Încearcă să-și aducă aminte de gustul plăcintei cu sămânță de cîneapă. A mâncat o dată în copilărie. Privește pe geam pata melancolică intunecată a unei liziere de salcâm și pe fondul ei visează plutind albul strălucitor al rochiilor de mireasă ale primelor trecește prin vamă. (Skip își spune somnul: Englezii! Pirati! Dați-mi pistoale! Araucania și Aragon! Isabela!) Dantele și voaluri cuprindând trupuri clocoind de viață. Acum hainele din ce în ce mai mohorâte dragează corpori tot mai secătuite. Poate ar trebui să nu-i mai dea drumul lui Skip; oricum nu-i aduce nici o stare și nici vestă nu-l mai încapse. Să stea amândoi să ronțăie semințe de cîneapă, să stea la palavre în limbi pe care nu le-ar înțelege nimănii, nici om, nici pasăre, despre femei, despre fotbal (ieri s-au certat de minune în legătură cu aforismele lui Shaw și ideea prezenței de spirit la autorii morți; Skip și-a ieșit din fire, a început să cărâie cum nu mai făcuse de mult, a revenit la limbă omenească: Halucinezii, halucinezii!), despre superioritatea vârstei – cu care se laudă centogenanul Skip, după un exces de bobige – despre supremăția speciei, aduce Eu contraargumentul divin. Dar astă măline.

RELIGIA ÎN „DEMOCRAȚIA” LUI CRISTIAN PÂRVULESCU¹

Ilie CATRINOIU

Moto: Nu trebuie deci să ne liniștim la gîndul că barbarii sunt încă departe de noi; deoarece, dacă există popoare care lasă să le fie smulse din mîini cunoștințele, există altele care le calcă singure în picivare.

Alexis de Tocqueville

Schimbarea ideologică de înțeles

Precum un cititor de elită care citește *Cotidianul*, mărturisesc că m-am simțit revoltat de articolul *Cezarul și Dumnezeu* semnat de Cristian Pârvulescu în data de 25 martie 2008. Pentru a trece la analiza textului și la identificarea eroilor e necesar să ne oprim puțin la două cuvinte cheie din articol „laic” și „egalitate”. Așa cum bine afirmă Cristian Pârvulescu la începutul articolului, principiul laicității era prezent încă de la începutul creștinismului; același lucru e valabil și în cazul „egalității”. Avem astăzi în limbajul de zi cu zi cuvinte care exprimă idei și principii vechi de 2000 de ani. La originile creștine, prin „laic” se înțelege atitudinea religioasă a unui om care nu e implicat în administrarea serviciilor divine, și nu cea atea sau agnostică, îndreptată sub forme secularizate împotriva spiritului religios; de asemenea, prin „egalitate” se înțeleg aceleși șanse de îmbunătățire spirituală pe care orice om le are în fața lui Dumnezeu. Egalitatea religioasă ridică oamenii spre același scop nobil – acela de a fi mai buni, pe cind egalitarismul secularizat are ca scop izolarea omului religios de restul populației spălate pe creier și proliferarea acelor obiceiuri superstițioase din trecut lipsite de moralitate, cavalerism, noblețe etc.

Însă au trecut 2000 de ani de la originile creștinismului, timp în care aceste cuvinte au fost rupte de sens și înțeles în mod tendențios. Trebuie să recunoaștem cu toții că o criză spirituală pornește în primul rînd de la o criză a cuvintului. Numai utopicii, marxiști, multiculturaliști, pseudoliberalii etc. susțin că în prezent omul nu trece printr-o criză spirituală, „ci se îndreaptă către o condiție fericită”² în care originile etno-culturale nu vor mai conta. Dar dacă originile etno-culturale nu mai contează, atunci nici sensul original al cuvintelor nu mai contează. Se schimbă totă gama lingvistică și se trece la o altă înțelegere furnizată de ideologii cu pretенție de adevar. Sensul cuvintelor se schimbă în nonsens sau antisens, lucru ce se extinde și la mesajul de ansamblu al unui articol sau ese, așa cum vom vedea că se întimplă și în cazul articolului *Cezarul și Dumnezeu*. De la sensul cuvintului schimbă în nonsens sau antisens și pînă la abrutizarea vieții noastre de zi cu zi nu mai este timp nici măcar pentru scurgerea liniștită a unei secunde.

Este foarte important să identificam sensul unui cuvînt și să observăm schimbarea ideologică de înțeles care se exercită asupra acestuia. De aceea consider că domnul Pârvulescu a folosit cuvîntul „laic” acolo unde trebuia să folosească cuvîntul „secularizare”, și cuvîntul „egalitate” acolo unde trebuia să folosească cuvîntul „egalitarism”. Această observație esențială ne va ajuta să ieșim din țesătura împăienjenită a unui text astuțios.

Diferențe și confuzii

Diferențele salvează omul de la tortura plăcăsului. Faptul că nu toți sintem la fel e o sansă uriașă pentru noi: bărbatul nu e ferme, omul nu e Dumnezeu, Creatorul nu e creația și totalitatea nu e totalitară. Nesocotirea acestor diferențe prin separarea abstractă a realităților ce le compun duce la pauperizarea edificiului spiritual. Cunoașterea de sine are loc atunci când omul sesizează totalitatea diferențelor și reclamă totalitarismul indiferenților. Din totalitatea diferențelor fac parte și „cetatea celestă”, și „cetatea terestră”; din totalitarismul indiferenților face parte numai „cetatea terestră”. Separarea puterilor între Biserică și stat trebuie făcută având în vedere totalitatea diferențelor ce ne animă viața. Ea nu trebuie să excludă din interbelor cetății Biserică și nu trebuie că ceea ce rezultă din această separare, adică „spațiu public”, să profaneze ceea ce e sacru; la rîndul ei, Biserica nu trebuie să administreze treburile statului. „Dați-i, aşadar, Cezarului ceea ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ceea ce este al lui Dumnezeu” – se pare că aceste cuvinte sunt interpretate în sens discriminatoriu de către teoreticienii (a)gnostici care încurcă statul cu Dumnezeu, nemaifiind în stare să vadă diferențele³.

Cind statul își ia asupra să dîn ce în ce mai multe decizii privind reglementarea spiritualului a oamenilor pe motiv că nu mai face față avintului revoluționar, atunci înseamnă că statul își ieșe din sarcinile laice pe care le deține și intră în sfera secularizării sau a distrugeri moravurilor și libertăților. Se observă foarte bine aceste diferențe în procesul de democratizare din Franța și America. Procesul de democratizare din Franța a fost și este revoluționar și violent, pe cind în America a fost calm și aristocratic. Alexis de Tocqueville a arătat foarte bine aceste lucruri. Laicitatea și separarea Bisericii de Stat s-a făcut cu multă grijă în America astfel încât religia să nu piardă din măreția și scopul misiunii sale; pe cind în Franță laicitatea a dispărut în favoarea secularizării, luptând mereu împotriva Bisericii. Democrația americană a fost ridicată pe temelii profund religioase avînd ca

scop cultivarea principiilor biblice. Spre deosebire de republica anticreștină din Franța unde creștinismul era persecutat cu singe rece și înălțat din moravuri, în republica americană legislația prevedea obligativitatea respectării zilei de duminică și cinstirea în public a lui Dumnezeu. Opinia publică din America era favorabilă religiei și se păstra prin faptul că cei care nu credeau își ascundea necredința, în contrast cu militantismul violent al ateismului francez care a cultivat în Franța o opinie publică defavorabilă religiei, monopolizând spațiul public. E adevărat că activismul protestant devenise politie morală, săracind oarecum misiunea sfintitoare a Bisericii, însă acest lucru nu era impulsul populației cu forță, ci poporul optase în mod democratic pentru aceste lucruri. „în Franța, democrația e încă ocupată cu demolarea; în America, ea domnește linistită pe ruine”⁴. Faptul că în Franța proiectul secular al Luminilor are un deosebit succes în comparație cu Anglia sau America, explică și de ce mișcările totalitare din sec. XX au avut mai multă influență în Franța decât în Anglia sau America. Singurul moment în care Franța se asemănă cu America în viața democratică este revoluția Noii Stîngi din anii '60 inspirată din „Manifestul Partidului Comunist”, moment în care egalitarismul incita minoritățile la violență, dezordine socială și regres politic.

A-l invoca pe Augustin pentru a legitima egalitarismul, secularizarea și violența ideilor progresiste mi se pare cel puțin un tip de fraudă intelectuală. Augustin face deosebirea între „cetatea terestră” și „cetatea celestă” fără să le dezbină anulind/contradicțiile dintre ele, și totodată afirmând unitatea lor astăzi „cetatea terestră” și „cetatea celestă” sunt părți constitutive ale Bisericii. Biserica nu poate să-si îndeplinească misiunea dacă una dintre aceste părți constitutive este desconsiderată. În lumea secularizată de azi se afirmă numai „cetatea celestă” a Bisericii ca și cum „cetatea terestră” ar ieși din scopul misiunii religioase. Aceasta realitate este mult mai veche pe cît am fi tentați să credem. În Vechiul Testament, Biserica este prefigurată pentru prima dată în umirea mistică dintre Adam și Eva ca membre ale Bisericii; apoi arca lui Noe, prefigurare a Bisericii ce cuprinde în interiorul ei întreaga creație condusă prin valurile lumii spre limanul vieții veșnice. Nu e de mirare de ce bisericile se construiesc în formă de corabile sau cruce. Contradicțiile dintre „cetatea terestră” și „cetatea celestă” există ca urmare a căderii omului din starea paradisiacă și ele nu pot fi eradicate din aceasta viață. Unitatea celor două cetăți există tocmai datorită contradicțiilor ce le leagă. Am putea spune că există o anumită legătură între Augustin și secularizare numai dacă privim atitudinea protestantismului liberal și tendința acestuia de a moderniza credința. În democrațile occidentale există o dispută aprigă între protestanții conservatori/catolici și cei liberali pe această temă. Însă în România, unde moravurile sunt ortodoxe, aplicarea democrației ar trebui să țină cont de această realitate așa cum se întâmplă și în alte țări cu tradiție democratică precum Grecia; același lucru e valabil și pentru țările majoritar catolice, precum Italia, Spania, etc.

În al doilea rind, afirmațiile lui Augustin pot fi radicalizate în spirit protestant sau pot fi înțelese în spirit catolic sau ortodox. Mă tem însă că domnul Pârvulescu nu le-a înțelese în nici un chip, ci numai în sens neomarxist/multiculturalist, căci mai departe autorul afirmă că dacă „diferențele de orice fel, dar mai ales cele de natură confesională, își fac locul în dezbaterea publică, egalitatea cetățenilor este pericolită”.

Cu alte cuvinte, statul trebuie să interzică în spațiul public dezbaterea teologică de idei deoarece însuși statul este spațiu public. Dacă numai statul este spațiu public, atunci statul e totalitar: el înlocuiește treptat toate nevoile private ale omului. Totalitatea diferențelor dispără în folosul unor abstracții ce ucid libertatea individuală. În Europa premodernă „spațiu public” înseamnă spațiu care scapă puterii.

Libertățile omului nu erau raționalizate ori rezate în vreun fel. De aceea nici omul nu era, precum astăzi, violent, indiferent și insensibil la nevoile și suferințele semenului sau. Or, azi spațiu public e acoperat de statul managerial care vrea să „naționalizeze” sfera publică prin politie ideologică. Cristian Pârvulescu e de acord că „religiile pot crea tensiuni în sinul societății”. În realitate, aceste afirmații secularizante și marxizante sunt minciuni. Secolul XX a demonstrat că tensiunile din rîndul societăților au fost create de utopii și de egalitarism, indiferent că acestea au fost la stînga sau la dreapta spectrului politic. În România post-comunistă, tensiunile din cîndul societății sunt generate de marșul homoseexualilor și, mai nou, de presiunea „societății civile” de a elimina religia din spațiu public în scopul de a aliena populația. Adevărat e că vocația oricărui religii și publică și dialogică, nu privată și monologică. Un lucru e sigur: Cristian Pârvulescu nu înțeles prescripțiile lui Tocqueville și anume că democrația trebuie pusă în acord cu tradițiile și moravurile unei societăți, religia fiind mai necesară regimului democratic decât oricărui alt regim anterior. Numai astfel se poate găsi antidotul utopiei, cel mai mare dușman al democrației.

Ce e multiculturalismul? De ce definițiile „oficiale” ale multiculturalismului sunt toate „corecte” din punct de vedere politic, și nu istoric? Să fim sinceri cu noi, să facem o incursiune prin istoria ideilor culturii europene și să recunoaștem: multiculturalismul e nostalgie omului după unitatea și universalitatea Bisericii. Dar, spre deosebire de nostalgie omului religios, nostalgie multiculturalistului după unitate și universalitate e una descarnată de sens și adevăr. Multiculturalistul stăpînește bine numai metoda nostalgiei, nu și adevărul ei. Nostalgia omului religios se centrează pe afirmația Sf. Pavel din 2 Corinteni 5:8: „Avem încredere și vom mai bine să plecăm din trup și să petrecem la Domnul”; iar adevărul ei este Hristos: „Și toate sînt de la Dumnezeu, Care ne-a împăcat cu Sine prin Hristos și Care ne-a dat nouă slujirea împăcată” (2 Corinteni 5:18). Întrегul capitol 5 din Epistola către Corinteni vorbește despre nostalgie omului după unitate și universalitate. Calea, Adevărul și Viața reprezintă unitatea gîndului, unitatea care nu separă metoda de adevăr, tot așa cum credința nu se desparte de fapte, căci atunci ar fi moartă (Iacob 2:17). Nostalgia multi-

culturalistului ignoră-adevărul, piatra de temelie a unei culturi – Hristos – și nu vede decât metoda – *împăcarea* dintre oameni, culturi, civilizații; căci nu se poate ajunge la *împăcarea dintre* oameni decât la nivel spiritual prin Hristos. T.E. Hulme a spus bine: „numai în faptul conștiinței există o unitate a lumii”⁵. Întrebare: nu cumva această atitudine separatistă a multiculturalismului operată prin disocierea metodelor de adevăr și a unei secte (a)gnostice care arcează sistematic ontologia, program început cu Epoca Luminilor?

Marele proiect al Luminilor a fost izolare lui Dumnezeu în transcendență și imanentizarea eshatonului. Deismul agnostic a subminat rațiunea culminând în nihilism. Raționalitatea lucrurilor a fost trecută la capitolul „basm”. În timp ce raționalismul instituia definitiv viciul sclaviei interioare în fața unor idoli clădiți pe imaginea. Aici nu mai e loc pentru independență în gândire, ci doar în acțiuni. Orice e posibil, totul e permis. Indoctrinarea înlocuiește paideia; ideologia înlocuiește cunoașterea. Multiculturaliștii vor să păstreze identitățile minorităților, dar în același timp le anulează originea culturală prin interzicerea religiozității. În spațiul public invocând „discriminarea”. În cuvintele lui Allan Bloom, trăim relativismul cultural care „propovăduiește nevoie de a crede, subminând totodată acea credință”. Cum am mai spus, metodă au, dar le lipsește adevărul favorizând utopia. Unitatea la care vor să ajungă ideologii multiculturali nu are nici o susținere culturală, nici o identitate. Intensificarea crizei și moartea spirituală a omului e „unitatea” la care vor să reducă viața. Vor o împreună-lucuire a tuturor culturilor fără să se admitem valoarea uneia, ci numai valoarea utopiei, viitorului, visului, halucinației, abstracției. Ideologii multiculturali detestă adevărul istoric: utopia comunitară e efectul unei percepții a epocilor istorice din perspectiva prezentului, nu din perspectiva contemporanilor acclor epoci istorice. Istoria trebuie citită așa cum o trăiau oamenii care au experimental-đ pe propria piele, nu cum ni se pare nouă că ar fi trebuit să fie trăită o anumită perioadă istorică.

Este nevoie de o democrație aristocratică, alți minteri democrația devine instabilă datorită egalitarismului, un exces de egalitate, și nu datorită egalității de șanse. Oare căi dintre cei care vorbesc în numele democrației au meditat profetiile lui Tocqueville din al doilea volum al *Democrației în America*, în special la cele din partea a IV-a? Trebuie făcută o diferență între egalitatea de șanse și egalitarism; egalitarismul e excesul egalității de șanse. Egalitarismul suprime eventualele rezultate ale egalității de șanse prin uniformizarea egalitară a destinațiilor către care ne deschide egalitatea de șanse. Într-o democrație stabilă instituțiile democratice trebuie locuite de oameni cu spirit aristocratic. Astfel se poate păstra independența spirituală a omului.

Democrație, utopic și terorism

Ideologiile multiculturaliste reprezintă un atac asupra democrației prin aceea că ele aduc utopii în societățile democratice. Instaurând o logică separatistă în viața societăților umane, multiculturaliștii, propagandiști și teoreti-

cieni progresiști ai manipulării prin tehnici ce ţin de o democrație a elitelor⁶, săvârșesc un dublu barbarism: nu numai că distrug democrația, dar distrug și omul. Să fi creștin sau ateu, să stai în Spania și să te uiți cu teroare la marocanul musulman – iată „opera” multiculturalismului. Prin excesul de egalitate (egalitarism) și prin îngrădirea libertăților religioase corectitudinea politică discriminăază adevărata egalitate și libertate a oamenilor. Se dă libertate și egalitate barbarului de a participa la schimbări sociale, politice, economice, morale, etc. Tocqueville opunea instabilității democratice atitudinea conservatoare⁷.

Orice om lucid se poate întreba de ce a apărut terorismul și de ce tot felul de jurnaliști și „analisti politici” îl găsesc justificări pentru o societate deschisă și democratică. Se repetă ostentativ că societățile democratice sunt societăți deschise și, deci, terorismul e inevitabil. Însă nimenei nu spune că terorismul e o utopie. Alții și mai „deștepti” îl asociază cu faptul că „religiile pot crea tensiuni în rindul societății”. Teoreticienii multiculturaliști ar trebui să dea mai multă importanță cuvintelor lui Francis Fukuyama: „Nu ne luptăm cu religia islamică ori cu adeptii ei, ci cu o ideologie radicală care atrage o minoritate distinctă de musulmani. Ideologia aceasta este tributară în mare măsură și gândirii occidentale, nu doar Islamului, și este îmbrățișată de aceeași indivizi care în trecut ar fi intrat pe orbita comunismului sau fascismului. Avem toate motivele pentru a fi de acord cu experții francezi în Islam Gilles Kepel și Olivier Roy, potrivit căror, că mișcare politică, jihadismul a fost un eșec. [...] Olivier Roy a argumentat strălucit și convingător că jihadismul nu poate fi înțeles în termeni exclusiv culturali sau religioși. Religiozitatea musulmană autentică a fost întotdeauna înglobată într-o cultură locală sau națională, iar aici doctrina religioasă universalistă este modificată prin procesul de acumulare a obiceiurilor, moravurilor, personalităților sacre etc. și susținută de autoritățile politice. [...] Islamismul și ramurile sale jihadiste radicale sunt produsul a ceea ce Roy numește Islamul „deterritorializat”, în care musulmanii sunt desprinși de tradițiile locale autentice, trăind adesea că minorități dezrădăçinăte în puncturi nemusulmane. Faptul acesta explică de ce astăzi mulți jihadisti nu provin din Orientalul Mijlociu, ci au fost educați (asemenea lui Mohamed Atta, participant la atacurile din 11 septembrie) în Europa Occidentală. Prin urmare, jihadismul nu este o încercare de a reface o formă anterioară autentică a Islamului, ci una de a crea o doctrină universalistă nouă care să poată constitui o sursă de identitate în contextul lumii multiculturale și globalizate moderne. Este o încercare de a ideologiza religia și de a folosi în scopuri politice, mai mult un produs al modernității (ca fascismul sau comunismul) decât o reafirmare a religiei ori culturii traditionale. Istoricii Ladan și Roya Boroumand susțin, în rindul lor, că numeroase idei islamiciste radicale nu sunt islamicice, ci occidentale la origine. [...] Unele concepte, cum ar fi „revoluție”, „societate civilă”, „stat” și estetizarea violenței, nu provin de la Islam, ci de la fascism și marxism-leninism. [...] Cei mai periculoși oameni nu sunt musulmanii pioși din

Orientul Mijlociu, ci tinerii alienați și dezrädäcinați din Hamburg, Londra sau Amsterdam care, asemenea fasciștilor și marxiștilor de dinaintea lor, consideră ideologia (în cazul acesta, jihadismul) drept răspunsul la demersul lor personal de căutare a identității. [...] Teoriile simpliste care pun problema teroristă pe seama religiei sau culturii nu sunt doar greșite, ci au mari șanse de a înrăuța situația, deoarece ocul-tează fisurile care străbat lumea Islamului global"⁸. Aflăm de aici cîteva lucruri importante: (1) terorismul e o ideologie inspirată din fascism și marxism-leninism și (2) terorismul e produsul modernizării și globalizării, nu al tradiționalismului, în scopul de a găsi o identitate într-o lume multiculturală. Cu aceasta, pretinsa conservare multiculturalistă a identităților diferitelor minorități (în cazul de față, minoritatea musulmană) e un eșec catastrofal. Prin jihadism, multiculturalismul își arată adevarata față nihilistă și antidemocratică deoarece multiculturalismul ideologizează minoritățile, nu le integrează în societățile democratice. Asemenea multiculturalismului, teroristul e deopotrivă nihilist și revoluționar. În alienarea lui generată de secularizare, el nu numai că distrug lumea, dar se distrug și pe sine însuși. Nimic nu i se potrivește mai bine teroristului decât afirmația că „Dumnezeu a murit”. Jihadismul e una dintre utopiile fabricate de alienarea multiculturalistă și (a)gnostica: „transcențența sa nu mai e cerul, ci viitorul”⁹.

Egalitarismul incitând la revoluție diferențele minorității gnostice, el impiedică dezvoltarea politică, prin dezvoltare politică înțelegindu-se „întemeierea unor instituții de stat din ce în ce mai complexe și mai influente care să servească fie la promovarea acțiunii colective, fie la atenuarea conflictelor sociale”. În numeroase articole, ca și în „Cezarul și Dumnezeu”, Cristian Pârvulescu tratează teme ce nu constituie vreo problemă la adresa dezvoltării politice și economice a României. România trece printr-o perioadă cenușie de stagnare în viața politică. Problemele reale ale României sunt corupția înregimentată în oligarchie și sfidarea democrației, nu eforturile unor personalități de a pune bazele unei politici conservatoare concentrate în jurul unei vizuni teologico-politice. Abordind motive multiculturaliste, egalitariste, revoluționare, neomarxiste și de ideologizare a minorităților în „victime” ale patriarhatului, ale organicității naționale și ale religiei, Cristian Pârvulescu execută un atac nu numai asupra vieții politice¹¹ ci, în cazul României, și asupra dezvoltării economice¹².

În loc de concluzie

Masurile multiculturaliste de îngrădire a libertății religioase din ultimul deceniu au alienat mase de oameni și îșa complet secularizați. Religiile tradiționale nu mai au voie să-și expună învățărurile morale din cauză că statul secularizează din ce în ce mai mult atributele divine. Cum am mai spus, nu e vorba de laicitate, ci de secularizare. Eroarea de limbaj a lui Cristian Pârvulescu, folosind cuvintele „laic” și „egalitate” acolo unde este vorba despre „secularizare” și „egalitarism”, duce la concluzia nihilistă că principiile

creștinismului primar au condus la emanciparea seculară a omului modern, utilizând afirmațiile lui Augustin. Or, dacă e așa, creștinismul nu ar mai fi o religie fondată pe revelație, ci o filosofie oarecare valabilă pentru o perioadă limitată de timp. Intrînd în acest raționament obturat, am putea spune că Apocalipsa va veni din cauza creștinilor deoarece ea e scrisă în Biblie. Însă, așa cum ne arată savanții în gnosticism și eschatologie, sfârșitul lumii e grăbit de către gnostici.

Ar trebui să ne întrebăm mai mult de ce în școlile de stat din America au loc cele mai odioase crimi pentru a găsi un răspuns la agresivitatea unor indivizi fără identitate și fără religie, instrumentalizați de fatuitatea unor multiculturaliști ce vor să șteargă definitive de pe harta spiritului cultura iudeo-creștină.

Note

1. Cristian Pârvulescu, *Cezarul și Dumnezeu*, în „Cotidianul”, 25 martie 2008.
2. Sorin Antohi, *Războaie culturale*, Polirom, 2007, p. 173-226, eseul *O utopie comunitară: „societatea monocrondă”*
3. Henri de Lubac, *Meditație asupra Bisericii*, Humanitas, 2004, p. 110: „creștinismul nu cunoaște printre membri săi discriminări asemănătoare celor pe care le stabilesc sectele gnostice sau manifeștante. [...] în diversitatea sarcinilor și îndatoririlor lor de stat, toți sunt conduși, urmându-L pe același Hristos, de aceeași lege spirituală. [...] Toți fac parte în mod egal din „frânce”, căci «la Dumnezeu nu există părțimire».”
4. Alexis de Tocqueville, *Despre democrație în America*, Humanitas, 2005, vol. I, p. 443.
5. T.E. Hulme, *Opere filosofice și poetice*, Timpul, 2006, p. 44.
6. Sever Voinescu, *Europeanul Adrian Severin*, în „Cotidianul”, 14 iulie 2008. Eurosocialistul Adrian Severin propune o democrație fără votul cetățenilor, o democrație a elitelor pentru tratatul Uniunii Europene. Jalmica democrație propune Adriani Severin! Vezi și Teodor Baconsky, *Titanic Vals*, în „Cotidianul”, 26 iunie 2008, în care dl Baconsky milităază pentru aceleași lucruri.
7. Alexis de Tocqueville, op. cit. p. 181.
8. Francis Fukuyama, *America la răscruce. Democrația, puterea și moștenirea neoconservatoare*, Antet, 2006, p. 63-65.
9. Gianpaolo Romanato, Mario G. Lombardo, Ioan Petru Culianu, *Religie și putere*, Polirom, 2005, p. 225.
10. Francis Fukuyama, op. cit., p. 102.
11. Traian Ungureanu, *Alianța PDLeectorala*, în „Cotidianul”, 6 iulie 2008. În care se arată că votul uninominal, propus de Asociația Pro Democrație unde Cristian Pârvulescu e președinte, ignora democrația.
12. Francis Fukuyama, op. cit., p. 105: „În cazul jărilor apropiate de pragul de 6000 de dolari pe cap de locuitor sau deasupra acestuia, dezvoltarea economică impulsionează pe cea politică, însă pentru jări situate cu mult sub acest prag, dezvoltarea politică o determină pe cea economică”.

FORUMUL EUROPEAN AL REVISTELOR LITERARE

Ediția a II-a, BALCIC, 2008

Între 4 și 6 septembrie s-a desfășurat la Balicic a II-a ediție a Forumului European al Revistelor Literare, în organizarea Federației Editorilor și Difuzorilor de Carte din România (FEDCR) și Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România (APLER) – președinte Ion Tomescu, cu participarea a numeroși redactori și șefi de reviste din România, Bulgaria, Franța, Belgie, Ungaria, Ucraina, R. Moldova.

Două au fost temele dezbatute: *Revista literară – Punct de legătură culturală interoperațională europeană* (moderatator Dan Anghelescu) și *Asociația Revistelor și Publicațiilor din Europa (ARPE), organism de integrare europeană, direcții și modalități*.

Consiliul Director
 Cassian Maria Spiridon (RO) – președinte
 Neli Piguleva (BG) – vicepreședinte
 Lucian Vasiliu (RO) – vicepreședinte
 Marius Chelaru (RO) – secretar
 Nicolae Dabija (MD) – membru
 Aura Christi (RO) – membru
 Menahem Falek (Israel) – membru

Comisia de Cenzori:
 Nicolae Corlat
 Gellu Dorian
 Ion Tîrtoiu

de realizare (moderatator Cassian Maria Spiridon).

Un proiect inițiat cu prilejul primei ediții a Forumului European – care a avut loc la Mamaia, în 2007 – s-a finalizat la Balicic, unde s-au prezentat actele de înființare prin hotărire judecătorescă și statutul juridic al Asociației Revistelor și Publicațiilor din Europa. A fost aleasă structura de conducere a noii Asociații (președinte Cassian Maria Spiridon) și s-a stabilit demararea unor proiecte prin care ARPE să devină un centru activ de integrare europeană.

Cu acest prilej s-a transmis de către membrii ARPE un Comunicat către forurile competente naționale și europene.

Reviste înscrise:

„Convorbiri literare”, Iași, RO
 „Poezia”, Iași, RO
 „Cronica”, Iași, RO
 „Le mensuel littéraire et poétique”, Bruxelles, Belgia
 „Literatură și artă”, Chișinău, Republica Moldova
 „Brod”, Ruse, Bulgaria
 „Arcășul” și „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, Ucraina
 „Mozaic”, Israel
 „Contemporanul, Ideea Europeană”, București, RO
 „Lumină lini”, New York, SUA
 „Antares”, Galați

„Nord Literar”, Baia Mare, RO
 „Vitralii”, Rimnicu Sărat, RO
 „Arta”, Arad, RO
 „Revista Nouă”, Cimpina, RO
 „Cafeaua Literară”, Pitești, RO
 „Euronuseum”, București, RO
 „Sud”, Bolintin, RO
 „Oglindă literară”, Focșani, RO
 „Caiete Silvane”, Zalău, RO
 „Tomis”, Constanța, RO
 „Dacia literară”, Iași, RO
 „Porto Franco”, Galați, RO
 „Dunărea de Jos”, Galați, RO
 „Ciudela”, Satu Mare, RO
 „Hyperion”, Botoșani, RO

ASOCIAȚIA REVISTELOR ȘI PUBLICAȚIILOR DIN EUROPA (ARPE)

COMUNICAT

Care: Comisia Europeană – Domnul Viviane Reding, comisar european pentru Societatea Informațională și Mass-Media; Domnului Jan Figiel, comisar european pentru Educație, Formare, Cultură și Tineret; Domnului Leonard Orban, comisar european pentru Multilingvism; Directoratul General pentru Educație și Cultură – Domnul Director General Odile Quintin; Directoratul General pentru Societatea Informațională și Mass-Media – Domnul Director General Fabio Colosanti.

Participanții la Forumul European al Revistelor Literare (organizat de Federația Editorilor și Difuzorilor de Carte din România și Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România), ediția a II-a, Balicic, Bulgaria, septembrie 2008, conducători de reviste literare și culturale, scriitori, editori, jurnaliști culturali, membri ai ARPE, comunică autorităților europene cu atribuții în legislația și susținerea operelor literare, culturale și a mecanismelor culturale constituirea ca persoană juridică de drept fără scop lucrativ, conform legislației românești și a celei similare din Uniunea Europeană, și ASOCIAȚIEI REVISTELOR ȘI PUBLICAȚIILOR DIN EUROPA (ARPE) – cu sediul în Iași, strada I.C. Brătianu nr. 22, etaj I – România.

ARPE își propune drept scop afirmarea, susținerea și protejarea intereselor publicațiilor literare și de cultură, precum și a cotidiinelor de calitate din Europa, în domeniul economico-social, specific

economiei de piață. Drept pentru care ARPE reprezintă publicații literare și de cultură din Europa în raporturile cu structuri guvernamentale, autorități de stat, organizații sindicale, cu persoane fizice și juridice române și europene.

Europenii sunt martori și victimele mai multor feluri de agresiuni: dictatura consensului, dictatura audiенței și a tabloidizării aspectelor intime ale vieții. În plus, noile tehnologii ale comunicării și informației au dus la încă din ce în ce mai sclăzi și lecturi și la uniformizarea modelelor de consum și de produs cultural. În acest context, revistele și publicațiile culturale, dar și cotidienele de calitate, sunt reale oaze de susținere a unor demersuri critice, academice și canonice pentru operele literare și producțile culturale autentice, ce se înscriu în afara serialității și a campaniilor de marketing. Revistele de cultură din Europa susțin, astfel, nevoia profesioniștilor din domeniul editorial, dar și a consumatorilor de produse culturale unicat.

Revistele de cultură din Europa susțin dreptul europeanilor la diversitate culturală.

Membrii ARPE din România, Franța, Bulgaria, Belgie, Ucraina, Israel, Republica Moldova, Ungaria, solicită Comisiei de cultură și tuturor organizațiilor abilitate din UE implicare în sprijinirea – inclusiv financiară – a publicațiilor membre ale ARPE, precum și a acțiunilor organizate de această asociație (conferințe, congrese, simpozioane etc.). De asemenea, propunem spre susținere financiară și mediatică o campanie pro-print pentru ziarele de calitate și revistele culturale.

Revistele și publicațiile literare și culturale sunt un veritabil vehicul european de integrare culturală în cadrul unei Uniuni Europene tot mai extinse.

Implicarea mecanismelor europene în susținerea revistelor literare și de cultură din spațiul propriu constituie un sprijin real și imediat pentru valorile unicat ale Europei în confruntarea ei cu agresiunile și dictaturile prezentului.

comPRESA REVISTELOR

Valentin TALPALARU

I pac dău veste domniilor voastre za năvala redactorilor en chef la poalele calcaroase ale Balicului, la cea de a doua ediție a Forumului European al Revistelor Literare (pe care scrișu-le-am cu majuscule), spre întemeierea unui nou organism, ARPE pre numele său, despre care mult singe tipografic va curge, spre gloria alianței evropenești, drept pentru care adaptăm dictonul latin: *cARPE diem!* Iar noi, osteniți de acest entuziasmat început, revenim la ale noastre îndeletniciri mundane, dind piept cu maldărul revistelor literare adunate estimp la redacție. Căci ce va să zică ARPE și ce căi nebănuite va deschide, vă vor lămuri cu asupra de măsură împriținării despre care am pomenit, și cărora li s-a alăturat în premieră, Studioul de Radio Iași.

De la Cluj-Napoca vin vesti de sărbătoare de la *Cetatea culturală*, dirijată de Dan Brăduț și compoanța, care împlinește taman zece ani de la apariția primului număr. Glorie și viață matusalcimică le urăm, precum și rugămintea de a abjura păcătoasa formulă „peisaj revuistic”. Urări de bine și prosperitate de la prietenii colaboratori și lume bună găsim în segmentul liric al revistei: Radu Cărneți, Aurel Rău, Ion Brad, Eugen Evu, cărora li se alătură, cu excelente traduceri din lirica nepaleză, Dan Brăduț. Interesant serialul lui Constantin Mălină *Racordarea la Blaj*, ajuns la al VII-lea episod. și o primă atitudine privind provocarea venită de la conducerea USR, prin proiectul de statut, care se pare, punând cap la cap părările celor care s-au pronunțat pînă acum, nu arc nici cca mai mică sansă de a fi validat, doar dacă se umblă cu moșmoande. În fine, sunt luate la refec, punctual, articolele buclucașe și dovedite ca pricina și pline de ambiguități, după cum vezi constatacții articolul „semnat anonim”, intrucât, precizează nota redacției, „Textul de mai sus ne-a fost trimis de mai multe persoane, inclusiv de colaboratori ai revistei. Nu le nominalizăm pentru că nu avem acceptul lor”.

Din dealul Feleacului coborîm pe Bega, pentru a scruta *Orizontul*, prin dioptriile lui Cornel Ungureanu, care ne privește azuriu de pe prima pagină, bordat de articolelăvăstiment: *Provincia cărturarilor*. Pagini de jurnal eclectice, scrise cu plăcerea rafinată a intelectualului de ordona stilistic impresii, idei, asociații. Următ, la cîteva pagini, de un amplu interviu sub titlul întrebărilor Adrianei Babeș și Mircea Mihăies. Un portret în bernă ne îndeamnă la reculegere în fața memoriei lui Gheorghe L. Tohanițanu, care a trecut Styxul la 28 august. Încă o personalitate cu majuscule, care mai lasă un gol.. Elena Crașovan ne prop-

une, cu entuziasm, o lectură a unei cărți care, după opinia sa, „... oferă o nouă vizionă asupra peisajului literaturii române, devenit dintr-o dată exotic, greu de recunoscut pentru cititorul contemporan obișnuit cu imaginile clichizate ale literaturii din manual”. Pentru conformitate și acord, nu trebuie decât să citim în cheia de lectură a Elenei Crașovan, carteau lui Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, apărută la Editura Cartea Românească în acest an. Se pare că din spate Banat, imaginea de proxator a lui Dan Sociu, aventurat în proză sub pinzele generos selective ale Editurii Polirom, este un eșec, apud Alexandru Budac, care îi desfășură, pur și simplu, *Urbancolia*: „Recunosc că am rămas fără cuvinte. Mai rar mi-a fost dat să citeșc un text atât de lipsit de logică, fără o brumă de imaginație și stil”. Punctum. Trebuie într-o zonă ozonată și semnalăm o necesară și binevenită carte într-un context al unei receptări ambiguă a marilor valori, ambiguitate întreținută cu cinism de număr confortabile ca repere mediatici, *Interviewuri eminesciene. Actualitatea lui Eminescu*, semnată de Alexandru Ruja și comentată critic de Marius Marga.

Din Buzău primim o prosăptă aspirantă la un loc stabil în „peisajul revistelor literare”, un „bcbe” de numai două numere, *Diagonale*, pre numele său, pastoriță de Emil Niculescu, cărtia fiind să-l țină entuziasmul și punga ani buni. Colaboratori cu staif: Liviu Ioan Stoiciu, Aura Christi, Octavian Soviany, Nicolae Tzane, Radu Voinescu dăi greutate și consistență numărului, din care ne reținem atenția interviul cu Ioana Georgescu-Răileanu, debutul serialului lui Ion Lazăr, *Odiseea plăcilor memoriale*, pagina dedicată lui Dumitru Pricop și eca de parodii semnate de Constantin Ardeleanu, sau traducerile lui Constantin Carbarău din lîrica africană.

A apărut și revista *Lemnură* din Craiova, numerele 7-8-9, adică pe ultimele trei luni, impresionantă dezvoltare de imagini și text, cu o tehnoredactare agresivă de-a dreptul! Ovidiu Ghidirimic, laureat al Academiei Române, deschide numărul cu un laudatio pentru scrierile lui George Munteanu, „un exeget al clasiciilor”, cum îl numește, reiterînd periplul său critic de la Eminescu la Ion Creangă sau Slavici. După care este rîndul lui Ovidiu Ghidirimic să devină subiect de articol, prin radiografia pe care o face George Sorescu scrierilor sale. Caruselul autor-comentator continuă, de data aceasta cu Ovidiu Ghidirimic din nou la timonă, iar sub lupă romanul lui Marin Beșteiu, *Copilul partidului*. Ion Pachia Tatomirescu ne oferă o surpriză pe două pagini

prin recursul la originile liricii religioase, amintindu-ne de „primul mare poet creștin pelasgo-thraco-dac/ valah (ori daco-român) Niceta Remesianu”. Semnatarii *Lamurei* sunt prezenți în toată splendoarea demnităților științifice, încit, după primii doi laureați ai Academiei Române, urmează Marian Barbu, din aceeași glorioasă stirpe, care, după provocarea canadiană de două pagini, dedică încă una redactorului șef al „Convorbirilor literare” Cassian Maria Spiridon și cărții sale, *Orizonturi duble*. Poetul Viorel Dinescu este înscris în articolul prof. Janet Nică, „Primarul Comuncii literare Bechet, Dolj”. Iată o „glorioală” cu care m-aș bucura să pavoazez herbul a cel puțin jumătate din comunele valahe! și din nou sarabanda unor nume și titluri impresionante, în sunetul imaginilor și ruperilor de text cu care trebuie să ai răbdare să te obișnuiști!

Viața Românească a lipsit nemeritat de mult din compresa noastră – nu și trimiterile la ea – așa că facem un popas mai substanțial la acest număr dublu, 3-4. Nicolae Prelipceanu se întreabă retoric *Unde se duc poeziile?* Fie că este vorba despre Ion Drăgănoiu, „vîrstă de aisberg potrivit cu începutul anului”, fie toți marii dispăruti care au devenit pagini de dicționar și istorii literare. Multă revoltă trebuie să fi adunat Gheorghe Grigore pentru textul său *Mitocanul*, pentru ca să se revolte public, el care depășește tot spațiul de lux al literaturii! „Necioplit, intemperat, se proțapește ori de câte ori are prilejul în fața semenilor, cu dorința de a-și confirma «superioritatea» prin mijloace corespondente, din care nu este exclusă folosirea forței fizice”. Vă propunem, pentru echilibru, o lectură a versurilor lui Ioan Radu Văcărescu, sau a celor semnate Florina Zaharia. Proza este ilustrată de Nicolae Popa, Leo Butnaru, Oleg Carp, Florin Toma și Ion Vianu. Nu ratați nici moștele de corespondență ale lui Dumitru Tepeneag cu Sorin Mărculescu și Sorin Alexandrescu, date din 1984-1985. Lipsa edițiilor critice, bine documentate și asumate este o realitate. Rarele excepții o fac și mai vizibilă. Una dintre ele, dacă ar fi să îl credem pe Constantin Pricop (și îl credem) este ceea ce a *Operelor* lui Ion Vinea, grație eforturilor Elenei Zaharia-Filipaș, ajuns la volumul al șaptelea. Din zbor mai apucăm să sugerăm textele lui Mircea A. Diaconu despre *Cioran, bolnav de propria-i fardă*, Andrei Codrescu cu cele *Douăzeci și cinci de asemenei pe sticla* sau cel al lui Nicolae Balotă, *Et in Arcadia ego*.

Dau să închei paragraful rezervat revistei, cind, revăzând sumarul, mă scăpă nedumerit în cap: parcă l-aș recunoaște! și, așa cum îți cauți zadarnic ochelarii care îți stau frumos pe cap, îmi dau seama că este leit cel din *Convorbiri literare*! Cu mici modificări, evident. Acum, că revista noastră poate fi un reper, nimic grav, ba chiar flatant, dar măcar să fie menționat cumva, undeva... și totuși, stau și cuget (de amorul artei) ce peisaj monoton ar fi în presa literară, dacă am trage la xerox (aproape) un sumar...

De la Satu Mare adie a *Poesis* și sărbătoare literară, după cum povestește cronicarul-menestrel Ion Zubașcu, cel care a ținut vama citorva festivaluri notabile, de la Satu Mare la

Botoșani și apoi la Iași. Multă poezie de calitate, cu semnătura lui Gh. Istrate, Horia Bădescu, Ioan Pintea, Marcel Mureșeanu, Cassian Maria Spiridon, Daniel Săuca și, o surpriză care capătă contur cert, tinătorul Adrian Diniș, un răsfățat al premiilor literare din ultima vreme, din care dați-mi voie să citez: „m-am plimbat până la capătul lumii/ când m-am plătit de tristețe am lovit de trei ori/ din călcăiele adidașilor dar nu se auzeau decât petardele/ m-am aşezat în fund ca un copil și am început să plâng/ și nu mai plec de aici până nu vîi tu să tragi de mine” (*snapshots*, 13). George Achim ne reamintește de *Insolențele Tânărului Bogza* și de manifestul programatic semnat împreună cu Perahim, Gherasim Luca și Paul Păun, publicat în *Viața imediată* și din care mai tinerii dezavuitori în ale dezintihăbirii (inclusiv erotice) pot descoperi că nu sunt singulaři în univers și că oul a fost opera găinii: „Noi vrem să rupem cu acest trecut de suavități, să-i dăm poezii brânci în viață. Vrem să amestecăm în cormeala cu care scriem, ceva din sudoarea și sângele care curge în șiroac pe obraji fină neveștejți ai celei mai recente istorii...” sună manifestul cu pricina. Ovidiu Dunăreanu este prezent grație lecturii critice făcute de Elvira Iliescu preț de trei episoade. Dimitrie Vatamanu, unul dintre istoricii literari cu autoritate necontestată în spațiul delicat și special al marilor clasici, este iscodit de Mihaela Herghiliu, declarând poetic: „Nu lucrez noaptea. Prefer în toate, lumină...” Alți intervievați: Vasile Tărățeanu, Dan Puric, multe cronică literare, pagini de traduceri, confesiuni, adică un număr care nu trebuie ratat.

Din proaspătul *Observator cultural* pe luna în curs, desprind cu satisfacție editorialul *Prezentul continuu*, semnat de Carmen Mușat, scris cu echilibru și discernământ, și pe care nu îl comentez, mulțumindu-mă să citez spre exemplificare o moștră. Scris dominia sa: „Strimbă din nas cind vine vorba de istorie, de valori, de tradiție, de modele și nu ne raportăm decât la „valorile” impuse de moda zilei. N-ay vrea să fiu greșit înțeleasă: cred că tinerii au tot dreptul să conteste establishment-ul, să spună „nu!” tradiției, să se răzvrătească împotriva sistemului și a convențiilor. (...) Dar contestația de dragul contestației, cea care nu propune nimic în schimb, este un pseudo-exercițiu de libertate care eșuează, lamentabil, în stereotipie și conventionalism”. Continuăm cu eseul lui Nichita Danilov, care ia la întors purgatoriul lui Mateiu Caragiale și articoului vecinului de pagină, criticul literar Paul Cernat care este la al doilea episod din serialul *Puncte din oficiu pentru literatura română Tânără*. O analiză lucidă și împărtășită a linilor de forță care străbat cele două-trei generații de prozatori la care se referă Paul Cernat. Adăugăm provocările cronicilor de film, teatru, muzică arte vizuale. Lectură plăcută!

CURIER DE AMBE SEXE

Nicolae SAVA

„Mă numesc RODICA MANOLESCU, săn din orașul Brașov, am 32 de ani și vă propun o colaborare pentru o perioadă mai lungă de timp. Am scris peste 300 de poezii, din care circa 100 sunt cu rimă, iar restul cu versuri albe. Deocamdată vă trimit un grupaj de 15 de poezii, rugindu-vă să-mi spuneți care ar fi tariful dumneavoastră de achiziție și publicare, urmând să vă mai trimit săptămâna viitoare încă un set. În Brașov am o ofertă la o editură și aş dori să mă decid unde public aceste manuscrise”.

– Rodico, înă, îmi cer scuze că te-ai deranjat să ne trimiți aceste texte. Din nefericire, eu, care nu fac parte din conducerea revistei, nu pot negocia, deci nu-ți pot oferi nici un preț pe textele tale. Ca atare, amenințarea cu trimisul e superfluo, ai cam greșit adresa. Dar ca să nu rămân dator celor care își pierd timpul citind și rubrica noastră (și ca să-ji satisfac și pie orgolul), le ofer și lor din oferăta sa scriitoricească:

„Viața este un spațiu,
timpul este un spațiu,
lumea e culoare, veșnic spulberată
doar artistul singur
caută un semnal
pentru alarmă care ne va spulbera
tăceri”.

Ca să nu te las în suspans, trebuie să-ji mărturisesc faptul că finalul citatului de mai sus ne place, are ceva poetic în el. Dacă și restul textelor s-ar fi ridicat măcar la acest nivel, poate că și dialogul nostru ar mai fi continuat. Oricum, dacă reușești să scoți din faliment editura care s-a oferit să te publice, mai treci pe la noi. Măcar să ne faci sic!

„Prin 2005, domnul Daniel Corbu mi raspundeau în rubrica pe care acum o gestionari dumneavoastră încurajindu-mă să scriu mai departe, iar una din prozele pe care i le trimisem era predată departamentului de proza, spre publicare. Si am așteptat... am așteptat... dar nimic. Ma rog, astă e! Între timp am colaborat la Oghindă literară, Dor de dor, Tanarul scriitor. Ma întorc însă din nou la Convorbiri literare care ramane prima și marea mea... iubire. Indraznesc să va rog să raporti cîteva minute din timpul dumneavoastra - săn sigură ca deja destul de solicitat - să sa cîtiti proza pe care v-o trimiți. O opinie din partea dumneavoastră ar fi, cred eu, o experiență constructivă. Sper să-mi iertă indrazneala. Am atasat și un CV. Cu deosebită considerație, CRISTINA BINDIU”.

– Cristina, și-am citat scrisoarea așa cum ai trimis-o, fără diacritice. Însă, proza trimisă de tine, „Părinte, unde-i Dumnează? Iau?” nu este scrisă rău, dar abundă în locuri comune. Nu slăpește prin nimic, iar stilul folosit e cam ponos. Textul e în genul prozei lui Delavrancea. Dacă vrei să ajungi în pagină, scrie o proză de doar două file, rotundă, care să convingă cititorul că ai talent de prozator. După trei pagini din povestirea ta despre Ana și satul ei, ne-am cam plătit. Dacă nu reușești să ne captezi atenția cu ceva deosebit, nu ai sănă să ajungi în pagină. La noi. Tu ai ajuns la un nivel mediu, dar acesta nu e deajuns pentru a te propune într-o pagină pentru lansarea unui viitor prozator.

ADRIAN ISCRU din Năvodari, care semnează și cu pseudonimul ADRIAN IONA, ne trimite un întreg volum de versuri,

reușind să ne copleșească. Ne-a copleșit, însă doar cu cantitatea. Textele trimise sunt seci, reci și nu prea comunică nimic. Fraza curge în gol, fiorul poetic mult așteptat nu există. Astfel de texte merg și fi publicate doar într-un album personal:

„ Mai toți avem
un gol – în soflet
...dar
nu același
mereu altul
...de acolo
începe – prefacerea
celor trăite – în cele uitate
celor ne-trăite – în cele visate”.

Și cum toate textele sunt în același stil, nu putem să-l ajutăm pe Adrian decât cu un sfat: multă lectură din poezia contemporană și să mai revină pe la noi doar peste un an sau doi. Dacă nu se răzgindește între timp și se lasă de poezie.

RĂSPUNSURI TELEGRAFICE

DORIN A., Ploiești – Ne bucură că citești revista. Singurul mod de a proceda pentru a nu pierde nici un număr este abonamentul. Cind ne mai trimiți texte alege doar un fragment de 5-7 pagini. Altfel răstă să nu-ți citească nimănii un roman trimis pe email. Încă un amănunt important: cind vorbim de literatură (și mai ales având pretenția că facem asta), semnele diacritice sunt obligatorii.

OANA MANOLE, Baia Mare – Ai talent, dar se vede că nu stăpînești încă limba română. Aș putea să-ți dau cel puțin 3 exemple, dar recitește-ți textele trimise și le vei regăsi singură. Faptul că ești încă elevă la gimnaziu e un atu important pentru tine. Dacă nu îți am publicat încă nici un text nu înscamnă că nu te mai aștepți cu noi creații.

MIRUNA ALGORE, București – Numele tău e interesant, chiar mai interesant decât manuscrisele trimise. O parte dintre teate însă nu se pot cunoaște. Probabil că au ajuns la noi sub altă semnătură. Oricum, sunt slabe. Din acest motiv nu le-am publicat nici acum cîteva luni.

Curierul de ambe sexe este al cititorilor care doresc să se afirme în literatură. Cei care au îndrăznea să ne convingă că au ceva de spus, cu talent pentru asta, trebuie să ne trimită cîteva texte (poezie, proză, teatru, eseu critic), scrise cîte, lizibil, cu respectarea normelor gramaticale clasice, pe suport de hîrtie sau electronic (obligatoriu cu diacritice) și să aștepte un răspuns, care nu va înfîrțiza mai mult de două luni (în funcție și de aglomerarea de texte care există). Ne interesează și cîteva date despre autor. Cei ale căror texte ne vor convinge prin originalitate, concizie și, mai ales, talent literar, vor intra în atenția noastră, promovîndu-i cu texte la „Antologia curierului” sau, în caz excepțional, la rubrica de „Debut”. Nu uită să vă semnați fiecare text în parte, pentru că ajung la noi multe texte nesemnate. De preferat e să trimitești în același atașament și scrisoarea și cv-ul și toate textele. Manuscrisele se pot trimite pe adresa poștală, la sediul redacției, sau pe două e-mail-uri: nicu_sava@yahoo.com sau conyliu@mail.dntis.ro. Toate scrisorile își vor afla răspuns doar în paginile revistei.

Debut

VALERIU SOFRONIE

Despre Valeriu Sofronie nu știu foarte multe date. Într-un curriculum vitae destul de succint ne spune că s-a născut în comuna Boldu din Buzău, a absolvit în anul Revoluției filosofia la București, iar acum este profesor la Colegiul „Vlahuță” din Rimnicu Vilcea. Nu scrie numai poezie, el având și alte preocupări literare: a editat acum doi ani, împreună cu Petrache Popescu, o lucrare despre Ioniță Lucian (*Dimensiuni umaniste ale spiritualității românești contemporane*), iar recent o altă carte, sub semnătura sa, despre Lucian Blaga. Grupajele de versuri pe care mă le-a trimis ne-au convins de la început că avem în față un autor cu stări vechi la masa de scris. Poemele sale, construite pe scenarii rămase într-o memorie afectivă, cu multe amanunte tipice prozei, dar care dau farmec textului, trădează un spirit meditativ, un suflet sensibil la viața lumii din jur, un poet. Cartea sa de debut în poezie, pe care o pregătește în aceste zile pentru tipar, va fi, cu siguranță, o revelație pentru cititori.

MISTERIOASA DOAMNĂ FOGARTY

bătrâna doamnă Fogarty
nu știa ce-o așteaptă

cind se-nclina în față statuilor din parc
ținându-si cu mâninile scurte pălăria largă
umerii îi cădeau ca un uriaș orb
eșarfă roșie roasă de o moale albă
îi acoperă gura
rămasă așa din timpul unei rugăciuni

cind obosea se întindea zimbind pe bancă
privind la copiii aflați prea
departe de casă
și așa adormea ca pentru noi

bătrâna doamnă din parc
tot nu știa încă ce-o așteaptă

am început să îi urmăresc cu mult interes ieșirile
prin colțul geamului mereu închis
privea prelung alături de mine
cind mă ascundeam duminicile în grădina din spatele casei
apoi în dormitorul ei
cu miros de mult veac
unde îmi răsucream privirile
peste îngerii cu chipuri vărute
atârnăjă de perete ca o așteptare

bătrâna doamnă acum aflat de ce
este urmărită de astăzi de multe priviri

până la urmă m-am înținut cu ea
și am convins-o să facem schimb de locuințe
ea a ajuns la noua casă astăzi de devreme
eu m-am întors abia spre dimineață
ca după o luptă cu o boală vicleană
acum îmi amintesc
din ce în ce mai bine de doamna Fogarty
cum stătea ea odată la pîndă în gîndurile mele
înfășurîndu-mi o eșarfă roșie
peste tinerețile mele necercetate

de aceea știu astăzi de bine din care potr
să mă împărtășesc cu întrebările ei nelecuite

**PROSTITUATELE NOASTRE
SEAMÂNĂ TOT MAI MULT**

rezemată cu spatele de zid semăna și mai mult cu
o pasare care și-a pierdut memoria zborului
stătea acolo amenințătoră
de pietrele pămîntului care se porniseră deodată impotriva
ei
cu ochii acoperiți de viermi vineții ai morții

cind s-a aplecat peste nisip
și a început să-l adune în deget
alunecindu-și în uscăciune cuvintele
cred că a vrut să spună ceva

dar noi priveam peste umărul aplecat ca de o cruce fără
înger
și îi cîntăream din priviri greutatea sandalelor cu șireturile
desfăcute
nu vedeam pămîntul care tremura sub ele
înțeam mereu ochii deschiși la prostituata care își apără
sinii cu palmele
încercind să acopere ceva

a mai fost ceva ce nu am înțeles
pentru că a început să-ni se facă foame
de tot ce atingeam cu palmele
sau cu cuvintul
de îndată ce el s-a ridicat și a trecut printre noi

astăzi de grele ni s-au făcut mîinile
că au căzut ca niște morâinte pe lîngă noi
apoi ne-am întors fiecare la casa noastră
să ne iubim prostitutele soții
și prostitutele fizice

tot mai mult viața noastră începe să semene
cu necunoscutele care își ascund sub palme sinii
oprind din drumul lor absent trecătorii
ce poartă urme vineții în ochi
și pietre grele în mîini.

PREA MULT ALBASTRU PENTRU O INSULĂ

luăm dintr-un loc și punem în altul
ca astunci cind săpind o groapă
și punind la loc
tot mai rămînem cu ceva în plus
degeaba dăm vina pe calcule
și ne murîm de copaci
care nu vor să încapă în mugure
că acolo unde este foc
și ierburile vor fi mai bogate

lucrurile sunt simple
toate stau în măsură lor
ca picioarele mici în sandale de pluș
și nu ne întrebă nimănii
de ce nu iesim să alergăm cu ele prin zăpadă
rădăcina cind se ridică
și deschide ochii goi ai pămîntului
face ca toate să pară mai înțelepte decât sănii
se dă
dar se și la pînă va fi saturată mindria balanței

și totuși
e prea mult albastru pentru o insulă.

VARIA**CONVERSII LITERARE**

Clara MĂRGINEANU
– poetă și jurnalistă

S-a născut în București, pe 4 iulie 1972. Este licențiată a Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”, (secția comunicare audiovizuală) din București. A debutat cu poezie, în revista „Luceafărul”, în 1991.

A publicat 9 volume de versuri și este membru al Uniunii Scriitorilor din România, din anul 2001.

Este redactor al Societății Române de Televiziune din anul 1995. Din 2002 realizează reportaje, portrete, documentare, interviuri, știri, pentru TVR Cultural. Semnătura Clarei Mărgineanu se regăsește constant în presa centrală.

VOLUME PUBLICATE

Actul Întii sau Cupa cu Iruzii, Editura Colosseum, 1995, București;
Sărmanele Duminici, Editura Semne, 1996, București;
Pariu pe prietenie, Ed. Semne, 1997, București;
Iubirea pe furate, Editura Semne, 1999, București;
Ușizidite în alt destin, Editura PopaS Art, 2000, Timișoara;
Prizonierul libertății, Editura Cartea Românească, București;
Dans cu pumnalul în inimă, Editura Semne, 2002;
Fata de asfalt, Asociația Scriitorilor București;
Femeia Albastră, Editura Charmides, Bistrița.

Poeme pe care le semnează au fost traduse în limbile engleză, franceză, albaneză, sîrbă;

PREMII

În 2006 a primit Premiul pentru Jurnalism Cultural, decernat de A.P.L.E.R. (Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România), iar în 2008, Fundația „Luceafărul” i-a acordat Premiul pentru Publicistică.

În 2007, i-a fost acordat Premiul de Excelență pentru poezie, la Festivalul Internațional „Duiliu Zamfirescu” de la Focșani.

CLARA MĂRGINEANU

PE TĂCEREA MEA SE POATE DANSA

Pe tăcerea mea se poate dansa...

Întinsă pe jos, în rochia albastră de seară,
cu inima scoasă în palma dreaptă,
(n-ar putea picta decât Frida Kahlo)
trandafirii au unghiile smulse, iar luna
mă privește cu ochii scoși,
poșeta trințită sclipește auriu,
s-a spart
sticla de parfum Givenchy, iar am uitat
calea spre Dumnezeu; în rest,

magia erotică în visul nocturn,
viața e aici, clipa ce trece, anotimpul de acuarelă
crescut și așezat peste orașul meu,
tăcerea elocventă a celor patru telefoane,
trupul rămîne pe podea, în rochia albastră de seară,
conturul de ființă pleacă fără hartă
către fantoma nopții trecute,
înindu-se de aer.

am uitat să îți spun,
pe tăcerea mea se poate dansa.

Gustul și mirosul meu sunt acolo,
o betje cu Frida și Anais Nin,
la ceas crepuscul apare Aglaja Veteranyi
să facem împreună moartea praf;
apoi să fluier cu Anais într-un taxi, să fiu
stropită cu singe și praf de aur ca Frida,
să dansez pe sîrmă, în miros de găină
proaspătă tăiată, ca Veteranyi,
în timp ce ni se cîntă „Je ne regrette rien”,

să mor de rușine pentru ce cred ei că sunt eu,
să port calvarul și umilința, ca nimeni altă.

părinții mei s-au întlnit doar să
mă conceapă pe mine, o sămîntă căreia
i-au dat nume, apoi îmi ascuțeam destinul
în timp ce eram smulsă din burta cuiva,
am fost aruncată în lume și lăsată acolo,
tatăl a fost alungat, mama nu fusese
nici ea mîngîiată vreodată; de aceea, poate,
a învățat să lovească cu pumnii înroșiți,
m-au făcut și m-au aruncat în lume,
victimă sigură a celor ce altfel nu pot trăi,
să port calvarul și umilința
ca nimeni altă.

poezia e tot ce nu mi-au lăsat părinții.

aș vrea să te întlnesc într-un pustiu,
să vin către tine cu mâna întinsă
tu să crezi că sănătatea morgana,

în depărtare, ruina unei biserici
abandonate de călugări,
acolo să ne ascundem
și să ne spunem telepatic:
„cine cîștigă la final,
nu a pierdut niciodată”

un inventator
să-mi implanteze în creier
un microcip
cu alte amintiri.

da, la nașterea mea, ursitoarele au fost bete
moarte,
mi-au desenat cu mâini nesigure destinul,
în geometrii fanteziste,
știam dintr-un cîntec că părinții mor,
dar poetul nu spunea cît de repede,
așa că am aflat singură,
oare dacă ar vedea înbrăîțarea netrăită,
pe care o visez dureros, tînjind,
dacă ar auzi aceste lacrimi,
părinții mei despărțiti și morți
ar luceafără
copilul care am fost?

viață hașurată cu moarte, realitate hașurată cu vis,
„mă cunoști?”, te-am întrebat înainte de a ne îmbrățișa
sub reflectoare,
(am intrat pe furiș în studioul pentru vedete,
acolo te uitașem de mult, într-o noapte
cînd visul cu tine și-a dat duhul, în spaimă);

să greșești mereu mai mult, doar eu totdeauna,
mai mult și mai grav decât toți,
tortura declanșată în amintire, eliberator,
spre crestele uitării,

să îți blochezi amintirile
pentru a putea să trăiești,

numele meu îți-a atins buzele și limba,
vocea ta mi-a atins glanda fericirii,

ca o nenorocire frumoasă,
la capătul visului tău, săn eu.

Într-o cameră albastră radioul plinge „ninsoarea de adio”,
anotimpul din fereastră e scos din minti,
Doamne, cît te-am iubit
și ce dor fîni este de tine,
acum știu
că viitorul e doar trecut
chiar dacă,
în fotografia de atunci,
mi-a albit părul.

am călcat apăsat în orașul fără amintiri, făcea parte din
porunca veche
de a cucerî lumea... autostrada spintecată cu hohot și bere
Corona
îmi lipea fotografii vechi pe frunte și, pentru prima dată,
jalea nu-mi mai storcea sufletul,

știam exact cine lipsește la capătul drumului, de-abia
făcusem ștreang distanță dintre noi... i-am spus călăului
„excuse moi, monsieur!” (ca și Maria Antoineta) și, brusc,
amintirile au început cu mine, în mijlocul orașului
care cîntă colorat; eram sfînită și adulmecată de ei și de
ele,
cuvintele mă purtau de mînă pe covorul roșu...

identitatea te urmează oriunde,
în foc, în promiscuitate, în jalea neplînsă
în rochii de fum țesute cu parfum
în cei alungați care își mistuie prăpădul,

privirea sălbăticită, numărul tău de telefon
pe ecranul mintii mele,
arsura adincă a certitudinii că ne vom iubi,

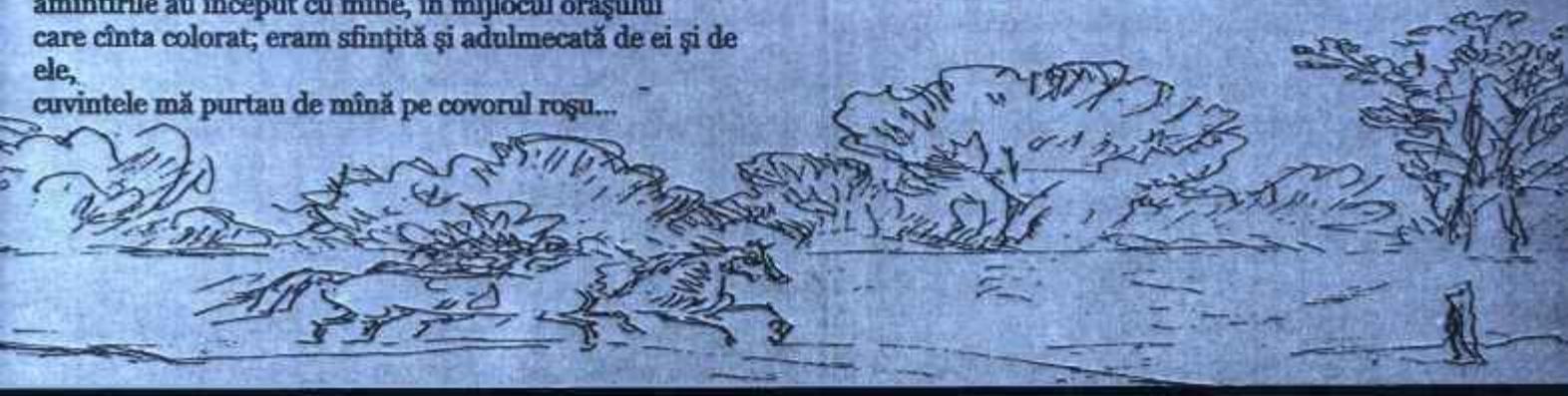
a venit vara să îmi smulgă încă un an vietii,
a venit vara să își ascuță ghearele în destinul meu,

trunchiuri albastre în grădina scriitorilor mă arată
cu degetul: „așa vei ajunge și tu, un trunchi albastru
fără frunze, fără crengi, fără iluzii, fără singe,
o fostă femeie albastră...”
doar în nopți de descințec ne îmbrățișăm prelung,
răzbunător și sănătos,
amețipă de licori carmin, din pahare carmin, în rotire,
seduși de tipătul păsării,

relativizînd și uitînd trecutul,
spunîndu-i unui orb „la revedere...”

după viol am rămas cu venele tăiate,
după mîngierea de o noapte am rămas virgină;
îmi apăr pustiul într-o cameră luxoasă de hotel,
mă hrănesc dimineața cu dorință inițială, empatică,
de a îndupleca vraja,
sevraj pasional în asternut de mătase albastră,

gîndul meu îți mîngie brațul, erotic,
înima mea e spintecată, mortal, de lumina lunii.

mărturie

inima pulsează în creier îmbrîncită pe scări,
în intunericul cu ochi de sticlă al vîrstei mele,
pansament pe rânilor dimineaților mahmure este
femeia gonflabilă pe care nu o doare niciodată nimic.

(bărbatul rezolvă totul cu biciul înroșit)

în locul acela am iubit, priveam de pe terasa Arcade
ferestrele înalte, luminate, nu, nu aveam bilet de intrare,
accesul interzis, adierea respirației mele
era mușcătura unui monstru,
își lustrua zimbetul cu cărpa ipocriziei
în timp ce sufletul îi putrezise,

al treilea martor a fost Dumnezeu.

aceasta e jalea neplinsă ce smulge creierului cuvinte,
e umilința tirindu-se în hohote către colindul
sarbătorilor,

nici un cuvint bun la ore tîrziu,
nici măcar trupul stors de mîngîiere,
nici măcar clipa aceasta nu e o mărturie
că pe crucea mea
nu va sta scris numele tău.

după ninsoare

dacă m-ar înțelege n-ar rîde în hohote
iar plînsul lor mi-ar scoroji pîntecul,
atunci cînd colorez pereții goi ai vieții mele,

vine Crăciunul și doar durerea mea
nu e la preț promotional,
ea costă ca mereu singurătate și îmbătrîmire

jalea din copilărie îmi acompaniază secunda
din care voi ciocni pînă la epuizare
cenușă, în cupe de vin,

necunoscuții aruncă în mine cu urări,
în rochie de seară aștept cuminte la rînd

ca după ninsoare
uitarea să devină meserie.

prinț-un os de sticlă

am fost aruncată în viață
cum aş fi fost aruncată la gunoi,

la un control metafizic s-ar fi văzut clar
cine, unde și cu ce destin am venit pe pămînt <

(mal)formare.

uneori, dar numai uneori,
visul se înlăptuie cu destinul
anunțîndu-se unul pe celălalt...

mi se prelinge inima prinț-un os de sticlă.

uneori eram ea

pentru Mihaela Burda

uneori, eu eram ea, învingeam decorporalizarea,
atunci, abandonul repetat
își ascundea rinjetul pe inimă ei,
desigur, alcoolul, demon parșiv
ce se hrănește cu suflete albe
răpune splendoarea învingătorilor;

„dacă îți voi lipsi va trebui doar
să respiri adînc”, mi-a scris;

frumusețea (intrinsecă atributelor principale)
merge singură prin tranșee,

aude rafalele autodistrugerii,
singeros de aproape.

astăzi

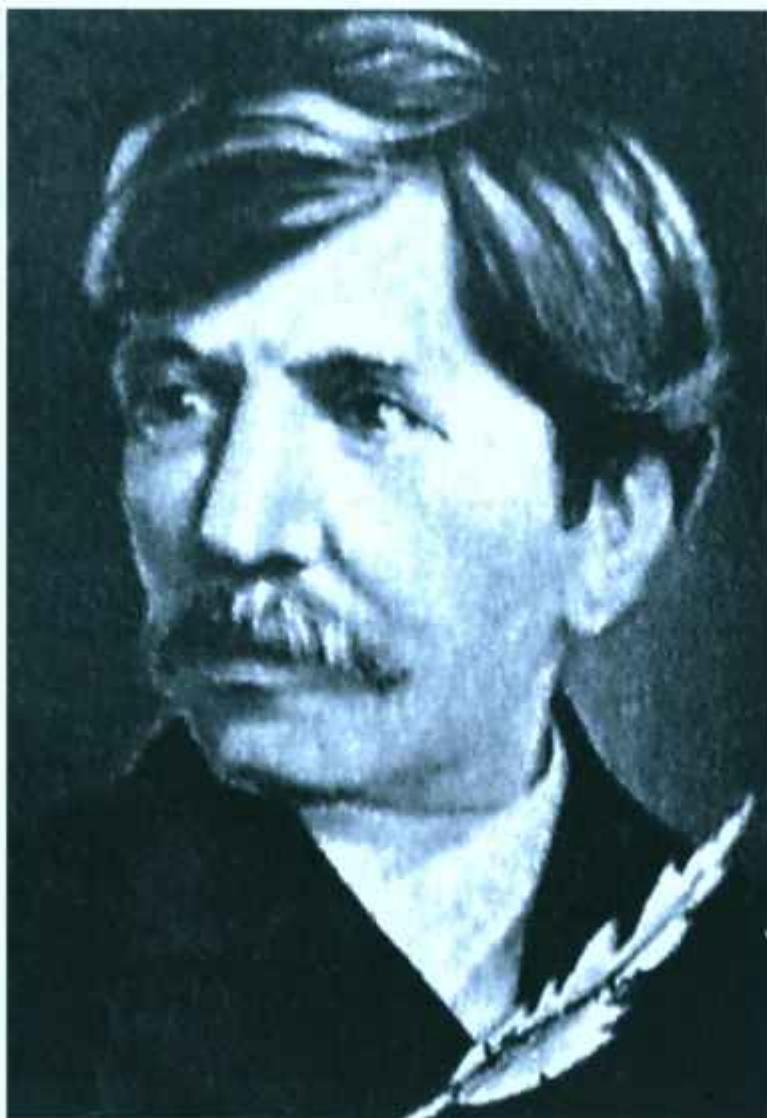
astăzi o văd în oglinzi pe fetiță cu chibrituri,
cu ochi sorbiți de suferință,

astăzi am împlinit vîrstă a două,
am ascuns strigătele de neputință
în cochiliile de scoică, apoi le-am îngropat în nisip;

dacă ieși la noapte să te descînte luna
nu adormi lîngă mare,
tipetalele îngropate îți vor scrijeli auzul
iar vrăjile vor pretinde viață și moarte.

astăzi dansez cu măiestrie boala,
să împlinesc iluzia,

astăzi dansez în familie, în timp ce
un fulger despicate
înfige ace înroșite
în păpușă copilăriei.

Alexandru VLAHUȚĂ
(1858-1919)

ISSN 0010 8249

9 770010 824910 >

<http://convorbiri-literare.dntis.ro>